

**Mecma 'i' l- Letāyif'in Viyana Nüshası
(Dil Özellikleri-Metin-Dizin)**

Bedia Aybey Akın

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve
Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi olarak
sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2018
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Doç. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdür Vekili

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor
Türk Dili ve Edebiyatı
Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Gürkan Gümüştam
2. Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor
3. Yrd. Doç. Dr. Satıa Tayyibe Uç

ÖZ

Mecma 'i'l-Letâif adlı bu yüksek lisans tezi, **Giriş, İnceleme, Metin, Dizin ve Sonuç** olmak üzere toplam 5 ana bölümden oluşmaktadır.

Bu araştırmada, aslı Viyana Ulusal Kütüphanesi (Oesterreichische Nationalbibliothek)'nde A-4997 numarada kayıtlı bulunan, 41 varak ve 19 satırdan oluşan, kırık talik yazı ile yazılmış olan harekesiz nüshasının çeviriyazısı yapılmıştır. Tez süreci devam ederken, Ahmet Naim Çiçekler bu eserin altı nüshasını karşılaştırmış; fakat Avusturya nüshasını ele almamıştır. Naim Çiçekler, çalışmasında Viyana nüshasından söz etmemektedir. Bu çalışmada, Viyana nüshasının çeviriyazısı yapılmış, diğer nüshalardan farklılıkları tespit edilmiştir. Bu farklılıklar dipnotlar şeklinde verilmiştir.

Sirac bin 'Abdullah'ın hazırladığı ML, Kur'an, İncil, Zebur, Tevrat ve peygamberler tarihinden anlatılan hikâyeler ve bunun yanında Hristiyan ve Yahudilerin, Hz. Muhammed ve İslâm hakkında söyledikleri sözlere yazarın verdiği cevaplardan oluşmaktadır. Metnin içerisinde konusu gereği birçok ayet ve hadis bulunmaktadır. Bu ayet ve hadislerin birçoğu müllif, geriye kalan kısmı ise tarafımızdan çevrilmiştir.

Çalışmayı, giriş, metin, dil bilgisi özellikleri, Arapça, Farsça ve Türkçe Dizin ve özel isimler oluşturmaktadır. Giriş bölümünde, eser tanıtılmıştır. İnceleme bölümünde, metnin sunduğu veriler ışığında metnin yazım, ses ve yapı özellikleri incelenmiştir. Dizin bölümünde ise Arapça, Farsça, Türkçe ve diğer dillerden ödünçleme alınan sözcüklerin Türkçe karşılıkları verilmiştir. Söz varlığının diğer öğeleri de çıkarılmıştır. İkilemeler, deyimler, dua ve beddualar gibi.

Halk diliyle yazılmış olan bu eser, dinler tarihi, sözlük ve dil çalışmalarında yararlanabilecek veriler sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mecma'î- Letâyif, Eski Anadolu Türkçesi, tarihî metinler, dinî öyküler, Kur'an, Tevrat, İncil.

ABSTRACT

This master Thesis which is titled as Mecma' i'l-Letâyif consists of 5 major sections as introduction, analysis, text directory and conclusion.

In this research, translation of the quesiënt copy of the work which is titled as Mecma' i'l-Letâyif and is originally existing in Australian National Library registered in 708 number was done. The translated copy which is composed of 41 leaves and 19 lines was derived from Ankara in microfilm format. While the writing process of this thesis was in progress, Ahmet Naim Çiçekler has compared 6 diffirent copies of this piece but has not mentioned the Australian copy in his thesis. In this study, translation of the Australian copy was done and different aspect of the Australian copy compared to the other copies were determined. These differences are presented as deepnotes.

The version of Mecma' i'l-Letâyif prepared by Sirâc Bin Abdullah is composed of the stories told about Qoran, Buble, Pslater, Torah and the prophetes and of the replies given by the writer to the Christians and Jewish on what they have commented about İslam and prophet Mohammed. Within the text, there are a lot of verses and hadiths related to the subjects mentioned above. Most of these verses and hadiths were translated by the author of ML but the rest was done by the writer of this thesis.

This study is composed of the introduction, text, grammatical aspects, Arabic, Persian and Turkish Directories and of the special names. The work is introduced in the introductory part. In the analysis section; the text was examined in terms of the spelling, sound and structural characteristics in light of the data provided by the text. Within the directory, Turkish equivalentents of the words borrowed from Arabic, Persian,

Turkish and other languages were determined. Other elements of the vocabulary such as doublings, expressions, prayers and curses were also mentioned.

Written in folk language; this work offers data which can be benefitted in studies such as history of religions, dictionaries and languages.

Keywords: Mecma' i'l-Letâyif, old Anatolian Turkish, historical texts, religious stories, Qoran, Psalter, Bible.

İTHAF

Eşim ve Oğullarıma

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerekleŐetirilmesinde, iki yıl boyunca desteğini ve emeğini hiçbir zaman esirgemeyen, bana yol gösterip bilgilerini benimle paylaŐan, göstermiŐ olduğu hoŐgörü ve sabırdan dalayı değerli tez yrtcm Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor'a, tez yazma sürecimde bana destek olan arkadaŐlarıma; hayatımda en büyük Őansım olan oğullarıma; süreç boyunca büyük bir fedakrlık göstererek her türlü desteğini benden esirgemeyen, bana her zaman g veren, tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan sevgili eşim Ali Akın'a, bu günlere gelmemde büyük emeği olan annem ve babama teşekkürü bir borç bilir, sevgi ve saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
İTHAF.....	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ	xii
ÖN SÖZ.....	xiii
1 GİRİŞ	1
1.1 Metinde Adı Geçen Kaynaklar	6
2 İNCELEME	10
2.1 Yazım Özellikleri.....	10
2.2 Ses Özellikleri.....	13
2.2.2 Ünsüzler	17
2.3 Yapı Özellikleri.....	19
2.4 Söz Varlığı	33
2.5 Viyana Nüshası İle Diğer Nüshalar Arasındaki Genel Farklılıklar	35
3 METİN	42
4 DİZİN	146
4.1 Arapça-Türkçe Dizin	146
4.2 Farsça-Türkçe Dizin	180
4.3 Türkçe Dizin	185
4.4 Metinde Yer Alan Ödünçleme Sözcükler.....	195
4.5 Özel Adlar Dizini.....	195

5 SONUÇ	204
KAYNAKLAR.....	208

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
bkz.	bakınız
ML	Mecma'î'l- Letâyif
mec.	mecaz anlam
s.	sayfa

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Belirli Geçmiş Zaman Eki	16
Tablo 2: Tamlayan Durum Eki	16
Tablo 3: Viyana Nüshasında Türkçe-Amasya Nüshasında Yabancı Olanlar	36
Tablo 4: Viyana Nüshasında Yabancı- Amasya Nüshasında Türkçe Olanlar	36
Tablo 5: Eş Anlamlı Sözcükler	36
Tablo 6: Farklı Sözcükler.....	37
Tablo 7: Eylem Çekimleriyle İlgili Farklılık	38
Tablo 8: Ad Çekimiyle İlgili Farklılıklar	39
Tablo 9 : Eylemsi - Çekimli Eylemle İlgili Farklılıklar	39
Tablo 10: Yardımcı Eylemle İlgili Farklılıklar	39
Tablo 11: Ses Değişikliği Olan Biçimbirimler.....	40
Tablo 12: Aynı Kökten Fakat Farklı Biçimlerde Kullanılan Öğeler.....	40
Tablo 13: Sözcük Ekleyerek Anlatma.....	41
Tablo 14: Aynı Kökten Gelen Değişik Biçimbirimlerle Kullanılan Sözcükler	41

ÖN SÖZ

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çeşitli konularda yazılan yazma eserler bir milletin kimlik belgesi gibidirler. İslam kültüründe mecmua türü, Hz. Peygamberin hadis yazımına izin vermesiyle birlikte başlamıştır. Mecmualar, yazıldıkları dönemi adeta bir ayna gibi yansıtmaktadırlar. Mecmualar sayesinde eserlerin en eski şekillerine ulaşılabilirdiği için edebiyatımızın tarihî gelişimi ve edebiyat araştırmaları açısından son derece önemli birer kaynaktırlar. Edebiyat tarihinde yapılan bir kısım çalışmalardaki bilgileri zaman zaman yenilemek, düzeltmek ya da çalışmalardaki bilgilere yeni bilgiler eklemek mecmuaların neşri sayesinde mümkün olabilmektedir. Bu zamana kadar şekil, dil ve içerik olarak farklı özelliklere sahip birçok mecmua derlenmiştir. Bu mecmualar, derlendikleri döneme ışık tutup bizlere edebiyatımız, inancımız, tarihimiz, kültürümüz ve ekonomimiz hakkında bilgi vermektedirler. Mecmualar, içerdikleri çeşitli bilgilerle önemli bir yere sahip olan çok zengin kaynaklardır. İşte bu bağlamda, yapılan çalışmalarla elde edilen veriler ışığında edebiyatımız ve tarihimiz hakkındaki bilgiler gün ışığına çıkarılmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış olan tarihî, dinî ve edebî metinler arasında yer alan eserimiz tarihî bir metin olma özelliğini taşıdığı için, bu çalışmanın Türkoloji dünyasına ışık tutacağına inanmaktayız. Mecma'î'l- Letâyif adlı eserin, çevriyazısı çıkarılıp içerik, dil ve üslup açısından incelenip söz varlığı ortaya konmuştur. Ortaya çıkarılan söz varlığı da Türkeçenin tarihsel sözlüğü için veri sunacaktır.

Metne sadık kalınarak hazırlanan dizinli sözlük, metnin içersinde yer alan özel isimler ve yer adları ile ilgili kısım bir sonraki çalışmalara yön verecektir.

Bölüm 1

GİRİŞ

Mecmu‘a, Arapça bir kelime olup cem‘ kökünden gelmektedir. Mecmû‘ kelimesinin müennesi olan mecmu‘a, “toplanmış, toplanıp biriktirilmiş, bir araya getirilmiş şey; top, tüm, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap” (Devellioğlu, 2000: 596) olan mecmua seçme şiirlerin ve muhtelif konuların bir araya getirildiği eserlerin genel adıdır.

Bu mecmualar nazire mecmuaları, antoloji niteliğindeki seçme şiir mecmuaları, türlü konularda risalelerin bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan mecmualar, aynı konudaki eserleri içine alan mecmualar ve tanınmış kişilerce hazırlanmış, yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar olarak gruplamak mümkündür”.¹

Mecmuaların bir kısmının sahibi ve müstensihî belli, büyük bir kısmının ise ne sahibi ne müstensihî bellidir. Çoğunluğunun düzenlenme tarihi de yoktur.

Bu çalışmada Mecma‘î-Letâîf (Latifeler Mecmuası), adlı eserin çevriyazılı metni çıkarılmıştır. Çalışılan eser, Avusturya Ulusal Kütüphanesi (Oesterreichische Nationalbibliothek)’nde 708 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Kayıt bilgilerinde eser Mecmua-ı Letâîf (Nasreddin Hoca) adıyla geçmektedir. Yazmanın mikrofilm, Ankara’da Millî Kütüphane’de Mikrofilm Arşivinde A-4997 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

---

¹ Levend, A. S. (1984). “*Türk Edebiyatı Tarihi Giriş*”. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kaynaklarda yazarı Sirac bin ‘Abdullah ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Ancak, “Çiçekler, Sultan İkinci Mehmed (ö. 887/1480-81), Fâtih Sultan Mehmed ulemasından olan Sirâceddin Paşa (ö. 887/1482-83) İran’da Osmanlı topraklarına gelen Fâtih camisinin ilk hatibi Sirâceddinn Hatîb (ö. 898/1492-93) bu dönem âlimlerinden birkaçı olduğunu” söylemektedir. Ayrıca, “Çiçekler, müellifin Konya Bölge Yazmalar 2229 numaralı nüshanın içinde Yâsîn suresi tesfsirinin girişinde risalenin yazılış sebebini anlattığı bölümde, Hızır Bey döneminde İstanbul’da yaşadığı söylenebilir” demiştir. ML, Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini gösteren bir eserdir. Eserin söz varlığı ve dil özellikleri incelendiği zaman 15. yüzyılda yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Sirac bin ‘Abdullah eserine Besmele ile başlamış, sonra kendi adını söyleyerek yazma sebebini “*günlerden bir gün sağ (?) oturmuşdum (9) hatıruma bu düşdi kim Kur‘ân’dan, İncîl’den, Zebûr’dan ve Kur‘ân içinde gelen bu Tevârih-i Enbîyâ’dan (10) ve hadîs-i resûlden ve naşâyiḥ-i mülûkdan ve gaza esvâbından bir zerre cem‘ edem*” sözleriyle açıklamıştır. Sirac bin ‘Abdullah eserini, beş bölüm olarak yazmıştır. Konuları işlerken naşâyiḥ-i mülûk’u tüm bölümlerden üstün tuttuğunu birinci varakta dile getirmiştir.

Çiçekler’den aldığımız bilgiye göre de Mecma‘î’l-Letâyif’in müellifi Sirac bin Abdullah’ın hayatına dair zamanında ya da daha sonraki dönem kaynaklarında bilgiye ulaşılmamıştır. Ancak, eserde yararlandığı kaynaklardan yola çıkarak Sirac Bin Abdullah’ın iyi bir eğitim aldığı, dinler hakkında da detaylı bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, müellif yazmada, Tevâriḥ-i Enbiyâ adlı bir eserinin olduğundan da bahsetmektedir.

Mecma‘î’l-Letâyif, Avusturya Kütüphanesi’nde MFA A-4997 numarada 41 varak, her varakta 19 satır olarak harekesiz yazılmış müellifi Sirac b. Abdullah olan el yazması bir eserdir. Eserin başında ve sonunda, konuyla ilgili olmayan tedavi

yöntemlerinin anlatıldığı ikişer varak bulunmaktadır. Bu varaklarda dualar da yer almaktadır. Ek: 2a. ve 41-b'nin sonunda yer alan bu Arapça duaların çevriyazısı çıkarılmamıştır.

İncelediğimiz Mecma' i'l-Letâyif adlı eser, Dr. Naim Çiçekler'in doktora tezi olarak hazırladığı "Mecma' i'l-Letâyif"² adlı çalışması ile karşılaştırılmış, farklılıkları dipnotlarda gösterilmiştir. Naim Çiçekler Mecma' i'l-Letâyif adlı eserin aşağıda nüshalarının karşılaştırılmalı metin yayını yapmıştır: 1. *Amasya Beyazıt İl Halk kütüphanesi 05ba792*: 164 varak olarak yazılmış olup, 13 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmış olup başlıkları, eser adları, hikâye ibareleri kırmızı mürekkep ile yazıldığı belirtilmiştir. İncelediğimiz metinde de aynı ibare yer almaktadır (1b-16, 17). Bu nüsha, inceleme kısmında "A" kısaltmasıyla gösterilmiştir. Nüshanın başı ve sonu incelediğimiz metin ile benzerlik göstermektedir. 2. *Vatikan nüshası Vat.turc.420*: varak numarası verilmemiş olup, 15 satır ile harekeli nesihle yazılmış olduğu bilgisi verilmiştir. Nüsha "V" kısaltmasıyla gösterilmiştir. Vatikan nüshanın giriş bölümü Viyana nüshasıyla aynıdır. Vatikan nüshasında belirtilen yerler bu nüshada da kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. 3. *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 2829*: 1b-123b varakları arasında, 253 varak, 15 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmıştır. Mecmuanın devamında aynı müellifin olduğu düşünülen on üç tane risâle yer almaktadır. 4. *Ayasofya 4872*: 128 varak olarak yazılmış, 15 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmış olduğu belirtilmiştir. Vatikan ve Amasaya nüshalarında olduğu gibi belirtilen yerlerin kırmızı mürekkep ile yazıldığı belirtilmiştir. Başı ve sonu karşılaştırılan diğer nüshalar ile aynıdır. 5. *Konya Mevlânâ Müzesi*: "180 varaklı bir mecmua içinde 116b-146b varakları arasında, 17 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmış olduğu belirtilmiştir. Başının aynı sonunun eksik olduğu söylenmiştir. 6. *Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3303*:

---

² Çiçekler, N. (2016). "Mecma' i'l-Letâyif". Ankara: Kesit Yayınları.

121 varak, 16 satır nesih yazı ile yazılmıştır. İstinsah tarihi 1267 (1850), müstensih Osman bin Ahmed'dir. Karşılaştırılan diğer nüshalar ile başı ve sonunu aynı olduğu belirtilmiştir.

Mecma'î'l-Letâif'in Avusturya Nüshasının dil özelliklerine bakıldığı zaman genel olarak Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerinin yanında seyrek olarak da daha yakın dönemin özellikleri ile karşılaşmıştır. Bu nedenle eserin, müstensih tarafından 15. yüzyılın sonlarında kaleme alınmış olabileceği düşünülmektedir.

Eserde, Eski Anadolu Türkçesinde görülen imla düzensizliği ile incelediğimiz metinde de karşılaşmaktayız. Özellikle alıntı kelimelerde bu düzensizlik kendini göstermektedir. Eserin harekesiz olarak yazılmış olması ünlüler ile ilgili özellikleri ortaya koymayı güçleştirmiştir. Ancak, Naim Çiçekler, karşılaştırmasını yaptığı diğer nüshaların harekeli olmasının birçok dil özelliğini ortaya koymada kolaylık sağladığını belirtmiştir (2016:36). Bu da karşılaştığımız diğer nüshalar ile bizim nüshayı ayıran en belirgin özelliktir.

Ankara'da Millî Kütüphane'de Mikrofilm Arşivinde A-4997 numarada kayıtlı bulunan Mecmua-ı Letâif adıyla geçen, tanıtım kataloğunda Nasreddin Hoca'yla ilgiliymiş gibi gösterilen bu eserin, birinci varakta sekizinci satırda belirtildiği üzere müellifinin İbadu'l-lâh Sirâc bin 'Abdullâh olduğu, Nasreddin Hoca olmadığı dinler tarihini içeren bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Kataloqlama sırasında eserin adına bakarak, yanlışlıkla Nasreddin Hoca kaydı da düşülmüştür. Günümüzde Nasrettin biçiminde özel ad olarak kullanılan nasrû'd-din "dine yardımı dokunan" anlamını taşımaktadır. Fakat eser, Anadolu'nun bilge kişisi, güldürü ustası Nasreddin Hoca'nın fıkralarını içermemektedir. Eserin girişinde de eserin içeriği verilmekte, daha sonra dinlerin tarihi ile ilgili öyküler, bölümlere ayrılarak kısa kısa anlatılmaktadır.

Metnin, kırık talik bir yazı ile yazılması, harekesiz olması ve bazı kısımlarının üzerinde karalamalar bulunması okumada birtakım güçlükler yaratmıştır. Yine de metnin çeviriyazısı hazırlanırken metne bağlı kalmaya çalışılmıştır. Metnin söz varlığını Arapça, Farsça, Türkçe sözcükler oluşturmaktadır. Metinde yer yer Rumca, İtalyanca, Yunanca, Sogutça gibi dillerden geçen sözcüklere de rastlanmıştır.

Müellifin, yazmayı kaleme alma sebebini açıkladığı giriş bölümünde de görüldüğü üzere, yazma; Kur'an, İncil, Zebur, Tevrat ve Tevârih-i Enbîyâlardan ve bunun yanısıra Hristiyan ve Yahudilerin, Hz. Muhammed ve İslam Dini hakkında söyledikleri sözlere yazarın verdiği cevaplar oluşturmaktadır: “**Sū'āl** *Naşārā eydür ki: 'İsā 'aleyhi's-selām, Cebrā'ıl nefhinden oldı. Muḥammed necis menīdendür, eyle olsa 'İsā yigdür Muḥammed'den. Cevab:* biz eydürüz ki 'İsā nefh-i Cebrā'ıl'den ve Meryem'ün menīsindendür niteki Muḥammed eyledür. Zīrā her ādem oğlanı menīdendür ve raḥm-i fereşteḥüñ nefhindendür. 'İsā daḥı fereşteḥüñ nefhindendür ve Meryem'ün raḥminden hāşıl oldı.”

Müellif, girişte de eserin beş bölümden oluştuğunu belirtmektedir: I. “*Bāb-ı evvel*, Kur'an ve ḥadīṣ ve evliyā ḥulefā söziyle nasāyih-i Mülük'dadır.” II. “*Bāb-ı sāni*, Kur'an ve ḥadīṣile yerün baḥruñ ğazāsı şevābın beyān etmekdür.” III. “*Bāb-ı sālis*, Kur'an içinde gelen tevārih-i enbiyāyı ve Zebūr'dan nasāyih beyān etmekdür.” IV. “*Bābü'r-rub*, Kur'an'dan ve İncil'den ve Tevrit'den ve Naşārā Yaḥūdī dīninün butlānın beyān eder.” V. *Beşinci bāb*, “Naşārā ve Yaḥūdī sū'ālleriniñ ve bizüm anlara cevābumuz beyānındadır.”

Sırac Bin Abdullah, başta 'Nasāyih-i mülük' olmak üzere Kur'an, hadis, hulefa ve evliya sözlerini ele alarak bu bölümleri işlemiştir. Hz. Muhammed'in hadislerini, Kur'an'da geçen peygamberler tarihinden ve ardınca dört kutsal kitap olan; Kur'an, İncil, Tevrit ve Zebur'dan, bahsettikten sonra, Naşara ve Yaḥudi dininin batıl

olduğunu açıklayıp, Hristiyan ve Yahudilerin sorularına Müslüman olarak verdiği cevapları aktarmıştır: **“Sū`āl:** *Naşārā ve Yahūdi eydürler ki, ıtatalım Muḥammed nebīdür līkin ‘Arab’a vėribinilmişdür. Zīrā anlar müşrikler idi. Bitileri ve kitābları yoğıdı. Peyğāmbere anlara muhtācdur, biz muhtāc degülüz. Zīrā bizüm kitābımız var. ‘Arab’a gerekle anlara yol gösterüp şerī‘at ögrede. Biz anuñ şerī‘atinden müstağniyüz, dēdiler. Cevāb:* *biz eydürüz ki, lā-nüsellim Muḥammed yaluñuz ‘Arab’a verilmiş ola.”*

Sirac bin Abdullah, eserin giriş kısmında da belirttiği üzere yukarıda sözü edilen konuları işlerken nasâyh-i mülûku diğer bölümlerden üstün tuttuğunu belirtmiştir (bkz. 1b-8, 9, 10). Eserini, Hristiyan bazı cahil kişilerin İsa’nın baş, Muhammed’in ayak olduğunu söylemesine getirdiği açıklamayla da eseri bitirmiştir: **“Sū`āl:** *Naşārādan ba`z cūhhāl eydürler ki, ‘İsā başdur, Muḥammed ayakdur. Pes şekk degül ki yā, şekksüz görüñ, fazīled var ayak üzerine. Cevāb:* *biz eydürüz ki bu sözüñ üzerine ‘Ādem baş olmak gerek andan aşağa Mūsā vaşat olmak gerek. ‘İsā topuk olmak gerek. Muḥammed ayak olmak gerek. Çünki böyle ola, bu daḥı bize ma`lūmdur ki tenüñ kıvāmu ayağıladur. Ayak olmasa tenden ne fāyide. Pes peygamberlik tamām Muḥammed ile oldı. Niteki tenüñ tamām ayağıla oldı.”*

1.1 Metinde Adı Geçen Kaynaklar

Sirac bin ‘Abdullah eserin giriş kısmında Kur’an, İncil, Zebur, Tavat ve peygamberler tarihinden yararlandığını belirtmiştir. Bunun yanında, anlattığı konularla ilgili olarak Hz. Peygamberin hadislerinden ve bazı sahabelerin sözlerini aktarmıştır. Bunlarla birlikte eserde ismi zikredilen kaynaklar da bulunmaktadır. Müllif, bu kaynaklardan birtakım alıntılar ve aktarmalar yapmıştır. Bu eserler:

Dürer

Molla Hüsrev'in Dürerü'l Hükkâm adlı fıkıh kitabı Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur³ (3a-12) (Koca, 1999, s. 252-254).

İskendernâme

Kur'an-ı Kerîm'de adı geçen Zülkarneyn ile (el-Kehf 18/83-99) yaşadıkları bölge bakımından aralarında benzerlik bulunan İskender'in hayatı İslami edebiyatlarda efsanevi tarzda yer almış, hayatına dair kitaplar yazılmıştır. İskendernâme, tarihteki en büyük imparator olan Makedonya Kralı Büyük İskender ile Kur'an'da adı geçen İskender-i Zülkarneyn'in iç içe geçmiş efsanevi yaşamlarını konu almıştır. Tarih öncesi zamanlardan başlayıp Sasani İmparatorluğu sonuna kadar tüm eski İran krallarını inceleyen Firdevsi'nin Şehnâme'si içinde İskender'den bahseden 2500 beyitlik bölüm bulunmaktadır. İskendernâme, 1390 yılında, Ahmedî tarafından yazılan mesnevi tarzında manzum bir Türkçe eserdir⁴ (3a-17) (Ünver, 1999, s. 558-559).

Kuşeyrî

İmam Kuşeyrî olarak bilinmektedir. Tasavvuf, kelâm, hadis, fıkıh, tefsir, gramer, lugat ve edebiyat gibi ilim dallarında geniş bilgisi olduğu bilinen Ebü'l-Kâsım Zeynüislam Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik el-Kuşeyrî (ö. 465/1072) daha çok mutasavvıf olarak tanınmaktadır. Kuşeyri'nin Er-Risale adlı eseri, tasavvuf tarihinin en önemli kaynaklarından sayılmaktadır. Kuşeyrî, bu eserinde tasavvufi görüşlere

---

³ Ferhat, Koca, "Molla Hüsrev", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.30 (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999), 252-254.

⁴ İsmail Ünver, "İskender" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.22 (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999), 558-559.

geniş yer vermiştir. Kitap bu alanda yazılan ilk tasavvufî şerh olup bu tür şerhlere örnek olması bakımından önemlidir (4b-4) (Uludağ, 1999, s. 472).

Kimyâ-yı Saâdet

Tûsî lakabıyla anılan, Fars asıllı olduğu sanılan Gazzâlî, mutasavvıf, filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslam düşünürüdür. Gazzâlî Hücetü'l-İslam ve Zeynüddin lakapları ile anılmaktadır. Daha çok Gazzâl ve İmam-ı Gazzâlî isimleriyle tanınmaktadır.

Kimyâ-yı Saâdet, iman ve ahlaka ait konuları içermektedir. İhya'ü Ulûmi'd Din kitabının kısa bir Farsçaya çevrisi niteliğini taşımaktadır. Gazzali'nin en çok bilinen ve en büyük eseri olan İhya-u Ulumi'd Din'de fıkıh ve tasavvuf konuları ele alınmıştır. Eser dört kısımdan oluşmuştur. Bu kitap dört ünvan ve dört rûkn üzerine kurulmuştur. Dört rûkn İslamın muamelesi hakkındadır (4b-14).

Câmasbnâme

Şah Güştâb'ın kâinat ve yaratılışla ilgili sorularına Vezir Câmasb'ın verdiği cevaplardan oluşan, Pehlevice yazılmış yaklaşık 500 beyitlik bir risâledir. Bu soru ve cevaplarda çeşitli dinî ve ahlaki konular ele alınmıştır. Türkçe'deki en önemli Câmasbnâme çevirisi, II. Murat devrinde yaşayan XV. yüzyıl şairlerinden Musa Abdi'ye aittir (33b-8) (Erkan, 1993, s. 43-45).

Tuhfetü'l-Mülûk

Tuhfetü'l-mülûk, devlet başkanları için siyaset sanatı hakkında bilgi vermek, ve onlara birtakım tavsiyelerde bulunmak amacıyla yazılmış kitaplardan biridir⁵ (2b-10) (Yılmaz, 2009, s. 306-308).

---

⁵ Coşkun Yılmaz, "Tuhfetü'l-Mülûk," Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.2 (Ankara:Türkiye Diyanet Vakfı, 2009), 306-308.

Mesnevi

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin altı cilt, 25.700 beyitten meydana gelen tasavvuf anlayışını içeren Farsça eseridir. İslam kültürünün en önemli eserlerinden biri olarak anılmaktadır⁶ (10b-17) (Ceyhan, 2004, s, 325).

Tefsîr-i Begavî

Muhaddis, müfessir ve Şâfiî fakih Ebū Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ūd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, bu eserinde ayetleri hadislerle, sahâbe ve tâbiîn müfessirlerinin ve daha sonraki âlimlerin görüşleriyle açıklamaktadır⁷ (12b-3) (Güngör, 1992, s, 340).

---

⁶ Semih Ceyhan, "Mesnevi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.29 (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara: 2004.), 325-334.

⁷ Mevlüt Güngör, "Begavî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.5 (Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara: 1992), 340.

Bölüm 2

İNCELEME

2.1 Yazım Özellikleri

Yazma kırık bir talik yazı ile yazılmıştır. Harekesiz bir metin olmakla birlikte, dualar ve Arapça ibareler özel olarak harekelenmiştir. Türkçe sözcüklerde zaman zaman ünlülerin harfle yazıldığı görülmektedir. Ünlülerin harfle gösterilmesi, sözcük bünyesinde uyumun olup olmadığı, eklerin düzlük yuvarlaklık uyumuna uyup uymadığı konusunda ipuçları sunmaktadır.

Metnin harekesiz olması ünlülerle ilgili ses olaylarını ortaya çıkarmada güçlükler doğurmuştur.

Yazmada pek çok karalanmış yerler bulunmaktadır, bu da okumayı güçleştirmektedir: 1b-6, 3a-6, 4a-5, 6a-5, 7a-4, 8a-11, 8a-17, 9a-8, 10a-5, 12a-6, 12a-14, 14a-6, 14a-18, 15a-6, 16a-5, 17b-5, 18b-8, 25a-6, 27a-6 gibi.

Yazmada genel olarak Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülen yazım özellikleriyle karşılaşılmaktadır:

Sonses {-I} genellikle harfle gösterilmemiştir. Belirli geçmiş zaman, iyelik III. kişi, belirtme durum ekinin sıklıkla harfle yazılmadığını söyleyebiliriz. Metin harekesiz olduğu için kesre de kullanılmamıştır. Bu da metni okurken yanlışlara düşürebilmektedir. Harfle gösterilmeyen {-I} sesleri çeviriyazılı metinde köşeli parantez içinde gösterilmiştir:

Belirli geçmiş zaman eki: İyelik III. Tekil kişi: اش iş[i] güc[i] (2b-9), پادشاهی pādīšāh[1] (3a-4), كلد geld[i](2b-1,2,3), بشدى başd[1] 21a-13. بركت bereket[i] (2b-1), عدل adl[i] (2b-2).

Belirtme durum eki: اش aş[1] (4b-4), خلق halk[1] (12a-10), عذاب ‘azab[1] (2a-14), شيخ şeyh[i] (31b-18), اسماعيل İsmā‘īl’[i] (40b-5).

Metinde seyrek olarak da son seste {-a/-e}’nin harfle gösterilmediği görülmektedir. Bu durumun yönelme durum eki olduğu dikkatleri çekmektedir:

قدس Kudüs’[e] (13a-7), فرشتهلر ferīštehlr[e] 9b-6; Bir sözcükte de bulunma durum ekinin yazılmadığı görülmüştür: ي فارو yukaru[da] (14a-1).

Türkçe sözcüklerde /p/ sesi hep /ب/ ile yazılmıştır, çevriyazılı metinde Türkçe sözcüklerin /p/ ile okunması yeğlenmiştir: ظابو جلرېك tapucuların (33b-6), كتر ب götürüp (ek 2a-4) قوبې koyup. (2a-8). Farsça sözcükler de hep /پ/ sesi ile yazılmıştır: پېغمبر peyğāmbir (6b-3), پس pes (38b-10).

Güzel /-h/ ile biten sözcüklere gelen ekler ayrı yazılmıştır: زياده راق ziyāde-raq (40a-6). Güzel /-h/ ile biten adlara gelen belirtme durum eki ise, hemze ile gösterilmiştir: تا’ife (15b-14), Hemze ile yazılması gereken Arapça sözcükler de çoğu kez hemze yerine /y/ kullanılmıştır: دايم dayim (10a-6), مداين medayin (26b-10), عجايب acāyib (33b-12, 38b-17), جايز cāyiz (35b-18, 37a-3), قابمدر kāyimdür (36a-9), خابن hayin (22b-13).

Art damak ñ’si birkaç yerde /ن/ ile yazılmıştır. Diğer sözcüklerde art damak ñ’si hep /نك/ ile gösterilmiştir: تنكربنك Tañrı’nuñ (16a-7, 26b-19).

Metinde kapalı /è/ ’nin kullanımıyla ilgili özel bir işarete rastlanmadı. Sözcük başında elif ye “آي” sözcük içinde ise “ى” ile gösterilmiştir. Eski Türkçe döneminden beri ilk hecesinde kapalı /è/ bulunan sözcüklerde son sen /ى/ ile de gösterilmiş olsa, çevriyazısı /è/ ile yapılmıştır. Metinde, kapalı /è/ ünlüsü taşıyan kelimeler şunlardır:

بتمش bēš (2a-1), دمكر demegdür (4a-6), وردى vèrdi (8b-13) دېدلر dèdiler (8a-17), يتمش yètmis̄ (8a-10) اتمكر ètmegdür (2a-4), ابرشمى èrişmedi (7b-3), بر yer, (8a-2).

İncelediğimiz metinde ilgeçler sözcüklere birleşik yazılmıştır: چقرماغیچون çıkarmağičün (10b-8), عفو اتمدوکیچون ‘afv ètmedügiçin (4a-10), خلاص وپرمکیچون hılas vèrmeğičün (16a-9), 31b-1, تکذب اتمکیچون tekzīb ètmeğičün (41a-12).

Hem yabancı hem de Türkçe sözcüklerde birtakım yazım yanlışlarına da rastlanmaktadır. Bu düzeltiler dipnotlarda verilmiştir. Çevriyazılı metin çıkarılırken, sözcüklerin bağlam içinden doğru biçimleri tespit edilmeye çalışılmıştır: Yazmada تخفه المکوکده “Tuḥfetü’l Mülük’uñda” şeklinde yazılmış, metinde “Tuḥfetü’l Mülük’da” şeklinde düzeltilip dipnotta belirtilmiştir (3a-3). Yazmada چاغرşونلر “çağurşunlara” şeklinde yazılmış, metinde “çağrışanlara” şeklinde düzeltilip dipnotta belirtilmiştir (3a-18); Yazmada كوله “göle” şeklinde yazılmış, metinde “göge” diye düzeltilip, dipnotta belirtilmiştir (31b-9); yazmada بنوم “binüm” şeklinde yazılmış metinde “binüp” şeklinde düzeltilip dipnotta belirtilmiştir (31b-9); yazmada بنى “benī” olarak yazılmış metinde “nebī” olarak düzeltilip dipnotta belirtilmiştir (32a-18); yazmada جوانك “civanuñ” şeklinde yazılmış metinde “cevā[b]uñ” şeklinde düzeltilip dipnotta belirtilmiştir (35b-13); Yazmada بز “biz” olarak yazılmış fakat bağlam açısından “bir” olması gerektiğinden metinde düzeltip dipnotta belirtilmiştir (36b-6); yazmada يانلریله “yanlarıla” şeklinde yazılmış, metinde “yarānlarıla” şeklinde düzeltilip dipnotta verilmiştir (39b-14).

2.2 Ses Özellikleri

2.2.1 Ünlüler

2.2.1.1 Büyük Ünlü Uyumu

Eski Anadolu Türkçesinde, incelik-kalınlık uyumu kuvvetlidir. İlgi eki /-ki/ de uyuma girmiş ve kalın şekli ile kullanılmıştır. Metnimizde de kalınlık-incelik uyumu tamdır: boynundağı (6b-12), katındağı (21b-10), kankısı (15b-2).

2.2.1.2 Küçük Ünlü Uyumu

İncelediğimiz metinde düzlük-yuvarlaklık uyumu, genel olarak Eski Anadolu Türkçesindeki gibi kimi nedenlerle bozulmaktadır:

1. Sözcük bünyesinde ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün korunması ünlü uyumunun bozulmasına neden olmuştur: اکسک eksük <eksü-k (9a-14), كرى girü (31b-2) قرشوق karşı (27b-2), ابي eyü (4b-7,8), kapuları (33a-14).
2. Son ses “-g”nin düşmesinden dolayı gerisindeki düz ünlünün yuvarlaklaştığı görülür. Bu yuvarlaklaşmadan dolayı düzlük-yuvarlaklık uyumu bozulur: kapu< kapıg “kapı” (31a-18), ayru< adrıg “ayrı”.
3. Eski Türkçeden beri yapım eki {-Uk} yuvarlak ünlülü kullanılmaktadır: art-uk “artık, fazlalık” art-uk (8a-9,10), Yüzden art-uk (16a-2,3) ayruğ(<ayır-uk) (2a-14; 18b-1).
4. Eski Anadolu Türkçesi’nde de yuvarlak ünlülü olan {+IU} addan ad yapım eki, metnimizde de yuvarlak ünlülü kullanılmıştır: izzet+lü (ek2a-6), bağ+lu (ek: 2a-12).
5. Kimi eklerde ise Eski Anadolu Türkçesindeki gibi yuvarlak ünlüsü korunmaktadır. Örneğin, {+gArU} eki ile kurulan sözcüklerde: içerü<iç-gerü: “içerü” (31b-18), ilerü (<il-gerü) “ileri” (6b-3,4; 31b-9,10; 31b-18), yukaru (<yok+garu) “yukaruda” (25a-10).

6. Metinde, {-dük} sıfat fiil ekinin de yuvarlak ünlülü olduğu uyuma girmedeği görülmektedir: i-dük+i+n>idüğün (36a-14,15), kıl-duk-ları ellerinde (35a-14)
7. {-dUr} bildirme eki de ünlü uyumuna girmektedir: almak+da-dur (17a-11), şehri-dür (mahlûk-dur (16a-16), ‘afv éd-ici-dür (4a-10), ‘itikâd+ı+n+ca+dur (12b-5).
8. Ettirgen çatı eki de yuvarlak ünlülüdür: getürem (30a-1), getürdi (<kel-tür-di) (30a-2), bil-dür-miş-siz (22b-13), yè-tür-e (22b-19), sev-dür-dü-m (3a-11)
9. Zarf-fiil eki {-Up} ve bunun genişletilmiş hâli olan{-UbAn } daima yuvarlak ünlülü geçmektedir: yaz-up sağ buduna asa (41a-4), var-up 30a-14, kaçığı-y-up (3a-9).
10. Belirli geçmiş zaman I. ve II. kişiler de yuvarlak ünlülüdür: şakla-dum (3a-7), bozma-dum (2b-6,7,8).
11. Tamlayan durum eki {-nUñ} da yuvarlak ünlülü kullanılmıştır: peygamberümüzüñ (39a-17), buyurdu ki ol kişi-nüñ boynın (5a-15) bu-nuñ gibi işden nehy edeler (5a-5), kaçan bir Ādem oğla[n]ınuñ (38b-8), nef’i étdüklerinüñ vechî yok (14a-10), biz+üm (1b-17).
12. İyelik Tekil I. kişi eki {-Um} eki yuvarlak ünlülüdür: ‘arş-um (34a-9), hakk-um (35b-7).
Çoğul I. kişi {-mUz} eki yuvarlak ünlülüdür: altumuzüñ boynun urdılar (7a-1) cān+ımızı gövde+müze (8a-8), Havva ana+muzı (8b-5).
İyelik çoğul II. kişi eki {-nUz/-nUz} yuvarlak ünlülü kullanılmıştır: ara+ñuz-dan bir+i+ñüz+i (22b-19), orta+ñuz+dan (30b-10).
13. {-Ur} geniş zaman eki de yuvarlak ünlülü bir ektir: gel-ür (8a-16), gelürken (<gel-ür i-ken) (21b-9), gelürise (<gel-ür i-se) (23b-1), kıl-ur (36a-11).

14. Emir kipi tekil III. Kişi eki {-sUn} yuvarlak ünlüdür: Şoğusun cāriyeyi alma-sun (6a-5), Bābīl'den çık-sun (21a-15), gel-sün (4b-19); çıkarma-sunlar (27a-3), eyle-sünler (35a-1).
15. {+cuğ} küçültme eki hep yuvarlak ünlülü kullanılmıştır: aracuğda (<ara+cuğ+da) (28b-1).
16. Eski Türkçeden beri bazı kelimelerin ilk hecesinin yuvarlak ünlülü, ikinci hecesinin ise düz ünlülü olması küçük ünlü uyumunun bozulmasına neden olmaktadır: Yuvarlak ünlülü ekler, düz ünlülü bir ek aldığı zaman uyum bozulmaktadır: okı- (22b-1), yüri- (4a-15), çüri- (3b-4), tokın- (3b-2), kıri (3b-14), öndin (30a-13), kıli (5b-15).
17. Kimi ekler yuvarlak ünlülüyken, kimileri de düz ünlüdür: II. tekil kişi eki {sIn}, bilür[sin] (4b-5). II. Çoğul kişi eki {-sIz} dersiz (22a-16), ol-ur+sız (26b-18), III. şahıs iyelik ekleri {-I} ya da {-sı/si}: buyruğ+ı+n+ca (6b-10), altı+sı (7a-13), kapu+sı+n+dan (7a-16), ana+sı (7b-11), ata+sı+nuñ , yöre+si+n+de (7a-1), kendü+si (11a-12), eyegü+si+n+den (9a-5), sure+si+nuñ (10a-1), berü+si (14b-5).
18. Görülen geçmiş zaman III.tekil kişi eki {-dI} ve öğrenilen geçmiş zaman eki {-miş} III. kişi ekleri daima düz ünlülü kullanılmıştır (Gülsevin 1997: 88): ol-dı (35a-3), ko-dı (40b-5), tud+dı (34b-15), uy-ma-dı (34a-3).
- Ulaç eki {-IncA} daima düz ünlülü kullanılmıştır (Şahin 2003:69): dut-ınca (4b-1).

İncelediğimiz yazmanın ses açısından en önemli özelliği küçük ünlü uyumunun Eski Anadolu Türkçesine göre daha gelişmiş olmasıdır. Eski Anadolu Türkçesinde hep düz ünlülü ya da hep yuvarlak ünlülü kullanılan eklerin, zaman zaman getirildiği sözcüğün son hecesine göre uyuma girdiği görülmektedir. Eski

Anadolu Türkçesinde de hep yuvarlak ünlülü kullanılan tamlayan durum eki metinde düz ünlülü şeklinde kullanımına da rastlanmaktadır (Şahin 2003:47): tapucı+lar+ıñ (33b-6).

Tamlayan Durum Eki ve Belirli Geçmiş Zaman Ekinin düz ve yuvarlak ünlülü kullanıldığı örnekler:

Tablo 1: Belirli Geçmiş Zaman Eki

Kişiler	Düz ünlülü kullanımı	Yuvarlak ünlülü kullanımı
I.tekil kişi	gel-di+m	buyur-dum, şakla-dum
II.tekil kişi		dök-düñ, kıl-duñ, gel-di (4a-12), bil-di
III.tekil kişi	gel-di, bili-di	
I.çoğul kişi		ol-duk, bil-dük, uğraş-duğ
II.çoğul kişi		êt-dük, êt-dü-ñüz
III.çoğul kişi		gel-di-ler, getir-di-ler,

Tablo 2: Tamlayan Durum Eki

Kişiler	Düz ünlülü kullanımı	Yuvarlak ünlülü kullanımı
Ben, sen ve biz adılarında		benümile (<ben+üm ile) senünile (<sen+ün ile), biz+üm
	tapucı+lar+ıñ	peygamberümüzüñ, ol kişi+nüñ boynın, bu+nuñ gibi işden nehy edeler, Ādem oğla[n]ı+nuñ, nef'i êtdükleri+nüñ, kilise+nüñ.

Belirli geçmiş zaman 1. Tekil şahıs eki Eski Anadolu Türkçesinde hep yuvarlak ünlülüdür, incelediğimiz yazmada, önceki hecenin ünlüsü düz olduğunda, ünlüsü harfle yazılan eklerin bazen düz ünlülü kullanıldığı görülmektedir: gel-di-m (22a-18), şıgınu gel-di+m “sığındım” ve uma gel-di+m “umdum” (22a-18). Metinde görülen bu yeni biçimler metnimizin daha yakın bir dönemde kaleme alındığının bir göstergesidir.

Bu biçimler metnin günümüze daha yakın dönemde yazıldığını göstermektedir. Eski Anadolu Türkçesinde iyelik I. ve II. şahıs eklerinin uyuma girdiği görülmektedir: üzer+im+e (4b-4), i’tikad+ım (17a-3).

Eski Anadolu Türkçesinde 3.tekil şahıs iyelik eki hep düz ünlülüdür, metnimizde önceki heceye göre uyuma girerek dar-yuvarlak kullanılan örnekler de bulunmaktadır: boynun < boyn+u+n “boynunu” (6b-12), Eski Anadolu Türkçesine göre üst+i+dür “üstüdür” şeklinde beklerken incelediğimiz metinde üstüdür <üst+ü+dür (7b-13) kullanımı ile Günümüz Türkçesine yaklaştığını görmekteyiz.

Eski Anadolu Türkçesinde II.çoğul kişiye emir eki yuvarlak ünlülüdür. Ancak metinde II.çoğul kişiye emir eki düz ünlülü kullanılmıştır: Kible edin-iñ (37b-14).

Hece yutumu

İncelediğimiz metinde hece yutumuna da rastlanmıştır: ağla-ma-y+ayın > ağlamayın “ağlamayın” (7b-9).

2.2.2 Ünsüzler

Eski Anadolu Türkçesinde sözcük bünyesindeki ve eklerdeki art damak {ñ}’si korunmaktadır: biñ (27a-11), senüñ (29b-13), soñra (31a-9), ortañuza (31a-10), Tãñrı (33a-2), peygãmbir iseñ (34b-8), dönmeñ (35b-17) oña” (23a-17), içiñüzde (6a-15), tamlayan durum eki anuñ (8a-14), Zülqarneyiñ’üñ (28b-9), Mısır’uñ (27a-8).

Art damak{ñ}’si, iyelik II. çoğul kişi ekinde de korunmaktadır: ihtiyacuñuz, derseñüz (31b-4), añlatdılar (27a-14),

{+dIn}, Eski Uygur Türkçesi döneminde ortaya çıkmış ve ayrılma hâlini karşılamak üzere yaygın olarak kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde seyrek olarak görülen bir özelliktir (Şahin 2003: 48): öñdin (<öñ+din) (21b-16).

Eski Anadolu Türkçesinde son seste {-ğ} ve sözcük ortasında {-g-} korunur her zaman {-v-} ünsüzüne değişmez: kılağuzlar (3a-2), sögmekden (3a-6).

Sözcük içinde {-g-} korunmuş sızıcılaşma olmamış: eylemegi (<eylemek-i) (6b-4), bağlaya (11a-19)

Eski Anadolu Türkçesinde {k} sözcük başında ve sözcük ortasında korunmuştur: kankı (11b-16).

2.2.2.1 Ses Değişimleri

t->d- değişimi

Eski Anadolu Türkçesinde kalın ünlülü sözcüklerde önses {t-} ünsüzünün tonlulaşması olayı turarsızlık göstermektedir. Eski Anadolu Türkçesinde {t-/d-}' nin kullanımını müstensihе göre değişmektedir. Aynı nüshada hatta aynı sayfada her iki şeklin de geçtiği görülmektedir. İncelediğimiz yazmada {t} sesiyle başlayan kelimeler ağırlıktadır: toğdı 11a-4, toğuzuncı 12a-18, toğsan (16b-1), tırdı (19b-19), ton (23a-13), tıtdıkların 12b-3, toğmadı, toğurmadı 14a-13, tırdı (14a-17). tayanmağdan (16b-8), toğanı (34b-3), toyurduğı (35b-10).

Karşılaştırması yapılan diğer nüshalarda {d} sesiyle başlayan kelimeler ağırlıktadır: tırdum (3a-7) (diğer nüshalarda “durdum” şeklinde geçmiştir.), tıydı (6a-10), duşasız (17a-1); tıtıldı (17b-7) diğer nüshalarda “dutıldı” şeklinde geçmektedir; taşra (35a-9), diğer nüshalarda “daşra” şeklinde geçmektedir.

b>p değişimi

Günümüz Türkçesinde b->p- değişimine uğramış sözcüklerde ön ses {b-}, Eski Anadolu Türkçesinde korunur. Üzerinde çalıştığımız metinde, bazı kelimelerdeki

{b}'ler, diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi korunmaktadır: barmağıla (34b-13). Fakat, bazı ödünçleme kelimelerde hem bizim metnimizde hem de diğer karşılaştırdığımız nüshalarda {b}'li şekli korunurken bugün olduğu gibi {p}'li şeklinde yazılanların da olduğu görülmektedir: metinde “putlar” (12b-14) şeklinde geçerken diğer nüshalarda “butlar” puskoposlar” (14a-9); diğer nüshalarda “buskoboslar” şeklinde geçmektedir.

-k->-h- değişim

-k->-h-, değişimi Eski Anadolu Türkçesinin belirleyici özelliğidir. Metnimizde de -k->-h-, değişimi görülmektedir: yuğu (ek2a-9), yoğsul (2b-19), ağşam (ek2b-1-2) kelimelerinde görülmektedir.

đ>v değişimi

Metnimizde nadir olarak görülmektedir: şovutmağı (6a-2) şovuyayıdı (7b-10).

-k->-đ- değişimi

Metnimizde uçmağa(<uçmak+a) (8a-5), yoğıdı (<yok idi) (10b-7), şatmağa (<şatmak+a) kelimelerinde görülmektedir.

Kelime başında ünlü düşmesi görülen sözcükler

yuğu<uyığu <udığu, uğu (ek: 2a-3), yuğuda (ek: 2a-9).

2.3 Yapı Özellikleri

Metnimizde ses özellikleri gibi yapı özellikleri de Eski Anadolu Türkçesi'nin genel özellikleri ile örtüşmektedir. Ses özellikleri dolayısıyla çoğu biçimbirimin kullanımı üzerinde yukarıda durulmuştur.

2.3.1 Eylem çekim Ekleri

2.3.2. Zaman ve Kişi Ekleri

Gelecek Zaman

Metnimizde, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi gelecek zaman eki {-IsAr}'dır: bul-ısar (39b-6) mekkī in-iser (40a-6), ol-ısar (40b-7), kop-ısar (40b-3), édi-ser (<ét-iser) (40a-7).

Belirli Geçmiş Zaman ekleri

Metnimizde, Eski Anadolu Türkçesi'nde olduğu gibi Belirli geçmiş zaman eki {-dUm};{-dUñ};{-dı};{-dUk}; {-dUñÜz}'dür. I. tekil kişi eki Eski Anadolu Türkçe döneminde hep yuvarlak ünlülü kullanılmıştır:

- I. tekil kişi: ol-dum (19a-18) , ur-dum (2a-1), müstemil kıl-dum (2a-1), tur-dum (3a-7). şakla-dum (3a-7), buyur-dum (3a-7), elle-düm (4a-15).
- II. tekil kişi: dök-düñ (4b-4), kıl-duñ (7a-2).
- III. tekil kişi: gel-di (4a-12), bil-di (9b-17).

Belirli Geçmiş Zaman ekinin teklik. 3. kişisi, Türkçenin her döneminde {-dI} eki ile karşılanmıştır. Anadolu'nun bazı yörelerinde bu ek, 3. şahıslarda bir {-n} morfemi ile gösterilmektedir. Bu kullanım Orta, Güney ve Batı Anadolu ağzlarında görülen bir özelliktir.⁸ Metnimizde nadir de olsa bu örnekte karşımıza çıkmaktadır: Ol..... kıl-dı-n “O..... yaptı” (36b-11).

- II. tekil kişi: söyle-düñ (30a-12).
- I. çoğul kişi: ol-duk (29a-1), bil-dük (35a-1) , uğraş-duk (7a-6), ét-me-dük (14a-3).

⁸ Karahan, Leyla (2012). “Türkçede Bazı Ek Ve Edatlarada “-N” Morfemi İle Ortaya Çıkan Varyantlaşma” Bulet Gül, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü: 227.

- II. çoğul kişi: ét-dük (14a-3), ét-dü-ñüz (30b-11). Kùltürünü Araştırma Enstitüsü
- III. çoğul kişi: gel-di-ler (11a-3), getir-di-ler (4b-3), edemediler (<ét-e u-ma-dı-lar) (20b-16).

Belirli geçmiş zamanın olumsuzu

- III.çoğul kişi: bul-ma-dı-lar (11a-16).

Belirsiz Geçmiş Zaman {-mİş}

Belirsiz Geçmiş zaman eki, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi bizim metnimizde de hep dar-düz ünlülü olarak kullanılmıştır:

- I. tekil kişi: al-mış-am (7a-11).
- III. tekil kişi: bil-miş (10b-11), al-mış (2b-12), yaz-mış (3b-8).

Belirsiz geçmiş zaman III. tekil kişide kesinlik ve bitmişlik bildirdiği için III. tekil kişide {-dür} bildirme ekini alarak kullanılmıştır: éyit-miş-dür (2b-17), gel-miş-dür (40b-4).

- II. çoğul kişi: de-miş-siz (22b-13), bil-dür-miş-siz (22b-14).
- III. çoğul kişi: al-mış-lar (7b-4).

Belirli geçmiş zamanın olumsuzu

- işit-me-dü+ñüz (37a-18).

şimdiki Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki Zaman eki yoktur. şimdiki zamanı karşılamak üzere geniş zaman ekleri kullanılmaktadır.

{-mAkdA} şimdi zaman işlevi ile birlikte kullanılmaktadır: beyān ét-mekde+dür (6b-1), rum şehrin al-makda+dur (17a-11).

Geniş Zaman

Diğer EAT metinlerinde olduğu gibi incelediğimiz metinde de geniş zaman eki {-Ur} ve {-Ar}, {-r}, olarak karşımıza çıkmaktadır:

Türemiş fiillerde {-Ur}

- I. tekil kişi: ol-ur (4a-18), bil-ür (8a-11), yêt-ür-e, oynadurın (<oynat-ur-ı-n) (5a-1).
- III. tekil kişi: éydür (<eyt-ür) (2a-15).
- II. çoğul kişi: ol-ur-sız (26b-17).

Ünsüz ile biten basit fiillerde {-Ar}

- I. tekil kişi: um-ar-ın (22b-18), éderin (<ét-er-in) (7a-19), ister-in (7a-19).
- II. tekil kişi: kaç-ar-sın (31a-3), éd-er+sin (4b-9), dê-r-sin (7a-4).
- II. çoğul kişi: éd-er-siz (23a-16).
- III. çoğul kişi: kon-ar-lar (8b-2), yaz-ar-lar (31b-10), yoy-ar-lar (36b-1), tut-ar-lar (37a-3), dê-r-ler (3b-5)

Ünlü ile biten kelimelerde {-r}

- II.tekil kişi: beñze-r (3b-3), eyle-r (3b-3).
- III.tekil kişi:yaraqla-r (3b-6).
- II.çoğul kişi: eyderüz (<eyt-er-üz) (35a-6), dê-r-siz (35a-3).

Geniş zamanın olumsuz çekimi

İncelediğimiz metinde, diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi geniş zamanın olumsuzu {-mAz} eki ile karşılanır. Aynı zamanda I. tekil kişi ile çekiminde Günümüz Türkiye Türkçesi'nde olduğu gibi {-mA} kullanıldığı da görülür:

- I. tekil kişi: vèr-mez-in “vermem” (27a-11), arıt-ma-m (30a-11).
- III. tekil kişi: bul-maz (25b-9), bil-mez (40-7, 8).

- II. tekil kişi: bil-mez-sin (34a-5), d -mez-sin (7a-4).
- oğul kişi: bil-mez- z (32a-3).
- II. oğul kişi: utan-maz-sız (39a-12).
- III. oğul kişi: ıap-maz-lar (12b-7), bil-mezler (40a-3).

Geniş zaman soru ekimi

- II. oğul kişi: uyar mısız (<uy-ar mı-sız)(15b-19).

2.3.2 İstek Kipi {-A}

İstek kipinin istek işlevi yanında koşul ve emir işlevinde kullanıldığı da g r l r. İstek kipi I. tekil kişi ekinde hem iyelik kaynaklı hem de adıl kaynaklı kişi eki kullanılmıştır:

- I. tekil kişi: yazam (<yaz-am) (1b-17) yarağlayam (<yarağ-la-y-a-m) (3a-17), erişem (<eriş-em) (7b-2), d nevem (<d n-e-vem) (15a-9)
- II. tekil kişi: olmayasın (<olma-y-a-sın) (2b-19), şağınasın (<şağın-a-sın) “sakın” (5a-8),  desin (< d-e-sin) (6a-7), gelesiz (<gel-e-siz) (16a-2), ıurtulasın (<ıurtul-a+sın).
- III. tekil kişi: ura (<ur-a) (4b-1), olmaya (<ol-ma-y-a) (5a-1).
- I. oğul kişi: İncelediğimiz metinde, kişi eki {-A-vUz} istek I. oğul şahıs eki kullanılmıştır: gidev z (<git-e-v z) (23a-17), oynadavuz (<oyna-t-a-vuz) (8b-9), yazavuz (<yaz-a-vuz) (16a-1).
- II. oğul kişi: olasız (<ol-a-sız), yeņ-me-y-e-siz (32a-9), d -y-e-siz (35a-16).
- III. oğul kişi: kılma-y-a-lar (4a-4), ıo-ma-y-a-lar (33b-11), ur-a-lar (4b-2),  d-e-ler (< t-e-ler) (4b-10), ol-a-lar (4b-19), de-me-y-e-ler (4b-11), gir-me-y-e-ler (27a-12), del-e-ler (36b-19), v r-e-ler (27a-11).

{-A} istek kipi emir işlevinde de kullanılmıştır: get r-e “getirsin” (6b-16), incitme-y-e “incitmesin” (6b-17).

İstek kipi { -(y)A } geniş zaman ve gelecek zamanı da gösterebilir: *size zahmet veren halkdan kurtar-a-m* “kurtarırım, kurtaracağım” (18b-11) Ud getir-e “ud getirir” (2b-10).

İncelediğimiz metinde { -A } istek kipi eki emir kipini de karşılamaktadır:

- I. çoğul kişi: can oynadavuz (<oynat-a-vuz), girü şehîd ol-a-vuz (8b-8).
- II. çoğul kişi: “Kerem éd-è-siz (<èt-e-siz), Meybec şehirine var-a-sız, tur-a-sız yeticek zād-zevād çeri vèrèyim tèzcek var-a-sız düşman ıklîmine mestür olmadın dülüş-e-siz, hakkından gel-e-siz.” (2a-8, 9), “Ey benüm memleketüm uluları! bilmiş ol-a-sız ki benüm katumda ve gönümde dînden yigrek ve görklü nesne yokdur (15a-16, 17), ya'nî İznîk'de cem' ol-a-sız (15a-19), 'Ale't-ta'cîl İznîk şehrinde hazır ol-a-sız.” (15b-3), yüz on sekiz kişi ittifaqla bize gösterdüğü dîni duř-a-sız, i'tikâd edesiz (<èt-e-siz) (17a-1).
- III. çoğul kişi: Yavuz endişe kıl-ma-y-a-lar “endişe etmesinler” (5b-7).

{ -A } istek kipi, cümle başı ilgeci ile birlikte koşul göreviyle kullanılır: *kaçan üstüñe bıçak ile gele kaçd ede, sen dahı bildüğün edesin* “bıçak ile üzerine gelirse (geldiği zaman) sen de bildiğini yap” (6a-7).

2.3.3 Emir Kipi

Emir kipi, fiil köklerine getirilen emir ekleriyle karşılanmaktadır:

- I. tekil kişi: vèr-eyin (4b-17), edeyin (<èt-eyin) (5a-5), ağlamayın (<ağla-ma-yayın) hece yutumuna uğramıştır.
- II. tekil kişi: ol-ma (6a-2), uyura vur (6a-6), birkaç kıl kes (6a-4). İkinci tekil kişiye emir eksiz yapıldığı gibi { -gII } eki ile de sağlanır: bil-gil (11b-19), gözet-gil (6a-3)
- III. tekil kişi: èt-me-sün (4a-10), gel-sün (4b-19), şağın-a-sun (5a-7), gör-sün (6b-18), eriş-me-sün (7b-17), ol-ma-sun (27a-9).

- I. çoğul kişi: inan-alum (16a-5,6), ayrıklaş-alum (21a-8), uy-alum (23a-17) çıkma-y-alum (23a-17), öldürme-y-elüm (7a-15).
- II. çoğul kişiye emir: işit-me-ñ (5b-4) götür-üñ (4b-3), çıkar-uñ, tur-ma-ñ (26b-17), de-me-ñ (26b-17), edüñ (<ét-üñ) (36a-6), edinüñ (<ét-i-n-üñ) (36a-8).

2.3.4 Koşul Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde de {-Sa} biçimbirimi, Eski Türkçe Dönemindeki gibi koşul ulacı (-IncA-dığı zaman) olarak kullanılır: eyle olsa “öyle olunca” (32b-3). Aynı zamanda koşul kipi işlevinde de kullanıldığı görülür. Koşul kipi işlevi için *bkz.* eylemin birleşik çekimi.

Aynı {-Sa} istek de bildirir: III. Tekil kişi: var-sa (7b-18), gel-se (25b-13), II.çoğul kişi: de-se-ler (35a-18).

2.3.5 Gereklilik kipi

Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi için özel bir ek yoktur, şart ekine gerek kelimesi getirilerek {-Sa gerek} yapılır: yā taş at-sa gerek (7b-17), gel-se gerek (27a-1), ét-se-m gerek (30b-7), Īsā ol-sa gerek (40a-8).

İncelediğimiz metinde “gerek” sözcüğü {-mAlI} karşılığında istek kipi {-A} ile birlikte kullanılarak gereklilik bildirmektedir: *gerekdür .... yazıl-a* “yazılmalı” (8a-3,4). Bu kullanım, KKTC’de “lazım, lüzum” ile birlikte kurulmaktadır: lazım gel-eyim, lazım yap-ayım gibi.

Gereklilik kipi {-mAk gerek}biçimbirimleri ile de sağlanır: ol-mak gerek “olmalı” (41b-5).

2.3.6 Ekeylem

Ekeylem adların yüklem olmasını ve eylemlerin birleşik çekimini sağlayan Eski Türkçe’de {er-} “olmak” biçiminde kullanılan bir eylemdir. Eski Anadolu Türkçesinde bu eylem {i-} biçimini almıştır.

Ekeylemin Bildirme Kipi (geniş-şimdiki zamanı)

Ekeylem bildirme kipi (geniş-şimdiki zaman) I. ve II. kişi çekimlerinde ekeylem ve zaman eki kullanımdan kalkar sadece kişi eki kalır. III. kişi çekiminde turur çekimli eyleminden gelen {-dUr} kullanılmaktadır. Metnimizde {tur-ur} ya da {dur-ur} biçimbirimine rastlanmamaktadır.

- I. tekil kişi: hizmet+kâr+uñ-am (4b-6), esîr-in “esirim” (29b-2).
- II. tekil kişi: ten-sin (3b-14), hâlde-sin (5a-16).
- III. tekil kişi: kim-dür , kovucu-dur (5b-17), yok-dur (13a-16).
- I. çoğul kişi: müstağni-y-üz (40b-19).
- II. çoğul kişi: kâyil-siz (39a-6), gerçek-siz “gerçeksiniz” (40a-9).

Ek eylemin olumsuzu “degül” sözcüğü ile yapalmaktadır. Ekeylemin alacağı eki degül sözcüğü almaktadır:

- II.tekil kişi: oğlan degül-sin (30a-5), Teñri degül-sin (3b-14), I. çoğul kişi: muhtac degül-üz (40b-17).

Ekeylemin belirli geçmiş zamanı

- tekil kişi: yılıdı (<yıl i-di), diriyidi (<diri i-di)
- II. tekil kişi: pâdişâhıduñ (< pâdişâh i-dü-ñ) (4b-7),
- III. tekil kişi: yaşında i-di (10a-2), buyıdı (<bu i-di) (10a-11), kişiyidi (<kişi i-di) (12b-8), altındaydı (<altında i-di) (14a-14), oğlıydı (<oğlı ı-dı) (10a-11, 25b-14), hükmindeydi (<hük+m+i+n+de i-di) (28b-15).
- I. çoğul kişi: yoldaş i-dü-k.
- III. çoğul kişi: delîllerdi (<delîl+ler i-di) (39a-11).

Ekeylemin belirli geçmiş zaman soru şekli

- rızasıyla mıdı (< rızası ile mi i-di), meşhürıdı (<meşhur i-di) (33b-16).

Aynı çekimin olumsuz soru biçimi de görülmektedir: yoksa degül miydi (<degül mi i-di) (29b-15).

Ekeylemin belirsiz geçmiş zamanı

- III.tekil kişi: kaçınmağımış (<kaçı-mak i-miş) (5a-11), ol-muş i-di (28b-15), yap-mış ı-dı (13a-13).

Ekeylemin koşulu

- II.çoğul kişi: i'tikâdda iseñüz (<i'tikâd+da i-se-ñüz), neyise (<ne i-se) (23b-1), varısa(<var ı-sa) (33a-14).

Ek eylemin olumsuzu, belirli geçmiş zamanı

- şoyından degülidi (<degül i-di) (24a-1), muğadder degülidi (<degül i-di) (34a-19).

Ekeylemin olumsuzu koşulu

- rızasıyla degülise (<degül i-se) (29a-17).

Ekeylemin belirsiz geçmiş zamanının koşulu

- peygâmbere imişse (<i-miş i-se) (37a-5).

Ekeylemin ortaç eki

- i-dük+i+n>idüğün “olduğunu” (36a-15).

Ekeylemin ulaç eki

- otururiken (<otur-ur i-ken), dëriken(<dë-r i-ken) (17b-6), meşguliken (<meşgul i-ken) (23a-4).

2.3.7 Eylemin Birleşik Çekimi

Ekeylem adların yüklem olmasını sağladığı gibi, bir çekimli eylemden sonra belirli, belirsiz ve koşul kipi çekimleriyle gelerek bir eylemin birleşik çekimini sağlar:

Belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi

- I. tekil kişi: gel-miş i-düm
- III.tekil kişi: (9a-18), endür-miş i-di (8b-15), kılmışdı (<kıl-mış i-di) (8b-16), yap-mış-ı-dı (12a-4), geç-miş i-di (12a-12), az-mış ı-dı (15a-4), ol-mış ı-dı (4b-17), toğmışdı (<toğ-mış i-di) (24b-19), düş-ür-miş i-di (28a-16), yet-miş i-di (3b-8), yazmışdı (<yaz-mış i-di) (3b-8).
- III. çoğul kişi: ko-muş-lar ı-dı (16b-4) et-miş-ler i-di (31a-19).

Geniş zamanın olumlu ve olumsuzunun rivâyeti

- ed-er i-miş (21a-4), et-mez i-miş (4a-3).

Geniş zamanın hikâyesi

- III: tekil kişi: getür-ür i-di (4a-12), ol-ur ı-dı (5a-19), III.çoğul kişi: de-r-ler i-di (39a-13)), derleridi (<de-r-ler i-di) (4b-16), ederleridi (<ed-er-ler i-di) (19b-6).

Geniş zamanın olumsuzunun hikâyesi

- III.çoğul kişi: komazlarıdı (<ko-maz-lar ı-dı) (14a-5), yet-mez i-di (34b-12).

Geniş zamanın şartı

- I.tekil kişi: ol-ur-sam (3b-10), II. çoğul kişi: ey-dür-se-ñüz (31a-14).

Geniş zamanın hikâyesi

- III.tekil kişi: bişür-ür i-di (21b-4) I. çoğul kişi: ederdük (<et-er i-dük) “ederdük” (7a-6), III. çoğul kişi: eder-ler i-di (<et-er-ler i-di) (9a-15).

Geniş zamanın hikâyesinin soru çekimi

- yer midi (<yê-r mi i-di) (29b-7).

İstek kipinin hikâyesi

- III. tekil kişi: olmayaydı (<ol-ma-y-a i-di) (2b-1), düşeyidi (<düş-e i-di) (31a-7), işideydi (<işit-e i-di) (31a-7).

Geniş zamanın koşulu

- tekil kişi: olursam (<ol-ur i-se-m), (3b-10).
- II.tekil kişi: alursañ (<al-ur i-se-ñ) (5b-16).
- III.tekil kişi: eyle-r i-se (6a-12), gel-ür i-se (23b-1).
- I.çoğul kişi: dêrsevüz (<dê-r i-se-vüz) (15b-19), êdersevüz (<êt-er i-se-vüz) (22b-5), olursavuz (<ol-ur i-se-vüz) (13b-17), êdersevüz (<êt-er i-se-vüz) (22b-5).
- II.çoğul kişi: dê-r-se-ñüz (36a-15).
- III.çoğul kişi: ol-ur-lar i-se (37a-9).

Belirli geçmiş zamanın koşulu

- gitdiyse (<git-di i-se) (7b-9), uğradıyısa (<uğra-dı i-se) (24b-9), kıldumsa (<kıl-dum i-se) (38b-3).

Geniş zamanın olumsuzunun koşulu

- olmazsa (<ol-maz i-se) (3b-11), gelmezse (<gel-mez i-se) (23b-1).

Gereklilik kipinin hikâyesi

{-mAll}gereklilik kipinin yalın çekimi metnimizde görülmemiştir. Fakat birleşik çekimde karşımıza çıkmıştır:

- geçmelüyidi (<geç-melü i-di) (26b-9).

2.3.8 Ulaçlar (Zarf-Fiiller)

Filleri başka fillere bağlamak üzere zarflaştırılan eklerdir.

a) Zaman zarf fiil eki {-IcAğ}: yêt-icek “ yetince ulaşınca” (28b-7).

{-IncA}: düken-ince (36a-11), ol-ınca (13a-9).

{-mAdIn}: parla-madın “parlamadın” (11a-8), êt-medin (26a-10).

b) Hal zarf-fiili {-iken} : Bu işe meşguliken nâ-ğah işitdi (23a-5) yoğ iken ol varıdı. (29a-15), ‘İsâ beşikde iken söyledi (33a-3).

c) **Bağlama zarf-fiili {-Up}**: seyr édüp (<ét-üp) 10a-17).

d) **Ünlü ulaç ekleri**: Eski Anadolu Türkçesi'nde bütün ünlü ulaçlar ({-A}, {-I}, {-U}) belirteç yapma işleviyle kullanılır. {-ü} ulaç eki “-mAk için” anlamında kullanılmıştır: istey-ü (13a-17, 25a-2). Bazı zaman da bu ünlü ulaç kalıplaşmaktadır: dé-y-ü (13a-12).

Asıl zarf-fiil (ulaç) ekleri yanında ortaç eki üzerine ad durum ekleri ve belirteç yapan ekler gelerek ulaç işlevinde sözcükler türetildiği de görülmektedir: bir yıl geç-**dük+de** “bir yıl geçince” (19a-8), bulduğınlayın (<bul-duk+ı+n+layın) (25a-2). Aslen zarf-fiil eki olan şekiller bulunduğu gibi başka eklerin bir araya gelmesi ile zarf-fiil fonksiyonunu üstlenen yapılar da vardır (-dUk+dA gibi) (Gülsevin:1997).

e) **{-dük+IAyin}** “-IncA” işlevinde kullanılmıştır: gösterdükleyin (<göster-dük+leyin) (11a-14).

2.3.8.1 Ulaçlı Birleşik Eylem

Ulaçlar Eski Anadolu Türkçesinde tek başına belirteç yaptığı gibi ulaçlı birleşik eylemler de kurar:

çıkageldi (<çık-a gel-di (7a-14), koyuverdi (< koy-u ver-di) (12a-14), alıkodı (<al-ı kodı) (20b-18), olabilmeye (<ol-a bil-me-y-e) (30a-10), kıla turdukları (<kıl-a tur-duk+ları (37a-8).

İncelediğimiz metinde, şimdiki zamanı karşılamak üzere tek bir yerde {-up dUrur} ulaçlı birleşik eyleme rastlanmıştır: déyüp durur (5b-4).

2.3.9 Ortaç Ekleri (Sıfat-Fiil)

Fillerin, zamana bağlı isim ve sıfat şekilleridirler. İsimler gibi iyelik ve hal eklerini alırlar (Gülsevin:1997).

a) **{-AcAk}** Eski Anadolu Türkçesinde ortaç eki olarak kullanılmaktadır: sor-acak olursañ (11b-5), kıl-acak yerlerinde (12b-14), yıkacağıın (<yık-acak+ı+n) yıkdı (25a-5), varmayacak (<varma-y+**acak** sözi) (16a-14), uracağıın (<ur-**acak**+ı+n) (25a-5), yıkacağıın (<yık-**acak**+ı+n) (25a-5), varma-y+**acak** söz+i (15b-14).

- b) {-mİş } Çok işlek bir sıfat-fiil ekidir: gökden in-miş dört kitâbdan (1b-13).
- c) {-dUk}: telkin êtdügi (<êt-dük+i) (15b-16).
- d) {-An } : söz get-ür+en+i (5b-5).
- e) {-mAz}: görüneni gör-in-mez+i (15b-6), hıulul êt-mez+den öñdin (19a-16)
- f) {-AsI} İkinci derecede işlek sıfat-fiil ekidir: zıkr êdesi (<êt-esi) olursavuz “zikredecek olursak” (13b-17).

2.3.9 Ad Çekimleri

İyelik ekleri

İyelik eki II. kişilerde art damak /ñ/’si korunur. İkinci kişilerde bağlantı ünlüsü yuvarlak ünlülüdür. III. kişisi diğér Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi dar-düz ünlülüdür:

- I.tekil kişi: efendüm (6a-3).
- II.tekil kişi: senüñ elüñde (<el+üñ+de) (29b-2).
- III.tekil kişi: yér yüz+i+n+de (8a-2).
- I.çoğul kişi: ana+muz (9a-6).
- II. çoğul kişi eki: ihtiyac+u+ñuz, iç+i+ñüz+de (5b-15).

2.3.9.1 Ad Durum Ekleri

Günümüz Türkiye Türkçesi’ndeki kullanımdan pek farkı yoktur, araç durum eki ile eşitlik durum eki daha sık kullanılmaktadır:

- a) **Tamlayan durumu:** Tamlayan durum eki yuvarlak ünlülü ve art damak {-ñ}’si ile yazılmıştır: a+nuñ ma’nası (8a-14).

Ben, sen ve biz adlarına tamlayan durum eki {+üm} biçiminde getirilmektedir: benümile (<ben+üm ile) (21-b15), senünile (<sen+ün ile) (7a-11) biz+üm (1b-15).

- b) Belirtme durumu:** İyelik III. Tekil kişiden sonra gelen belirtme durum eki {n}'dir: kim+i+n “kimini” (10a-12), kulağın (<kulak+i+n) “kulağını” (13b-5).
kimin esīr ʔtdiler ve esīr olan Yahūdī bularuñ kiminiñ burnın kiminiñ kulağın kesdiler (13b-5).
- c) Yönelme durumu:** Yönelme hal eki {(y) A}, kelime sonlarında “güzel he” ya da “ye” ile yazılmıştır: oğlan+lar+i+n+a (32a-17), perī+ler+e (32b-1), Acem’e (<Acem+e) (33b-4), kulağına (<kulak+i+n+a) (33b-11), şehvet+e (34a-3) depe+si+n+e (34b-14), bunlara (35b-3) Qā’be’ye (<Qā’be-y+e) (37a-14)
- d) Bulunma durumu:** Bulunma hal eki {+dA} şeklinde yazılmıştır: beden+de (ek 2a-6) müddet-i ‘ömr+i+n+de (ek 2a-10), yer+de (2a-8) aḥvāl+de (32b-16), gök+de (34b-13). Yol+i+n+da (34b-12) el+i+n+de+ki (35a-12).
- e) Ayrılma durumu:** Ayrılma hal eki kelime sonlarında {+dAn} şeklinde yazılmıştır. cümle+den (ek 2a-2), et+i+n+den (ek2a-6), söz+ler+i+n+den, gök+den, (1b-13), iş+den (5b-5), iç+ü+müz+den (6a-16), ‘ilm+den (29a-12), Cebra’ıl’+den (32b-4) peygāmbere+den (34a-5), kırğın+dan (36b-3).
- f) Vasıta durumu:** Vasıta hâli eki {(I)n} Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde kullanıldıktan sonra, Osmanlıca döneminde kullanımdan düşmüştür. Eski Anadolu Türkçesinde asıl vasıta hâli eki “+n” olmakla birlikte, “+birle”, “ile” ilgeçleri yanında “ile”nin ekleşmiş biçimi {-IA} biçimbirimi de yazılmıştır: Yahudileruñ gibi+n (13a-6), vaqt+i+n (3b-9); bıcağ ile (6a-7), Qur’ān ḥadīsile (6a-19), rahmet nazarıyla (8b-6).
- g) Eşitlik durumu:** azād ʔt-miş+ce (7b-18) , buyruğ+i+n+ca (6b-10), sözüñüz-ce (29a-19), i’ tikaḍuñuz+ca (29a-18).
- h) Çokluk eki durumu:** Çokluk eki {+lAr}, Eski Anadolu Türkçesinde hem adların çokluğunu gösteriri hem de eylem çekimlerinde eylemi yapan kişinin çokluğunu

gösterir: Cuḥūd+lar (36b-2), cānavar+lar (37b-6) ada+lar+ı (27b-7), tağ+lar (25a-10), kıl+lar+ı (22a-17).

2.4 Söz Varlığı

Mecma 'i'l-Letâyif konusu gereği bünyesinde pek çok Arapça ve Farsça sözcük barındırmaktadır. Bunun yanında Tarama Sözlüğü'nde yer almayan değişik biçimlere de rastlanmıştır: ayrılaş- "savaşmak" 21a-8, çekürgelik ol- "çekirge istilasına uğramak" 19b-16, gölgelendir- "gölgelendirmek" 7b-15, sögmek "kötü söz söylemek, sövmek" 3a-6, abras "hastalık" 34b-3, üremek "çoğalmak" 8b-7.

Yabancı ve yerli öğelerin dizini çalışmamızın sonunda verilmiştir. Türkçe sözcüklerin çoğu Tarama Sözlüğü'nde yer almaktadır: azdurmak yoldan çıkarmak 9a-17, 9b-5, 29a-5, çiftlen- evlenmek, eş olarak almak, eşleşmek (8a-10, 34a-6), çiftlendür- birbirine eş etmek, eşleştirmek 34a-10, degmek ulaşmak, erişmek (27b-11, 28a-5), degür- "ulaştırmak" 10a-11, dökilmek "dökülmek" (6a-11, 7b-5, 8a-7), egirtmek "etrafını kuşatmak, sarmak" (13a-7), gökçek "güzel, şirin"(4b-13, 21b-4), göndermek "göndermek" (13b-11,17b-9,18b-17, 21b-8, 10, 11, 21b-14, 22b-11, 23a-6, 23a-10, 24a-12,13,25a-11, 25a-15,16, 26a-4,5, 26a-14, 26b-11, 27a-13, 26a-17,18,19, 28b-4, 31b-13), kızlık "kurak giden yıl" (6a-14), kıvcı "kıyabet eden kimse" (5b-1, 5b-2, 6a-12, 6a-16), kıvcılık "gammazlık etmek" (6a-11, 6a-17), kılavuz/kılavuz "kılavuz, rehber" (2b-18), oynamak "oynamak" 5a-8, oydurmak "oylatmak" 5a-7, veribimek "gönder-" (9b-5, 13b-4, 24a-4,26a-13, 26b-1, 30a-6, 38a-1, 41a-6), veribinilmek gönderilmek (32b-1, 32b-2) gibi.

Birleşik Eylem

İsim + yardımcı eylem şeklinde oluşan birleşik eylemlerdir. Yardımcı eylem, yalnızca adı "etmek", "yapmak", "kılmak" ve "olmak" anlamları katarak eylemleştiren ve çekim eklerini alan bir işlev yüklenmiştir. (Korkmaz 2003: 792-800) guşşa

yememek (22b-17), helāk olmak (22b-15,16), k̄āhillık eyleme (22b-18), tazıyık  tmek (23b-16), du' a kılmağ (30a-17) ,  z d eylemek (32a-10), h ber v rmek (33a-19) gibi.

 kileme

T rk enin her d neminde ve yaşayan T rk Leh elerinin tamamında kullanılan ikilemeler, dilin etkileyiciliğini ve canlılığını artıran s z varlığı  geleridir. İlk yazılı belgelerden g n m ze değin oluşturulan ikilemeler T rk enin s z varlığını zenginleştirmiştir. İncelediğimiz metinde yakın anlamlı kuruculardan oluşmuş ikilemeler bulunmaktadır. Bunlar: işi g ci (2b-7), g mmazlık k ovıcılık (5b-4), her vakt her zaman (37a-17), k ovıcı g mmaz (5b-2), ulu 'aziz (22a-12).

Aynı s zc ğ n tekrarıyla kurulan ikilemeler de vardır: pare pare (31a-18), tonlık tonlık (23a-4).

Deyim

Deyimler, edebiyat ve halk bilimi a ısından olduğu kadar dilbilim bakımından da  nemli s zlerdir. Bu  geler, dilin i  yapısını, anlam  zelliklerini, kullanımdan d şm ş kelimelerin etimolojik takibini kolaylaştırır. Deyimlere bakılarak dillerin kendine  zg  yanları ortaya  ıkarılabilir. Bu durum, milletlerin ger ekleri dile getirmedeki anlayış ve anlatış bi imini g sterir (Aksan 2008: 91). Metnimizde yer alan deyimlerin  oğu master bi iminde kurulmuştur: **aman dile-** “yalvarmak, yakarmak, kurtarıcı aramak” (28a-10), **baş dikmek** “y netici olarak atamak, başkan yapmak” (26a-13), **baş sığamak** “sevgisini belirtmek i in başını okşamak” (30a-17), **beg dikmek** “y netici yapmak, başkan yapmak (26a-3), “**canı cehenneme işmarlamak**  ld rmek (11a-1), **d nyasını ziy na v rmek** “sıkıntılı bir duruma d şmesini sağlamak” (5a-9), **m l bağlamaki in** “varlık biriktirmek” (?) (39a-19), (**n hağ yere**) **kan d kmek** “ kan d kmek,  ld rmek” (6a-11), **oda urmak** “ateşe vermek”(28a-12), (23a-4), **s z g t rmek** “dedikodu yapmak” (5b-5), **uyura vurmak** “uyur gibi

yapmak”, (6a-6), **yüz döndürmek** “gösterdiği ilgiyi çekmek” (25b-5), **yüz tutmak** “yönelmek” (24b-4, 5), **yüzine ud getürmek** “utanılacak bir davranışta bulunmak” (2b-10), **ayağına düşmek** “değerini ve saygınlığını yitirmek” (22b-15), **vasfa sığmamak** “anlatamayacak kadar mükemmel olmak” (33b-12), **can vèrmek** “ölmek” (23a-9), **ğuşsa yememek** “sıkıntı çekmemek” (22b-17) **tazyîk ètmek** “zorlamak” (23b-16), **haber vèrmek** “haber vermek” (33a-19).

Dua ve Beddualar

Bir toplumun maddi-manevi kültürünü, değer yargılarını, inançlarını yansıtan duygu yüklü kalıplaşmış sözlerdir. Dualar, sevinci, teşekkürü, temenniye veya karşıdaki kişiye duyulan minneti ifade ederken, beddualar ise acıyı, öfkeyi, karşıdaki kişiye duyulan nefreti dile getirirler : ML’de yer alana dua ve beddualar:

- Yigütlüğünden ölüm ırak olsun “ gençliğinden ölüm uzak olsun” (22b-15).
- hiç ğuşsa yemeyesin “hiç sıkıntı çekmeyesin” (22b-17).
- düşmenüñ başı ayağınuñ altına bırağup hor ide “düşmanların ayağının altında kalıp değersizleşsin, perişan olsun” (22b-19).
- düşmanlaruñ ayağına düşüp helāk olsun “düşmanların eline düşerek saygınlıklarını yitirsinler, perişan olsunlar.” (22b-15,16)

2.5 Viyana Nüşası İle Diğer Nüşalar Arasındaki Genel Farklılıklar

ML’te Viyana Nüşası ile Amasya Nüşası arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Nüşalar arasındaki bu farklılıklar tablolarda da görüldüğü üzere yerli ve yabancı öge seçiminde, eylem çekimlerin kullanımında, aynı anlama gelen farklı anlamdaki sözcüklerin seçiminde, aynı sözcükte görülen ses değişikliklerinde, eylemsi ya da çekimli eylem kullanımında, aynı kökten türeyen sözcüklerin değişik biçimbirimlerle kullanımında, ad çekimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılıklar

sınıflandırılarak her sınıfa giren birkaç örnek aşağıdaki tablolarda gösterilmeye çalışılmıştır:

Tablo 3: Viyana Nüshasında Türkçe-Amasya Nüshasında Yabancı Olanlar

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>sağ oturmuşdum</i>	<i>fāriḡu 'l-bāl</i>
<i>yēr</i>	<i>Berr</i>
<i>belürsüz</i>	<i>münkarız</i>
<i>içinde</i>	<i>Şerhinde</i>
<i>alursañ</i>	<i>ķabul éderseñ</i>
<i>içinde</i>	<i>Şerhinde</i>

Tablo 4: Viyana Nüshasında Yabancı- Amasya Nüshasında Türkçe Olanlar

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>cāriyeyi almasun</i>	<i>ķaravaşı almaya</i>
<i>bābü 's-sāni</i>	<i>ikinci bāb</i>
<i>'ayālına</i>	<i>kendü ķavmine kızına</i>
<i>ķavm</i>	<i>ķul</i>

Tablo 5: Eş Anlamli Sözcükler

Viyana nüshası	Amasya nüshası
<i>öldürmek</i>	<i>Depelemek</i>
<i>zaman</i>	<i>vaķıt</i>
<i>yetişti</i>	<i>irişmişdür</i>
<i>oña</i>	<i>Anā</i>
<i>ħadde varmışlar</i>	<i>ħadde irişeler</i>
<i>ucundan</i>	<i>İçinden</i>
<i>başdı</i>	<i>şıdı</i>
<i>göndürse</i>	<i>Viribise</i>
<i>ħub</i>	<i>ħoş</i>
<i>esir</i>	<i>Seby</i>
<i>Yaħudī</i>	<i>Cuhūd</i>

Tablo 6: Farklı Sözcükler

Viyana nüshası	Amasya nüshası
<i>götüre</i>	<i>sa'y ide</i>
<i>erişem</i>	<i>İsterin</i>
<i>şovuyayıldı</i>	<i>Söyine</i>
<i>nice</i>	<i>Bunca</i>
<i>gelmez</i>	<i>viribinilmeyiser</i>
<i>benī</i>	<i>Nebī</i>
<i>nice</i>	<i>Bunca</i>
<i>girerler</i>	<i>konarlar</i>
<i>eydür</i>	<i>Gelmişdür</i>
<i>tefsīr edivereyin</i>	<i>beyan idevüz</i>
<i>nice</i>	<i>Bunca</i>
<i>gelmişdür</i>	<i>getürmişdür</i>
<i>aña</i>	<i>ol ere</i>
<i>belli</i>	<i>Bile</i>
<i>ikrār</i>	<i>ihtiraz</i>
<i>mütekebbir</i>	<i>Mükābire</i>
<i>tahmīd</i>	<i>Temcīd</i>
<i>baht-ül nefr</i>	<i>buhtenaşır</i>
<i>ol aracığda</i>	<i>buracığda</i>
<i>müderrīsdür</i>	<i>qudsīdür</i>
<i>gördüğüçündür</i>	<i>eyitdüğüçündür</i>
<i>başra</i>	<i>balsıra</i>
<i>ırak</i>	<i>ayruk</i>
<i>arasında</i>	<i>ortasında</i>
<i>illā</i>	<i>Belki</i>
<i>gördi</i>	<i>Eyitdi</i>

Tablo 7: Eylem Çekimleriyle İlgili Farklılık

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>çıkır</i>	<i>çıkıralum</i>
<i>örmiş</i>	<i>Görer</i>
<i>götüre</i>	<i>getürürler</i>
<i>getürmişlerdür</i>	<i>getürmişdür</i>
<i>olursam</i>	<i>olursa</i>
<i>işledi</i>	<i>İşler</i>
<i>dérleridi</i>	<i>Dérler</i>
<i>yazılmış</i>	<i>yazılmışdı</i>
<i>getürmüşlerdür</i>	<i>gelmişdür</i>
<i>dérleridi</i>	<i>Dérler</i>
<i>getürmüşlerdür</i>	<i>gelmişdür</i>
<i>'afv eyleye</i>	<i>'afv eylese</i>
<i>yat</i>	<i>Yatsın</i>
<i>işitdi</i>	<i>işidicek</i>
<i>söyledi</i>	<i>söylerdi</i>
<i>bildürmişsiz</i>	<i>bildürmişsin</i>
<i>demişiz</i>	<i>demişiz</i>
<i>işidse</i>	<i>işideyidi</i>
<i>verinibilmişdür</i>	<i>viribinildi</i>
<i>ben arıtmam</i>	<i>arıtmadum</i>
<i>söyledi</i>	<i>söylemedi</i>
<i>ola</i>	<i>Olsa</i>
<i>verildi</i>	<i>viridiler</i>
<i>rivāyetdür</i>	<i>rivāyet eyler</i>
<i>ķalmışam</i>	<i>ķalmışven</i>
<i>ıtutasız</i>	<i>dutarsız</i>
<i>édesiz</i>	<i>idersiz</i>

Tablo 8: Ad Çekimiyle İlgili Farklılıklar

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>gösterdügi</i>	<i>gösterdikleri</i>
<i>kendüyi</i>	<i>Kendüzüñ</i>
<i>bunlar</i>	<i>Bulara</i>
<i>bunlara</i>	<i>Bular</i>
<i>nereye</i>	<i>Nire</i>
<i>otdan</i>	<i>Odını</i>

Tablo 9 : Eylemsi - Çekimli Eylemle İlgili Farklılıklar

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>oturup</i>	<i>oturur idi</i>
<i>yürüyüp</i>	<i>yüridi</i>
<i>işidicek</i>	<i>İşitdi</i>
<i>geçen</i>	<i>geçmiş</i>
<i>çağırup</i>	<i>çağırur</i>
<i>dönevem</i>	<i>dönüp</i>

Tablo 10: Yardımcı Eylemle İlgili Farklılıklar

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>ķabul olmaduğı</i>	<i>ķabul etmediğüm</i>
<i>āzād eyledüm</i>	<i>āzād itdüm</i>
<i>ziyāde ēderimiş</i>	<i>ziyāde olur-ımış</i>

Tablo 11: Ses Değişikliği Olan Biçimbirimler

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>tutdılar, tutıldı, tanışdı,</i>	<i>dutdılar, dutıldı, danışdı, dutar</i>
<i>Put</i>	<i>But</i>
<i>puskoposlar</i>	<i>buskobos</i>
<i>Ortancı</i>	<i>ortanca</i>
<i>Geldim</i>	<i>geldüm</i>
<i>kendüsi</i>	<i>kendüzi</i>
<i>ķılağuz</i>	<i>ķlavuz</i>
<i>Tezlik</i>	<i>tīzlik</i>
<i>uyura vur-</i>	<i>ursın</i>

Tablo 12: Aynı Kökten Fakat Farklı Biçimlerde Kullanılan Ögeler

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>Vefā</i>	<i>Evfā</i>
<i>ķızınıñ</i>	<i>ķızlarınuñ</i>
<i>kemāl-ı faziletine</i>	<i>kemāl-ı fazılına</i>
<i>eķādis</i>	<i>hadīs</i>
<i>ķarışmaķdan</i>	<i>ķarışmaķlıķdan</i>
<i>Efgān</i>	<i>Fiĝan</i>
<i>afaroz</i>	<i>aforīz</i>
<i>kimesne</i>	<i>kimse</i>
<i>Nice</i>	<i>Nite</i>
<i>kendiyi</i>	<i>kendüzin</i>
<i>üzerime</i>	<i>üstüme</i>

Tablo 13: Sözcük Ekleyerek Anlatma

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>kulı şatmağa vardı</i>	<i>ulı bāzara koyup şatar idi</i>
<i>şovutmağı bilürin</i>	<i>şovutmağı benüm elümdedir</i>
<i>fāsıq kullaruñ</i>	<i>fāsıkuñ</i>
<i>dīvarları görinür</i>	<i>dīvarları gözini turur</i>
<i>öldürdiler</i>	<i>öldürmege ileri dutdılar</i>
<i>Yazar</i>	<i>yazu öğrenür</i>
<i>söyledügi</i>	<i>söyledügi vakta degin</i>
<i>gerçekdür</i>	<i>gerçek dersiz</i>
<i>hikāyettededür</i>	<i>hikāyette gelmişdür</i>

Tablo 14: Aynı Kökten Gelen Değişik Biçimbirimlerle Kullanılan Sözcükler

Viyana Nüshası	Amasya Nüshası
<i>étmegi</i>	<i>étmeğligi</i>
<i>suyıdur</i>	<i>sudur</i>
<i>Şu</i>	<i>Şol</i>
<i>horlığa</i>	<i>horlamağıla</i>
<i>vérđi</i>	<i>véribidi</i>
<i>turđı geldi</i>	<i>turıgeldi</i>
<i>haldesin</i>	<i>halde size</i>
<i>Bilüñ</i>	<i>bilü verüñ</i>
<i>Şol</i>	<i>şoloğ</i>
<i>‘azameti birle</i>	<i>‘azametiyle</i>
<i>étdük ki</i>	<i>itdügise</i>

Bölüm 3

METİN

Ek: 2a.

(1) bu bābda menfa‘atler olanı beyān edelüm ki Hāk Te‘alā hazretleri her birinde menfa‘ate göre hāsiyyet kōmuşdur. Ma‘lūm (2) cümleden biri budur kim, hüdhüddür kim her a‘zāsında bir hāşşa vardır. Tācını başı ağrıyan kimesne başında (3) götürse baş ağrısı görmeye. Gözlerini bir kimsenüñ başını altında kosalar gözlerine uḥū gelmeye. (4) Eger dilini bir kişi götürse düşmeni aña ziyān edemeye. Eger dökündiler tōlsa kişinüñ aklı ve fehmi ziyāde ola (5) Eger tırnakların yakup ve külini bir ‘avrete içürseler hāmile kala. Eger bir kişi sağ kanadını götürüp (6) ulular katına varsa hürmetlü ve izzetlü ola. Eger baḡlu kişi bunuñ etinden tü[t]sü edse hālaş (7) ola. Eger dilini bir kişi götürse cima‘a kuvvetün artura. Eger başını götürseler hiç kimse düşmenlik, (8) ve hīle edemeyeler. Eger bedende sancu olsa hüdhüdüñ burnunu döḡüp içeler. Eger gözini kurudup yaḡa (9) koyup yüzine dürtse cümle halk gözine şīrīn görine. Eger yüregın bu yuḡuda olan kimsenüñ kolına (10) baḡlasalar müddet-i ‘ömrinde ne işledi ise söyleye iki melāl arasında müveddet ve muḡābbet olmaḡ. (11) için beynisini çorbaya katup yēseler dostlıklarını ziyāde ola. Bāb (12) baḡlu şeşmek için yazup içe eger on yıldan berü baḡlu olsa açıla.

Bismillāhirrahmānirrahīm

“Naşrun minallāhi ve fethun karīb. Ve fethūn ebvābühā izā cāe naşrullāhi velfeth ve yekülne metā hezel fethu in küntüm sādikīn. Kul yevmel fethulā yenfeullezīne keferū

īmānühüm. İnnā fetahnā leke fethan mubinā. Sümme yeftehu beynenā bil haqqı, ve huvel fettāhul alīm. Yā fettah yā yessir yessir”.

Bağlu şeşmek için ne dürlü

Olursa olsun birileri yumurta

yaza ateşe kıoya bişüre

Yiye tılsım budur.

Muħābbet için getüre. Yā yedüre āhir içüre.

Ek: 2b.

(1) Her kim bir işe mübāşeret olunduğda ol kendü isminüñ esmasıñ oқыıyup ħazza sonra mübāşeret olunduğda oluna ākibet ola

(2) şabah namāzından sonra öylen namāzından sonra ikindi namāzından sonra

Yā semī‘

Yā rafi‘

yā bāsı‘

Yetmiş bir kerre oқыya yüz elli tokuz kerre oқыya yüz yetmiş bir kerre oқыya

aħşam namāzından sonra yassı namāzından sonra

ya bārī‘

ya kıābız‘

yiğirmi bir kerre oқыya otuz kerre oқыya

kıaçan bir kimse bir nesneyi almak dilese üç biñ dö[r]t yüz

otuz iki kerre lā lā dese fi’l ħāl naşīb ola.

bir kimsenüñ nesnesi uğurlansa bunu yazup kıulağı

içine kıoyup yata uyuya. Her kim aldısa bir bir

ma’lüm ola ammā cüm’a gecesı eyleye şaħ şaħ (?)

bir ‘avret bağlu olsa bunu yazup etegi altına tütüze bulara_bağı açıla.

eger oğlı kıızı olmasa bu isim yazup sağ buduna asa kıoya

Allah emriyle ħāmile ola.

du‘ā budur: * “yağar kārīb el-müteāli fevka külli şey’in inne tefā’a”

1b.

(1) Tevārīh-i enbiyā’ ‘aleyhi’s-selām ve Mülūku’r Rūm ve’l ‘Acem (2) diye “Bi’smi’llāhi’r-rahmāni’r-rahīm” nesta’in (3) sipās Nebī-yi Muḥammed ve kıyas Nebī-i Muḥammed ol padişāhlāra ya padişāhuñ ḥaqqı kim (4) illa bilmeglik içinde c āķillerūñ c āķlı ve ḥekīmlerūñ ḥikmet-i ḥayr ettürdüñüz fikri issilerūñ (5) fikri anuñ c azameti añmaķlıķ içinde sergerdāndur ve şalavāt ol mürşidler mihteri (6) peygāmbler serveri Seyyid yā vefā Muḥammed Muştafa şalalahū aleyhi ve’s-selem kim yazuqlar şefā’atiçindür (7) ve anuñ āl ve aşḥāb[1] üzerine kim⁹ nücūm-ı hüdā ve rücūm-ı ‘idādurlar. Bilgil kim ez’af-ı (8) ḥalku’l-lah ve aḥḥar-ı ‘ibadu’l-lāh Sirāc bin ‘Abdullāh éydür ki günlerden bir gün sađ¹⁰(?) oturmuşdum (9) ḥatıruma bu düşdi kim Qur‘ān’dan, İncil’dan, Zebūr’dan ve Qur‘ān içinde gelen bu Tevārīh-i Enbiyā’dan (10) ve ḥadīs-i resūlden ve naşāyiḥ-i mülūkdan ve ğaza esvābından bir zerre cem‘ edem ve ol mecmū’un (11) içinde naşāyiḥ-i mülūkdan tevābī’yle muḥaddem tutam. Andan soñra ğaza sevābın Resūlu’llāh ḥadīsile (12) ve aşḥāb-ı kibār sözile ile zikr edem. Qur‘ān içinde gelen tevārīhin beyān edem ve Zebūr’uñ (13) ba‘zı sözlerinden¹¹ naşāyiḥ nakl edem ve andan soñra gökden inmiş dörd kitābdan (14) Allāh’u Te’ālā’nuñ ve vaḥdāniyetin Naşārāni ve Yahūdī ve dīninūñ butlānın beyān eyleyem ve Naşārā (15) ve Yehūdī¹² sū’āllerinden bizüm anlara cavāblarumuzdan ve Naşārānuñ ‘ulemāsi zalāletinden (16) ‘ale vus’it tāķa getürem. Her ne yerde kim Qur‘ān ve ḥadīs lafza¹³ geldiyse (17) kıızıl mürekkeḥ ile yazam ve İncil ve Tevrāt ve Zebūr lafzın Türkçe terceme yazam. Ba’d-ezān (18) birkaç vaķt anuñ üzerine meşğul oldum, tā işbu

⁹ ki

¹⁰ fāriġu’l-bāl

¹¹ söziyle

¹² yehūd

¹³ lafzi

miḳdār-ı cüz ber-sebīl istī‘cāl (19) ḥāşıl oldu. Bundan soñra ben zā‘īf daḫı bu miḳdār cem‘ olana Mecma‘i‘l-letāyif[i] deyü

2a.

(1) ad verdüm ve beş bāb üzerine müşt Emil kıldum ve her ¹⁴bābuñ ¹⁵biri biri üzerine (2) mūḳaddem olduğına veçhe neydüğün¹⁶ te‘emmül eden bilür. ¹⁷Bāb-ı evvel¹⁸ Ḳur‘ān ve ḥadīs ¹⁹(3) ve evliyā ve ḥulefā sözile nasāyih-i Mülük‘dadur. Bāb-ı şāni²⁰ Ḳur‘ān²¹ ve ḥadīsile yerüñ²² (4) baḫruñ ḡazāsı şevābın beyān etmekdür.²³ Bāb-ı şālis²⁴ Ḳur‘ān içinde gelen tevārīh-i enbiyāyı ve Zebūr‘dan nasāyih beyān etmekdür²⁵. Bābü‘r-rub²⁶ Ḳur‘ān‘dan ve İncil‘den ve Tevrīt‘den (5) ve Naşārā Yahūdī²⁷ dīninüñ butlānın²⁸ beyān eder²⁹. Naşārā ve Yahūdī³⁰ sū‘ālleriniñ (6) ve bizüm anlara cevābumuz³¹ beyānındadır.³² İnşallah‘u Te‘ālā bāb ³³Ḳur‘ānıla ḥadīsile ve evliyā (7) ḥulefā sözile ³⁴nasāyih-i mülükdedür³⁵ ³⁶. Ḳālallāhu te‘ālā İnnellāhe ye‘müru bi‘l-‘adli ve‘l-iḥşāni, (8) ya‘nī bu dürüstdür Ḥaḳ Te‘ālā emr eder³⁷. Size ‘adlile ve iḥşānile³⁸ ve ³⁹bir yerde daḫı⁴⁰ (9) eydür ki adlü İ‘dilü hüve akrabu li‘t-takva” ya‘ni

¹⁴ diğ er nüshalarda her “bir” ile geçmektedir.

¹⁵ daḫı eklenmiştir.

¹⁶ ne idüğ in

¹⁷ diğ er nüshalarda *vallāhu a‘lem* yer almaktadır.

¹⁸ ki

¹⁹ ile yer almaktadır.

²⁰ ikinci

²¹ ila eklenmiştir.

²² berr

²³ etmek[de]dür

²⁴ üçüncü

²⁵ etmek[de]dür

²⁶ dördüncü

²⁷ yehūdīnūñ

²⁸ butlanı

²⁹ itmekdür

³⁰ yehūd

³¹ cevāblarmuzı

³² beyan itmektedir

³³ evvelki bāb

³⁴ ve evliyā (7) ḥulefā sözile bu kısım diğ er nüshalarda yoktur.

³⁵ nasāyih-i mülük

³⁶ beyan itmektedir.

³⁷ eyler

³⁸ emr eyler ki ‘adl idesiz ve iḥşān ve luḡ idesiz

³⁹ giri

⁴⁰ diğ er nüshalarda daḫı yoktur

‘adl eylemek⁴¹ ki ⁴² ‘adl eylemek taḳvāya yaḳındur⁴³. (10) Ebu Sa’īd bin Ebū evfā⁴⁴ Resūl ḥazretinden rivāyet kılup eydür ki Resūl ḥazreti (11) eyitdi “İnne eḥabbe’n-nāsi illāhi Allāh’u Te’ālā⁴⁵ yevmel kıyāmeti akrabehüm minhü meclisen imāmüm ‘adilün” (12) “ve inne ebḡaḡa’n nāsi ile illāhi yevme’l kıyāmeti ve ebḡadahüm ve eşddehüm azāben imāmün cābirün”(13) yā’nī yarın kıyāmet güninde Ḥaḳ⁴⁶ Te’ālā’ya sevgülü ḳul ve ana yaḳın ḳul ‘ādil (14) pādişāhdur ve kıyāmet güninde Ḥaḳ Te’ālā’ya ḥör ve ḳaḳınmış⁴⁷ ḳul ve ‘azab[1] (15) ḳatı zālīm ve cevr édici pādişāhdur ve⁴⁸ bir yérde daḡı⁴⁹ peyḡamber ḥazreti éydür: “ İyā küm (16) ve dā’vetü’l-mazlumi ve in kāne kāfiran fe inneḥā leyse lehā ḥicābün dūnallāhi” yā’nī zulm (17) görmüş⁵⁰ ḳişinüñ du’āsından sākınuñ eger kāfir⁵¹ daḡı olursa⁵². Zīrā anlaruñ (18) du’āsıyla Allāh⁵³ arasında⁵⁴ ḥicāb yoḳdur⁵⁵ ve Ebu Hureyre⁵⁶ rivāyet eyler. Resūl ḥazretinden⁵⁷ (19) Eydür: evvel uçmaḡa giren ‘adil begler ola ve evvel ta’muya giren zālīm begler ola.

2b.

(1) eger şāh Nūşīrevān’uñ ‘adlū bereket[i] olmayaydı⁵⁸ dünyede anuñ adın kim (2) işideyidi ve anuñ adl[i] budur ki⁵⁹ iki ciḡān faḡrı Muḡammed Muşḡafā ‘aleyhi’s-selām⁶⁰ anuñ zamānında (3) Dünyāya geld[i]. Gine faḡr édüp⁶¹ “Ene vülidtü fi

⁴¹ eyleñ

⁴² bu

⁴³ ya’nī aralıḡa yaḳındur

⁴⁴ ve Ebū Sa’īd ve ibn-I Eb Evfā raḡıyallāhu ‘anha

⁴⁵ diḡer nüshalarda Allāh’u Te’ālā kısmı yoḳtur.

⁴⁶ Allāh

⁴⁷ ḳaḳımış

⁴⁸ girü

⁴⁹ daḡı diḡer nüshalarda yoḳtur.

⁵⁰ görer

⁵¹ eger kāfirse biçiminde geçmektedir.

⁵² olursa diḡer nüshalarda yoḳtur.

⁵³ diḡer nüshalarda te’ālā da eklenmiştir.

⁵⁴ diḡer nüshalarda ortasında biçiminde geçmektedir.

⁵⁵ ve şöyle buyurdi: emerānī Rabbī bi-müdārāti’n-nāsi ve bi-mekārimi’l-aḡlāḳi.

⁵⁶ raḡıyallāhu ‘anh

⁵⁷ resūldan ‘aleyhi’s-selām, ki Resūl ḥazreti

⁵⁸ olmayaydı

⁵⁹ diḡer nüshalarda sebebidişeklinde geçmektedir.

⁶⁰ diḡer nüshalarda ‘aleyhi’s-selām geçmemektedir.

⁶¹ eyitdi

zemmeni'l-meliki'l 'ādil" dēdi. Yā'nī "Ben (4) 'ādil pādīšāh zamānında doğdum⁶²
dēr, fahr ēder⁶³. Pes bir pādīšāh ki ciḥān-ı ābādan⁶⁴ (5) eyleye gerekdür kim⁶⁵ Ḥaḳ
Te'ālā⁶⁶ anuñ eyü adın ciḥānda yādigār ḳoya. Şī'r: ciḥāna gelenler girü (6) gitdiler/
Ölüp toprağa ḳaruşup yitdiler. Şu'lar⁶⁷ kim işi 'adl idi dün ü gün (7) olurlar adıla⁶⁸
pādīšāhlar levāzımındadır ki hemīşe işi güci üzerine bir kimse⁶⁹ 'āḳil (8) ve sākin ve
ferāseti⁷⁰ ola ve işleri şınanmış⁷¹ kişi ola ve ol kişi ki gāfil ve iveceñ (9) ve iş[i] güc[i]
şınanmaduḳ⁷² kişi ola andan ıraḳ ola. Zīrā anuñ gibi kişiler pādīšāhlar⁷³ yüzine (10)
ud getüre⁷⁴ ve adların yavuz ēderler. Tuḥfetü'l-Mül[ü]k'unda gelmişdür ki Nüşīrevān-
ı 'Ādil bir gün (11) tahtında otururıdı⁷⁵. Ḥaber ētdiler ki: Ḥorosan'da ḳoduḡuñ begüñ
evine uğrı girmiş⁷⁶. (12) Ḥaylī mālın⁷⁷ almış derler. Nüşīrevān-ı 'Ādil bu ḫaberi
işidicek fi'l-ḫāl ol begi 'azl (13) eyledi, bā'de-ez-ān eyitdi ki: şol kimesne⁷⁸ kendü
evine⁷⁹ şaḳlı bilmeye, benüm memleketüm⁸⁰ üzerine (14) nice⁸¹ şaḳcı ola dēdi. Bir
ayruḳ bege verdi⁸². Ve 'uḳalā eyitmişdür ki: her pādīšāha vācibdür (15) ki hemīşe üç
nesne⁸³ ri'āyet eyleye: Evvel, ḫazīne memleket ve vilāyet⁸⁴ arturmaḳda ola. (16) İkinci
ra'iyetine⁸⁵ şefḳāt ve merḫamet ēde. Anlar⁸⁶ ortasında 'adl [ü] dād ēde. Üçünci (17)

⁶² diğēr nüshalarda doğdum şeklinde geçmektedir.

⁶³ diğēr nüshalarda diyü fahr itdi şeklinde geçmektedir.

⁶⁴ diğēr nüshalarda ciḥānı ābād şeklinde geçmektedir.

⁶⁵ kim diğēr nüshalarda yoktur.

⁶⁶ diğēr nüshalarda Ḥaḳ Te'ālā cell eve 'ala şeklinde geçmektedir.

⁶⁷ diğēr nüshalarda şolar şeklinde geçmektedir

⁶⁸ diğēr nüshalarda ihānda ḳarun şeklinde geçmektedir.

⁶⁹ diğēr nüshalarda koyalar ki ol kimse şeklinde geçmektedir.

⁷⁰ diğēr nüshalarda vaḳar issi şeklinde geçmektedir.

⁷¹ diğēr nüshalarda işler şınamış şeklinde geçmektedir.

⁷² diğēr nüshalarda ivecek iş küccük şınamaduk şeklinde geçmektedir.

⁷³ diğēr nüshalarda pādīšāhlarıñ şeklinde geçmektedir.

⁷⁴ diğēr nüshalarda getürürler şeklinde geçmektedir.

⁷⁵ oturmuşdı

⁷⁶ diğēr nüshalarda evin almış şeklinde geçmektedir.

⁷⁷ diğēr nüshalarda ḳumaşın şeklinde geçmektedir.

⁷⁸ kimse

⁷⁹ pāsibānlıḳ idüp şaḳlayıbilmeye

⁸⁰ memleketümi vü yoḫsulum

⁸¹ nite

⁸² viribidi

⁸³ nesneyi

⁸⁴ ḫazīneyi ve vilāyatı ve memleketi

⁸⁵ ra'iyete

⁸⁶ anlarıñ

ululari⁸⁷ kiçi işlere komaya ve kiçileri ulu işler vermeye. Hükemā eyitmişdür ki Dünyāda (18) gereklü nesne oldur ki, bir pādişāhuñ gerçek⁸⁸ sözlü ‘adle kulağuzlar ‘aql issi vezīr⁸⁹ (19) ola. Zīrā öyle⁹⁰ olsa bay u yoğsul ol pādişāhi sevici olurlar⁹¹. İl [ü] vilāyet⁹²

3a.

(1) uçdan ‘imāret olur. Dünyāda çirkīn ü şüm nesne oldur ki bir pādişāhuñ (2) ‘ağılsuz zülme⁹³ kulağuzlar; çirkīn hūlu vezīrleri⁹⁴ ola. Zīrā anuñ sebebiyle mecmū ‘ı halk (3) aña kirici⁹⁵ olur. İl vilāyet ol uçdan⁹⁶ harāba varur. Tuḥfetü’l Mülūk’da⁹⁷ gelmişdür ki: (4) Rūm⁹⁸ pādişāhi Kaşer-i Rūm, ‘Acem pādişāh[1] Nuşirevān’a⁹⁹ nāme veribidi. Eyitdi: nedendür ki (5) Mecmu ‘-ı mülūk¹⁰⁰ ve rā‘iyyetüñ saña¹⁰¹ ri‘āyet eyledi¹⁰², hiç saña muḥālefet eylemedi. Nuşirevān-ı (6) ‘Ādil ḥaber veribidi. Eyitdi: “Yedi nesne ile evvel: kendü dilümi türrehāt edip ḥalka sögmekden (7) şakladum.” İkinci: buyruğumda kāyim tırdum¹⁰³. Bir kez buyurduğum¹⁰⁴ girü bozmadum. Üçüncü¹⁰⁵: (8) her kimse ki işi buyurdum aña lāyığın buyurdum. Dördüncü: kendü nefsüm arzūsı olmadı. (9) Beşinci: her kime kim işkence êtdüm, edeb için êtdüm, kaçıyup êtmedüm. Altıncı: rā‘iyyetüñ (10) gönlin¹⁰⁶ ‘adlile toğrulığıla¹⁰⁷ şakladum.

⁸⁷ ulu işleri kiçi mertebli kişilere vermeye

⁸⁸ gökçek

⁸⁹ vezīri

⁹⁰ eyle

⁹¹ olur

⁹² vilāyat

⁹³ zūlm-ıla kulağuzlar

⁹⁴ vezīri

⁹⁵ ilenc idici

⁹⁶ ücden

⁹⁷ yazmada *Tuḥfetü’l Mülūk’unda* şeklinde verilmiştir.

⁹⁸ rūm’a

⁹⁹ Nuşirevān ‘Ādil’e

¹⁰⁰ mülūkūñ

¹⁰¹ saña diğēr nüshalarda yoktur.

¹⁰² eyledüñ

¹⁰³ durdum

¹⁰⁴ buyurduğımı

¹⁰⁵ va‘demde muḥālefet eylemedüm.

¹⁰⁶ gönlini

¹⁰⁷ yazmada toğrulığıla şeklinde geçmiştir.

Bī-hūde yere incitmedüm. Yedinci: kendüzüm¹⁰⁸(11) toğrı sözile anlara sevdürdüm. Ol sebebden kimse baña¹⁰⁹ muhālefet eylemedi.” dēdi. (12) Dürrī¹¹⁰ kitabında gelmişdür ki her pādīşāh¹¹¹ vācibdür ki bir hācet issi kişi kend[ü] (13) apusunda hāķır¹¹² kılmaya ki Allāh’u Te’ālā dergāhında ĥor¹¹³ hāķır olmaya. Bir hācetlü kişinüñ (14) hācetin yerine getürmek¹¹⁴ nevāfil ‘ibādete meşgul olmağdan yigrek ola. Enes, rażiya’ (15) llāhu ‘anh, rivāyet kıılır¹¹⁵ hāzret-i resülden¹¹⁶ buyurur ki bir¹¹⁷ müselmān¹¹⁸ ardaşuñ hācetin (16) revā eylemek benüm atumda sevgülüdür, şundan ki ğazā yolında eyeri uyanıla¹¹⁹ (17) yaraqlayam¹²⁰. İskender-nāme’de getürmişlerdür¹²¹ ki: Günlerde bir gün Arestō İskender yanında (18) oturup¹²² nāşīhat verüridi¹²³ eyitdi ki: “İy pādşāh-zāde¹²⁴ dēyü¹²⁵ ađrışanlara¹²⁶ feryād¹²⁷ (19) eriş ki Allah'u Te’alā’nuñ ‘ināyetinden nevmiz olmayasın¹²⁸. Büzerci mühr-i Hāķīm eydür:

3b.

(1) bir pad-şah ki ehl-i vaķār ola, ‘aķlıyla ve te’enniyle işi işleye, şol güneşe benzer ki arķun (2) yemiş toķınur¹²⁹. Ol yemiş hāşıl olur ve bir pādīşāh ki ehl-i vaķār olmaya, hemişe evcikligile (3) iş işleye, oda beñzer ki otdan¹³⁰ yaķar kül eyler¹³¹.

¹⁰⁸ kendü

¹⁰⁹ baña diğer nüshalarda yoktur.

¹¹⁰ dirler bir kitāb var

¹¹¹ Dürrer pādīşāha

¹¹² hāķır ĥor

¹¹³ ve

¹¹⁴ getürmegi

¹¹⁵ ider

¹¹⁶ peygāmbardan; peygāambar hāzreti eydür ki:

¹¹⁷ diğer nüshalarda buyurur ki şeklinde geçmemektedir.

¹¹⁸ müsülman

¹¹⁹ seksen at

¹²⁰ yaraqlayandan didi

¹²¹ getürmüşdür

¹²² oturur idi

¹²³ virüp

¹²⁴ dad

¹²⁵ diyüp

¹²⁶ yazmada ağurşunlara şeklinde verilmiştir.

¹²⁷ feryada

¹²⁸ şî’r: ü mazlüm inleye Allāhı’na/tuş olmağıl āh-ı seher-gāhına//niçe elli yıllık eyü adı bir /yavuz ad ayağa

bırağur

¹²⁹ doķunur

¹³⁰ odını

¹³¹ ider

Fezāyilü'l- A 'mal' da eydür¹³² : Nüşervān-ı (4) 'Ādil ki kāfir idi¹³³, Hāḡ Te'ālā' anuñ tenin yere ḡarām eyledi, Çürimedi 'ādliçün¹³⁴ uçmağıla (5) tāmı arasında¹³⁵ aña bir yer düzetdi¹³⁶; ol yere 'arāf derler, 'Adil bereḡātıyla cehennemden (6) ḡurtıldı 'aceb¹³⁷ bir pādişāhuñ¹³⁸ müselmān¹³⁹ daḡı 'adil ola, Hāḡ Te'ālā¹⁴⁰ anuñiçün neler yaraḡlar (7) ola. Hikāyet: Ardeşir bin Bāba beg¹⁴¹ derleridi bir¹⁴² pādişāh varıdı. Ol pādişāhuñ (8) 'adli şuna yetişmiş idi kim¹⁴³ üç pāre ḡāğad¹⁴⁴ yazmış idi, bir ḡulnuñ eline vemiş (9) idi. Ol ḡula işmarlamış idi. Kim¹⁴⁵ her ḡāh ki bir kişi da 'vīya gele, ol vaḡtin¹⁴⁶ göresin; (10) eger ḡazāba¹⁴⁷ gelüp ḡaḡıyası olursam¹⁴⁸, bu üç ḡağaduñ¹⁴⁹ birini elüme vëresin¹⁵⁰. Anda (11) ḡazabum sākin olmazsa¹⁵¹ ikinci ḡağadı¹⁵² elüme vëresin, anda¹⁵³ daḡı¹⁵⁴ sākin olmazsa üçüncü (12) āhī fe-leste- ḡağadı elime vëresin. Anda sakin ola, dëdi. Evvelki ḡāğıtda¹⁵⁵ bu yazılmış¹⁵⁶ ki "emsik (13) fe-leste bi-ilāhileh ennemā ente cesedün yūşik en ye'küle ba'zuhuehū ba'zan ya'ni yıḡlın sen Teñri (14) degülsin¹⁵⁷ yaluñ bir ḡurı tensin, yaḡındur ki ba'zısı ba'zısını¹⁵⁸ ḡür¹⁵⁹ içinde (15) yiye. İkinci ḡağıda bu yazılmışdur¹⁶⁰ ki: "İrḡam 'ibādellāhi yerḡamukellāh ya'nī,

¹³² ki

¹³³ kafirdi

¹³⁴ ve

¹³⁵ ortasında

¹³⁶ düzdi

¹³⁷ imdi

¹³⁸ pādişāh kim

¹³⁹ müslümān ola andan şoñra

¹⁴⁰ celle ve 'alā

¹⁴¹ bābek dirler

¹⁴² 'ādil

¹⁴³ ki

¹⁴⁴ ḡağada

¹⁴⁵ kim diḡer nüshalarda geçmemektedir.

¹⁴⁶ vaḡt

¹⁴⁷ ḡazāb

¹⁴⁸ olursa

¹⁴⁹ evvel-kisin

¹⁵⁰ eger anda

¹⁵¹ seḡünirse

¹⁵² ḡāğıd

¹⁵³ seḡinye

¹⁵⁴ daḡı diḡer nüshalarda geçmemektedir.

¹⁵⁵ ḡāğıdda

¹⁵⁶ yazılmışdı

¹⁵⁷ belki

¹⁵⁸ ba'zısın

¹⁵⁹ gör

¹⁶⁰ yazılmışdı

Teñri'nüñ kullarına (16) şefkāt¹⁶¹ eyle ya'nī esirge¹⁶². Üçüncü kâğıda bu yazılmış idi kim¹⁶³ ihmil 'ibādallāhi 'alā haqqihim" (17) ya'nī "Teñri'nüñ kullarını haqlı¹⁶⁴ haqqı üzerine sor. Fa'sl fi'l-'afv¹⁶⁵ suçlu 'afv (18) étmeyesin beyān eder. "Kāle Resüllahī aleyhi ve sellem İnne'l afve lā yezīdü'l 'abede illā izzen (19) fañ'fu yū'izzikümül allāhüve, ve enne't-tevāzu'alā yezīdü'l-'abde illā rifa'ten fetevāza'u yerfa 'ukumullāh." ya'nī¹⁶⁶

4a.

(1)'afv eylemek kula ziyāde eylemez. İllā¹⁶⁷ 'izzet ü hürmet ziyāde eyler¹⁶⁸. Tevāzū' étmek¹⁶⁹ kula (2) ziyāde eylemez illā yücelik ziyāde eyler. Pes Bir mü'min kul suçluyu 'afv étmekden ve halk (3) tevāzū' étmekden Haq Te'ālā katında ziyāde etmezimiş. İllā¹⁷⁰ mertebesin¹⁷¹ ve derecesin¹⁷² ziyāde (4) éderimiş¹⁷³. Niçün elden gelmeyen¹⁷⁴ 'afv étmeyeler ve tevāzū' kılmayalar. İmām-ı Kuşeyrī, rahmetü'l-lāhi (5) eydür¹⁷⁵: Haq Te'ālā¹⁷⁶ toksan toktuz adınıñ içinde¹⁷⁷ getürmişdür ki ol toktan toktuz (6) aduñ bir el-'afüv'dür; ya'nī¹⁷⁸ 'afv édici' günāh yarlıgayıdır demekdür. Hikāyetdür¹⁷⁹ ki: Benī¹⁸⁰ İsrā'ıl (7) zamānında şālīhlerden bir kişi bir günāh işledi¹⁸¹, bir kişi gördi¹⁸² vällāhi Tañrı¹⁸³ şol (8) fūlan kişiyi yarlıgamaz, dedı. Haq Te'ālā

¹⁶¹ şefekat ve rahmet it

¹⁶² ki Teñri seni esirgeye

¹⁶³ ki

¹⁶⁴ haqlı nüshalarda geçmemektedir.

¹⁶⁵ bu

¹⁶⁶ bedürüstü

¹⁶⁷ ziyāde ederse

¹⁶⁸ eyler ve

¹⁶⁹ ya'nī alçaqlık

¹⁷⁰ belki

¹⁷¹ mertebesi

¹⁷² derecesi

¹⁷³ olur-ımiş

¹⁷⁴ gelen

¹⁷⁵ eydür kısmı diğeri nüshalarda geçmemektedir.

¹⁷⁶ Haq Te'ālā'nun

¹⁷⁷ şerhinde

¹⁷⁸ günah eserlerini gerekli yarlıgamaqlığıyla mahv-idici, giderici Teñri'dür

¹⁷⁹ hikāyette gelmişdür ki

¹⁸⁰ benü

¹⁸¹ işler

¹⁸² eyitdi

¹⁸³ Teñri te'ālā

184 ol¹⁸⁵ peygamberine vahy  tdi, ya'n  eyit f l n kişiye (9) anı¹⁸⁶ yarlıgadam ve ol and i en kiŐin n  amelin aşağa urdum, g n hlu  avm n¹⁸⁷ g n hın¹⁸⁸ (10)  afv  tmeduğiğin. Pes her kim HaĐ¹⁸⁹ Te' l 'ya belli¹⁹⁰  afv  dicid r, d yim gerek kim¹⁹¹ anu n  afv  tmes n (11) ve yarlıgamasın¹⁹² taleb  de. Her kim ki  afv ¹⁹³taleb  de gerekd r ki anu n mağl k t  g n hından¹⁹⁴ geÇe (12) Niteki  ays bin  AŐım'u n bir g n¹⁹⁵  ulluĐıŐısı demir ŐiŐile kebab¹⁹⁶ get r ridi¹⁹⁷. İler  geldi (13)  ninde  oya, ayağı s rĐdi ŐiŐ ucu  aysu n oğlancuğına doğındı; (14) vef t oldu bu  ul haĐ letinden¹⁹⁸ t rduğuğu yerd  kend [y]i¹⁹⁹ unıtdı.  ays d ndi, (15)  ulına eyitdi: "Y ri bu²⁰⁰ g nden gir  seni Te ri yolına²⁰¹ az d²⁰² eyled m suğını  afv  td m, (16) d di. Bundan maĐŐ d kend   ulunu n utanduğın ve  orĐusun gidermek²⁰³ T hfet 'l-mul k'da²⁰⁴ (17) gelmiŐd r ki  ayŐer-i R m'u n bir g n h n  d k ldi ve  aŐn giri peŐk r alup (18)  ayŐer  n ne  odı²⁰⁵. Eline aş aldı ki  nine  oya. N -g h ayağı s rĐdi²⁰⁶, aŐdan (19)  ayŐer' n t nına ŐıŐradı. Bunu g ricek  ayŐer  ağıdı cell da  mir  tdi ki boynu n

---

184 celle ve  al 

185 zam nu n

186 seni

187  ulumu n

188 g r p

189 S bh neh  ve

190 bile ki

191 gerek ki

192 yarĐılamaklıĐın

193  afvın

194  afv id p

195 g n diğer n shalarda geÇmemektedir.

196 yazmada kebat *diğer n shalarda* s n lme olarak geÇmektedir.

197 get r rdi

198 hağletden

199 kend zin

200 bug nki

201 yolunda benden

202 ol

203 gidermekdi

204 Tahf r 'l-m l kda

205 andan

206 bu

4b.

(1) ura. Cellād gelüp dutınca, elinde kalan aşı Kayser'ün²⁰⁷ üzerine dökdi. Kayser bunu (2) gördi²⁰⁸ dağı beter kaçadı, emr etti ki elbette boynın uralar. Cellād alup giderken (3) “girü getirün!, dedi. Getürdiler²⁰⁹. Eyitdi: “İy bed-bāht! ben seni²¹⁰ az günāhiçün öldürün (4) dëyü buyurdım. Bu şoñra üzerime²¹¹ niçün kalan aş[ı] dökdüñ²¹²? dedi²¹³. Kul eydür: İy sultānum! (5) bilür[siñ] senün²¹⁴ ve duht(?) dedigün atam atanuñ hizmetkārıdır. Uş bunca yıldur²¹⁵ ben dağı ²¹⁶(6) senün hizmetkārūñam²¹⁷. İmdi²¹⁸ bu begler ortasında cür'et edüp şoñra üstüne aş (7) dökdüğüm andan otürüdür kim sen bir 'adil devletlü, eyü²¹⁹ adı çıkmış pādışāhıduñ. (8) Ben bir za'if atadan dededen senün hizmetkārūñ²²⁰ iken ²²¹gördüm bir sehl suç (9) için helāk edersin. Ol sebebden mecmū'-ı aşı üzerüne döküm ki işidenler²²² görenler (10) beni katı suçlu bulup melāmet edeler, senün eyü aduñ begler içinde ve ulu giçi ortasında (11) yavuz olmaya ki²²³ nice²²⁴ yıllık kulluğcısın sehl suçı için depelemiş demeyeler, mecmū' halkuñ melāmeti (12) benüm üzerime ola” dedi. Kayser-i Rüm bu sözi işidicek bir sâ'at epsem oldı²²⁵, (13) eyitdi²²⁶: İy çāşnigir sözüñ gökçek²²⁷ fi'lüñ

---

²⁰⁷ kayser

²⁰⁸ göricek

²⁰⁹ çāşnigire

²¹⁰ evvel

²¹¹ üstüme

²¹² dögdüğün ne idi?

²¹³ kul diğer nüshalarda geçmemektedir.

²¹⁴ bilürsin ki dedem, dedeñ hizmetkār idi.

²¹⁵ ki

²¹⁶ dağı diğer nüshalarda geçmemektedir.

²¹⁷ hizmetkārūñam

²¹⁸ imdi diğer nüshalarda geçmemektedir.

²¹⁹ adlu

²²⁰ hizmetkārūñam

²²¹ iken diğer nüshalarda geçmemektedir.

²²² ve

²²³ ki diğer nüshalarda geçmemektedir.

²²⁴ bunca

²²⁵ bundan sonra

²²⁶ ki

²²⁷ evet

çirkîn²²⁸ var. Şol hoş sözüñ sebebile²²⁹ (14) çirkîn²³⁰ fi'lüñi²³¹ 'afv êtdüm dèdi, āzād êtdi²³². *Kimyā-yı Sa'ādet*'de getürmişdür ki eydür²³³: (15) *Ebu Ca'fer* ki ol²³⁴ halīfeyidi. Bir şuçlu kişi katına getürdiler. Buyurdu ki ol kişinüñ boynın (16) uralar. Mübārek bin²³⁵ Fužāla dèrleridi²³⁶ katında²³⁷ dānişmend kişi varıdı²³⁸. Êyitdi: “Yā emīr (17) 'e-l mü' mīnin! bir dem şabr êt²³⁹. Resūlu'llah hazretinüñ²⁴⁰ bir sözinden saña haber vēreyin²⁴¹ eytdi ki: (18) Ḥasan Başri²⁴² rivāyet eyler Resūlden eydür: çün kıyāmet güninde²⁴³ mecmū'-ı halk bir şahrāda (19) cem' olalar ve münādi nidā êde ki²⁴⁴ her kimüñ Ḥaḳ Te'ālā katında²⁴⁵ haḳkı varısa, gelsün diye hīç

5a.

(1) āferīde turup varmaya²⁴⁶, şol kimse vara kim²⁴⁷ bir gün bir kişinüñ şuçın 'afv eylemiş²⁴⁸ (2) ve bu āyeti halīfe katında okıdı “fe-men 'afa²⁴⁹ ve fe-ecruhū 'ala'llāhi”²⁵⁰ her kim²⁵¹ ki 'afv eyleye²⁵² anuñ sevābı (3) Allah'u Te'ālā üzerine êder²⁵³. Bu sözi bu āyeti işidicek, halīfe ol cellādılara emr eyledi²⁵⁴ (4) elüñüz çek²⁵⁵ 'afv êtdüm,

²²⁸ çirkīndür

²²⁹ sebebiyle

²³⁰ çirkīn diğەر nüshalarda geçmemektedir.

²³¹ fi'lüñden

²³² āzād êtdi diğەر nüshalarda geçmemektedir.

²³³ eydür diğەر nüshalarda geçmemektedir.

²³⁴ ulu

²³⁵ İbni

²³⁶ derler

²³⁷ dānişmend

²³⁸ ol dānişmend

²³⁹ katlan

²⁴⁰ hazretinden

²⁴¹ didi

²⁴² rahmetu'llāhi aleyh

²⁴³ günü ola ol vaḳt

²⁴⁴ eyde

²⁴⁵ elemi ya'nī

²⁴⁶ meger

²⁴⁷ ki

²⁴⁸ itmiş

²⁴⁹ ve aşleḥa

²⁵⁰ ya'nī

²⁵¹ kim diğەر nüshalarda geçmemektedir

²⁵² eylese ve iki kişi ortasında ıslah eylese

²⁵³ üzerinedür

²⁵⁴ emr eyledi diğەر nüshalarda geçmemektedir.

²⁵⁵ erlüñüz

dédi ve Dürri'de²⁵⁶ gelmişdür ki²⁵⁷ bir gün İblīs, 'aleyhi'l-la'ne, Mūsa peygāber (5) uğradı, eyitdi²⁵⁸: İy Mūsa! Gel saña üç nesne ögredeyin, saña gerek ola. Ammā şol (6) şartıla kim²⁵⁹ Allah'u Te'ālā'dan hācet dile²⁶⁰ beni yarlıgaya, dedı. Mūsa eyitdi²⁶¹: nedür? İblīs eyitdi: (7) evvel²⁶² tizlik²⁶³ étmekde²⁶⁴ şaķınasun. Zirā her kim ki tız ve yeyni ola, ben anı şöyle oynadurın²⁶⁵ (8) ki oğlancuqlar top oynar gibi. İkinci, baħıllık eylemekden şaķınasın. Zirā her kim ki baħıl, ola (9) ben anuñ dīnin ve dūnyāsın ziyāna vērürin²⁶⁶. Üçinci 'avretlerden şaķınasın. Zirā ki (10) Dūnyāda ħalk azdurmaq içün turağuma²⁶⁷ 'avretlerden yek yeg²⁶⁸ (iyi) bulmadum²⁶⁹. İmdi²⁷⁰ (11) bu üç nesnenüñ başı²⁷¹ kaķımağımış, andan şaķınmaq gerekdür²⁷². Dürri'de²⁷³ gelmişdür²⁷⁴ ki (12) 'Umar-übni Abdi'l 'Aziz²⁷⁵ Bağdad şokağında giderdi. Nāgāħ bir ser-ħoş kişiye uğradı. Diledi ki (13) Teñri Te'ālānuñ buyurduğın anuñ üzerine cārī kıla. Buyurdı, dutdılar, ħalīfe kıatına götürdiler. (14) Ol bedbāħt²⁷⁶ ħalīfeye sögdü²⁷⁷ hiç vaşfa şıgmaz. ħalīfe bu ser-ħoş²⁷⁸ sögdüğün işidicek (15) girü şaluvérđi. Kıatındağı kişiler eytdiler ki: "yā ħalīfe! Evvel bunuñ üzerine ħadd lazım²⁷⁹ (16) olmışıdı²⁸⁰. Şimdiki

---

²⁵⁶ dūrer

²⁵⁷ günlerde

²⁵⁸ ki

²⁵⁹ ammā şol şartıla kim *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

²⁶⁰ ki

²⁶¹ ol üç nesne nedir?

²⁶² evvelki

²⁶³ tızlık

²⁶⁴ itmekden

²⁶⁵ oynadurayın

²⁶⁶ verüreyin

²⁶⁷ tuzağuma

²⁶⁸ yigrek

²⁶⁹ bulamayup durırın, didi.

²⁷⁰ pes

²⁷¹ tız

²⁷² girü

²⁷³ dūrer

²⁷⁴ getürmişdür

²⁷⁵ bir gün

²⁷⁶ ħalīfe kıatına gelicek şol kıadar türrehāt diyüp

²⁷⁷ ki

²⁷⁸ sarħoşuñ herzavātın ve

²⁷⁹ vācib

²⁸⁰ bu kez

hâldesin²⁸¹ sögdi, hâlîfe Allâh²⁸² emirü'l-mü'mininsiz, bu bedbâht[ı] depelemek (17) gerek²⁸³ dediler. Hâlîfe eytdi: gerçeksüz hadd vâcib olmışıdı. Ammâ çünki baña sögdi, (18) 'afv êtdüm. Zîrâ 'afv etmesem gâzaba gelmişidüm. Tanrı'nuñ buyruğıla benüm i[n]tiqamum belli²⁸⁴ (19) olurıdı. Yağarışurıdı Faşl, fil ibtîgâ'ı inal vişa'²⁸⁵ bu faşl ğammâzlar

5b.

ve kovcılar, sözinden ikrâr²⁸⁶ etmegi²⁸⁷ beyân eder. Her pâdişâha ve iş issi kişiye eyle (2) gerekdür ki çün (çok) kovıcı, ğammâz²⁸⁸ aña bir kimseden²⁸⁹ söz naql eylese, ol pâdişâh ve ol (3) kişiye vâcibdür²⁹⁰ altı nesneyi yerine götüre²⁹¹. Kov getüren kişinuñ sözine inanmaya zîrâ fasıkdur. (4) Hâk Te'âlâ fâsıq kullaruñ²⁹² sözin işitmeñ diyüp durur. İkinci oldur ki: ol söz götüreni (5) bunuñ gibi işden nehy edeler. Nehy-i münker vâcibdür. O üçüncü oldur ki: söz getüreni Allâh için (6) düşmân dutalar, Zîrâ²⁹³ kovıcıdur²⁹⁴. Dördüncü oldur ki: bir²⁹⁵ kişiden söz naql êtdiler, (7) anuñ hakkında yavuz endîşe kılmayalar. Zîrâ suçsuz yere bir Müslümân üzerine yavuz şanu²⁹⁶ (8) harâmdur. Beşinci oldur ki²⁹⁷: naql êtdükleri kişi hakkında²⁹⁸ cüst-ü cüyılık eylemeye zîrâ Hâk Te'âlâ (9) dedî “velâ teccessü fi hılâli'd-diyâri”²⁹⁹ nehy êtdi. Altıncı

---

²⁸¹ hâlde size

²⁸² tullâh

²⁸³ gerekdi

²⁸⁴ bile

²⁸⁵ yâ yağarışurıdı faşl, fil ibtîgâ'ı inal vişa' bu kısım *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

²⁸⁶ ihtirâz

²⁸⁷ itmeğligi

²⁸⁸ kişi

²⁸⁹ kişiden

²⁹⁰ ki

²⁹¹ evvel oldur ki: ol

²⁹² fâsıkuñ

²⁹³ nemmâmdur, ya'nî

²⁹⁴ kovıcıyı düşman dutmak vâcibdür ve

²⁹⁵ ol

²⁹⁶ şanmak

²⁹⁷ ol cenayetdür

²⁹⁸ teccessüs, ya'nî

²⁹⁹ didi

oldur ki: o³⁰⁰ ki kendüye lâyıķ (10) olmaya. Hiç bir kiřiye³⁰¹ lâyıķ görmeye³⁰². Kimyâ-
i Sa‘âdet’de getürmişdür ki Ĥasan-ı Bařri rahmetu’llah (11) aleyhe kim ki biregünüñ
‘aybın görüp saña nâķl êtdi³⁰³, hiç Őek tütme kim senüñ ‘aybuñ (12) dağı biregüye nâķil
êder³⁰⁴. Pes anuñ gibi kişiden Őaķınmak³⁰⁵ gerekdür. Zirâ anuñ gibi kiřinüñ işi (13)
ğıyabet ve ĥařed ve ĥıyânat³⁰⁶ ve munâfık olur ya‘ni nâĥaķ yere göz çıkarmak ve el
kesmek ve âdem (14) öldürmek³⁰⁷ gibidür³⁰⁸. Ğammazlık ve ķovıcılık³⁰⁹ sebebiyle
nice³¹⁰ kanlar dökülür, nite ki ĥikâyetde (15) getürmüşlerdür³¹¹ ki bir kiřinüñ bir ķulu
vardı. Ol ķulu Őatmağa³¹² vardı. Bir kişi ol ķulu (16) diledi. Ķul issi eyitdi³¹³: Ķulumuñ
‘aybı vardır³¹⁴, ol ‘aybıla alursañ³¹⁵ Őatarın³¹⁶, dêdi³¹⁷. (17) Ol kişi sordı. “‘Aybı
nedür?” Ķul issi eyitdi³¹⁸: ķovucudur, dêdi. Müşteri ķabul êdüp (18) aldı³¹⁹. Ķovuculuğı
baña ne ziyân êder³²⁰, dêdi³²¹. Eve getürdi. Oğlan birķaç gün tırdı³²². (19) Bundan
soñra bir gün ĥatün³²³ ķatına girdi, eyitdi: efendüm bir ķaravař gördü³²⁴ diler kim:

³⁰⁰ ol

³⁰¹ dağı

³⁰² olmaya

³⁰³ ide

³⁰⁴ Ői‘r: her ki ‘aybın biregünüñ gelüp öñüñde Őayar, lâcirem ‘aybuñ senüñ varup ayrığa diyer.

³⁰⁵ gerek ve ĥaķıķatda anı dūřman dutmak gerek.

³⁰⁶ ğadr ve ğıl ve nifâķ olur. Bu mecmü‘ı cenâyetdür

³⁰⁷ depelemek

³⁰⁸ ve bu

³⁰⁹ ķovıcılar

³¹⁰ bunca nâ-ĥaķ

³¹¹ gelmişdür ki meger

³¹² bāzāra ķoyup Şatar idi

³¹³ ol kişi eyitdi

³¹⁴ var

³¹⁵ ķābul iderseñ

³¹⁶ ve eger ķabül itmezseñ bir ķabül idene

³¹⁷ ol Şatun alan Şordı

³¹⁸ ‘aybı

³¹⁹ Şatun alan kişi bunu işidecek eyitdi: ‘ne ola, ķul için işlesün;

³²⁰ Şatun alayın

³²¹ aķçasın Őaydı, oğlamı ol ‘aybıyla ķabül itdi, aldı

³²² bilişdi

³²³ girecesi

³²⁴ sevdi;

6a.

(1)anı³²⁵ ala³²⁶ seni terk³²⁷ etmek ister³²⁸ dedi³²⁹. Bunı işitdi katı perişān oldu³³⁰. Yine oğlan (2) eyitdi: hiç perişān olma! qaravaşdan efendümün³³¹ şovutmağı³³² bilürin, dedi. ‘Avrat (3) eyitdi: “Nite? oğlan eyitdi: “Gözetgil, efendüm³³³ ne vaqt ki uyuya³³⁴ bir³³⁵ keskin bıçağ³³⁶ al anuñ (4) eñegi altında birkaç kıl kes³³⁷ anuñıla saña cāzılık³³⁸ edeyim³³⁹, dedi. Şogusun cāriyeyi (5) almasun³⁴⁰, dedi³⁴¹. Şoñra efendisüne vardı eyitdi: efendüm³⁴², bilmiş ol ki hatunuñ³⁴³ bir kişiye (6) ‘aşığ oldu. Seni boğazlayup aña³⁴⁴ varmağ ister. İmdi³⁴⁵ sen kendüñi³⁴⁶ uyura vur³⁴⁷ yat³⁴⁸. (7) Kaçan³⁴⁹ üstüne bıçağ ile gele³⁵⁰ kaşd ede³⁵¹. Sen dağı³⁵² bildügin edesin, dedi. Bu³⁵³ haberi³⁵⁴ (8) işitdi³⁵⁵, tırdı evine geldi, uyura vardı³⁵⁶. ‘Avret tırdı, eline ustura³⁵⁷ (9) aldı³⁵⁸, geldi şağalına yapışdı ki eñegi altından birkaç kıl ala. Ol er miskın

---

³²⁵ şatun

³²⁶ meşğul ola

³²⁷ ide

³²⁸ etmek ister kısmı *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

³²⁹ ‘avrat

³³⁰ döndi

³³¹ göñlini

³³² şovutmak benim elümeddür

³³³ efendim

³³⁴ uykuya vara

³³⁵ tız

³³⁶ ustura

³³⁷ yol ki

³³⁸ cadulık

³³⁹ idürem

³⁴⁰ seni seve, ol qaravaşı almaya ve añmaya

³⁴¹ bundan

³⁴² efendi

³⁴³ girecen

³⁴⁴ ol ere

³⁴⁵ key sağ olasın

³⁴⁶ kendüzün

³⁴⁷ urasın

³⁴⁸ yatasın

³⁴⁹ ol senün

³⁵⁰ yavuz

³⁵¹ kaşdıyla gelicek tırasın,

³⁵² sen dağı kısmı *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

³⁵³ er, bu

³⁵⁴ kelecı

³⁵⁵ işidicek

³⁵⁶ urdu, yatdı

³⁵⁷ usturayı eline

³⁵⁸ erün

ḥaḳīkat (10) boğazlar şandı³⁵⁹, tırdı geldi³⁶⁰ ‘avreti boğazladı. Bu kez ‘avretüñ
ḥaşmları tıydı. (11) Birbiriyle³⁶¹ çok ceng étdiler.³⁶² Kıovıcılığla nice³⁶³ nā-ḥaḳ yere
ḳan dökildi³⁶⁴. Pes ‘āḳil (12) olan kişi kıovıcılaruñ³⁶⁵ sözine uyup ‘āmel eylemeye. Eger
‘āmel eylerise³⁶⁶, nā-ḥaḳ³⁶⁷ ḥayf (13) étmış olur. Halk içinde odlı Hāḳ ḳatında günahlu
olur. Aḥbārda gelmişdür. (14) Benī İsrā’ıl içinde kıızlık oldu. Nice kez Mūsā³⁶⁸
istiskaya çıḳdı, hergiz yağmur yağmadı,³⁶⁹ (15) melül oldu.³⁷⁰ Nidā’ geldi ki³⁷¹” Yā
Mūsā! du’āñ³⁷² ḳabul olmaduđı³⁷³ budur ki ³⁷⁴içüñüzde (16) kıovıcı³⁷⁵ kiři, vardur³⁷⁶.
Mūsā³⁷⁷ bunu işidecek eyitdi:³⁷⁸ “İlāḥi!³⁷⁹ ol³⁸⁰ kimdür³⁸¹, içümüzden çıḳar³⁸². (17)
Ölüm³⁸³ ola kim yağmur yağa³⁸⁴, girü nidā geldi.³⁸⁵ “Ben sevmedüğüm şıfatlar
şaklanan³⁸⁶ kıovıcılığı ben mi (18) édeyin?³⁸⁷” dedi. Pes Mūsā ‘aleyhi’s-selām³⁸⁸

---

³⁵⁹ dik

³⁶⁰ tırugeldi

³⁶¹ ḳarıř ḳatış

³⁶² bu bir yok yirden

³⁶³ bunca

³⁶⁴ oldu

³⁶⁵ ve ḥabīslerüñ

³⁶⁶ eylerse

³⁶⁷ nā-gāḥ yire

³⁶⁸ peygāambar, ‘aleyhi’s-selām

³⁶⁹ Mūsā

³⁷⁰ ol melālet içinde Mūsā’ya

³⁷¹ eyitdiki

³⁷² dūa’ñuz ve zārılığunuz

³⁷³ etmedüğüm

³⁷⁴ andan ötürüdür ki

³⁷⁵ ḡammaz

³⁷⁶ var

³⁷⁷ peygāamber ‘aleyhi’s-selām

³⁷⁸ yā

³⁷⁹ bu benū İsrā’ıl içinde

³⁸⁰ kıovcı

³⁸¹ bize bildür

³⁸² çıḳaralum

³⁸³ ölüm *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

³⁸⁴ bereket ola, didi. Allāḥ te’ālādan

³⁸⁵ eyitdi ki kıovıcı sevmezsin ve kıovıcı benim düşmanımdur.

³⁸⁶ “ben sevmedüğüm şıfatlar şaklanan kısmı yerine diğer nüshalarda kıovcı sevmezsin ve kıovcibenüm düşmanımdur” şeklinde geçmektedir.

³⁸⁷ ben kıovıcılık mı edeyin?

³⁸⁸ bunu işidecek döndi,

ķavmine eyitdi: “gelũn³⁸⁹ tövbe eyleñ . Tā Hāķ³⁹⁰ size yaġmur (19) vre, ddi.³⁹¹ Tevbe eylediler,³⁹² yaġmur vrdi³⁹³. Bābũ’s-sāni,³⁹⁴ Ķur’ān ħadĩsile yerũn baġru³⁹⁵

6b.

(1) ġazası sevābın beyān tmekdedr. Ķāle’-lahu te’ālā “ve cāhidi’l kũffāre ve’l-munāfĩķĩne ve’ġluż (2) ‘aleyhim.³⁹⁶ Ya’ni “yā Muġammed, kāfirlere³⁹⁷ munāfĩķlara ġazā eyle ve bunlar³⁹⁸ ķatı söyle tevāriħinde³⁹⁹ eydür.⁴⁰⁰ (3) Őit⁴⁰¹ peyġāmbr⁴⁰² ķardaşı Ķābille ceng tmişdr, tā bizüm peyġāmbre deġin,⁴⁰³ ne ķadar peyġāmbr geldi⁴⁰⁴ ġvl (4) ġci ytdġince ġazā eylediler⁴⁰⁵ ve mmet-i⁴⁰⁶ Muġammed’e vesāyre ammā⁴⁰⁷ ġazā eylemeġi⁴⁰⁸ buyurdılar⁴⁰⁹, sevābın beyān (5) eylediler⁴¹⁰. Fezāil’-l Ā‘mal’da gelmişdür ki M‘eāzbin⁴¹¹ Cebel,⁴¹² rivāyet der⁴¹³, peyġamberden⁴¹⁴ buyurur⁴¹⁵ (6) el-cihad amudi’l-islāmi ve zrvet senāmihi” ya’ni ġazā eylemek İslām dīninn direġidr, rgcenn(?) (7) traġıdır. Me’āzibni Cebel’den rivāyetdr⁴¹⁶. Ĥazret-i peyġamber Őallālahu buyurur⁴¹⁷: ķaçan bir ġazĩ⁴¹⁸

³⁸⁹ uġdan

³⁹⁰ te’ālā

³⁹¹ vardılar uġdan

³⁹² ġaķ te’ālā bulara

³⁹³ veribidi bereketl oldu (Vallāhu a’lem)

³⁹⁴ ikinci bāb

³⁹⁵ bābũ’l-ġazāi fi’l-berri ve’l-baġri ve sevābihi

³⁹⁶ ġaķ te’ālā ve teķaddes eydür ki

³⁹⁷ kāfirlere ġaza eyle ve munāfĩķlara ve bulara iri ol, ķatı söyle

³⁹⁸ bulara

³⁹⁹ ve tevāriħ kitāplarında eydür

⁴⁰⁰ ki

⁴⁰¹ Şit

⁴⁰² peyġāmbr kısmı diġer nüshalarda geġmemektedir.

⁴⁰³ ‘aleyhimü’s-selām

⁴⁰⁴ geldiyse

⁴⁰⁵ eyledi

⁴⁰⁶ ümmetlerine

⁴⁰⁷ Muġammed’e vesāire ammā kısmı diġer nüshalarda geġmemektedir.

⁴⁰⁸ itmeġligi

⁴⁰⁹ Şordılar

⁴¹⁰ eyledi

⁴¹¹ m‘eāzibni

⁴¹² rażiyallāhu ‘anhu

⁴¹³ eyler

⁴¹⁴ resl ġazretinden

⁴¹⁵ buyurur yerine diġer nüshalarda Resl ġazreti eydür ki Şeklinde geġmektedir.

⁴¹⁶ rivāyet eyler Resl’dan

⁴¹⁷ ġazret-i peyġāmbr Őallālahu buyurur kısmı yerine Resl ġazreti erydr: Şeklinde geġmektedir.

⁴¹⁸ ķişı

(8) gāzaya tutulsa⁴¹⁹ evinde kavim kabilesi esenleşse,⁴²⁰ ağlaşalar⁴²¹, ol zamanda⁴²² hal diliyle (9) dörd dīvār bile ağlaşurlar. Bunlar⁴²³ ağlaşduğı⁴²⁴ vaqt Tanrı'nun rahmeti bunları kaplar Allah'u (10) Te'ālā mecmū'ını yarlıgar. 'Afv bin Mālik eydür: Her kim Tanrı peygāmbere buyruğınca gāzī olmağ dilerse (11) ol kişi on nesne şaklamak gerek⁴²⁵. Evvel gāzāya gitmeye illā atası ve anası rızāsıyla gide. (12) İkinci, namāzdan ve zekātdan boynundağı Allah'u Te'ālā'nun emānetleri⁴²⁶ ödeye. Üçüncü, ehl-i (13) 'ayālina⁴²⁷ gāzāda eklendüginde nafağa koyar. Dördüncü, nafağası helālden koyar⁴²⁸. Beşinci, (14) gāzāda⁴²⁹ beglerine⁴³⁰ muṭī' ola, eger ol beg ḥabeşī kul ise de⁴³¹ altıncı yoldaş⁴³² ḥaqqım⁴³³ (15) birine götüre ve azığından ḥaceti⁴³⁴ olsa yoldaşına vere ve hasta olsa anun ḥevāyicini⁴³⁵ (16) yerine getüre⁴³⁶, koyup gitmeye. Yedinci, gāzā yolunda Müslümānları ve⁴³⁷ ḥarāç veren kāfirleri (17) incitmeye. Sekizinci, düşmanla buluşıcağ çeri içinde⁴³⁸ kaçmaya. Toğuzuncı, ganīmet mālından (18) nesne gizlemeye⁴³⁹. Onuncı, gāzāya varup kılıç şalduğı⁴⁴⁰ dīn⁴⁴¹ aşkına⁴⁴² ola, ḥalk görsün (19) ve işitsün olmaya, dedü. Hikāyet: Kāsım bin 'Osmān eydür: "Ḥacca vardum, ṭavvāf ederdüm.

419 gönülse

420 andan soñra ol gāzī ağlasa, anlar dağı

421 ağlaşa

422 vaqt

423 bular mecmū'ı

424 olıcağ

425 ki tamām gāzī ola

426 emānetlerin

427 kendü kavmine oğluna, kızına ol

428 ola

429 gāzā yolunda

430 begine

431 dağı olursa

432 yoldaşlık

433 āsağına, dāyim yoldaşınıñ yüzine güle güle bağa ve kendü

434 ḥācettü

435 ḥevāyicininde

436 sa'yide

437 ilin

438 içinden

439 ve uğurlamaya

440 i'zāz-ı

441 için

442 aşkına kısmı diğere nüshalarda yer geçmemektedir.

7a.

(1) Nā-gah Kā‘be yöresinde bir kişi gördüm, Kā‘be’ye karşı tırmış éydür: Allāhümme kažiyyete hācet (2) ‘l muhtācīne ve hācefī lem tekuẓ” ya‘ni “İlāhī, cemī⁴⁴³ hācetlülerüñ ki hācetin revā kılduñ, benüm (3) hācetüm henüz revā olmadı,” dēr. Bunı işidicek ilerü vardum, şordum “ey yigit! saña (4) ne geldi ki böyle dersin; hīç bu sözden artuğ nesne dēmezsin. Döndi, ol yigit éydür: (5) “Çün sorduñ bāri eydeyin.” Eydür: Evvel biz yedi yoldaş idük. Kāfir ellerine gāzā (6) éderdük. Nā-gāh bir def‘ada kāfir çerisiyle uğraşduğ, cenğ étdük. Kāfirlerüñ nicesin (7) depledük. ‘Āķibet mecmū‘muz esīr olduğ. Tıtdılar⁴⁴⁴ re‘īslerine iletdiler. ⁴⁴⁵ Buyurdılar⁴⁴⁶ kim, (8) boynumuz uralar. Aldılar bizi öldürmege çıkardılar. Ol vaqt ⁴⁴⁷ bağdum gördüm gökde (9) yedi kapu var; her kapuda bir hūrī kıızı var; her hūrī kıızınıñ elinde uçmağ yağlıklarından (10) bir yağılık var. Çünkü birümüzi ⁴⁴⁸öldürdiler. Şol⁴⁴⁹ sā‘atde ol hūrī kıızınıñ⁴⁵⁰ birisi (11) gökden indi. Elindeki yağlıkla yüzün sildi. Éydürdi kim. “ey dostum, senüñile hoş (12) buluşdum deyüp kaçdı. El-hāşıl altımuzañ ⁴⁵¹boynın urdılar. Ol hūrī kıızlarınıñ (13) altısı dağı altı kapudan aşağı endiler dostlarıyla⁴⁵² bulışdılar. Bir kapuda⁴⁵³ bir hūrī (14) kıızı kaldı. Beni dağı tıtdılar ki boynum uralar. O ⁴⁵⁴kāfirlerden birkaçı çıkageldi⁴⁵⁵, (15) beni re‘īslerinden dilemek⁴⁵⁶ étdiler, “buna öldürmeyelüm,” dediler. Re‘īsleri⁴⁵⁷ beni bunlara⁴⁵⁸ bağışladı, (16) öldirmediler. Nā-

---

⁴⁴³ mecmū‘

⁴⁴⁴ dutdılar

⁴⁴⁵ ol dağı

⁴⁴⁶ buyurdi

⁴⁴⁷ bir kez göge

⁴⁴⁸ öldürmege ileri dutdılar, boynın urdılar

⁴⁴⁹ şolok

⁴⁵⁰ kıızlarınıñ

⁴⁵¹ dağı şol tarīke

⁴⁵² dostlarıyla

⁴⁵³ kapu ve

⁴⁵⁴ zalim

⁴⁵⁵ çıkageldiler

⁴⁵⁶ dilek

⁴⁵⁷ re‘īs dağı

⁴⁵⁸ bulara

gāh iştdüm ki ol gökün⁴⁵⁹ kapusunda turan⁴⁶⁰ hūri çağırub⁴⁶¹ (17) eyedür ki: “ey mahrüm! ‘aceb seni bu ni‘metden ne nesne kut⁴⁶² eyledi.” Yuğaru bağdum, gördüm (18) ol kapu kapanmış. Ol hūri kıızı gitmiş. İmdi ey kardaş!⁴⁶³ Ol vağtdan berü (19) hasretile⁴⁶⁴ kalmışam⁴⁶⁵, dāyim gaza ederin, Tañrı Te‘ālā’dan ol ni‘meti isterin.

7b.

(1) Uşbu yıl hacca geldüm. ⁴⁶⁶ Kabul ola, ol yoldaşlarum erüşdügi ni‘mete ben dahı (2) erişem⁴⁶⁷, dedi. Kasım bin ‘Osmān eyedür: şöyle zannederüz⁴⁶⁸ ki ol yoldaşları görmedügin (3) bu gördi. Evet beñzer ki erişmedi ol ‘ışkından dayim cenğ eder. Alı Bin Bekār eyedür: (4) kāfir⁴⁶⁹ şehrlerinde gazā ederiken bir kişi gördüm, karnına⁴⁷⁰ çalmışlar, bağırsağları ⁴⁷¹ egerün⁴⁷² (5) çaşına dökilmiş. Girü ve ol bağırsağları karnı⁴⁷³ içine koydı. Dülbendile berk (6) şardı, girü cenğ eyledi⁴⁷⁴, on kāfir dahı⁴⁷⁵ depeledi. Andan soñra vefāt oldı⁴⁷⁶. Enes bin (7) Mālik, eyedür: bir gün Hārişe anāsu Rübey’a Hatūn Resūl hazretine eyitdi: “Yā Resūlu’llāh! oğlum Hārişe’den baña haber verün. Bedir Cengi’nde ok doğunmuş ölmüş. Eger (9) ölüp uçmağa gitdiyse, şabr edeyim ağlamayın, eger hālī⁴⁷⁷ ayrukısa öldiyse bārī ağlamağdan (10) cehd edeyin, ola kim⁴⁷⁸ yüregüm odı biraz şovuyaydı⁴⁷⁹,” dedi. Resūl hazreti, bu sözi (11) işidicek

---

⁴⁵⁹ gök

⁴⁶⁰ ol kalan

⁴⁶¹ çağırur

⁴⁶² fevt

⁴⁶³ kardaşum

⁴⁶⁴ ol hasrete

⁴⁶⁵ kalmışven

⁴⁶⁶ İnşāallah dilegüm

⁴⁶⁷ isterin

⁴⁶⁸ zaniderin

⁴⁶⁹ kāfir diğer nushalarda yer almamaktadır.

⁴⁷⁰ karnında

⁴⁷¹ ayaruk

⁴⁷² ön

⁴⁷³ karınc

⁴⁷⁴ başladı

⁴⁷⁵ yakın

⁴⁷⁶ etdi

⁴⁷⁷ hāl

⁴⁷⁸ ki

⁴⁷⁹ söyine

eyitdi: “Ey Hārişe anası, bilgil ki uçmağ içinde bahçeleri⁴⁸⁰ var, ⁴⁸¹ yüz derecesi⁴⁸² (12) var. Her iki derecenün aralığı yerile gök arasındadır⁴⁸³. Firdevs⁴⁸⁴ dedükleri uçmağınun⁴⁸⁵ (13) üstüdür. ⁴⁸⁶ Oğlun Firedvs-i a'lādudur.” Rube'ya Hātūn bunu işidicek⁴⁸⁷ oğlum öldi⁴⁸⁸. (14) şabr etdi. Haber'de gelmişdür Resül hazreti 'aleyhi's-selām buyurur: “Her kim ki bir ġazī kişiye yardım eylese Hağ Te'ālā (15) anı yarın kıyāmet güninde 'arşı gölgesiyle gölgelendüre.” Dürer'de eydür: (16) Enes Bin Mālik rivāyet eder⁴⁸⁹. Hazret-i risālet buyurur⁴⁹⁰: her kim ġazāda ⁴⁹¹ bir ok atsa yā çomak (17) yā taş atsa gerek⁴⁹² erişsün gerek⁴⁹³ erişmesün, İsmā'ıl peygāMBER neslinden⁴⁹⁴ dört kul (18) azād etmişçe sevāb hāsıl olur. 'Abdullah bin Keşiş rivāyet eder⁴⁹⁵. Peygamber hazretinde 'aleyhi's-selām buyurur: “Her kim bir gün bir gece ġazā yolında varsa yetmiş yıl evinde 'ibādet etmekden

8a.

(1)artuğdur. 'Abdullah bin 'Ömer rivāyet eder: Resül hazretinden istedüm ki bir deñiz (2) yüzinde ġazā eylemek yer yüzünde on ⁴⁹⁶ ġazā eylemekden sevābı artuğ ola. *Ebu Hureyre'den* rivāyet (3) eder⁴⁹⁷. Resül alayhü's-selām buyurur kim: ġazā yolında ⁴⁹⁸ vefāt ettüre⁴⁹⁹ gerekdür ki kıyāmet gününe degin⁵⁰⁰ ġazāiler (4) savābı ⁵⁰¹

---

⁴⁸⁰ bahçeler

⁴⁸¹ ya'nī uçmağ

⁴⁸² derecedür

⁴⁸³ ortasındadır

⁴⁸⁴ firdevs-i a'lā

⁴⁸⁵ ol mecmū'ınun

⁴⁸⁶ senün

⁴⁸⁷ ağlamaz oldu

⁴⁸⁸ oğlum öldi kısmı bu nüshalarda yoktu

⁴⁸⁹ eyler

⁴⁹⁰ resül hazreti eydür

⁴⁹¹ düşmana

⁴⁹² gerekse

⁴⁹³ gerekse

⁴⁹⁴ aslından

⁴⁹⁵ eyler

⁴⁹⁶ kez

⁴⁹⁷ eyler

⁴⁹⁸ öle, ya'nī

⁴⁹⁹ ide

⁵⁰⁰ günündegin

⁵⁰¹ anun

dīvānına⁵⁰² yazıla. *Abdullāh bin Mübārek* Resūl hazretinden⁵⁰³ eydür, buyurur: “yarın kıyāmet gününde⁵⁰⁴ (5) bir bölük kavm şorusuz⁵⁰⁵ uçmağa iletdiler,” dēdi. şoralar: “yā Resū’ lallāh anlar kimdür⁵⁰⁶ Eydeler⁵⁰⁷ ki (6) “Anlar ğazā yolında vefāt edenlerdür,” dēdi. Meşābīh’de⁵⁰⁸ gelmişdür. Miqtād bin Ma’di⁵⁰⁹ eydür: Resūl ğazet-i ‘aleyhi’s-selām (7) buyurur ki⁵¹⁰: ğazā yolında şehī⁵¹¹ olan kişiye alt[1] dürlü ğaşlet var. Evvel oldur ki; evvel dökilen (8) kāmıla yarlığanur⁵¹². İkinci, kūr ‘azābından emīn ola⁵¹³. Üçüncü oldur ki; feze-i ekberden emīn olur.⁵¹⁴(9) Dördüncü, başına ‘izzet tācı urılır,⁵¹⁵yağūtdan⁵¹⁶ cemī‘-i dünyā⁵¹⁷ içindekinden yigdür. (10) Beşinci, hūrī kızlarından yetmiş iki hūrī kızına çiftlene. Yetmiş iki hūrī kızına maḥşus olduğunıñ (11) hikmetin peygamber bilür ancağ. Altıncı, kendü kavminden ve kabīlesinden yetmiş günāhlu kişiye kıyāmet (12) gününde şefā‘at eyleye.” Bir gün ‘Abdullah bin Mes‘ūd, rażiya’llahu ‘anhu⁵¹⁸ ve lā teşebennellezine kūtülü (13) fī sebīllāhi emvāten bel ahyā‘ün ‘inde rabbihim yürzeķüne ferhīne, āyetinden su’āl (14) eytdiler ki: “yā emīr’ü-l Mü’minīn işbu anuñ⁵¹⁹ mā’nası⁵²⁰ ki Hāğ Te‘ālā eydür: “yā Muḥammed, şol kimseler ki (15) Hāğ Te‘ālā yolında⁵²¹ şehīd olanlar⁵²² anları öldiler şanmañ,⁵²³ Bilüñ anlardur dāyim anlara rızğ (16) gelür, yerler şād olurlar”. İmdi bu āyeti tefsīr

⁵⁰² dīvānında

⁵⁰³ rażıyallāhu ‘anhu

⁵⁰⁴ günü olıcak

⁵⁰⁵ alalar toğru

⁵⁰⁶ ol ne kavimdür?

⁵⁰⁷ eyitdi

⁵⁰⁸ Meşābīh içinde

⁵⁰⁹ kereb

⁵¹⁰ eydür ki

⁵¹¹ şehit

⁵¹² ve uçmağ içinde yirin görür.

⁵¹³ olur

⁵¹⁴ feze-i ekber, tamuluklar tamuya buyrulduğı vağdur.

⁵¹⁵ ki

⁵¹⁶ yağūtı

⁵¹⁷ dünyādan

⁵¹⁸ eydür

⁵¹⁹ āyatün

⁵²⁰ ma’nisi

⁵²¹ depelediler

⁵²² oldılar

⁵²³ şanma, belki anlar Hāğ te‘ālā katında dirilerdür

édivereyin⁵²⁴. Hâk Te‘âlâ kıatından bunlara (17) rızık gelür⁵²⁵, dediler. Bunı işidicek İbn-i Mes‘ûd eyitdi: cenge mü‘minler şehîd olalar. (18) Tanrı’nuñ kıudretiyle anlaruñ canlarıçün tenlerine beñzer yeşil kıuşlar yaradılır. Cānları (19) tenlerinden ayrıldığı sa‘ât ol kıuşlar⁵²⁶ içine gömerler. Ol kıuşlaruñ ‘arşda

8b.

(1) aşılır⁵²⁷ birer nürdan kıandilleri⁵²⁸ vardır. Ol şehîdler⁵²⁹ cānları uçmak içinde her kıanda (2) gerek⁵³⁰ seyir édeler⁵³¹. Andan soñra gelür⁵³², ol nürdan kıandilleri içine⁵³³ girerler⁵³⁴, kıonarlar. Pes Allah’u (3) Te‘âlâ bunlara⁵³⁵ rahmet kıılır, Rahmet nazarin eyler⁵³⁶. Eydür: “ey benüm yolumda cān verüp şehîd olanlar⁵³⁷, (4) hiç dağı nesneye ihtiyacıñuz var mı ve iştehañuz var mı Bunlar⁵³⁸ éyideler: “İlahî dağı neye iştehamuz (5) olsun. Uçmak içinde kıanda dilerseñ⁵³⁹ yürürüz.” dërler⁵⁴⁰. El-hāşl Allāh’u Te‘âlâ⁵⁴¹ bunlara kendü (6) ‘azameti birle⁵⁴² rahmet nazarıyla bağı dağı göñlüñüz ne diler diye bunlar⁵⁴³ göreler ki Allah’u Te‘âlâ kendü (7) ‘azametiyle bunlaruñ göñli dileginden su‘âl éder. Döneler eydeler⁵⁴⁴: “İlahî göñlümüz (8) diledüğü⁵⁴⁵ oldur ki girü bizüm cānumuzı gövdemize⁵⁴⁶ édesin, tā ki senüñ yoluñda baş

---

⁵²⁴ beyān idevüz

⁵²⁵ atla‘

⁵²⁶ kıuşlaruñ

⁵²⁷ aşılı

⁵²⁸ kıandiller

⁵²⁹ şehîdlerüñ

⁵³⁰ gerekse

⁵³¹ iderler, teferrüclenürler

⁵³² gelürler

⁵³³ içinde

⁵³⁴ kıonarlar

⁵³⁵ bularuñ üzerine

⁵³⁶ atla‘ eyler

⁵³⁷ cān verüp şehîd olanlar kısmı yerine cān virenler

⁵³⁸ bular

⁵³⁹ dilerisevüz

⁵⁴⁰ diyeler

⁵⁴¹ üç kez

⁵⁴² ‘azametiyle bulara

⁵⁴³ bular

⁵⁴⁴ cevāb vireler

⁵⁴⁵ dilegi

⁵⁴⁶ redd

(9) cān oynadavuz girü şehīd olavuz,” dēdiler⁵⁴⁷. Çünki Hāḫ Te‘ālā göre ki bunlaruñ andan (10) artuḫ dilekleri yoḫ, ol ⁵⁴⁸ zevklerinüñ içinde ḳoya, ayruḫ ōrmaya. (11) bābü’s (11) -sālīs Ḳur‘ān, ḫadīs⁵⁴⁹ içinde gelen peygāmblerüñ tevārīhinde ve Zebūr’dan nasāyih ve ba‘zı (12) evliyādan nasāyih beyān etmektedir. Evvel, ‘Ādem peygāmblerdür. ‘aleyhi’s-selām: Hāḫ Te‘ālā ⁵⁵⁰, anı kendü ḳuderitiyle (13) toprakdan yaratdı, cān vērđi ve uçmaḫda yērin ḳıldı, ōñra yēre indürđi. Cemī‘-i ādem (14) oḫlanlarinuñ aşlın ḳıldı. Ve mecmu‘ ferīştehlere buyurđı, aña secde etdiler. Anlaruñ içinde (16) ḳan toñuz etini ḫarām ve murđār ḳılmıŝ idi⁵⁵¹. Ba‘z rivāyetde oḫul, ḳız (17) üreyüp yēr yūzi imāret olduḫdan ōñra ömrinüñ beŝ yūz yılından Hāḫ Te‘ālā (18) bunu oḫlanlarına peygāmbler ḳıldı. Ol ŝahife⁵⁵² kim ḫarām ḫelāl beyān ol vaḫt ⁵⁵³ evvel (19) ḳalemile ḫaṭṭ yazmaḫı Hāḫ Te‘ālā aña öğretđi. Andan ōñra oḫlandan⁵⁵⁴ kimse yazı⁵⁵⁵ yazmadı

9a.

(1) tā İdrīs peygāmbler zamanına gelince. Rivāyet⁵⁵⁶ eydür⁵⁵⁷ kim⁵⁵⁸: Hāḫ Te‘ālā aña günde elli reḫ‘āt namāz (2) farz etmiŝ idi⁵⁵⁹. Ba‘zılar eydür: Ādem peygāmblerüñ ⁵⁶⁰ mu‘cizātı baŝı⁵⁶¹ bir olduḫundan⁵⁶² ōñra (3) gevdesine naḫar ēdüp, cānı gevdesine yayıldıḫıdır ve ferīştehler aña⁵⁶³ ēyitdi: kimdür? (4) secde-i ve Hāvva aña muḫuzı andan zāḫir ḳıldıḫı ya’nī anuñ eyegüsinden yaratdıḫıdır. (5) Vehb raḫıyallāhu anhū eydür

⁵⁴⁷ diyeler

⁵⁴⁸ ŝafalarinuñ ve

⁵⁴⁹ ḫadīs diĝer nüŝhalarda geḫmemektedir.

⁵⁵⁰ celle ve ‘alā

⁵⁵¹ ḳılmıŝdı

⁵⁵² ŝuḫuf

⁵⁵³ indi

⁵⁵⁴ oḫlanlarından

⁵⁵⁵ yazı diĝer nüŝhalarda geḫmemektedir.

⁵⁵⁶ rivāyetde

⁵⁵⁷ gelmişdür

⁵⁵⁸ ki

⁵⁵⁹ itmişdi

⁵⁶⁰ tevḫiddenden artuḫ ŝerī‘atı yoĝ-ıdı ve

⁵⁶¹ baş

⁵⁶² yaradıldıḫından

⁵⁶³ secde itdiĝidir ve uçmaḫ içinde taḫt urup oturuđıḫıdır ve vāsıtasız Hāḫ Te‘ālā’-y-ıla kelecı itdiĝidir

kim: peygamber mecmū'ı hālayukun⁵⁶⁴ ecmeli⁵⁶⁵dür, ya'ni hūbdur ve şağalsuz (6) idi. Şağal oğlanlarda⁵⁶⁶ bitti ve Havva dağı anamuz meşhūrdur. Hāḫ Te'ālā Ādem'ün sol (7) eyegüsinden⁵⁶⁷ kudretiyle yarattı. Aña helāl kıldı,⁵⁶⁸ oldılar nice biñ⁵⁶⁹ oğul kız⁵⁷⁰ oldılar⁵⁷¹. (8) Birbirine çiftleneleridi, yer yüzinde⁵⁷² 'imāret eyledi. Ol vaḫt Hāḫ Te'ālā'nuñ (9) buyruğı eyle ki⁵⁷³ kız kardaşı⁵⁷⁴ er kardaşa⁵⁷⁵ çiftlendürelere⁵⁷⁶, tā şuña degin kim⁵⁷⁷ Ādem (10) oğlanı üredi. Andan soñra hūkm mensūh oldu. Bu hikāyet meşhūrdur. (11) ⁵⁷⁸ Biz⁵⁷⁹ girü maḫşūdumuza⁵⁸⁰ gelelüm. Bil kim⁵⁸¹ Ādem peygāber yaradıldığı zamānda Muḫammed Muştafa, aleyhü's-sellem (12) Dünyāya geldiği zamana degin beş biñ⁵⁸² yedi⁵⁸³ yüz yılıdı⁵⁸⁴ ve Ādem, toḫuz yüz altmış ⁵⁸⁵ yaşadı. (13) Ba'zılar eydür: Ādem'ün biñ yıl ömri oldu ve Tavraid'de eydür: Ādem,'ün biñden⁵⁸⁶ yetmiş yıl (14) eksük ömri oldu. Havvā ⁵⁸⁷Ādem'den öñdin vefāt etdi. Ol vaḫtin⁵⁸⁸ mecmū'ı hāḫ bir millet (15) üzerindeydi⁵⁸⁹ ve feriştehler anları ziyāret ederler idi⁵⁹⁰. Ve şerr yağlıları⁵⁹¹ hemān tevhhid (16) idi, tā şuña degin kim⁵⁹² Hāḫ Te'ālā İdris

---

⁵⁶⁴ maḫluḫatūñ

⁵⁶⁵ ecmeli

⁵⁶⁶ oğlanlarında

⁵⁶⁷ eyegüsilerinden küçük egerçi eyegü(gü)sinden

⁵⁶⁸ diğere nüshalarda burada cem' sözcüğü bulunmaktadır. Bu sözcük bizim nüshada unutulmuştur.

⁵⁶⁹ bing

⁵⁷⁰ kıızı

⁵⁷¹ oldu

⁵⁷² yüzün

⁵⁷³ idi

⁵⁷⁴ kardaşın

⁵⁷⁵ kardaşı

⁵⁷⁶ ala

⁵⁷⁷ ki

⁵⁷⁸ bir kez

⁵⁷⁹ biz diğere nüshalarda geçmemektedir.

⁵⁸⁰ maḫşūda

⁵⁸¹ bilgil ki

⁵⁸² bing

⁵⁸³ sekiz

⁵⁸⁴ yıldırı

⁵⁸⁵ yaş

⁵⁸⁶ Ādem,'ün biñden yetmiş yıl eksük aleyhās-selammri oldu kısmı yerine Ādem,'ün biñ bing yıl ömri oldu şeklinde geçmektedir.

⁵⁸⁷ anamuz 'aleyhās-selām,

⁵⁸⁸ vaḫt

⁵⁸⁹ üzerine idi

⁵⁹⁰ iderlerdi

⁵⁹¹ şerī'atları

⁵⁹² ki

peygamberi göge ref' etti. Andan sonra ortalarında (17) ihtilaf vaki' oldu. Şeytan yol buldu, azdurdı. İdris'den Şit (18) peygamber geldi. Şit peygamber⁵⁹³ Âdem oğludur. Havvâ'dan toğmadı⁵⁹⁴: Kâbil, Hâbil'i öldürdü⁵⁹⁵. (19) Öldürdüğinden⁵⁹⁶ sonra Hâbil şüretinde Dünyâya geldi ve Şit İbrî dilince 'ivaz demek

9b.

(1) olur çün Kâbil Hâbil'i depeledi⁵⁹⁷. Haq Te'âlâ, Hâbil yerine 'ivaz Şit peygamberi vèrdi. Ba'zılar eydürler⁵⁹⁸ (2) adı⁵⁹⁹; Hibetu'llâh idi ve yüzinde Muhammed Resûlu'llâh nûrı varıdı. Haq Te'âlâ Âdem peygamberi Dünyâdan (3) gitdüğünden⁶⁰⁰ sonra Şit peygambere emr etti ki kardaş⁶⁰¹ Kâbilile muqâtil⁶⁰² etti⁶⁰³ ve anuñ evlâdını (4) esîr⁶⁰⁴ edinüp⁶⁰⁵ kul edine. Dêrler ki vardı, ceng etti, zincire urdı. Kâbil çok yalvardı, (5) "rahm haqqın şakın! dedi. Şis dağı kardaşını⁶⁰⁶ zulmıla⁶⁰⁷ öldürene⁶⁰⁸ bu dağı azdur dedi⁶⁰⁹. Bâ'd-ezân (6)⁶¹⁰ feriştehler[e] verdi, aldılar güneş batduğı yere iletdiler, anda güneşe karşı kodılar. (7) Vefât edince tûrdı. Ba'z tevârihde eydür⁶¹¹: Kâbil'ün nesli münkarız oldı, ⁶¹² Âdem'ün (8) girü kalan oğalanlarınıñ nesli belürsüz⁶¹³ oldı. Hemân Şit atasınıñ yerine (9) halife oldı. Andan sonra İdris peygamber geldi. İdris peygamber 'aleyhi's-selâm: İdris'ün evvel (10) adı Uhnüh idi.

---

⁵⁹³ 'aleyhi's-selâm

⁵⁹⁴ doğmuşdur

⁵⁹⁵ öldürdü kısmı *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

⁵⁹⁶ yazmada öldürdü günden biçiminde yazılmıştır. Diğer nüshalarda *öldürdükten* biçiminde geçmektedir.

⁵⁹⁷ öldürdü

⁵⁹⁸ eydür

⁵⁹⁹ adı sözcüğü *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

⁶⁰⁰ nakl itdüğünden

⁶⁰¹ kardaşı

⁶⁰² muqâtele

⁶⁰³ kıla

⁶⁰⁴ seby

⁶⁰⁵ idüp

⁶⁰⁶ kardaşın

⁶⁰⁷ nâ-hak yire

⁶⁰⁸ depeleyene

⁶⁰⁹ bu dağı azdur dedi kısmı yerine *diğer nüshalarda* ezdürdi-y-di şeklinde geçmektedir.

⁶¹⁰ zencirle

⁶¹¹ getürmişdür ki

⁶¹² dükendi

⁶¹³ münkarız

İdrīs dēdükleri çok okıyup ders gördüğüçündür⁶¹⁴. Hükemā (11) İdrīs'ün adı Hürmüs'dür dērler ēdi⁶¹⁵. İdrīs, Anūş oğlu; Anūş Şit (12) oğlu; Şit Ādem oğlıdur⁶¹⁶. Bir rivāyetde İdrīs aliyādur. Oğlu ilyādur⁶¹⁷. Mihyāyil (13) Qaynān oğlu Qaynan^{618 619} Anūş oğlu; Anūş Şiṣ oğlu; Şiṣ^{620 621} Ādem oğlu. Derler ki (14) İdrīs peygāMBER doğduğında Ādem varıdı⁶²², yüz yıldan sonra vefāt ētdi. Soñra (15) seksen yıl geçdi, İdrīs mürsel oldı. Haḳ Te'ālā otuz şaḫīfe vēribidi. Ol her mürselün⁶²³ (16) içinde yüz beş yıl daḫı yaşadı. Andan⁶²⁴ Haḳ Te'ālā anı ref' ētdi. Nite ki Qūr' ān'da geldi (17) ve rafa'nāhu mekānen 'aliyyā, bu 'ayetün tefsīrinde ihtilāf ētdiler. Ba'zılar eyitdiler ki: ol mekān (18) 'āliden murād dördüncü⁶²⁵ kāt gökdür. Ba'zılar eyitdi ki altıncı⁶²⁶ gökdür. Ba'zılar eyitdi⁶²⁷ ki uçmaḳdur. (19) Fı'l-cümle, Haḳ Te'ālā anı dirile Dünyādan aldı. Ne yere⁶²⁸ ḳoduğun⁶²⁹ ḫaḳīḳatin ol

10a.

(1) bilür Ba'z tārīḫ⁶³⁰de ēydürler ki: Haḳ Te'ālā İdrīs'i ref' ētdüğünde dörd yüz beş (2) yaşında idi. Ammā şāḫib-keşşāf 'Ankebūt suresinün tefsīrinde görmişdür⁶³¹ ki (3) İdrīs ref' olmazdan öñdin biñ^{632 633} yaşadı ve Naşārā tevārīḫinde⁶³⁴ Maḫbüb-ı (4) Müntecbī⁶³⁵ ḫitābında getürmişdür. Aḫnūḫ'ün ya'ni İdrīs'ün yüz altmış beş yılda⁶³⁶

⁶¹⁴ eyitdüğüçündür

⁶¹⁵ didiler

⁶¹⁶ oğlu;

⁶¹⁷ oğlu; ilyādur

⁶¹⁸ oğlu;

⁶¹⁹ Qaynān

⁶²⁰ oğlu;

⁶²¹ Şiṣ

⁶²² diri-y-idi

⁶²³ mürselliği

⁶²⁴ soñra

⁶²⁵ yedinci

⁶²⁶ kāt

⁶²⁷ eyitdiler

⁶²⁸ yirde

⁶²⁹ ḳoduğunun

⁶³⁰ tārīḫ dutanlar

⁶³¹ getirmişdür

⁶³² biñ

⁶³³ yaş

⁶³⁴ tevārīḫinden

⁶³⁵ müntecbā

⁶³⁶ yılda

oğlı (5) Meteveşleğ toğdı. Andan soñra iki yüz yıl dağı yaşadı ve cemī‘-i‘ömri üç yüz altmış (6) beş yıl oldu. Üç yüz yüz altmış beş yıl içinde dāyim Hāķ Te‘ālā’dan diler ide⁶³⁷ kim⁶³⁸ (7) Firdevs uçmağına gire. Āħir Allah’u Te‘ālā du‘asın kabul etti. Meteveşleğ iki yüz yaşında⁶³⁹ (8) iken ⁶⁴⁰ Hāķ Te‘ālā anı ref‘ eyleyüp Firdevs uçmağına koydı. On üç yıldan soñra (9) Meteveşleğ oğlı Lemek toğdı ki Nūh peygāmbere⁶⁴¹ atasıdır. ‘Ulemā eydür: İdris, ‘alleyh i’s-selām derzidi⁶⁴². (10) Evvel Dünyāda gēyesi diküp gēyen İdrīsidi. Bundan öñdin Hūşeng pādişāhıdı. (11) Evvel dünyāda beglik eden buyıdı. Ādem peygāmbereñ bu dağı oğlıydı. Yırtıcı ziyān degürici (12) cānverlerēñ⁶⁴³ derisin yüzüp kimin gēyecek kimin döşek eden⁶⁴⁴ buyıdı. İdrīs (13) peygāmbere zamānında⁶⁴⁵ iken⁶⁴⁶ mecmū‘ ħalāyık deri gēyüp⁶⁴⁷, deri döşenüridi. Ba‘zılar eydür ki: (14) Tahmüris İdrīs zamānında ⁶⁴⁸ idi. Ehli-İslām eydür ki: evvel kalem dutup kitāb⁶⁴⁹ (15) yazan, ‘ilm eden⁶⁵⁰ Tahmüris ⁶⁵¹ eyitdi⁶⁵²: Mışır Şehr’inde Şabūr-ı Hāķim eydür; Hāķ Te‘ālā İdrīs’i (16) ref‘ etti. Hatta ne kadar gökde yıldız varısa bir burūçdan seyyareden şevābitden göklerle⁶⁵³ (17) seyr edüp gördi. Her birinēñ kıyāsın ⁶⁵⁴ bildi ve şüretin gördi, tamām esrār-ı nücüm (18) muţtalı‘ oldu. Andan soñra girü yere ⁶⁵⁵ şüretinde görünmek oldu ki şeytāni maħlūk (19) içinde çıkara tā ki kullarını ezdürmeye, geldi şeytāni kulları ortasından çıkardı

---

⁶³⁷ dilerdi

⁶³⁸ ki

⁶³⁹ yaşadığından

⁶⁴⁰ soñra anı

⁶⁴¹ peygāmbereñ

⁶⁴² derziyidi

⁶⁴³ canavarları avlayup

⁶⁴⁴ idinen

⁶⁴⁵ zamānına

⁶⁴⁶ degin

⁶⁴⁷ geyürdi

⁶⁴⁸ melik

⁶⁴⁹ yazu

⁶⁵⁰ eyden

⁶⁵¹ -idi- dirler

⁶⁵² eyitdi diğer nüshalarda geçmemektedir.

⁶⁵³ göklere

⁶⁵⁴ ħudūd

⁶⁵⁵ indi

10b.

(1) girü maḳāmına vardı. Naşūr miskīn daḫı çok baḫs  tdi. S zin iler  iletmedi. (2) Bu mezhebe uydı. Fi'l-c mle ba na daḫı del yil  asdıyla t m r yazup eline v rdi. Andan (3) so ra *M r Ya  kub* geldi. Bir dem oturdu. Bu L 'inile Őo bet  tdi. Aġu  atılmıŐ baldan bu na (4) daḫı taddurdu. Esna'i kel mda bu na daḫı yemesi ha kında Őordı. Bu daḫı ba na NeŐ r (5) ded kileyin eyitti ki: ' s  Tanrı'nu n  uludur ve sevg l  peyġamberd r bu na daḫı eyitti: y  Ya  k b (6) Őoyle ki bilmekd r anu n ha t katın bilmedin Ya  k b eyitti: pes nice bilmek gerek ol l 'yin eyitti: (7) Allah bird r ve  ad md r. Anda cism-i cism ni deg ld r. Ő reti insan  yoġdu. G rd ġi Őeyt n (8) maḫl kunu n ortasına d Ődi ezd rdi. Anı bu halk ortasından  ıkarmaġi  n (9) kend  geldi. Meryem girdi  dem Ő retine girdi  ıktı. Sor imdi toġdu yedi i di. (10) B y di. So ra Őeyt n sordı. Giderdi gir  yerine vardı. Ya  k b   n baḫs (11)  tdi. S zin ileri iletmedi. Zir  bu z lim hi   ul m  omamıŐ. Mecn ' bilmiŐ idi. (12) H sus   i  ul m-ı h kmeti  atı bil rdi. Ol va t ilm-i h kmet er   ydu (?) Őimdiki zamanda (13) ehl-i  ardaŐ anu n i' t k da hel l gelecek yerlerin meŐ y h m z h b ta k k  tdiler. (14) yerde m t ' la  ılanlar bil r el-h Őil ol z lim a ir il m bu na daḫı del yil k side bile (15) bir t m r yazup eline v rdi. Bundan so ra ol l 'yin bir donla  ıktı gitdi. (16) Bel rs z oldu. Bel rs z olma da bir a    vl var. Bir   vlde kend zin  ld rdi. (17) Bir   vlde Mevl na Cel leddin kaddesell hu sirral az z mesnevide iŐ ret  tmiŐd r. (18) Bir   vlde m kiz d ny  i l mine ya'ni R m iline ge di. Felesbecik'de dutdılar baŐını aŐaġa bir (19)  uyuya aŐdılar. Anda  ldi. Bir   vlde UhreŐindeŐ  ldi. Bir   vlde  Őf r m Őehrinde

11a.

(1)  ldi. El-haŐil miskin NaŐ r  ehlinu n i ine bir fes d bira tı. So ra c nı (2) cehenneme işmarladı.   n bu l 'yin ġayb oldu. G nlerde[n] bir g n bu    ruh n (3)

bir araya geldiler. Ortaya bahḍ bıraḗdılar. Baḡs eder ki nā-gāḡ melike dēmiş oldu ki 'İsa (4) Tanrı'nun oḡludur. Ya'ni anuñ sözidür. Cebrā'il getürdi. Meryem'e girdi. Andan toḡdı. (5) Bir zaman yürüdi. Andan soñra atası yanına vardı. Saḡ yanına oturdu. Şimdiki (6) ḡalde bu ıklīm-i rūmlarunñ bu mezhebi bu maḡam mezhebi bu melike mezhebidür. Ammā, nastūri eyitdi: bi-tevcih ammā (7) ḡaḡ söz oldur ki: bu Yes baña dēdi. Eyitdiler: nite eydür ki, İsa Tanrı'nun oḡlıdır. Bu i'tibār (8) eyle ki andan bir pāre nūr parlamadın Meryem girdi. Müteheccid olup girü çıḡdı. Dünyāda (9) yürüdi. Girü aşlına ḡarışdı. Güneş nūrı güneşden ayrulmadıḡı gibi 'İsā daḡı ayrulmadı (10) dēdi. Mār Ya'ḡub eyitdi: ikiñüziñ sözi bi-tevcih nice gelmedi. Ya'ni söz oḡul edüp (11) soñra girü ḡoşdı demek ma'nāsuz sözlerdür. Evet ben bu Yes'den şöyle işitdüm ki (12) ol ulu Tañrı kendüsi geldi Meryem'e girdi. İnsān şüretinde çıḡdı. Şeyḡān ki (13) düşmendi dünyādan ḡovdı. Girü māḡamina vardı. Uş bu Yes'den hüccetüm daḡı var. (14) Bu Ya'ḡub hüccet gösterdükleyin melike ve Nestūr daḡı hüccetlerin getürdiler. Üḡi (15) birbirine muḡālif ḡurdılar. Bu Yes'ün savma'asına vardılar. Issuz kimse yok. Çevre tā'yīn (16) yöreleri istediler bulmadılar. Nā-ḡār bu üç kişi bu mezhepleri ḡomadılar. Her biri (17) kendü mezhebin tercīḡ etdi. Bunlarunñ ekser şāḡirdi varıdı. Andan soñra iḡtilāfāt (18) ḡoḡ oldu. Meselā Melike İttiba'yıla ve Nastūr İttiba'yıla ve Ya'ḡub İttiba'yıla (19) ve şāḡirdlerinden baḡlaya. İttiba'yıla bu Būdḡaniyye İttiba'yıla Merkuliyye İttiba'yıla ol.

11b.

(1) zamanda bu naşārā altı ḡā'ife oldu. Soñra Ḳoşāndin tekvur geldi. İznik'de cemiyet (2) etdi. Taḡt-ı yedinde ne ḡadar keşiş varısa cem' etdi. Ol Āryūs dērler bir metropolid (3) varıdı. Ol miskin 'İsā maḡlūḡ ḡuldur dēdüḡiḡün üç yüz on sekiz keşiş (4) İznik şēhrinde Ḳoşāndin tekvur ol mezhebe uydurdılar ve bu Rūm vilāyetinde (5) Ḳoşāndin Melkā mezhebin yürütdiler. Ammā şimdi ne ḡadar naşrānī bulup soracaḡ

olursañ (6) kendü kınkı mezhebde idügin bilmezüdin içinde naşarâ dininde ihtilaflu dîn yokdur. (7) Eger mecmû' ihtilâfât fâside Ebu Muhtasar'da nakl edicek ulu sözi Fayda (?) kitâb (8) uzun olur. Bu kadar nakl êtdüğümüz dahı bu Yes la'in münâsebetiyle nakl êtdüm. Tâ bileler ki (9) ol Şumuñ ucundan bu nâşarâ ne hayırlıkda ve ne güm-rahlıkda kılmışdur. Bu mecmû' aleyh (10) içlerinde her kim ki 'İsâ'yı mañlûkdur diye nefy edüp afaroz êderler. Ol 'İsâ'ya mañlûkdur (11) dèyüp Allah'u Te'âlâ'nun birliğine kıabil olan kışilerinden faşl-ı mülûkdan zıkr êdevüz. (12) İnşallahu Te'âlâ vallaha 'ilim-i faşl faslün fı erraddü bihi killezîne câu min mevlidi 'İsâ aleyhi's-selâm Hıraqlı'l-melik (13) bu faşl rüm padişâhların beyân êder. 'İsâ'nun toğduğı zamandan tâ Mühammed (14) Resûlu'llah zamânına degin ve Hıraql zamanına degin ve Rum mülkine 'Arab zamanında (15) Hıraql ve Hıraql ve Kıyâsır ve Kıyâsar'un cem'idür. Hıraql Hıraql'un cem'idür. Bu fişâl faslı (16) getürdüğümüze sebep oldur ki 'İsâ peygamber kınkı pâdişâh zamanında toğdı (17) ve kınkı pâdişâh zamanında ref' oldı, kınkı pâdişâh zamanında fetret oldı (18) ve Naşarâ dîni ortasında ihtilâf vâki' oldı, anı beyân êdevüz. Evvel (19) bilgil ki 'İsa peygamberün mülûk[in]dan Zulkarneyn'un ya'ni İskender-i Rümî'nun üç

12a.

(1) yüz toköz yıl geçmiş idi ve *Agustus* tekvuruñ zamanındaki Rümüyye-i Kübrâ vilâyeti (2) ve Şâm ve Kudüs ve Medîne ve Mışır ve 'Acem vilâyeti tahtı yedindeyidi. Ba'z tevârîhde êydür ki: (3) 'İsâ peygamber mütevellid olduğı zaman Ayzihus (?) tekvuruñ zamanında Antakiyye şehrini (4) bu tekvur yapmışıdı. Kıânünü'l-evvel ya'nî ilk kış ayında yigirmi alt[1] gün geçmiş alt[1] (5) gün[i] kıalmış çehâr-şenbih gün mütevellid oldı. Ol vaqt Kudüs-i Mübarek'de *Agustus* (6) tekvuruñ izniyle Yeğüda vezir ve emri Hırodus adlu Yahudiyidi. 'İsâ'yı (7) öldürmek istedi. Meryem ve Yüsuf-i neccar 'İsâ'yı alup kaçdılar. Mışır'a geldiler soñra (8) Hırodus vefât edicek

aldılar Mışır'dan t  N ŝıra şehrine geldiler; anda b y di. ' s  'aleyhi's-sel m (9) on b ŝ yaşına yetecek Ağustos tekvur vef t  tdi. *Tabaryus* tekvuru anu  yerine (10) p diŝ h oldu ve halk[1] puta tapmağa d 'vet  tdi. Bunu  begliginu  on b ŝinci (11) yılında ' s  'aleyhi's-sel m otuz yaşına y tmifŝ olur. Erdev n Irmağında Yağya ile buluŝdılar. (12) ya 'ni  anun-ı  hiru n orta kış ayınu  alt[1] g n[i] ge miŝ idi. Yekŝenbih g n y hud (13) doŝanbih g n ' s   rd n Irmağına girdi g sl  tdi. Yundı. Yağya peyg mber 'aleyhi's-sel m (14) şu koyuverdi. Naŝr nileru n ' s  'aleyhi's-sel m vaftiz oldu d d kleri budur. Hem  ncil'de (15) ' s  ve dağı bu aracuğda indi d y  bu işaret var. Ol vaqt ' s  'aleyhi's-sel m otuz (16) yaşına girmiŝidi.    yıl halk da'vet  tdi. Ol  m  n getiren Yağya peyg mber 'aleyhi's-sel m eyitdi: (17) andan  av riyy n andan cem ' halk nite ki yuğarıda işaret olındı andan (18) so ra    yıl ge di, d rd nci yılda *Taparyus* tekvuru n on toğuzuncu yılıydı. (19)  z r ayınu  yigirmi birinci g ninde  eh rŝembih g n c h dlar cem' geldiler, ' s 'yı

12b.

(1) y ranlarıyla otururken tutdılar, bir  avlda kend lerin şimdi oğudıkları  ncillerinde (2) işaret var; bir  avlda aŝ bdan bir ' s  ŝekline m ŝkil oldu, anı dutalar (3) Tefs r-i Begav 'de işaret var, g reler. Fi'l-c mle bu tutdukların  iharŝenbih g n, Pen senbih (4) g n  abs  tdiler. So ra  z r 'u n yigirmi  c nci g ninde Cum'a g n ol ' s  peyg mber (5) ŝekliyle m ŝkil olma kişi aŝdılar, ehl-i  sl m  tik dincadur bu amm  Yağudi ve ekŝer-i (6) Naŝar  eyd r ki: elbette aŝılan ' s  idi d rler. Ba'zı Naŝar  ki şimdi anlara (7)  zuriyus d rler  a a, ŝurete tapmazlar ve ' s 'ya Ta rı'nu  sevg l   ulı ve peyg mberid r (8) d rler, eyd rlere ki: ' s  şeklinde bir kişiyidi aŝdukları, ' s  deg lidi hem  ur' n (9) b yle buyurur: vem  katel h  vem  saleb h  ve l kin ŝ bbihe leh m bunlaru n  avline tanıkdur. (10) Ol g n ki ol ŝekle aŝdılar, ' s 

göge ref' oldu. Ādem peygāberden bu vaqte (11) degin bēş biñ⁶⁵⁶ bēş yüz otuz tokuz yıldur bundan böyle söz çok 'Īsā (12) ref' olduğdan soñra Ṭabariyus öldi. Ağābiyus tekvurı yērine pādişah oldu (13) Yahūdiler çok zahmet étđi, put-perestidi. Şam mülkiñe emr étđüğü Yehūdilerün (14) namāz kılacek yerlerinde put⁶⁵⁷ koyalar. Melik ⁶⁵⁸ dağı anuñ emriyle putlar⁶⁵⁹ qodılar. Yahūdiler 'āciz (15) qaldılar. Bu zāhmet içinde iken ittifaq bu tekirün hizmet-kārları bir gün hücum étđiler, (16) tekvurı depelediler. Andan soñra *Efludus* bes anuñ yērine tekvur oldu. Anuñ zamanında (17) 'Īsā'nuñ yārānlarından Sem'un Şafā Roma şehrine vardı, halk 'Īsā dīnine da'vet (18) étđi ve çok kerāmet gösterdi. Anuñ 'acāyibin görüncek mecmū' halk imāna (19) geldiler. Ol vaqt İskenderiyye'de ve Şām'da ve Antakiyye ve İznik'de 'Īsā dīnine

13a.

(1) da'vet étđiler. Ekser-i halk[1] Naşrāni oldu ve Kudüs-i Mübārek'de henüz Yahūdiler Mu'ānidiler (2) çoğ idi. Aşırul-emr bu Efludus tekvur vefāt étđi. Ba'zılar eydür: ⁶⁶⁰ şehrinde Şem'un (3) Şafā⁶⁶¹ bu tekvuri öldürdi, çok Nāşārā kırdı. Bu dağı put-perestidi. Andan soñra (4) İsfıyanus tekvur anuñ yērine pādişah 'azīm ulu tekvuridi. Kendüsi⁶⁶² gemiye binüp Rüm⁶⁶³ şehrine⁶⁶⁴ (5) müteveccih oldu. Taşus adlu bir oğlu vardı. Kendü yerinde qodı ve emr étđi ki: Vara Kudüs-i (6) Mübārek'i yıka ve yaqa ve Yahūdilerün gibin esir ide ve mecmū'-ı iqlime bunları⁶⁶⁵ tağıda, ol arada (7) Yahūdī ⁶⁶⁶ qomaya. Bu dağı atāsınuñ buyruğın yerine getürüp Kudüs'[e] varup⁶⁶⁷

---

⁶⁵⁶ bing

⁶⁵⁷ butlar

⁶⁵⁸ ümerā

⁶⁵⁹ butları

⁶⁶⁰ roma

⁶⁶¹ Şafā'yı bu tekür şehid itdi

⁶⁶² kendüzi

⁶⁶³ roma

⁶⁶⁴ vilāyatına

⁶⁶⁵ buları

⁶⁶⁶ Aziryanus

⁶⁶⁷ vardı

egirtti, (8) aldı; yıkdı ve yaqdı, taş⁶⁶⁸ üzerine komadı. Ebu Yezid-i Belhî tevārîhinde eydür ki: Kudüs-i Mübârek (9) ol vaqtdan tâ İslam zâhir olunca şöyle harâb yatdı. Bu harâblık şol iki kez harâb (10) ola deyü harâbına⁶⁶⁹ işâret etmişdür ki va‘de etdügi Kur‘ân‘da zikr⁶⁷⁰ etmişdür: “⁶⁷¹ tüfsidünne (11) fi‘l arzı merrateyni ve le-ta‘lünne ‘ulüvven kebîrâ demişdür. Yahûdi’nün kimin kırdı, kimin esîr etdi. (12) Nite ki yukaruda Kudüs kaç kez yıkdı⁶⁷² deyü beyân etdik. Andan soñra bir kaç tekvur geçdi. (13) Zulka[r]neyn‘ün dörd yüz yegirmi yedi yılında Azyânüs tekvur Edrene‘yi⁶⁷³ yol yapmışdı, pâdişâh (14) oldu. Tamâm Rüm memleketin dutdı. Tevārîhde şöyle gelmişdür ki geçen Rüm pâdişâhlarından (15) hiç birisi Naşrâni olmadı. Ba‘zılar eydür. Eflodus ve İsfinyanus bu iki tekvuru Naşrâni (16) oldu, ‘İsâ dîninde⁶⁷⁴ idüğinde hiç hilâf yokdur, İttifâk bu Azaryânüs tekvur (17) cüzzâm oldu, dermân isteyü⁶⁷⁵ müteveccih oldu. Orşelim‘e ya‘ni Kudüs[i]⁶⁷⁶ gördi, (18) harâb yatur, şordu ki [kaç yıldur harâb olalı?] eytdiler ki⁶⁷⁷: kırk yedi yıldur çün bakdı. ‘İsâ‘nuñ (19) yārānları havāriyyün [kilisesinden artuk]‘imâret yok⁶⁷⁸, anuñ dañı yıkuğı yeri⁶⁷⁹ emr etdi ki

13b.

(1) yapalar, ‘imâret edeler. Ammâ ol perekende olmuş Yahūdilerden ba‘zısı⁶⁸⁰ Kurayza ve Benün- (2) Nazîre⁶⁸¹ Hicâz‘da ve Yeşrib yā‘nî Medîne vilâyetinde⁶⁸² nâzil oldılar ve ba‘zısı girü Kudüs‘e (3) cem‘ olmuşdı. Ol arada mütemekkin olan Naşrânîlere zahmet verdiler. Bunlar dañı Aziryânüs (4) tekvura şikâyet etdiler. Kağıdı

⁶⁶⁸ taş

⁶⁶⁹ Haq te‘âlâ, celle ve ‘alâ va‘de itdigidür nite ki Kur‘ân‘da işâret itmişdür

⁶⁷⁰ işâret

⁶⁷¹ le-

⁶⁷² kaç kez yıkdı kısmı yerine kaç kişi yıkdı şeklinde geçmektedir.

⁶⁷³ Edrene‘yi bu yapmışdur

⁶⁷⁴ vefât itdiler

⁶⁷⁵ Mısır‘dan yana

⁶⁷⁶ Kudüs‘e uğradı

⁶⁷⁷ “kaç yıldur? dediler ki “harâb olalı kırk yedi yıldur”

⁶⁷⁸ görmedi

⁶⁷⁹ çok

⁶⁸⁰ benū

⁶⁸¹ durur

⁶⁸² vilâyatına

çeri vèribidi hasār ètdiler. Mecmū' in tıtdılar, kimin kırdılar (5) kimin esİR ètdiler ve esİR olan Yaḥūdī bularuñ kiminüñ burnın kiminüñ kulağın kesdiler, (6) şaluverdiler. Soñra Aziryānus tekvur müste[s]kī oldı. Ol Mışar'da⁶⁸³ vefāt ètdi, (7) sonra Zulkarneyn'üñ dörd yüz kırk sekiz yılında Osyānos tekvur pādīşāh (8) oldı. 'İsānuñ ref'inden ta bu vaқта degin yüz alt[1] yıldur. Bundan soñra Naşārānuñ (9) 'ulemāsı ortasında iḥtilāf vāқи' oldı. Anlardan el-iyāzü-billāh kimi 'İsā'ya Tañrı (10) dèdi, kimi Tanrı'nuñ oğlı dèdi, kimi gökde maḥlūḳ olup Meryem'e ḥulūl ètdi dèdi, kimi (11) muṭlaḳ maḥlūḳdur dèdi. Kimi Tañrı üçdür dèdi. Üçüñ bir[i] ki c 'İsā idi, gönderdi dèdi. (12) Kimi Tañrı üç yüz altmış altıdır dèdi, kimi tamu uçmāḳ vardur, kimi yoḳdur (13) dèdi. Kimi vaftīz ādemüñ cemī-i tenine⁶⁸⁴ gerekdür⁶⁸⁵ dèdi, kimi belinden asağasına gerekdür? (14) dèdi. kimi 'İsā ḥaḳ peygāmberdür, dèdi. Māḥlūḳdur dèdi. Kimi uçmāḳda yèmek içmek ve cimā' (15) ètmek vardur⁶⁸⁶ dedi. Kimi yoḳdur dedi. Ba'zılar eydür: bu iḥtilāfātuñ ibtidāsı bu bavlis ⁶⁸⁷lā'in (16) zamānında ve añun taḥlīṭinden ya'nī ḳarışdurmasından oldı⁶⁸⁸. (17) Èmdi eger bu iḥtilāfat ferden-ferden zıkr èdesi olursavuz bi-fāyīde ma'n[a]suz⁶⁸⁹ (18) sözile kitāb uzun olur⁶⁹⁰. Ḥalbuki bunuñ ekşerī tevḥīd bahsinde zıkr olınmışdur, (19) onlara cevāp verilmişdür. Ba'zı iḥtilāfāt bu Bavlis⁶⁹¹-i lā'in zikrinde geçdi, anlaruñ

---

⁶⁸³ marazda

⁶⁸⁴ mecmū' -i ādemüñ

⁶⁸⁵ gerek

⁶⁸⁶ var

⁶⁸⁷ bavles

⁶⁸⁸ ilerü

⁶⁸⁹ ma'nīsüz ki kitāb

⁶⁹⁰ ola

⁶⁹¹ bavles

14a.

(1) daħı cevāb[1] hemān yuk[a]ru uşul-i kelāmdan naql itdügümüz cevābdur. Pes ol (2) sebebden ‘Īsā dīninde⁶⁹² yüz dēyü⁶⁹³ da‘vet⁶⁹⁴ edenler bu mühmel dilile⁶⁹⁵ delil edinüp naql (3) itdiler. Anlaruñ sözlerin naql itdük ki⁶⁹⁶ ne var, adların zikr itmedük, adları sözlerine (4) delildür⁶⁹⁷ mühmel olduğıçun ammā [bir] kaç [ke]şiş⁶⁹⁸ fāzıl keş[iş]den⁶⁹⁹ ‘Īsā dīninde⁷⁰⁰ haq söz (5) söylerler⁷⁰¹ idi. Ol mühmel i‘tikāda uyanları dirlüp nefy ederler⁷⁰² cemā‘at⁷⁰³ine qomazlarıdı⁷⁰⁴. (6) Zülkarneyn’uñ beş yüz on altı yılında ki ol zamanda *Suzdurus*⁷⁰⁵ tek vurıdı, (7) İki keşiş zāhir oldu; birinüñ adı⁷⁰⁶ Nāvurtus. eyitdiler ki: ‘Īsā insān-ı maħz dur (8) ve maħlūk quldur ve anuñ rūhı Haq Te‘ālā’dandur. Bunlar⁷⁰⁷ dilinden bu sözi işidecek (9) dörd yañadan Asāķife pusqo-poslar⁷⁰⁸ ve medro-polidler cem‘ olup bu haq (10) sözden ötrü afaroz⁷⁰⁹ itdiler ki⁷¹⁰ cemā‘ate girmeyeler, aşlā nefy itdüklerinüñ vechi yok. (11) ve Zülkarneyn’nüñ beş yüz altmış dörd yılında Antakiyye şehrinde Fulas-ı (12) Semsāti dērler bir keşiş zāhir oldu on beş yılda ol şehr medropolid⁷¹¹ oldu; (13) dāyim eydür idi ki: Allāh birdür, toğmadı ve toğurmadı. ‘Īsā Tanrı’nuñ oğlı dedükleri macāzdur. (14) ‘Īsā Meryem’den öñdin yoğıdı. ‘Īsā insān-ı maħz dur, Tanrı degüldür, Haq peygāmberdür.

---

⁶⁹² dīninden

⁶⁹³ diyüp

⁶⁹⁴ da‘visin

⁶⁹⁵ delileri

⁶⁹⁶ itdügise

⁶⁹⁷ delillere bezeyip

⁶⁹⁸ ki

⁶⁹⁹ kişiden

⁷⁰⁰ dīni içinde

⁷⁰¹ söylediler

⁷⁰² itdiler

⁷⁰³ cemā‘ata

⁷⁰⁴ koymadılar

⁷⁰⁵ Surus

⁷⁰⁶ Arşimun ve birinüñ adı

⁷⁰⁷ bunlar dilinden bu sözü işidecek kısmı yerine *diğer nüshalarda* bulardan bu sözi işidecek şekilde geçmektedir.

⁷⁰⁸ busqoboslar

⁷⁰⁹ āferin

⁷¹⁰ ayruq

⁷¹¹ medrobolde

(15) Bu miskīnūñ bu ⁷¹² sözün işidicek, İskenderiyye'nūñ ve Kuds'ūñ ve Sīs'ūñ (16) ve İstanbul'ūñ medropolidleri⁷¹³ cem' olup afaroz⁷¹⁴ étdiler. Bu bī-çāre vefāt édince, (17) kavlinde tırdı, dönmedi. Zülkarneyn'ūñ altı yüz on yedi yılında Koşandin-i (18) Kebīr ki İstanbul'ı yaptı, otuz üç yaşında pādīşāh oldu ve pādīşāhlıgınuñ (19) üçüncü yılında emr étdi ki: İstanbul'ūñ şimdi⁷¹⁵ görünen bārūyı yaparlar⁷¹⁶. Bu dāire-i bārū⁷¹⁷ ki

14b.

(1) şimdi ⁷¹⁸ Koşandin hükmiyle yapılmışdur, bundan öñdin ⁷¹⁹ İstanbul'ūñ adı Yūnān (2) dilence Buzintāyıldı⁷²⁰ Rūm dilinde⁷²¹ bunuñ adı Vezanrobaydı⁷²², Koşandin çatında hükmiyle yapıldı. (3) Anuñçün Koşandin⁷²³ dēyü a[d] vērildi⁷²⁴. Şimdi Rūmca adı Koşandinoboli dērler. (4) Ba'zılar eydür: 'Īsā'dan tā Koşandine degin hiç bir Rūm pādīşāhı Naşrāni olmadı. (5) Nice⁷²⁵ ki geçen Rūm tekvurlarında⁷²⁶ zıkr olındı. Ba'zılar eydür: *Aziryanus'dan* berüsi (6) Naşrānīdür dērler⁷²⁷. Rūmīler⁷²⁸ tārīhinde söyle dērler ki: vaktin⁷²⁹ Naşrāni olan budur. (7) Pādīşahlıgınuñ yedinci yılında Rūm⁷³⁰ vilāyetine⁷³¹ kaçd étdi. Muğsişus adlu tekvur⁷³² (8) varıdı. Anuñıla uğraşdı, şıdı, Roma[yı] feth étdi. ⁷³³ Koşandin'ūñ teninde baras zahmeti⁷³⁴ (9) varıdı,

---

⁷¹² hak

⁷¹³ medreboldileri

⁷¹⁴ āferīn

⁷¹⁵ şimdiki

⁷¹⁶ yaptılar

⁷¹⁷ dāyire bārūñ

⁷¹⁸ var

⁷¹⁹ bu

⁷²⁰ buzantıya idi.

⁷²¹ dilinde

⁷²² Vezandiya idi

⁷²³ Koşantaniyye

⁷²⁴ virdiler

⁷²⁵ nite

⁷²⁶ tekürlerinde

⁷²⁷ didiler

⁷²⁸ rūmlar

⁷²⁹ vaftiz olup

⁷³⁰ roma

⁷³¹ vilāyatında

⁷³² teküri

⁷³³ bu

⁷³⁴ zahmeti diğēr nüshalarda geçmemektedir.

bu şehirde bir keşiş varıdı adı Usā'iyus⁷³⁵ éde. Anuñ barasına du'ā kılıdı, (10) barası gitdi. Ol sebebden i'tikād édüp Naşrāni oldı. Bundan soñra bu keşişüñ (11) ittiba'⁷³⁶ Yağudiler zulminden kilisemüz yıkıldı diyü şikā[yet] étdiler. Yağudiler⁷³⁷ sekitdiler⁷³⁸ (12) bunlaruñ⁷³⁹ ki kiliselerin yapdurdı, Girü İstanbul'a müteveccih oldı, pādişāhlığa⁷⁴⁰ (13) meşğül oldı. ⁷⁴¹ Dağı ⁷⁴² Koşandin-i ⁷⁴³ Roma vilāyetinde⁷⁴⁴ ve ⁷⁴⁵ Hābeş ve Yemen ve Hindüssend⁷⁴⁶ (14) ve 'Acem ve Deşt vilāyetine hüküm étdi. Rüm Bulğa[r] hōd eli altındaydı⁷⁴⁷. Tevārih-i Ebū Yezyyīd (15) Belh[i]'de éydür: bu Koşandin kaçd étdi ki İskender gibi mecmū'ı ıklīmi geşt ide; dörd (16) yüz otuz biñ⁷⁴⁸ er tamām yaraqlı mu'kātıl çeri cem' étdi. Evvel vaqt⁷⁴⁹ 'Acem ıklīmine yüridi. (17) Şābur oğlı Beħram⁷⁵⁰ pādişāhıdı, anı şıdı, 'Acem ıklīmın aldılar ki⁷⁵¹ (18) anuñ ħarācıyla İsatānbul'ı yaptı. Zülkarneyñ'üñ alt[ı] yüz yigirm[i] bēş yılından (19) Koşandin'üñ pādişāhlığından on bēş yıl geçmişidi⁷⁵² dērler ki, bu hoş muvaħhid idi;

15a.

(1) ihtilāfat Naşārādan katında hīç nesne naql olunmamışdı⁷⁵³ girü Rüm⁷⁵⁴ vilāyetine (2) Frengistān'a döndi. Ol vaqtde İskenderiyye'de⁷⁵⁵ Aryus adlı bir fāzıl keşiş varıdı. (3) Bir gün minbere çıkdı ve va'z étdi. ⁷⁵⁶ İsa'nuñ maħlūklığına işāret

⁷³⁵ usaniyus

⁷³⁶ etba'

⁷³⁷ Yehudileri

⁷³⁸ Sekitdi ve

⁷³⁹ bularuñ

⁷⁴⁰ pādişāhlığına

⁷⁴¹ ve

⁷⁴² bu

⁷⁴³ kebīr

⁷⁴⁴ vilāyetına

⁷⁴⁵ Mışır

⁷⁴⁶ Hind

⁷⁴⁷ eli eli altındaydı kısmı yerine *diğer nüshalarda* elinde idi şeklinde geçmektedir.

⁷⁴⁸ bing

⁷⁴⁹ vaqt

⁷⁵⁰ Sābur oğlı Bayrām

⁷⁵¹ aldılar ki kısmı yerine *diğer nüshalarda* aldı. Dirler ki

⁷⁵² geçmişdi ve

⁷⁵³ olunmamışdı

⁷⁵⁴ roma

⁷⁵⁵ İskenderiyye şehrinde

⁷⁵⁶ ol va'zınuñ içinde

éderek geçdi, gavğa (4) ursun⁷⁵⁷ ayruğa söze başladı. Zirā ki ol vaqt bu Naşārā kıatı azmışıdı⁷⁵⁸; (5) her biri ‘İsā hakkında dedügin dér idi, Tā ki⁷⁵⁹ işāret étdük. Bir gün bu Arys (6) girü minbere çıkdı va ‘z étdi⁷⁶⁰ va ‘z içinde şarih éyitdi ki: “inne ‘l-mesīha ‘abd maḥlūk”, dēdi⁷⁶¹. (7) ya ‘nī ‘İsā maḥlūk kıldur, dēdi. İskenderyenüñ ol zāman⁷⁶² İskendurus adlu bir medre-(8) polidi⁷⁶³ varıdı. Bu sözi Arys’dan işidicek, Mışır⁷⁶⁴ tã’alluḫ vilāyetinden⁷⁶⁵ yüz medre-polide⁷⁶⁶ (9) haber étdi, cem‘ olup geldiler. Arys⁷⁶⁷ ve anuñ i’tikādına dönevem⁷⁶⁸ ‘İsā’ya maḥlūkdur⁷⁶⁹ (10) diyeni cemā‘atdan maḥrūm édüp afaroz⁷⁷⁰ étdiler. Ol sebebden tırdı. Arys (11) Rūm⁷⁷¹ vilāyetinde Kıoşandin tekvure şikāyete⁷⁷² geldi⁷⁷³; “ḥak söz dēdügiçün⁷⁷⁴ İskenderus (12) sözine uyup Mışır vilāyetünüñ medre-polidleri⁷⁷⁵ derilüp beni afaroz⁷⁷⁶ étdiler.” (13) dēdi. Tekvur⁷⁷⁷ bitı yazdı, dilek étdi. Kıoñ cemā‘at arasına⁷⁷⁸ girsün, imāmlığında (14) olsun, dēdi. İskenderus rāzı olmadı. Arys döndi girü⁷⁷⁹ tekvure vardı. (15) Tekvuruñ daḥı i’tikādı⁷⁸⁰ Arys i’tikādındaydı⁷⁸¹. Bu nesneyi görincek⁷⁸² dörd yaña (16) iklīme⁷⁸³ bitı yazdı, eyitdi: ⁷⁸⁴ “ Ey benüm memleketüm uluları! bilmiş olasız ki benüm kıatımda (17) ve

⁷⁵⁷ urmasun diyü

⁷⁵⁸ uramış-ıdı

⁷⁵⁹ nite ki

⁷⁶⁰ diğēr nüshalarda geçmemektedir.

⁷⁶¹ ‘abd maḥlūk dēdi kısmı yerine *diğēr nüshalarda* ‘abdün maḥlūğun şeklinde geçmektedir.

⁷⁶² zāmanda

⁷⁶³ medrebolidi

⁷⁶⁴ mışır’a

⁷⁶⁵ vilāyatdan

⁷⁶⁶ medrebolide

⁷⁶⁷ Arys’ı

⁷⁶⁸ dönüp

⁷⁶⁹ Maḥlūk

⁷⁷⁰ aforız

⁷⁷¹ roma

⁷⁷² şikāyet

⁷⁷³ itdi

⁷⁷⁴ didüğim-içün

⁷⁷⁵ medrebolidleri

⁷⁷⁶ aforız

⁷⁷⁷ tekür

⁷⁷⁸ ortasında

⁷⁷⁹ girü sözcüğü diğēr nüshalarda geçmemektedir.

⁷⁸⁰ evvel

⁷⁸¹ i’tikādında-ıdı

⁷⁸² göricek

⁷⁸³ iklīmüne

⁷⁸⁴ şüret-i mektüb:

gönlümde dīnden yigrek ve ⁷⁸⁵ görklü nesne yokdur. Zīrā Tañrı'dan korkmak⁷⁸⁶ ve aña (18) yakın olmak toğrı dīniledür. Bundan⁷⁸⁷ öñdin dīniçün⁷⁸⁸ Antaқиyye şehrinde (19) cem' olmuşsız. Şimdi dilersin⁷⁸⁹ ki Nikā'da⁷⁹⁰ ya'nī İznīk'de cem' olasız. Zīrā

15b.

(1) Rūmuñ⁷⁹¹ ortasıdur ve hevası⁷⁹² mu'tedildür ve ⁷⁹³ baña yakındur. Dilerin ben de⁷⁹⁴ sizüñ (2) cem'iyetüñüzde hazır olam. Baħs édesiz haħ dīn⁷⁹⁵ haħ mezheb⁷⁹⁶ kankısı ise⁷⁹⁷ baña (3) gösteresiz, anuñ üzerine olam. “‘Ale't-ta'cīl İznīk şehrinde hazır olasız.” (4) Ba'zılar éydür: bu cem'iyetüñ cem' olması üç yılda tamām oldı⁷⁹⁸. Evvel gelen 'ulūfesin idi (5) āhiri gelüp ta'mām olunca⁷⁹⁹ cem' oldılar, ⁸⁰⁰ Tekvure biti yazdılar. cem'iyet⁸⁰¹ tamām oldı ⁸⁰². Siz⁸⁰³ daħı (6) gelüñ deyü tekvur daħı⁸⁰⁴ İznīk'e geldi. Ol cem'iyettün⁸⁰⁵ tārihi Zūlkarneyn'üñ alt[1] yüz otuz (7) alt[1] yılıydı ve Koşandin'üñ tekvurüñ⁸⁰⁶ begliginüñ toқuzuncı yılıydı ve aylarda⁸⁰⁷ hāzīrān (8) ayımuñ ⁸⁰⁸ toқuzuncı günüydı ve bu mecmū'ı içinde adı bellü⁸⁰⁹ kişiler ki her

---

⁷⁸⁵ dīnden

⁷⁸⁶ korkumak

⁷⁸⁷ benden

⁷⁸⁸ dīniçün diğєr nüshalarda Antaқиyye şehriden sonra geçmektedir.

⁷⁸⁹ dileriz

⁷⁹⁰ Nikya'da

⁷⁹¹ ilümüñ

⁷⁹² hāvası

⁷⁹³ üçünci

⁷⁹⁴ ben daħı

⁷⁹⁵ dīni

⁷⁹⁶ mezhebi

⁷⁹⁷ kankı-y-ısa

⁷⁹⁸bu cem'iyetüñ cem' olması üç yılda tamām oldı kısmı yerine *diğєr nüshalarda* üç yıl içinde cem' olıbdiler şeklinde geçmektedir.

⁷⁹⁹ āhiri gelüp ta'mām olunca kısmı yerine *diğєr nüshalarda* tā baħs tağılınca çünki şeklinde geçmektedir.

⁸⁰⁰ rümda

⁸⁰¹ mecmū'ı

⁸⁰² diyü bildirdiler

⁸⁰³ ol

⁸⁰⁴ gelüñ deyü tekvur daħı kısmı *diğєr nüshalarda* geçmemektedir.

⁸⁰⁵ cem'iyettün tārihi kısmı yerine cem' odukları zaman şeklinde geçmektedir.

⁸⁰⁶ Koşandin tekürliginüñ

⁸⁰⁷ aylardan

⁸⁰⁸ ya'nī evvel güz ayımuñ,

⁸⁰⁹ adanur

ıklımıden⁸¹⁰ gelenler⁸¹¹ (9) bunlardır⁸¹². ⁸¹³ Rüm⁸¹⁴ şehrinde Bebtus⁸¹⁵ ve İskenderiyye'den İskenderusa vara⁸¹⁶ Şam'dan⁸¹⁷ , (10) ya'nī Kads-i Mübārek'den Maqaryus ve Sāmīr'den⁸¹⁸ Hīrnāus ve Mısr'dan Niķiţus (11) ve Hāması'dan⁸¹⁹ Ontolyus Antakiyye şehrinde İştānus ve Naşībīn şehrinde (12) Ya' kūb ve Mārāfrām ve deşt ıklımından İrpayānus⁸²⁰ ve Tarsūs'dan Tādus (13) ve Şaklebin'den⁸²¹ ya'nī Üngürüs'den ba'zılar eydür: Şakalibe Maşriķ tarafında bir ta'ifedür⁸²² (14) ve fi'l-cümle ol ta'ifeden Yovanus bu mecmū'ı etrāfdan İznīk şehrinde⁸²³ cem' oldılar (15) ve bu zıkr olunandan ğayrı⁸²⁴ etrāfdan⁸²⁵ nice biñ⁸²⁶ keşiş cem' étdiler⁸²⁷. Bu mecmū'ından (16) üç yüz on sekiz keşiş ihtiyār étdiler. Yıldı⁸²⁸ on iki⁸²⁹ yukarıda⁸³⁰ zıkr olundu⁸³¹. (17) Bākisi oña göre⁸³² fi'l-cümle çün bu gelen cem'ātdan üç yüz on sekiz puskopos⁸³³ (18) keşişleri ihtiyār étdiler. Kostandin tekvurı⁸³⁴ dağı bunlardan⁸³⁵ yaña müteveccih oldu. Bunlar⁸³⁶ eyitdi: (19) “ey melīk! İmdi bize ne dērsevüz uyar mısız⁸³⁷ ki biz saña haķ đīn gösterevüz i'tiķad-

⁸¹⁰ ıklımde

⁸¹¹ geldi

⁸¹² “bunlardır” sözcüğü *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

⁸¹³ işbu zıkr olanlardır:

⁸¹⁴ roma

⁸¹⁵ naytunuş

⁸¹⁶ “vara” sözcüğü *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

⁸¹⁷ uruşlim'den

⁸¹⁸ sāmīr' şehrinde

⁸¹⁹ Hışım'dan

⁸²⁰ irsaynus

⁸²¹ Şaklebe'den

⁸²² ta'ife var, anlardır dir.

⁸²³ şehrine

⁸²⁴ ayru

⁸²⁵ etrāflardan

⁸²⁶ bing

⁸²⁷ oldılar

⁸²⁸ “yıldı” sözcüğü *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

⁸²⁹ ikisi işbu

⁸³⁰ yukarı

⁸³¹ olunandır

⁸³² bākisi oña göre *diğer nüshalarda* bākīsünün adını yazmadık, bilā-fāyide tatvīl-i kelām ola diyü şeklinde geçmektedir.

⁸³³ boskopos

⁸³⁴ tekürü

⁸³⁵ bulardın

⁸³⁶ bular

⁸³⁷ mısın

16a.

(1) nāme yazavuz, dāim ol i'tikād⁸³⁸ birle⁸³⁹ tūrasız⁸⁴⁰ ve Aryus mezħebine gireni men' (2) édüp ħaħķından gelesiz⁸⁴¹” dédiler. Miskīn Ķošťandin daħı eyitdi ki benüm daħı maħşūdım (3) budur ki Ħaħ zāhir ola ve bu ħalkūñ i'tikādında ħalel ħalma bunlar bu sözi işidicek. (4) Bu üç yüz on sekiz keşış ellerine kılıç⁸⁴² alup ittifaķıla bir i'tikād-nāme düzdiler. (5) İ'tikād-nāme-i naşārā “inanalum ol bir Tañrı'ya ki atadur, zābiḫ ü'l-kül deridi⁸⁴³ (6) ⁸⁴⁴ gögi ve görüneni, görünmezi⁸⁴⁵ yaradıcıdur ve inanalum ol bir rabbe ki adı Mesīh'dür, (7) Tangrı'nuñ oğlıdur. Toğmışıdur, mecmū' zāmanında ⁸⁴⁶ nürdur, nürdan toğmışıdur⁸⁴⁷ maħlūk degüldür (8) atāsınuñ cevħerindendir. Ħiç ayruluğı yokdur⁸⁴⁸, ⁸⁴⁹ gökde ne ki varısa anuñ elinde var⁸⁵⁰. (9) Bizimiçün ve bize ħalaş vèrmeğiçün gökden indi Meryem 'Azrā'ya ħulül étđi, mütecessid oldı (10) edeb⁸⁵¹ alup yüridi. Bizümçün çok zaħmet çekdi ve Ķuds'ün ⁸⁵² Filaḫos zamānında (11) tütüldü⁸⁵³, aşıldı öldi, defn étđiler. Üçünci gün girü dirildi, göge çıħdı, atasınuñ (12) sağ yanında oturdı.” dèyü i'tikād-nāme yazdılar. Ķošťandin tekvuruñ öñinde (13) ħodılar. Ariyus miskīn Ķošťandin ⁸⁵⁴ nefy étđi⁸⁵⁵ başarımadı afaroz⁸⁵⁶ étđiler, bu⁸⁵⁷ kāfirler (14) bu aşulsuz ilerü varmayacaħ sözi ħaħ söz üzerine inkār étđiler⁸⁵⁸, ittifaħ

---

⁸³⁸ i'tikatda

⁸³⁹ birle sözcüğü *diğer nüshalarda* geçmemektedir.

⁸⁴⁰ tūrasın

⁸⁴¹ gelesin

⁸⁴² kalem

⁸⁴³ dür

⁸⁴⁴ yiri

⁸⁴⁵ görünmeyezi

⁸⁴⁶ öñdin

⁸⁴⁷ toğmış

⁸⁴⁸ yok

⁸⁴⁹ yirde

⁸⁵⁰ elindedür

⁸⁵¹ ādem olup

⁸⁵² vālisi

⁸⁵³ dutıldı

⁸⁵⁴ öñinde

⁸⁵⁵ idüp

⁸⁵⁶ aforız

⁸⁵⁷ işbu

⁸⁵⁸ varmayacaħ sözi ħaħ söz üzerine inkār étđiler kısmı yerine *diğer nüshalarda* varmayacaħ söz üzerine şeklinde geçmektedir.

(15) édüp Qoşandin tekvuri uydurdılar, bu mezhebün⁸⁵⁹ Qoşandin'e telkîn étdiler
(16) ve yazup öñinde qodukları⁸⁶⁰ bavlıs lâ'in⁸⁶¹ Meleka'ya telkîn étdüğü mezhebdür.
(17) El-hâletü hâzîhi, İstanbul'uñ ve Senâlik'ün⁸⁶² ve bu⁸⁶³ Rûm ilininün⁸⁶⁴ ekşeri bu
mezheb üzerinedür⁸⁶⁵. (18) Andan girü tevârîhde gelmişdür ki mecmû'⁸⁶⁶ hemân
Qoşandin étdüğü degüldür⁸⁶⁷. Enguriyye'de (19) mecmû'⁸⁶⁸ olup yigirm[i] dörd qānūn
qomışlarıdı bir dağı Antakiyye'de cem' olup

16b.

(1) Toqsan pusqpos⁸⁶⁹ keşş yigirm[i] beş qānūn qomışlar⁸⁷⁰ bir def'a dağı Şām
(2) tarafından⁸⁷¹ yaña deñiz kenārında Qaysāriyye dērler şeh̄r vardur⁸⁷². Yüzden artuk
pusqpos⁸⁷³ (3) cem' olup yigirm[i] qānūn qomışlar⁸⁷⁴. Bir def'a dağı Lāzkiyye'de
cem' olup on toquz qānūn (4) qomışlarıdı ve İznikūmid'de cem' olup alt[i] qānūn
qomışlarıdı. Ba'zılar eydür bu mecmû'ılar⁸⁷⁵ (5) Qoşandin öñdinidi⁸⁷⁶. Ba'zılar
eydür: ⁸⁷⁷ kimi Qoşandin zamānında oldı. Kimi oğlanlar (6) zamānında oldı. Ba'zılar
Enguriyye'de mecmû' Qoşandin'den öñdinidi. Bākısı soñra idi. (7) émdi ey
müslimānlar: ⁸⁷⁸ şükredün⁸⁷⁹ bizüm [r]ehberimüz Muḥammed Resūlu'llāh'dur. Andan
soñra anuñ aşḥāb-ı (8) güzini⁸⁸⁰ ḥulefā'il-raş'idin'dür. Ḥaḳ Te'ālā,⁸⁸¹ mecmû' mızı dīn

⁸⁵⁹ bu mezheb ki

⁸⁶⁰ qodılar

⁸⁶¹ bavles lâ'in'ün

⁸⁶² Selānik'ün

⁸⁶³ işbu

⁸⁶⁴ rûm ilininün kısmı yerine *diğer nüshalarda* il Rûminün şeklinde geçmektedir.

⁸⁶⁵ üzerine

⁸⁶⁶ mecmâ'

⁸⁶⁷ étdüğü degüldür kısmı yerine *diğer nüshalarda* mecmâ'ı olmadı şeklinde geçmiştir.

⁸⁶⁸ mecmâ'

⁸⁶⁹ bosqopos

⁸⁷⁰ qomışlar-ıdı ve

⁸⁷¹ tarafından

⁸⁷² var

⁸⁷³ bosqobos

⁸⁷⁴ qomışlar-ıdı

⁸⁷⁵ mecmâ'lar

⁸⁷⁶ öndün

⁸⁷⁷ bu mecmû'ı

⁸⁷⁸ ki dīn-I beyza, yanī aḳ dīn, içindesiz

⁸⁷⁹ şükr eyleñ ki

⁸⁸⁰ "güzini" sözcüğü *diğer nüshalarda* geçmemektedir

⁸⁸¹ cella ve 'alā

içinde tayanmağdan şaklaya ve Resūlu'llāh (9) gösterdiği yoldan ayırmaya⁸⁸² āmīn yā rabbe'l-‘ālemīn. İmdi görüñ ve fikr edüñ bir milletüñ (10) i'tikād-nāmesi bu yukarı[da] ve zıkr olunan⁸⁸³ ola⁸⁸⁴ ve dīn⁸⁸⁵ ta' aşşubiçün bu kadar zāhmet⁸⁸⁶ ola, (11) bu kadar cemi'yyet ola, henüz karar tutmaya anuñ gibi milletün ne dīni ne i'tikadı ola çünkü (12) bu üç yüz on sekiz pusķopus⁸⁸⁷ Aryus ve anuñ mezhebine⁸⁸⁸ giren pusķopusları⁸⁸⁹ (13) afaroz⁸⁹⁰ étdiler. Bunlaruñ⁸⁹¹ ba'zısı tekvurdan ķorķup ve ba'zısı cemā'atdan maħrūm olduğıçün (14) bu üç yüz on sekiz keşışüñ⁸⁹² mezhebine döndiler. Āmma İznikūmid medro-polidi⁸⁹³ (15) Usānyus⁸⁹⁴ ve İznīķ medro-polidi⁸⁹⁵ Nā'us ve Lazķiyye medro-polidi Sażurs (16) Aryus mezhebinden çıkdılar⁸⁹⁶.⁸⁹⁷ 'İsā Tañrı'nuñ 'abdıdur⁸⁹⁸ maħlūķdur dediler. Bundan (17) soñra döndiler. Bu cem' olan keşış Kōstandin tekvure telķin étdiler eyitdiler ki (18) “⁸⁹⁹ ıķlīmüñde ne kadar kitāb ki Aryus mezhebinde ola⁹⁰⁰ oda yaķalar, tā ki ol mezhebde (19) kimse olmaya”. Kōstandin tekvur ķabül étdi, çevre illerine biti yazdı. Hükme étdi ki bu üç

17a.

(1) yüz on sekiz kişi ittifakıla bize gösterdiği⁹⁰¹ dīni duťasız, i'tikād edesiz (2) muhālefet édeni oda yaķāsız.⁹⁰² Şimden girü mecmū'ñuz benüm girdüğüme dīne

⁸⁸² irmeye

⁸⁸³ olan

⁸⁸⁴ evlādın

⁸⁸⁵ “dīn” sözcüğü *diğer nüshalarda* geçmemektedir

⁸⁸⁶ “zāhmet” sözcüğü *diğer nüshalarda* geçmemektedir

⁸⁸⁷ bosķobos

⁸⁸⁸ mezhebinde

⁸⁸⁹ bosķobosları

⁸⁹⁰ āftiz

⁸⁹¹ bularuñ

⁸⁹² kişinüñ

⁸⁹³ medrobolid

⁸⁹⁴ losanyus

⁸⁹⁵ medrobolid

⁸⁹⁶ çıkmadılar

⁸⁹⁷ mesīh ya'nī 'İsā

⁸⁹⁸ abd

⁸⁹⁹ emr eyle

⁹⁰⁰ bulalar

⁹⁰¹ gösterdikleri

⁹⁰² aryus meħhebinde bulduğıñuz kitābları mecāl virmeyesiz, oda yaķasız

giresiz, benüm (3) i'tikadım üzerine olasız. Bundan soñra oşandin tekvurun altmış beş yıl 'ömri (4) yétđi, otuz üç yılın pâdişâhlık içinde geçürđi, 'ömr-i âhıra yétđi, üç oğlı (5) varıdı. Ulu ođlınuñ oşandin-i Ekber ortancı⁹⁰³ ođlınuñ adı oşandin Aşgar (6) ve kici ođlınuñ adı oştos idi. Bu üç oğlına mecmü' taht-ı yedindegi iqlîmi (7) kısmet étđi. Rûm vilayetinde taht İstanbul'dur ve aña tâbi' şehirleri ve adaları (8) tâ uds-i Mübârek'e ve Dımışk'a Antakiyye ve Reha'ya⁹⁰⁴ ve Erzurum'a varınca oşandin-i (9) Ekber'e vέρđi. ve Maşrı tarafın Hataý'a çıkınca ve Deşt iqlîmine dek oşandin-i (10) Aşgar'a vέρđi. Frenkistan'a degin ki taht-ı rûm şehridür ve Engürüs vilâyetin (11) aña Şakâlibe dەرler ve berber iqlîmin ki anda qaralar olur ve Mısr tahtın vilâyetiyle (12) uştos'a vέρđi. Bundan soñra Zülkareyn'ün altı yüz kırık iki yılında oşandin-i (13) KebİR ki bunlaruñ atasıdır, İznikümid şehrinde vefât étđi. Ulu oğlı oşandin-i (14) Ekber altun tâbüt içinde koyub İstanbul'a götürđi. Bunuñ vefât (15) haberin işidicek etrâfda qarı qarı begler, beg oğlanları ki oşandin orusından (16) zebün olmışlar idi, her biri zâhir olmağa başladılar. Evvel, Fars pâdişâh (17) Melik ŞâbüR geldi. Nasbîn[i] harâb étđi, taraşladı ve geldi şehrin bir ay (18) egirtti, alamadı, girü döndi. Andan soñra ol Kâmela'nuñ vilâyetinüñ Naşârâsın (19) hemîşe incitđi, bu oşandin Ekber'ün vilâyeti orumak elinden gelmedi ve bunuñ

17b.

(1) i'tikadı atası gibi⁹⁰⁵ İznik'de üç yüz on sekiz kişi düzdüği dîn üzerinde (2) idi. Ammâ oşandin Aşgar ki Maşrı etrafınuñ⁹⁰⁶ meliki idi. Arusiyye mezhebine girdi. Bu dağı (3) 'İsâ ha peygamberdür ve mağlûk uldur dèđi ve bu i'tikad üzerine kendü ilinde vefât (4) étđi. Ammâ oştos Rûm şehrine Mağrib tarafına mülk idi, ol dağı (5) atası dînine meyl eyledi ve ne Arusiyye mezhebine aña mı i'tikad edeyin, buña

⁹⁰³ ortanca

⁹⁰⁴ rûha'ya

⁹⁰⁵ atasınlayın

⁹⁰⁶ tarafına

mı (6) i'tikad edeyin, dèriken aşığa il ucından⁹⁰⁷ bağı belürdi. Aña uğraşmağa⁹⁰⁸ (7) vardı, anda 'azım ceng oldı. İttifāk ol cengde tütüldü⁹⁰⁹, anda vefāt etdi. (8) Bu iki kartaş⁹¹⁰ vefāt etdügin Kōstandin-i Ekber işidicek Antākiyye çıktı, iline (9) istimālet haberin gönderdi. Ol aracıda 'adl izhār edüp otururiken (10) nā-gāh haber geldi ki ammūsı⁹¹¹ oğlu Bevliyanūs Mağrib ıklīminde zāhir oldı. (11) Berber ıklīmine vardı, Mısr vilāyeti aña uydılar Kaşdı Rūm şehrin almağdadur, (12) dediler. Bu dağı çeri cem' etdi ki vara anuñıla muqatil ide, ilinden çıkara, yolda (13) giderken çok kışsa fikir kaķımaķ 'arız oldı, Ol sebebden vefāt etdi. (14) Ammā on üç yıl beglik etmişidi. Bundan sonra bunlaruñ ammūsı oğlu *Bevliyanūs* (15) *Kōstandin-i Kebir* yèrine pādişāh oldı. Otuz bir yıl 'ömri oldı. Ammā yıl dörd (16) ay beglik etdi ve bunuñ begligi zamanında bir kez katı yèr deprendi yigirm[i] iki pāre (17) şehir aşığa geçdi ve dağı *Bevliyanūs* beg olduğı yıl hüküm etdi, her kavm (18) dīnlü dīnin ve mezheblü mezhebin izhār ede. Halka bahāne gereğidi (19) şol kadar mezheb⁹¹² izhār etdiler ki vaşf etse olmaz gördi ki Nāşārādan

18a.

(1) çok ihtilāflu dīn yok. Emr etdi ki kendünüñ ıklīminde ne kadar kilīsa varısa (2) altunun gümüş cevāhirin alalar. hazīnesine koyalar. Bunuñ hükmin tutup mecmū'in⁹¹³ (3) aldılar. Bundan soñra nā-gāh otururken haber geldi ki il için geldi, Fāris urdı, (4) dediler. Çeri cem' etdi, Ferūs'a⁹¹⁴ karşı çıktı. Ferūs⁹¹⁵ pādişūhun *Şabur* oğlu (5) *Behrām* çeridi. İki çeri birbirine muķābil oldı. Bulyānūs illerin⁹¹⁶ öğütledi⁹¹⁷,

---

⁹⁰⁷ içinden

⁹⁰⁸ garet itmege

⁹⁰⁹ dutıldı

⁹¹⁰ kardaş

⁹¹¹ ammuñ

⁹¹² mezāhibi

⁹¹³ cemī'in

⁹¹⁴ furs'a

⁹¹⁵ furs

⁹¹⁶ alayların

⁹¹⁷ öğütleyip

(6) düzdi⁹¹⁸ Fārsī bir oğ attı Bulyānūs'ün alınına toğundi⁹¹⁹, Fi'l-hāl (7) sesmedi, vefāt etdi. Rūm çerisine hezīmet oldılar, kaçdılar Zūlqareyn'ün (8) alt[1] yüz yetmiş⁹²⁰ yılında Rūm'a kayşer Lusaynus oldı. Ol dağı bir yıl beglig (9) eyledi⁹²¹. Ni'beyn vilāyetine çıkdı. *Behrām Çūr* ile şulh etdi ve İznīk'de üç yüz (10) on sekiz keşiş düzdüğü dīn üzerine vefāt etdi. Bundan soñra Rūm (11) vilāyetine kayşer Valis⁹²² oldı. Ol dağı on dörd yıl beglig eyledi⁹²³. Anuñ zamānında (12) İstanbul'da ve İznīk'de çok yer deprendi. İznīk'ün ba'zısı aşığa geçdi. Şimdiki (13) hālde bālūda⁹²⁴ dīvārları görünür⁹²⁵ ve begliginüñ on dörd yıl yetecek çeri cem' edüp (14) 'Acem ıklīmine kaşd etdi, çıkdı yolda İşhağ-ı rāhib dērler bir ruhbāna uğradı. (15) Ol ruhbān "varma, şınursun" dedı. Eslemedi elbette deyüp Bahrām-i Çūr dağı (16) karşı çıkdılar⁹²⁶. Rūm çerisi şındı Valis⁹²⁷ kaçdı, bir köye düşdi. Ol köyi (17) oda urdılar⁹²⁸. Bile yandı, gitdi⁹²⁹. Ammā bu Aryussiyye mezhebinde⁹³⁰ İznīk'de (18) düzilen dīne i'tikād etmeyüp⁹³¹ öldi⁹³² ve Zulqarneyn'ün altı yüz toğsan (19) yılında Rūm vilāyetine kayşer Tendisyus oldı. On sekiz yıl beglik etdi şöyle

18b.

(1) emr etdi ki: her kavm dīnli dīne ri'āyet⁹³³ etsün⁹³⁴. Hiç kimse kimseye i'tikādında ta'n (2) etmeyeler. Zulqarneyn'ün yedi yüz sekiz⁹³⁵ yılında Rūm

⁹¹⁸ düzerken

⁹¹⁹ doğındı

⁹²⁰ biş

⁹²¹ itdi

⁹²² yazmada "Vanis" biçiminde yazılmıştır. "Valis" şeklinde düzeltilmiştir.

⁹²³ itdi

⁹²⁴ yalıda

⁹²⁵ gözini tırur

⁹²⁶ geldi, uğraşdılar

⁹²⁷ yazmada "Valisün" şeklinde yazılmıştır. "valis" şeklinde düzeltilmiştir.

⁹²⁸ anunıla kaçup girenler

⁹²⁹ "gitti" diğer nüshalarda geçmemektedir.

⁹³⁰ idi sözcüğü bizim nüshada geçmemektedir.

⁹³¹ etmedi

⁹³² diğer nüshalarda geçmemektedir.

⁹³³ mülāzimet

⁹³⁴ ide

⁹³⁵ altı yüz toğsan

vilâyetinde kayser Sadiyus⁹³⁶ (3) oldu. On iki⁹³⁷ yıl beglik etti. Tamâm 'ömri otuz iki yıl ve bunuñ beşinci yılında Behrâm (4) Çür vefât etti. Anuñ oğlu Melik Yezdecür⁹³⁸ biz Fârs⁹³⁹ iklimine pâdişâh oldu. (5) On ikinci yılında kendüye çok hastalıklar⁹⁴⁰ 'arız oldu. Navidasys adlu sekiz (6) yaşında bir oğlu varıdı. Kendü yerine kayser dikdi ve Zulkarneyñ'ün yedi yüz yigirmi (7) yılıydı. Bu Navidasys dañı sekiz yaşından tâ kırk yaşına varınca Rūma⁹⁴¹ (8) pâdişâh⁹⁴² oldu. Cem'-i 'ömri elli yıl idi. Bunuñ zamanında birkaç⁹⁴³ 'acayib zâhir⁹⁴⁴ oldu. Cuñudlardan (9) anı beyân edelüm. İkrita'ya Adasında cuñudlardan Mūsâ adlu bir kişi çıktı. (10) Gökden indüm ki Mūsâ bin 'İmran gibi "sizi⁹⁴⁵ muñâlif⁹⁴⁶ size zahmet veren⁹⁴⁷ halkdan⁹⁴⁸ (11) kutaram." dër idi⁹⁴⁹. Çok naşâyih nakl etti. Cuñudlar dañı bunuñ sözine inandılar ve⁹⁵⁰ i'tikâd (12) etdiler⁹⁵¹. Bir gün ittifâkıla deñiz kenarına geldiler. Bu kişi eyitdi: "ben bu⁹⁵² deñize girürin, (13) Mūsâ bin 'İmrân gibi sizi alup selâmatlığa çıkarayın⁹⁵³, size gerekise⁹⁵⁴ baña uyasız." dedi. (14) Kendüzin deñize attı. Çok Yahūdiler bunu göricek⁹⁵⁵ kendülerin deñize atdılar. (15) Baķı kalanlar gördiler ki bunlar⁹⁵⁶ ğarķ oldu, yığlındılar, deñize girmediler. Bu girmeyenler dañı (16) kimi i'tikâd⁹⁵⁷ edüp⁹⁵⁸ Naşrâmı oldu. Kimi kendü dînine⁹⁵⁹

---

⁹³⁶ Şezuyus

⁹³⁷ on sekiz

⁹³⁸ yezdecird

⁹³⁹ fârsî

⁹⁴⁰ yazmada *hastelikler* şeklinde yazılmıştı, "*hastalıklar*" şeklinde düzeltilmiştir.

⁹⁴¹ rüm

⁹⁴² pâdişâhı

⁹⁴³ nesne

⁹⁴⁴ vâkî'

⁹⁴⁵ işbu

⁹⁴⁶ muñâlifüñüz ve

⁹⁴⁷ ider

⁹⁴⁸ kavmden

⁹⁴⁹ didi

⁹⁵⁰ ve sözüne ve fi'line

⁹⁵¹ getürdiler

⁹⁵² işbu

⁹⁵³ çıkarurın

⁹⁵⁴ gerekse

⁹⁵⁵ bunuñ ardınca

⁹⁵⁶ bular

⁹⁵⁷ i'tikâdı

⁹⁵⁸ gidüp

⁹⁵⁹ dîninde

bākī aldı ve bunuñ zamānında (17) idi ki Aşhābü'l-kehf uyularından uyanup Yamlihā'yı bāzāra gōnderdiler. (18) Hak Te'ālā'nuñ izniyle geldi, gōrdi ki avm bir dūrlü daı olmiş. Girü dōndi, vardı, (19) maāraya girdi, yārānlarına bu avmüñ ⁹⁶⁰ haberin vērdi, ışşaları meşhūrdur:

19a.

(1) ure⁹⁶¹ (?) yetdiler⁹⁶², maāra apandı, ayru kimse girmedi. Bu pādişāhuñ zamānında ıdı (2) dēdükleri şol vat rast gelür ki [Da]yānūs 'İsā'dan soñra ⁹⁶³ ve bunlar⁹⁶⁴ maāraya (3) girdügi meşhūrdur. Dayānūs zamānında idi. Bu Dayānūs şol Rūm (4) pādişāhlar⁹⁶⁵ nedür⁹⁶⁶ ki 'İsā'dan ōndin⁹⁶⁷ idi. ⁹⁶⁸ Bu Rūmiler⁹⁶⁹ tārīhinde bu pādişāh ⁹⁷⁰ (5) ıdı dedükleri rāst gelmeye. Zīrā ur'an içinde işāret böyledür ki bu Aşhābü'l-kehf (6) ü yüz touz yıl uyudılar. Andan soñra uyandılar. 'İsā'dan tā bu pādişāh zamanına degin (7) hōd dōrd yüz kır yıldan artudur. Ammā Tevārīh-i Ebu Yezīd Belh'de⁹⁷¹ eydür⁹⁷²: 'İsā'nuñ (8) ref'inden altmış bir yıl gedükde Dayānūs zāhir oldu, halkı Mecūsī⁹⁷³ dīnine (9) da'vet ētdi. Bu Aşhābü'l-kehf 'İsā dīninde şali yigitleridi. Andan açup maāraya (10) girdiler. Bu zaman şol zamānıdı ki Bavlīs-i la'in 'İsā'nuñ ümmeti ortasında (11) fitne bıraup kendüzin soñra öldürdi. Öyle⁹⁷⁴ olsa bu Aşhābü'l-kehf (12) zāhir oldı ve vat yā bu pādişāh zamānında ölür yaud az zamān ōndin⁹⁷⁵ (13) ölür. Ve buñun zamanında İstanbul'da atı yer deprendi.

---

⁹⁶⁰ azunluın

⁹⁶¹ girü

⁹⁶² yatdılar

⁹⁶³ ola

⁹⁶⁴ bular

⁹⁶⁵ pādişāhlarındandır

⁹⁶⁶ dier nüshalarda gememektedir.

⁹⁶⁷ ōndüñ

⁹⁶⁸ pes

⁹⁶⁹ rūmlar

⁹⁷⁰ zamānında

⁹⁷¹ belhī'de

⁹⁷² şöyle işāret etmişdür

⁹⁷³ mecusiyyete

⁹⁷⁴ eyle

⁹⁷⁵ ōndüñ

Çok 'imâret yıkıldı ve mecmû'-ı (14) halk korkısından taşra çıktılar ve bunun zamânında bir keşîş zâhir oldu, 'İsâ (15) hakkında eyitdi ki: "ol ezeli (?) oğl[ı] Meryem'den hiç nesne zâhir olmadı⁹⁷⁶. Lâkin Meryem'e hulûl (16) étmezden öñdin döndü, mütegayyir oldu, ⁹⁷⁷ Meryem'e geldi, hulûl étđi, girü çıktı hiç (17) Meryem'den aña nesne yapışmadı." ⁹⁷⁸ Bu sözi işidicek İskenderiyye'de yüz elli (18) 'alâ poskopos keşîş cem' olup bunu afaroz⁹⁷⁹ étđiler ve tekvur dağı İznîk'de düzilmiş (19) dîn üzerine vefât étđi ve Zulkarneyn'ün yedi yüz altmış iki yılında Rûm vilâyetine

19b.

(1) kayşer Marqayun oldu. Bu dağı yedi yıl beglig eyledi⁹⁸⁰. Çok bid'atler ve mezâhib-i fâside (2) bunun zamânında zahir oldu ve nice dürlü bi-tevcîh kanunlar qodı. Fi'l-cümle (3) bunun zamânında Naşârâ keşîşleri birbirin afaroz⁹⁸¹ étmekden artuq nesne yoğıdı. (4) Zîrâ bir defa' İstanbul'da mecmû' oldu. Bir def'a ⁹⁸² Şit'de bir def'a İznîk'de bir def'a (5) Anşakiyye'de dağı neçe bunun gibi yerlerde mecmû' oldu. Her bir bed-baht keşîş 'İsâ (6) hakkında bir herze söyledi⁹⁸³. Ol sebebden birbirine yardım édüp afaroz⁹⁸⁴ éderler idi. (7) Arada bu tekvur dağı mezhebsüz, hayrân, vefât étđi. Züalqarneyn'ün yedi (8) yüz altmış toğuz yılında Rûm vilâyetinde⁹⁸⁵ kayşer Lave'nus nevs⁹⁸⁶ oldu. Marqayun (9) kendü yerine naşb étmesiyle bu dağı on altı yıl pâdişâh oldu. Bunun evvel (10) begliginde 'Acem vilâyetinde Yezdecir⁹⁸⁷ oğlı Pîrüz Şâh pâdişâh oldu. Tevârîh-i (11) Ebü Yezîd-i Belhî'de eydür: "Bu pâdişâha ki *Pîrüz* zamânında Haq Te'âlâ yere şol resme (12) bereket vêrdi ki her buğdaydan yedi baş,

⁹⁷⁶ zâhir olmadı kısmı yerine almadı

⁹⁷⁷ et ve kan

⁹⁷⁸ didi

⁹⁷⁹ aforîz

⁹⁸⁰ itdi

⁹⁸¹ aforîz

⁹⁸² efsûs'da, ya'nî

⁹⁸³ söylerdi

⁹⁸⁴ aforîz

⁹⁸⁵ vilâyatına

⁹⁸⁶ diğer nüshalarda geçmemektedir.

⁹⁸⁷ yezdecird

her başda⁹⁸⁸ yedi yüz dāne⁹⁸⁹ hāşıl oldu. (13) Hem müfessirlere dağı dērler ki bu nesne *Pīrūz Şāh'ın* zamānında idi. Ammā⁹⁹⁰, bu nesne (14) bir katı kızlıktan soñra idi.” dērler. Bunuñ zamānında *Antakıyye'de* ve ⁹⁹¹ *Şam'da* yer deprendi. (15) Çok yerler aşığa geçdi, bunuñ tokuzuncı yılında gün şöyle tutıldı⁹⁹² ki mecmū'-ı (16) yıldız görindi, bunuñ onuncı yılında *Maşrıķ* etrāfında katı kızlık ve çekürgelik oldu. (17) Hattā at⁹⁹³ etin yēdiler ve bunuñ on altıncı yılında Pīrūz pādīşāh vefāt etdi, anuñ oğlu (18) *Keykubād Şāh* Furs'a pādīşāh oldu. *Ebū-Yezīd-i Belhī'de* eydür: “Bu *Keykubād* kan (19) ve 'ukūbet sevmez hālīm ü'l- nefis ⁹⁹⁴pādīşāhıdı.” Ol sebebden her kavm kendü ārzūlı

20a.

(1) ārzūsında oldu ve *Mezdekiyye* kavm bunuñ zamānında peydā oldu. Māl-dār kişilerūñ (2) māllarını kendülere [h]elāl gördiler. Şol Mezdekiyyeler *Keyk[ūb]ad* kaşd etdiler, dutdılar, habs etdiler. (3) Mecmū'-ı hāzīnesin aldılar. Soñra Büzürce mihr hüsn-i tedbīr ile⁹⁹⁵ memleket zabt etdi. Halk[ı] uyudurup⁹⁹⁶ (4) başdılar, Mezdekīyye'den⁹⁹⁷ *Keykubād'ı* aldılar⁹⁹⁸, girü pādīşāh oldu. *Zülkarneyūñ'ün* sekiz (5) yüz iki yılında Rūm vilāyetine *[E]bişasiyūs* pādīşāh oldu. Bu dağı yigirm[i] yedi yıl (6) beglik eyledi⁹⁹⁹. Begliginūñ evvel yılında çok zūlm etdi. Nice ulu kişilerūñ ¹⁰⁰⁰ oğur yazar¹⁰⁰¹ ve oğlancıkların (7) kırdı. Nasārā üzerine katı tażyık etdi. Sebeb oldur¹⁰⁰² ki bunlaruñ

---

⁹⁸⁸ başdan

⁹⁸⁹ dene

⁹⁹⁰ evet

⁹⁹¹ Sūriye şehrinde, ya'nī

⁹⁹² dutıldı

⁹⁹³ yazmada ayt biçiminde yazılmıştır. it de okuyabilirdik med elifle yazılmıştır.

⁹⁹⁴ hālīm- ü'l nefis yerine hālīm-nefis

⁹⁹⁵ tedbīrle

⁹⁹⁶ uydurup

⁹⁹⁷ Mezdekī'den

⁹⁹⁸ kırtardılar

⁹⁹⁹ itdi

¹⁰⁰⁰ oğlancıkların boğazladı

¹⁰⁰¹ yazı öğrenür

¹⁰⁰² oldu

¹⁰⁰³dinlerin ber-*qarār*¹⁰⁰⁴ (8) üzerine bulmadı. Nāşarā çün bu melikden bu nesne'yi gördiler, ¹⁰⁰⁵ ittifāq étdiler. (9) Kimi taş kimi āğaç alup kimi ālet-i *ḥarb*¹⁰⁰⁶ alup¹⁰⁰⁷ birle¹⁰⁰⁸ bu melikūñ üzerine hücum (10) étdiler. Melik daḥı bunlaruñ bu ḥālin böyle göricek “siz ne i'tikādda iseñüz (11) ben daḥı ol i'tikāda döndüm.” dedi. On birinci yılında Rūm şehirlerinde katı kızlık (12) oldu ve yigirm[i] ikinci yılında öyleyin¹⁰⁰⁹ gün tutuldu. Yılduzlar göründi. *Zülkarneyn'üñ* (13) sekiz yüz yigirm[i] *toḫuz* yılında Rūm vilāyetine *Çusdamānus*¹⁰¹⁰ pādişāh oldu. (14) Bu daḥı otuz *toḫuz* yıl beglik étdi. Begliginüñ yedinci yılında Rūm ile Fārsī (15) Furat Irmağı kenarında ceng étdiler. Rūm şındı. Rūmdan çok halk Furāt'a (16) boğıldı ve ol yıl katı kış olup ¹⁰¹¹ çok ağaçlar ve bağlar *ḥarāb* oldu (17) ve ḥayvānāt kırıldı ve sekizinci yılında ¹⁰¹² Berber vilāyeti Roma ¹⁰¹³ yağı oldu ve anuñ (18) vilāyetine galebe étdi ve gökde şu¹⁰¹⁴ gibi bir nesne zāhir oldu. Kırk gün (19) tırdı ve bunuñ begliginde Keykubād vefāt étdi, anuñ oğlu Nūşīrevān¹⁰¹⁵ ki

20b.

(1) aña *Qışra*¹⁰¹⁶ dërler, Fars'a pādişāh olındı¹⁰¹⁷. Böyle ne kadar 'Acem begleri geldiyse Ekāsire (2) dërler. Ekāsire cem' -i *Qışra* dërler kırk yedi yıl yedi ay beglik étdi ve bunuñ zamānında (3) Berber ve Şakalibe ıqliminin yāğı olduğın işidicek ol ıqlime gitdi. Bu yañadın (4) Fars¹⁰¹⁸ pādişāh Keykubād oğlu Kisrā Antakiyye şehrine geldi.

---

¹⁰⁰³ bularuñ

¹⁰⁰⁴ i'tikād

¹⁰⁰⁵ dübdüz

¹⁰⁰⁶ ḥarbiyle

¹⁰⁰⁷ diğēr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁰⁰⁸ ile

¹⁰⁰⁹ öylen

¹⁰¹⁰ busdimanus

¹⁰¹¹ kış düşdi

¹⁰¹² gökden aslā yağmur yağmadı, kızlık oldu ve çeşmeler suyu eksildi ve katı vebā oldu. Ve *toḫuzuncı*

¹⁰¹³ şehrine

¹⁰¹⁴ süğü

¹⁰¹⁵ nūşīrvān

¹⁰¹⁶ kisrī

¹⁰¹⁷ oldu

¹⁰¹⁸ fāris

Hişār étđi, aldı. (5) Kavmin Bābile geçürdi ya ‘nī ‘Acem ıqlımına ki Hārūt Marūt anda aşılışıdır. Ol (6) ilde anlarıñiçün bir şehri yaptı, adın Anṭakiyye kodı ve bākī kalan (7) Rūmdan harāc aldı. Türkistān şāh¹⁰¹⁹ Hākānıla musāhare étđi: kızın aldı, (8) tā ki yardım ide. Ol sebebden Kişmīr ve Serendib[ī] aldı. Yemen’den Hābeş’e beglerin (9) kodı, çıkardı ve begligi içinde seksen biñ¹⁰²⁰ beg Mezdekiyye kırdı, beglinüñ kırkıncı yılında (10) Muḥammed Resül Allāh toğdı. Arada iki yıl geçdi. Rūm pādişāhı bir Sıdmānus¹⁰²¹ (11) dağı Berber Şakālibe ıqlımından girü geldi, İstanbul’a çıkdı. Gördü ki Furs pādişāhı (12) ilin harāb étmiş¹⁰²². Anatakiyye’yi almış. Çeri cem’ étđi, ‘Acem tarafına çıkdı. (13) Dörd yıl tamām¹⁰²³ ceng étđiler. Bunuñ beglignüñ on alt[ı] yılında ‘Acem hezīmet oldı, (14) çok halk kılıçdan geçti¹⁰²⁴ ve çok şehirler harāb étđi. Niçe biñ¹⁰²⁵ halk esīr édüp (15) Rūm’a döndiler. ‘Acemüñ hezīmetine sebep buydı¹⁰²⁶ kim Kisrā¹⁰²⁷ hasta bulındı. (16) Çeri ve yağı tedbīrin edemediler¹⁰²⁸. Ammā Merzübān dērlerdi bir cihān peḥlevānı (17) varıdı. Kisrā buña yarar baḥadur erler ile yaraklı yigit koşup ardına düşdi, (18) yétđi. Giderken bunları başdı, şıdı alup gitdiler, esīrerleri girü alıkdı. (19) Bunuñ on sekizinci yılında girü Kisrā¹⁰²⁹ ğalebe étđi, Rūm¹⁰³⁰ şehrine geldi iki yıl

21a.

(1) hişār étđi, almadı girü döndi. Bunuñ yigirm[i] sekizinci yılında Rūmıla ‘Acem ortāsında (2) şulḥ oldı. Tā bir Sadmānus¹⁰³¹ vefāt édincede, şulḥ bākī kaldı¹⁰³² ve

¹⁰¹⁹ pādişāhı

¹⁰²⁰ bing

¹⁰²¹ satımanus

¹⁰²² eylemiş

¹⁰²³ bi-tamāmihi

¹⁰²⁴ geçdi

¹⁰²⁵ bing

¹⁰²⁶ ol-ıdı ki

¹⁰²⁷ kisrī

¹⁰²⁸ olmadı

¹⁰²⁹ kisrī

¹⁰³⁰ rūha

¹⁰³¹ buşımanus

¹⁰³² oldı

Zülkarneyn'ün sekiz yüz (3) toksan bir yılında Rüm vilâyetine Tabârsüs¹⁰³³ pâdişâh oldu. Bu dağı dörd (4) yıl beglik êtdi ve bunuñ zamânında Nuşîrevân oğı Hürmüz pâdişâhıdı¹⁰³⁴. (5) Buña dağı Kısra¹⁰³⁵ dêrler idi ve çatı zâlim koptı, ol sebebeden Türkistân ve Yemen (6) ve Hindüstân¹⁰³⁶ yâğı oldu ve bunuñ zamânında Farsîle¹⁰³⁷ Rüm ortasındağı (7) 'ahd bozuldı. Çok ceng oldu. Şoñra Tabârsüs¹⁰³⁸ tekvur, Kısra'ya biti yazdı. "Yâ şulh (8) edelüm arada halk râhat olsun¹⁰³⁹ yâhuz ceng edelüm¹⁰⁴⁰ ayrılaşalum." (9) dèdi. Kısra şulha râzi olmadı. Tabârsüs tekvur, çerisi müheyya kıldı vâ' de êt[d]ükleri yere (10) çıktı. Kısra ol araya gelmedi, bir gayrı¹⁰⁴¹ yerden Rüm'a indi, vardı¹⁰⁴², yıkdı ve yağıdı¹⁰⁴³ girü (11) döndi. Tabârsüs'a haber oldu ki Kısra êlüni urdı, ¹⁰⁴⁴ deyü. Tabârsüs çatında (12) bir bahâdur bıtrık¹⁰⁴⁵ varıdı. Adı Muryaküs¹⁰⁴⁶ idi. Mecmû'-ı çeriniñ bâşı oldu. (13) Aña çeri kışup arçurı gitdi¹⁰⁴⁷, yetdi, 'Acem kişiler¹⁰⁴⁸ ile buluşdı. ¹⁰⁴⁹ Başd[1], şıdı. (14) Mecmû' ı esîri ellerinden aldı ve çeri¹⁰⁵⁰ şıdı¹⁰⁵¹. Kırk biñ¹⁰⁵² kişi esîr êdüp¹⁰⁵³, aldı, (15) Tabârsüs¹⁰⁵⁴ tekvure götürdi. Bu dağı emr êtdi ¹⁰⁵⁵ bu kırk biñ¹⁰⁵⁶ kişi¹⁰⁵⁷ Kıbrus Adası'na (16) döğdi¹⁰⁵⁸ ve

---

¹⁰³³ Tabari

¹⁰³⁴ pâdişâh oldu

¹⁰³⁵ kisri

¹⁰³⁶ sind ve hind

¹⁰³⁷ fursiyle

¹⁰³⁸ Tabariyus

¹⁰³⁹ geçsün

¹⁰⁴⁰ olsun

¹⁰⁴¹ ayruk

¹⁰⁴² urdı

¹⁰⁴³ diğêr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁰⁴⁴ yıkdı

¹⁰⁴⁵ butrik

¹⁰⁴⁶ murik

¹⁰⁴⁷ gönderdi

¹⁰⁴⁸ leşker

¹⁰⁴⁹ ale'l gafle

¹⁰⁵⁰ çerisinden

¹⁰⁵¹ diğêr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁰⁵² bing

¹⁰⁵³ itdi

¹⁰⁵⁴ tabariyus

¹⁰⁵⁵ ki

¹⁰⁵⁶ bing

¹⁰⁵⁷ esiri

¹⁰⁵⁸ dögdiler

Murîk'üñ ve bu işin¹⁰⁵⁹ be-ğayet hoş gördiler¹⁰⁶⁰, güyegü edüp kızın buña (17) vèrdi ve bu yıl içinde An'akiyye'de yèr deprendi iki biñ¹⁰⁶¹ burç yıkıldı (18) ve bu yıl içinde yay günlerinde ¹⁰⁶² katı yağmur yağdı ve yèrile gök arası katı¹⁰⁶³ karañulık (19) oldu ve bu yıl içinde ¹⁰⁶⁴ Rüm vilāyetinde put-perest¹⁰⁶⁵ ki bulundu

21b.

(1) mecmū'ın kırdılar. Kendülerinde¹⁰⁶⁶ düzilen dīn ve mezḥeb üzerine idi. Murîk'a¹⁰⁶⁷ vaşiyet (2) idi ki ol dīnde ola. Derdinden¹⁰⁶⁸ vefāt etti. Zülkarneyn'üñ sekiz yüz toḡsan (3) beş yılında Rüm vilāyetinde Murîkūs pādīşāh oldu. Bu daḡı yigirmi yıl beglik (4) etti. Eyü ḡuḡlu, mu'āmelesi gökçek, sözi girçek ve miskīnler için ta'ām bişürüridi¹⁰⁶⁹; (5) yédürüridi. Dördünci yılında İstanbul içinde katı vebā oldu, dörd yüz biñ¹⁰⁷⁰ kişi (6) helāk oldu ve beşinci yılında Fars pādīşāhları ortasında 'adāvet düşdi. (7) Behram Çupin¹⁰⁷¹ derleridi¹⁰⁷² Kistrā'nuñ, ¹⁰⁷³ bir ciḡān-gir¹⁰⁷⁴ peḡlivān[1] varıdı. Deylem ve Türkistān (8) vilāyetin ya'nī Hürmüz'üñ¹⁰⁷⁵ mecmū' beglerle urmaḡa gönderdi. Vardı, ol ili feth (9) etti. Andan dönüp gelürken mecmū' - 1 begler ile düzildi. *Kistrā'*ya 'āşī oldu ve kendünüñ (10) iç adamların gönderdi. ¹⁰⁷⁶ Kistrā'nuñ katındaḡı vezīrlerin peḡlivānların ¹⁰⁷⁷ dutdılar. (11) Hürmüz'üñ gözin çıḡardılar. Ḥabs étdiler. Behrām Çupin'e¹⁰⁷⁸ ḡaber gönderdiler. Behrām (12) gelince

¹⁰⁵⁹ işi

¹⁰⁶⁰ gördi

¹⁰⁶¹ büyük

¹⁰⁶² ki 'arapça aña sayfdirler

¹⁰⁶³ diḡer nüshalarda geçmemektedir.

¹⁰⁶⁴ bu

¹⁰⁶⁵ but-perest

¹⁰⁶⁶ ve kendü İznīk'de düzilmiş

¹⁰⁶⁷ Murîk daḡı

¹⁰⁶⁸ dördüncü yılda

¹⁰⁶⁹ idüp

¹⁰⁷⁰ biñ

¹⁰⁷¹ şüvīn

¹⁰⁷² dirler,

¹⁰⁷³ ya'nī Hürmüz'ün

¹⁰⁷⁴ ciḡān

¹⁰⁷⁵ diḡer nüshalarda geçmemektedir.

¹⁰⁷⁶ Hürmüz-i

¹⁰⁷⁷ düzdi

¹⁰⁷⁸ şüvīn

bunların ortasında maḥālefet¹⁰⁷⁹ düşdi. Têzcek Hürmüz oğlu Hüsrev-i (13) Pervîz pâdişâh êtdiler¹⁰⁸⁰. Buña daḥı dedesi¹⁰⁸¹ Kibir'e¹⁰⁸² Kısra dediler. Bu haber Behrâm'a (14) yetişdi¹⁰⁸³, Behrâm daḥı bî¹⁰⁸⁴-tavakkuf âdem gönderdi. “ya i lden çıksun yâ ḥod (15) uş vardum benümile¹⁰⁸⁵ ceng êtmege tākātı varısa tıruşsun.” dedi. Anuñ adamından (16) öñdin bir kişi geldi mecmû'-ı begler ki Behrâm ile¹⁰⁸⁶ düzüldügin Deylem ve Türkistân¹⁰⁸⁷ (17) vilâyetin feth etdügin ve atasınıñ gözi¹⁰⁸⁸ çıkdügin ve ol vilâyetüñ¹⁰⁸⁹ çerisin (18) begledügin¹⁰⁹⁰ haber vèrdi. Anuñ sözine inanmayup¹⁰⁹¹ yürürken¹⁰⁹² *Behrâm'uñ* adı geldi, gördi (19) ki Behrâm ve¹⁰⁹³ begler 'âşî olduḡın¹⁰⁹⁴ muḥakkak bildi¹⁰⁹⁵ ve katında çeri yoḡıdı¹⁰⁹⁶ nâ-çâr olup

22a.

(1) kórkdı.¹⁰⁹⁷ Bir gice kendüzin uğurladı, kaçdı. Bir kaç hizmet-kârlarıla¹⁰⁹⁸ Ruhâ şehrine (2) geldi. Anda Rümüñ vâlisi varıdı. Aña kendü¹⁰⁹⁹ kažiyyesin bildürdi, ol daḥı (3) katı hizmet¹¹⁰⁰ êtdi. ¹¹⁰¹ Bundan soñra Tevārîh-i Ebû Yezîd Belḥî'de êydür: “Behrâm ¹¹⁰² Çupin'le¹¹⁰³ (4) ceng êtdi, şındı zaîf düşdi. Beglerinden Nu'mân bin¹¹⁰⁴

¹⁰⁷⁹ maḥālifet

¹⁰⁸⁰ getürdiler

¹⁰⁸¹ dedesinleyin

¹⁰⁸² diğèr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁰⁸³ irişdi

¹⁰⁸⁴ diğèr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁰⁸⁵ benümle

¹⁰⁸⁶ Behram-ıla

¹⁰⁸⁷ diğèr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁰⁸⁸ düzginle

¹⁰⁸⁹ ıklîmüñ

¹⁰⁹⁰ alup geldügin

¹⁰⁹¹ inanmayu

¹⁰⁹² varurken

¹⁰⁹³ bākî

¹⁰⁹⁴ oldıḡı

¹⁰⁹⁵ oldı

¹⁰⁹⁶ yoḡ

¹⁰⁹⁷ kórkdı

¹⁰⁹⁸ ḥidmetkâr-ıla

¹⁰⁹⁹ kendüzin

¹¹⁰⁰ 'izzet

¹¹⁰¹ şol ki ḥidmetden anuñ üzerine vâcib-idi, yirine getürdi

¹¹⁰² söyle

¹¹⁰³ diğèr nüshalarda geçmemektedir.

¹¹⁰⁴ nu'mânübin

Münfez¹¹⁰⁵ dèrleridi (5) anuñ Baħmüm adlu bir meşhür atı varıdı. Diledi, vèrmedi. Bir yigit atından (6) èndi eyitdi: “èy melik! benüm hayātumdan bu halka senüñ hāyatuñ yigdür. Gel, bu¹¹⁰⁶ ata (7) bin şāyed kırtulasın.” dèdi. Kısra anuñ atına bindi, kaçdı geldi Ruhā’ya düşdi. (8) Tekvure haber oldı. Tekvur daħı i’zāz ile Kısra’ya bitı yazdı. “Kerem èdesiz, Meybec (9) şehirine varasız, tırasız ¹¹⁰⁷ yeticek¹¹⁰⁸ zād-zevād¹¹⁰⁹ çeri vèreyim¹¹¹⁰ tèzcek varasız (10) düşman iklīmine¹¹¹¹ mestür¹¹¹² olmadın dülüşesiz¹¹¹³, hākkından gelesiz.” dèdi. Biti (11) Kısra’ya èrişecek müteāl’a¹¹¹⁴ kıldı, be-ğayet şād oldı, döndi. Kısra, ¹¹¹⁵ tekvura (12) bitı yazdı. Şüret-i mektüb¹¹¹⁶ budur¹¹¹⁷: “Hürmüz oğlı Kısra’dan atām ulum, (13) ‘azizüm Bevlī oğlı kayşer Mürıka selām olsun. Badü’s¹¹¹⁸-selām bilmiş olasız ki (14) benüm pehlüvānum Beħrām ve bākī beglerüm ki anuñıla¹¹¹⁹ èyitdi: mecumü’ı atām kılıdı¹¹²⁰. (15) Nedāyīdi atāmuñ ni’metini¹¹²¹ yèdiler¹¹²². Eyle olsa ben daħı senüñ lütfuñ¹¹²³ keremüñ[e]¹¹²⁴ şıgındum. (16) Zīrā kişi kendü ¹¹²⁵ meliki ¹¹²⁶ tevāzu’ ètmek yig anda ki bī-aşıl kişiler dutsak alup (17) yalvara. Ve melekler elinde ölmek yig andan ki kendü kılları elinde helāk ola. Bu dem (18) senüñ şefkātüñe şıgını geldüm ve senden yardım umā geldim¹¹²⁷. Nefsümi saña

¹¹⁰⁵ münzer

¹¹⁰⁶ işbu

¹¹⁰⁷ tā ki size

¹¹⁰⁸ yeter dürlü

¹¹⁰⁹ zād ü zevāde ve

¹¹¹⁰ viribiyem

¹¹¹¹ iklīme tamām

¹¹¹² müstevlī

¹¹¹³ bulışasız

¹¹¹⁴ müṭali’a

¹¹¹⁵ kayşer

¹¹¹⁶ Şüret-i mektüb-ı Kısra

¹¹¹⁷ diğèr nüshalarda geçmemektedir.

¹¹¹⁸ bade ez-selām

¹¹¹⁹ anuñ-ıla-y-ıdı

¹¹²⁰ kıllarından idi

¹¹²¹ ni’metin

¹¹²² unıtdılar, baña yağı oldılar. Ben anlaruñ mevlāsı-y-iken benüm başuma kısd itdiler.

¹¹²³ lütfüña

¹¹²⁴ keremüñe

¹¹²⁵ mişli

¹¹²⁶ melike

¹¹²⁷ geldüm

ışmarladum. (19) Her niçe ki pâdişâhlığıña şığar ¹¹²⁸ vilâyetdür anı ¹¹²⁹ éydesiz¹¹³⁰.

Andan şoñra ben ğarîbi

22b.

(1) mecmū‘-ı ehlile ‘ayālile¹¹³¹ senüñ emrüne ve sözüñe muṭī‘ oğul bilesin ve’s-selām.” (2) Çünkü bu biti kayşer-i Muriķa¹¹³² yetiştī¹¹³³, kâtında oқındı¹¹³⁴. Mecmū‘-ı Rûm beglerinde sancaķ (3) beglerin ve çeri başların ve şehrüñ uluların cem‘ édüp tanışdı. Mecmū‘an¹¹³⁵ (4) éyitdiler ki: “bu bâbda söz Kayşerüñdür bir veçhile baķarsāvuz eski düşmendür. Ağıza (5) geldi. Bir veçhile dahı nazār édersevüz maķām, ¹¹³⁶ şefkât ve merhāmetdür. Zīrā ¹¹³⁷ (6) geldi sultānımızüñ işāretine mevķüfdur dediler. Kayşer Muriķus¹¹³⁸ bu sözi işidicek (7) éyitdi¹¹³⁹ ki¹¹⁴⁰: gerçektür¹¹⁴¹, çün bir pâdişāh bize şığınu geldi. Bizden aña yardım vācibdür, (8) elden geldügi¹¹⁴² yardımı édelüm.” dedi. Emr étdi, tēz yüz biñ¹¹⁴³ yaraķlı muķātil (9) çeri¹¹⁴⁴ çıkaruñ ki kırķ biñi¹¹⁴⁵ şöyle olsun ki kendülerin dörd biñ¹¹⁴⁶ çeriye uralar, dönmeyeler.” (10) dedi ve ve kırķ biñ filori yüz yük gümüş ve dörd yüz hil‘at kemhā ve çūhā ve (11) düzüñ becid çıkaruñ, gönderelüm.” dedi. Şüret-i mektüb-ı Muriķa: Mesīh kulu (12) Muriķus’dan Faris begi¹¹⁴⁷ şāh¹¹⁴⁸ oğlum Kisrā’ya selām. Bitüñ geldi,

---

¹¹²⁸ ve lâyıķdur

¹¹²⁹ ale’t-ta‘cīl

¹¹³⁰ idesin

¹¹³¹ ‘ayāliyle

¹¹³² Muriķ’e

¹¹³³ iriştī

¹¹³⁴ okıtdı

¹¹³⁵ mecmu‘ı eyitdi

¹¹³⁶ maķam-şefkāt

¹¹³⁷ şığınu

¹¹³⁸ Muriķ

¹¹³⁹ diğer nüshalarda geçmemektedir.-

¹¹⁴⁰ diğer nüshalarda geçmemektedir.

¹¹⁴¹ gerçek dersiz

¹¹⁴² geldükce

¹¹⁴³ biñ

¹¹⁴⁴ er

¹¹⁴⁵ biñ

¹¹⁴⁶ biñ

¹¹⁴⁷ diğer nüshalarda geçmemektedir.

¹¹⁴⁸ pâdişāh

mutālī‘a kılındı. (13) Kullaruñ senüñ üzerüñe ser-keş¹¹⁴⁹ édüp¹¹⁵⁰ hâyın¹¹⁵¹ oldukların¹¹⁵² bildürmişsiz¹¹⁵³ ve kişi (14) pādīşāhlar elinde ölmek yig, andan ki kullar erāzile elinde öle dēmişsiz¹¹⁵⁴ (15) yigitlüğünden¹¹⁵⁵ ölüm ırak olsun, düşmanlaruñ ayağına düşüp helāk (16) olsun. İşde yardımcı çeri ve hırclık gönderdüm, azırğanmayasın, kabul edesin. (17) İnşā‘allāh bereket ola. İmdi Hıak Te‘ālā saña zafer vere¹¹⁵⁶, hıç guşsa yemeyesin¹¹⁵⁷ (18) ve kāhillik eyleme¹¹⁵⁸, düşmen üzerine yüri. Umārın ki düşmeninüñ başı ayağınuñ (19) altına bırağup hor ide. girü¹¹⁵⁹ ve evvelki mertebeñe ¹¹⁶⁰ yétüre. İnşā‘allāhū vessellām¹¹⁶¹

23a.

(1) çünk[i] kayser’üñ bitisi Kisrā’ya geldi, oğıdı. Kıtı şadı oldu ve çeri ve mālı gördi. (2) Allāh’a şıgıñup düşmen üzerine yürüdi. Bu yañādın Behrām Kisrā’nuñ çıkup Rüm (3) vilāyetine kaçduğın işidicek sürdi. Medāyin’e¹¹⁶² geldi. el¹¹⁶³ ve güne ve hazıneye mestevlī oldu. (4) mecmū’ın aldı Kisrā’nuñ sarāyların oda urdı ve ili yürüyüp¹¹⁶⁴ kendüye (5) da‘vet édüp muṭī‘ étđi. Bu işe meşguliken nā-ğah işitdi ki kayşar Kisrā’ya (6) mübālağa çeri vėrmiş¹¹⁶⁵ ve māl vėrmiş girü eline göndermiş. Uş il ucuna geldi, (7) Tėz Behrām çerisin cem‘ édüp Kisrā’ya karşı yürüdi ve Vāsıtıla Medāyin ortasında (8) cenğ étđiler. Behrām şındı, dutıldı. Getürdiler Pervüz’üñ ¹¹⁶⁶

¹¹⁴⁹ ser-keşlik

¹¹⁵⁰ diğər nüshalarda geçmemektedir.

¹¹⁵¹ diğər nüshalarda geçmemektedir.

¹¹⁵² diğər nüshalarda geçmemektedir.

¹¹⁵³ bildirmişsin

¹¹⁵⁴ dimişsin

¹¹⁵⁵ yigitlere gökden

¹¹⁵⁶ ‘ināyetiyle

¹¹⁵⁷ yime

¹¹⁵⁸ itme

¹¹⁵⁹ yazmada “gürü” şeklinde yazılmıştı, “girü” şeklinde düzeltilmiştir.

¹¹⁶⁰ ve mebzilüne

¹¹⁶¹ te‘ālā

¹¹⁶² medāyin şehrine

¹¹⁶³ eyle

¹¹⁶⁴ yürüdi

¹¹⁶⁵ diğər nüshalarda geçmemektedir.

¹¹⁶⁶ ya‘nī Kisrā’nuñ

öñüne bıraǵdılar. Şol (9) ve nice¹¹⁶⁷ urdı¹¹⁶⁸ ki öñinde depmeye. Cān vèrdi¹¹⁶⁹ ve mecmū‘-ı aşhābı kılıcdan geçdi.¹¹⁷⁰ Rūm beglerin (10) hoş uğurladı¹¹⁷¹ ve Ƶaysara hoş ta‘zīmile bitı yazup¹¹⁷² bile mālūñ ez‘āfin gönderdi (11) ve ortalarında geregi gibi dostlık baǵlandı. Muriķus‘uñ¹¹⁷³ Merīh¹¹⁷⁴ adlı bir kızını varıdı, (12) Kisrā‘ya tezvīc etti, güyegü edindi ve çün Muriķūs¹¹⁷⁵ ile¹¹⁷⁶ Māh bīnlerinde¹¹⁷⁷ muħkem dostlık ve şulħ (13) olduǵın bildi¹¹⁷⁸, Beglere ve sıpā¹¹⁷⁹ Ƶavm[e]¹¹⁸⁰ rāǵbet azalur¹¹⁸¹ oldu. İltifāt etmez oldu ve çoǵınuñ tonlıǵın (14) ve tīmārın aldı¹¹⁸². “Düşmanım yoǵıdı¹¹⁸³, niçün¹¹⁸⁴ tonlık tonlık¹¹⁸⁵ ve timār virem?” dedi. Bu bābda sehv (15) etti. Ol sebebden Rūmuñ ekser begleri ve uluları ve re‘īsleri Erklü şehirinde cem‘ oldılar, tanışdılar. (16) Bu¹¹⁸⁶ pādişāhımız bize iltifāt etmez oldu ve rızķumuz kesdi. Ne dèrsiz? aramızdan¹¹⁸⁷ birin¹¹⁸⁸ (17) beg dikelüm¹¹⁸⁹ mecmū‘muz oña¹¹⁹⁰ uyalum, sözinden çıķmayalum veyaħud bir uğurdan başımız alalum, (18) bir irāķ¹¹⁹¹ ıklīme gidevüz¹¹⁹²” dediler¹¹⁹³. Ol ki ‘āķilidi, eyitdi¹¹⁹⁴ : “başımız Ƶanǵı¹¹⁹⁵ ıklīme¹¹⁹⁶ varavuz ki biz bunuñ (19)

¹¹⁶⁷ Ƶadar

¹¹⁶⁸ urdırdı

¹¹⁶⁹ vefāt etti

¹¹⁷⁰ Kisrā şād oldu, girü evvelkileyin memleketine pādişāh oldu,tahta geçdi.

¹¹⁷¹ aǵırladı

¹¹⁷² gönderdi

¹¹⁷³ Muriķus‘uñ

¹¹⁷⁴ meryem

¹¹⁷⁵ Muriķ

¹¹⁷⁶ daħı

¹¹⁷⁷ arada

¹¹⁷⁸ gördi

¹¹⁷⁹ ispāhī

¹¹⁸⁰ Ƶavme

¹¹⁸¹ az olur

¹¹⁸² dutdı

¹¹⁸³ yok

¹¹⁸⁴ yok yere ĵalkā

¹¹⁸⁵ diğer nüshalarda geçmemektedir.

¹¹⁸⁶ işbu

¹¹⁸⁷ ya arada

¹¹⁸⁸ birümüzi

¹¹⁸⁹ getürelüm

¹¹⁹⁰ aña

¹¹⁹¹ ayruķ

¹¹⁹² düşelüm

¹¹⁹³ diğer nüshalarda geçmemektedir.

¹¹⁹⁴ ki

¹¹⁹⁵ Ƶanǵı

¹¹⁹⁶ alup

elinden kurtulavuz. Yigregi¹¹⁹⁷ oldur ki arañuzdan biriñüzi kabül edüp¹¹⁹⁸ beg dikesin¹¹⁹⁹. Eger rāst

23b.

(1) eger rāst gelürise¹²⁰⁰ hoş, eger rāst gelmezise¹²⁰¹ Haq Te‘ālā’nuñ taqdırinde neyise öyle¹²⁰² ola” (2) dediler. Bunlaruñ¹²⁰³ ortasında bir mu‘teber Baḥādur varıdı, kayşar katında sözi geçeridi¹²⁰⁴, Fuqas (3) adlu bir sancaq begi varıdı. Bunlaruñ¹²⁰⁵ bu cem‘ini¹²⁰⁶ Muriqus’uñ¹²⁰⁷ yigirminci yılında ve Zülkarneyn’uñ tokuz (4) [yüz] on dörd yılındaydı. Ol¹²⁰⁸ Fuqas’ı beg edinüp mecmū‘ı¹²⁰⁹ aña uydılar¹²¹⁰. Ol zamānda¹²¹¹ Rūm begleri (5) varısa Fuqas katına cem‘ oldılar, il¹²¹² uydı¹²¹³ Muriqus’a haber oldı, bunı işidicek (6) katı korqdı, vezirlerin cem‘ etdi. “Bu¹²¹⁴ hāle¹²¹⁵ çāre¹²¹⁶ nedür? niçesi olmak gerek?” dedi. Bunlar¹²¹⁷ eyitdi: (7) bundan artuq çāre¹²¹⁸ yoqdur¹²¹⁹ ki başuñ alup iklimün bir ucına çıkasın şāyet saña daḥı (8) ba‘zı¹²²⁰ il öñe¹²²¹ gelüp ceng edesin. Bu arada şimdi saña uyar¹²²² kimse yoqdur” dediler. Eyle (9) olsa¹²²³ Muriq daḥı¹²²⁴ başın aldı, kaçdı. Halkūniyye¹²²⁵ şeḥrine vardı. Fuqas işiddi ki Muriq (10)

---

¹¹⁹⁷ yigreg

¹¹⁹⁸ idinüp

¹¹⁹⁹ dikesiz

¹²⁰⁰ gelürse

¹²⁰¹ gelmezse

¹²⁰² eyle

¹²⁰³ bularuñ

¹²⁰⁴ geçer

¹²⁰⁵ bularuñ

¹²⁰⁶ cem‘iyyet

¹²⁰⁷ Muriq’uñ

¹²⁰⁸ sancaq begi

¹²⁰⁹ mecmū‘-ı

¹²¹⁰ uydı

¹²¹¹ ne kadar

¹²¹² diğēr nüshalarda geçmemektedir.

¹²¹³ uydılar

¹²¹⁴ işbu

¹²¹⁵ hāl

¹²¹⁶ diğēr nüshalarda geçmemektedir.

¹²¹⁷ bular

¹²¹⁸ diğēr nüshalarda geçmemektedir.

¹²¹⁹ yoq

¹²²⁰ ba‘zı

¹²²¹ uya

¹²²² uyan

¹²²³ olsun

¹²²⁴ daḥı

¹²²⁵ Halkūziyye

kaçdı, sürdi, hazîneye geldi. Rûm beglerine çok in ‘âm etdi. Çeri alup Muriķus’uñ (11) ardına düşdi,¹²²⁶ Bu dağı Halkuniyya¹²²⁷ şehrine vardı,¹²²⁸ andan çıķdı¹²²⁹. kendüzin dilince (12) şüretine girdi¹²³⁰, şehri¹²³¹ gezdi¹²³². Rûm çerisi¹²³³ dağı geldi, bu şehre ķondı. Dilenci şüretinde (13) yürürken gördiler,¹²³⁴ dutup Fuķas’a¹²³⁵ ¹²³⁶ getürdiler. Fi'l-hâl mecâl vermedi, depeledi. Bu Fuķas (14) dağı beglik etdi, sekiz yıl. Bunun zamanında Şâm vilâyetinde ‘azîm belâ ve fitne zâhir oldı. (15) Yahûdiler el götürüp çok Nasârâ kırdılar, kiliselerin oda yıkdılar. Bu Fuķas (16) Nasârânuñ üzerine¹²³⁷ harâç koyup, taźyîķ etdi. Ammâ kendü dađı¹²³⁸ naşrâniydi Kısra (17) Muriķ öldüğün ve Fuķas Rûma melik olduğün işidicek Rûmıla ‘ahdini¹²³⁹ bozdı. (18) Geldi çok iller¹²⁴⁰ ğaret¹²⁴¹ etdi ve şehirlerin¹²⁴² ve Enguriyye’ye indi. Bir rivâyetde feth etdi; Bir (19) rivâyet de feth edemedi. Ammâ ilin urdı, girü döndü Fuķas aşıl beg şoyından

24a.

(1) degüldi¹²⁴³. Bunuñ begligi içinde Zülķarneyn’uñ toķuz [yüz] yigirm[i] iki yılında Rûm vilâyetine padişah Hırkıl¹²⁴⁴ (2) oldı. Otuz¹²⁴⁵ yıl¹²⁴⁶ beş ay beglik etdi. Evvel yılında gemiye bindi, Fuķas’ı isteyü gitdi. İķrıtiyye (3) Adası’nda buldı,¹²⁴⁷ Rûmi¹²⁴⁸ depeledi. Andan soñra İstanbul’a geldi, çeri cem ‘ edüp Antakiyye’ye çıķdı.

---

¹²²⁶ ayardı vardı

¹²²⁷ Halküzüniyye

¹²²⁸ Muriķ

¹²²⁹ çıķamadı

¹²³⁰ koyup

¹²³¹ şehre

¹²³² düşdi

¹²³³ diğer nüshalarda geçmemektedir.

¹²³⁴ bildiler

¹²³⁵ Fuķas

¹²³⁶ katına

¹²³⁷ katı

¹²³⁸ diğer nüshalarda geçmemektedir.

¹²³⁹ ‘ahdi

¹²⁴⁰ illeri

¹²⁴¹ ğarât

¹²⁴² şehirler aldı

¹²⁴³ degüldi

¹²⁴⁴ Hırkıl

¹²⁴⁵ bir

¹²⁴⁶ ve

¹²⁴⁷ dutdı

¹²⁴⁸ diğer nüshalarda geçmemektedir.

(4) ‘Acem pādişāh Pervīz şāh¹²⁴⁹ elçi vëribidi, şulh taleb ètdi. Pervīz rāzı olmadı. Arada ‘adāvet (5) düşdi. Ol zamanda Fās, Rūm üzerine gālib¹²⁵⁰ idi¹²⁵¹. Bu Pervīz şāhuñ zamānında (6) Mekke şehrinde Muḥammed Resūlullāh ḥazretine Cebrā’īl¹²⁵² geldi. Da’vā-yı nübüvved ètdi. ¹²⁵³‘Abdullāh bin¹²⁵⁴ Ḥazāfetü's- (7) Sehmī dërlerdi. Bir şāḥabenüñ eline biti vërdi. Pervīz Şāhı İslāma da’vet ètdi. Ol (8) bed-bāht peygāamberüñ bitisini yırttı. Peygāamber işitdi. “Mezzeḳ Allāhu melikhu” dèdi. Oldı¹²⁵⁵ kim¹²⁵⁶ soñra bunuñ (9) üzerine Rūm¹²⁵⁷ galebe ¹²⁵⁸aşağa geliser amān¹²⁵⁹ Tevārīh-i Ebū Yezīd-i Belhī’de eydür: “Çünki Ebu Ḥuzāife¹²⁶⁰ Muḥammed Resūlullāh (10) bitisini¹²⁶¹ getürdi, ¹²⁶²andan¹²⁶³ soñra Yemen iklīminde ḳoduğın emīre ¹²⁶⁴adı yazındı¹²⁶⁵, biti yazdı ki (11) Mekke’de bir ḳulum baña ‘āşī oldı, dīn çıḳardı. Beni kendü dīnine da’vet ètdi. Tëz¹²⁶⁶ iki (12) kişi gönderesin, varalar anı dutalar bağlu ḳatuma getüreler, eger gelmezise başın getüreler. (13) Bu iki kişi ziyāna¹²⁶⁷ gönderdi. Geldiler kim¹²⁶⁸ Muḥammed Resūlullāh ¹²⁶⁹tutalar¹²⁷⁰. Mūḥammed Resūlullāh ḥazreti (14) bunlaruñ¹²⁷¹ yüzine baḳdı, eyitdi: “Melikūri¹²⁷² kendü oğlı fülān günde falān sâ’atde dutdı (15) ve depeledi.” dèdi¹²⁷³. Girü döndiler, illerine geldiler. Gördiler

¹²⁴⁹ Şāha

¹²⁵⁰ galebe

¹²⁵¹ itdi

¹²⁵² vaḥiy

¹²⁵³ ve ḥalkı toğrı dīne da’vet itdi

¹²⁵⁴ ibni

¹²⁵⁵ ol-ıdı

¹²⁵⁶ ki

¹²⁵⁷ diğëer nüshalarda geçmemektedir.

¹²⁵⁸ itdi

¹²⁵⁹ ammā

¹²⁶⁰ Ḥuzāife

¹²⁶¹ bitisin

¹²⁶² bu Pervīz Kisrā anuñ bitisin yırttı. Bundan

¹²⁶³ diğëer nüshalarda geçmemektedir.

¹²⁶⁴ ki

¹²⁶⁵ bāzān idi

¹²⁶⁶ tiz

¹²⁶⁷ Bāzān’a

¹²⁶⁸ ki

¹²⁶⁹ ḥazretini

¹²⁷⁰ dutalar

¹²⁷¹ bularuñ

¹²⁷² melikiküñüzi

¹²⁷³ diğëer nüshalarda geçmemektedir.

Resū'lullāh ¹²⁷⁴ ne¹²⁷⁵ dediyse öyle¹²⁷⁶ (16) olmuş. Biz girü Hiraql¹²⁷⁷ sözüne geldiler¹²⁷⁸. Hiraql'un¹²⁷⁹ beşinci yılında Fārs pādīşāhı¹²⁸⁰ (17) gelüp Kayseriyye şehrini ve Kud's¹²⁸¹ Anatakiyye(yi) ¹²⁸² feth etti ve sekizinci yılında Furs (18) İskenderiyye'yi ve anuñ nevāhisi¹²⁸³ ve Yemen iklimin feth etti ve Nūbi'y'e'yi ya'nī Habeşistān¹²⁸⁴ ğāret etti. (19) On birinci yılında 'Arab Medīne[ye]¹²⁸⁵ hareket etti. Mūhammed hāzret[i] sa[l]tanat ve pādīşāhlık

24b.

(1) tertībīle¹²⁸⁶ ol vaqt depreşdi sancağ getürdi ve Bedir Cengi'nde Kureyş kabilesinüñ beglerin (2) ve re'islerin kırdı. Ol vaqt Zülkarneyn'ün toğuz yüz otuz yedi¹²⁸⁷ yılıydı¹²⁸⁸ ve Hiraql'un¹²⁸⁹ (3) on beşinci yılında Furs, Rodos Adası'na girüp ğāret¹²⁹⁰ etti ve hüküm etti; "ne kadar Rüm (4) şehri ki feth ola kıymeti mermerlerin ¹²⁹¹ şehrine ilemeler¹²⁹². Halka bu nesne ğayet¹²⁹³ zahmet geldi. Mecnū'-ı (5) halk döndi, Hiraql¹²⁹⁴ yüz tutdı¹²⁹⁵. Ol sebebden girü Hiraql şevket buldı. Kısra ki Perviz şāhdur (6) bu bir bucağda yürürken vardı Medāyin şehrin urdu. Halkını esir etti ve geri döndi. Kısra bunu işidicek Rümile üç yıl şullh etti. Hiraql on sekizinci yılıdı¹²⁹⁶

---

¹²⁷⁴ hāzreti

¹²⁷⁵ niçe

¹²⁷⁶ eyle

¹²⁷⁷ Hiraql

¹²⁷⁸ gelem

¹²⁷⁹ Hiraql'un

¹²⁸⁰ diğer nüshalarda geçmemektedir.

¹²⁸¹ Kud's'i

¹²⁸² şehrini

¹²⁸³ nevāhisi şeklinde düzeltilmiştir.

¹²⁸⁴ Habeşistān'ı

¹²⁸⁵ Medīne şehrinde

¹²⁸⁶ tertibiyle

¹²⁸⁷ üç

¹²⁸⁸ yılı tamām olmuş-ıdı

¹²⁸⁹ Hiraql'un

¹²⁹⁰ ğārāt

¹²⁹¹ medāyin

¹²⁹² ilemeler

¹²⁹³ katı

¹²⁹⁴ Hiraql'a

¹²⁹⁵ tutdı

¹²⁹⁶ yılına iricek Mūhammed Resūl'ullāh Medīne şehrinde hicretün yedinci yılı-y-ıdı.

Rüm ile Furs (8) arasında şulh bozuldu. Hıraqlı tekvur ol yıl¹²⁹⁷ üç yüz bin¹²⁹⁸ makâtil çerile¹²⁹⁹ Āzerbaycan'a (9) çıktı ve Ermenistân ve Türkistân¹³⁰⁰ vilâyetlerin her nereye¹³⁰¹ uğradıysa feth etti ve anda (10) varıcağ Kısra'ya biti yazdı. "Uş geldüm, ilüñe çıktım. Nerde cenk ceng (11) Kısra'nun dağı bir ciḥân-gir peḫlevânı vardı. Adı Rüzbeḫâr [id]i. Mecmû'-ı çerisi cem' edüp (12) Hıraqlı Furs karşı[u] geldi. Bâb-ı ekber dirler Ninoy¹³⁰² şehrinün ileyinde¹³⁰³ bir yer vardı. Rüm ile Furs (13) anda 'azîm ceng etdiler. Rüm, Furs şıdı. Rüzbeḫâr'ı dutdı, depeledi. Ba'zılar (14) eydür: Qur'an içinde "elif lâm mîm. Galebeti'r- rüm. fî edna'l- arzı vehüm min ba'di galebihim (15) sayaglibün. Āyeti bu każiyyeye işâretdür. Çün Rüm Rüzbeḫâr'ı dutup depelediler¹³⁰⁴ (16) çerisin şıdı bozgun¹³⁰⁵ ḫaberi Rüzbeḫâr'ı¹³⁰⁶ depelendüğü Kısra'ya erşdi ve Rüm (17) dağı Medâyin'e gönüldi. Nâ-çâr Kısra'yı Medâyin şehrinde çıktı, kaçdı. Hıraqlı geldi, ḫazîneye (18) müstevli oldı. Çevre¹³⁰⁷ ilin günün yıkdı, yaqdı. Pervîz-i Kısra'nun Şîrûye¹³⁰⁸ adlı (19) bir oğlu dağı vardı¹³⁰⁹. Muriḫ kızı Meryem'den toğmışdı ve Ḳubâd adlı bir oğlu vardı.

25a.

(1) Ammâ Ḳubâd kiçidi¹³¹⁰. Ammâ bu Şibreveyin¹³¹¹ bir sebeble atâsı ḫabs¹³¹² etmiş¹³¹³. Bu eṣnâda ki (2) Rüm galebe etti ḫabsden boşandı, atasın isteyü gitdi, atasın bulduğunlayın (3) vefât etti. Ammâ otuz sekiz yıl pâdişâhlık etmiş idi¹³¹⁴. Tevâriḫ-i

¹²⁹⁷ vakt

¹²⁹⁸ bing

¹²⁹⁹ cem'

¹³⁰⁰ Kürdistân

¹³⁰¹ diğ̈er nüshalarda geçmemktedir.

¹³⁰² ninova

¹³⁰³ ilinde

¹³⁰⁴ depeledi

¹³⁰⁵ şingun

¹³⁰⁶ Rüzbeḫâr

¹³⁰⁷ çevür

¹³⁰⁸ şibreveye

¹³⁰⁹ vardı

¹³¹⁰ giçdi

¹³¹¹ Şibreveye'yi

¹³¹² Maḫbûs

¹³¹³ itmişdi

¹³¹⁴ itmişdi

Ebū Yezīd Belhī’de (4) eydür: bu Şirū’ye¹³¹⁵ atāsın¹³¹⁶ dutdı. depeledi. Andan soñra yèrine¹³¹⁷ Furs¹³¹⁸ padişāh¹³¹⁹ oldu. Hıraql (5) dañı urācağın urdı, yıkaçağın yıkdı,¹³²⁰ Şol köye geldi. Aña Qarye-i Şemānīn dèrleridi. Nūh (6) peygāMBER tuñanından soñra gemiden çıqup ol arada seksen kişi, seksen ev yaptı. Bu dūnyā (7) halkı Maşrıq’a, Mağrib’e, Şimāl’e, Cenub’a yayıldı. Şol seksen kişi orada seksen ev yapduğıçün (8) ol köye Qaryetü’s-semānīn dèrler¹³²¹ ve Hıraql anda[n] Cūdi Tağı’na çıkdı. Geminūñ gelüp (9) turduğı yeri gördi, ziyāret eyledi¹³²² ve Cūra yaña dūnyāya baqdı. Mecmū’-ı eṭrāfdan yerler (10) ve tağlar ayağı altında görindi. Girü indi ilinden¹³²³ yaña müteveccih oldu. Şām vilayetine gelicek (11) Şiru’ye¹³²⁴ elçi gönderdi. Şulh istedi¹³²⁵ ve eyitdi ki: “atām senūñ vilāyetünde fetḥ etdüğü qal’alaruñ (12) kimin alduñ kimi henüz benüm elümde. Anları dañı girü vēreyin. Şol şartıla ki ‘Acem vilāyetine (13) bèn padişāh olmam, aramızda şulh ola, hīç memleketüme ta’ārruz¹³²⁶ etmeyesin, dèdi. Hıraql (14) bunuñ sözini qabūl edüp¹³²⁷ şulha razı¹³²⁸ vērdi. Ba’d ez-ān kendünūñ Suzurus adlu (15) bir qardaşı varıdı. Gönderdi¹³²⁹ ki “var ne kadar Rūm’a ta’alluq qal’alardaki ‘Acem begleri var, anları (16) çıkar, Şiru’ye¹³³⁰ gönder, ol qal’alara Rūm beglerin koydı¹³³¹. Suzurus dañı vardı, (17) her niçe ki Hıraql buyurdı öyle¹³³² etdi. Ammā, Ruhā şehrine varıcaq Ruhā kavm[i] qal’ayı (18) vērmediler. Anda çok ceng

¹³¹⁵ Şibreveye’yi

¹³¹⁶ diğèr nüshalarda geçmemektedir.

¹³¹⁷ bu Şibreveye

¹³¹⁸ Furs’a

¹³¹⁹ melik

¹³²⁰ ‘Acem vilāyatından çıkdı

¹³²¹ didiler

¹³²² etdi

¹³²³ ilindin

¹³²⁴ Şibreveye

¹³²⁵ iltimās itdi

¹³²⁶ ta’ārruz

¹³²⁷ işidecek

¹³²⁸ rızā

¹³²⁹ eyitdi

¹³³⁰ Şibreveye

¹³³¹ koy didi

¹³³² eyle

oldı. Ğāraṭ¹³³³ ve mancılıķıla¹³³⁴ aldılar, içindekileri¹³³⁵ kırdılar, Rūm (19) yigitleri¹³³⁶ koydılar. Döndi, girü Hiraql katına geldi. Bir kaç yıl geçince Şiru'ye¹³³⁷ vefāt etdi.

25b.

(1) Ba'z¹³³⁸ tevārīhde alt[1] ay beglik etdi dēr¹³³⁹. Andan soñra Ğubād Furs'a pādīşāh (2) oldı. Ol dañı Rūmıla şulh etdi. Bir yıl beglik etdi. Andan vefāt¹³⁴⁰ etdi¹³⁴¹ Oğlı Erdeşir (3) Furs'a pādīşāh oldı. Bunlaruñ bir cihān-gır pehlevānı varıdı. Adı Merzubānıdı. (4) Dutdı, Erdeşir'[i] depeledi, kendü yerine beg oldı. Rumıla şulh etdi. Zīrā, Şehriyār evvel (5) Kısra'dan yüz döndürüp Rūm meliki Hiraql katına geldi¹³⁴³. Turūraq iline cem'¹³⁴⁴ etdi, (6) depeledi. Bundan soñra bir yıla yētmedin 'Acem¹³⁴⁵ bunuñ begligin götürmedi, ittifākıla deplediler. Kısra'nuñ (7) bir kızını varıdı. Adına Nurān¹³⁴⁶ Baht dērler edi. Anı pādīşāh dikdiler¹³⁴⁷. Bu haber Resūl¹³⁴⁸ (8) hazretine yetişdi¹³⁴⁹. "Acem iklīminuñ pādīşāhı şimdi Kısra'nuñ kızıdır." dēdiler. Resūl'llāh hazret (9) bunu işidicek¹³⁵⁰ "bir kavmuñ ki meliki 'avret¹³⁵¹ ola, ol kavm iflāh¹³⁵² bulmaz, ol iklīmine harāblıķ (10) olsa gerek." dēdi. Hem Resūl'llāh hazretinuñ ol yukaruda Kısra bitisin (11) "mezzaķa'l-lāhu melike¹³⁵³" ya'nī Hāķ Te'ālā pādīşāhlıķını yırtsun dēdi. Ol vāķi' oldı Rūm (12) ğalebe edüp mecmū'-ı memleketin

¹³³³ 'arrāta

¹³³⁴ mancınıķıla

¹³³⁵ içindegi 'Acemi

¹³³⁶ yazmada yanlış yazılmıştır

¹³³⁷ şibreveye

¹³³⁸ ba'zı

¹³³⁹ diğēr nüshalarda geçememktedir.

¹³⁴⁰ diğēr nüshalarda geçememktedir.

¹³⁴¹ diğēr nüshalarda geçememktedir.

¹³⁴² Ğubād'uñ

¹³⁴³ gelmişdi

¹³⁴⁴ tama'

¹³⁴⁵ halkı

¹³⁴⁶ Turān

¹³⁴⁷ götürdiler

¹³⁴⁸ Resūl'llāh

¹³⁴⁹ yitdi ki

¹³⁵⁰ eyitdi

¹³⁵¹ avrat

¹³⁵² felāh

¹³⁵³ melikehu

aldı ve bu şimdi “lā yūflihu kavmün yelīhīm imratün” dēdügi (13) dağı vāki‘ oldı. Zīrā ‘Acem ilinde īl kıomadı¹³⁵⁴. Uş gelse¹³⁵⁵ raşidesin¹³⁵⁶. Bu tevā[ri]h¹³⁵⁷ (14) Hirakl’uñ yigirm[i] ikinci yılıydı ve bu Nurān¹³⁵⁸ Baht’uñ evvel begligidi Mūḥammed Resūlu’llāh (15) ḥazret Ğanā¹³⁵⁹ Sarayı’nda[n] Bekā Sarāyı’na naql étđi ve Ebu Kuhafe oğlı Ebū Bekir-i Şıddık Raızı (16) allah’u ‘anhu, Resūlu’llāh yerine ḥalīfe oldı. Mecmū‘-ı ‘Arab begleri itā‘at étđi. Bunuñ ḥilāfetinde (17) Kisrā kıızı Nurān¹³⁶⁰ Baht vefāt oldı¹³⁶¹. Ammā bir buçuğ yıl beglik étđi. Anuñ yerine Melik Yezdecird (18) pādişāh¹³⁶² oldı ki Şehriyār bin Pervīz Kisrā’nuñ ođlıydı¹³⁶³. Üç dört (19) yaşında beg dikdiler. Yigirmi yıl tamām ‘Acem vilāyeti mużtarīb oldı. Karār tutmadı¹³⁶⁴ nite ki

26a.

(1) Ömer Raızıallāhu ‘anhu, ḥilāfete¹³⁶⁵ gele. Ebūbekir, çün ‘Araba padişāh oldı, ol vađt ‘Arab’uñ ḥaberi (2) Şāman’a¹³⁶⁶ ve Cezīre’lere ve Fārs iklīmine ve Deşt iklīmine münteşīr oldı. ve ‘Arab’dan dörd (3) beg diküp ellerine sancağ vėrdi, çeri kıoşdı. Birin Filisṯīn ya‘nī Şām iklīmine (4) gönderdi ve birin Mışır vilāyetine gönderdi ve birin Fārs iklīmine gönderdi ve birisin¹³⁶⁷ ‘Arab (5) iklīminüñ Naşārāsına gönderdi. Vardılar¹³⁶⁸ nesne feth edemediler. Girü dönüp Medine’ye (6) geldiler. Ol vađt Filisṯīn’de¹³⁶⁹ yer deprendi ve ‘Arabdan ba‘zı¹³⁷⁰ Bafāt¹³⁷¹ mürtedd oldı. ¹³⁷² ‘Ba‘zı¹³⁷³

¹³⁵⁴ kalmadı

¹³⁵⁵ geliser

¹³⁵⁶ işidesin

¹³⁵⁷ tāriḥ

¹³⁵⁸ turān

¹³⁵⁹ fenā

¹³⁶⁰ turān

¹³⁶¹ itdi

¹³⁶² fursā

¹³⁶³ oğlıdur

¹³⁶⁴ dutmadı

¹³⁶⁵ ḥilāfetinde

¹³⁶⁶ Şāmāt’a

¹³⁶⁷ dördüncisin

¹³⁶⁸ ğazā itdiler

¹³⁶⁹ ya‘nī Şām vilāyatında, kıatı

¹³⁷⁰ ba‘zı

¹³⁷¹ kııkan

¹³⁷² ya‘nī İslām dīninden dönüp kāfir oldı.

¹³⁷³ ba‘zı

(7) hadiðler¹³⁷⁴ peygâmbir hazretinüñ ki bu¹³⁷⁵ (8) hadîsüñ ki “inne'l-îmâne leyârizu ile'l-Medineti kemâ te'rizü'l-heyvetü ilâhücrihâ”¹³⁷⁶ ya'nî¹³⁷⁷ îmân girü Medîne şehrine kavşurilen¹³⁷⁸ dönüp kendü inine girdügi¹³⁷⁹ (9) bu dînden dönüp mürtedd olan 'Arablardur. Ol dörd yaña gazāya varup nesne feth (10) etmedin girü döndükleridür¹³⁸⁰ Bedir hilâfinüñ¹³⁸¹ ikinci yılında Ebübekir Şiddîk Medîne şehrinde (11) vefât etdi. Zülkarneyn'ün¹³⁸² toközuncü¹³⁸² yüz kırk sekiz¹³⁸³ yılında 'Arab'da halife ve pâdişâh (12) 'Ömerubnü'l- hattâb dahı razıyallāhu 'anhu eydür¹³⁸⁴: Ebübekir¹³⁸⁵ yerine¹³⁸⁶ oturdu. Hilâfetinüñ evvel yılında Belkâ'ya (13) çeri veribidi. Halid bin Velid'i¹³⁸⁷ baş didgi¹³⁸⁸. Vardılar Basrâ şehrinin¹³⁸⁹ ve niçe ka'lalarını¹³⁹⁰ 1391(14) alup girü Medîne'ye geldiler. İkinci yılında Halid bin Velid¹³⁹² girü gönderdi. 'Irak sancagında¹³⁹³ (15) gaza ide. İttifâk Hiraql'ün¹³⁹⁴ kardeşı Sadrüs¹³⁹⁴ birle mülâkî oldı, 'azîm ceng etdiler. (16) Hâk Te'âlâ fırsat verüp¹³⁹⁵. Halid bin Velid Rum[1] başdı¹³⁹⁶. Sadurus¹³⁹⁷ İstanbül'a kaçdı. (17) şingun çeri¹³⁹⁸ Hiraql¹³⁹⁹ geldi¹⁴⁰⁰. Turdı. Çeri cem' edüp Menbec şehrine çıkdı. Kendü (18) beglerinden birine¹⁴⁰¹ çeri koşdı. Vardılar Halid Bin Velid ile

---

1374 Muhadisler
1375 işbu
1376 dimişdür
1377 bedrüstî
1378 koşacakdur
1379 kavışduğı gibi” didigü
1380 didiler
1381 hilâfetinüñ
1382 toköz
1383 altı
1384 olup
1385 Ebübekir-i Şiddîk
1386 yirinde
1387 Halidibni Velid
1388 koşdı
1389 şehrin
1390 ka'lalar
1391 degin
1392 Halidibni Velid
1393 bucâğında
1394 Tuzurus-ıla
1395 virdi
1396 sıdı
1397 Tuzurus
1398 haberi
1399 Hırkııl'a
1400 degdi
1401 mübâliğa

bulaşdı¹⁴⁰². ¹⁴⁰³ Ceng oldu. (19) bi-każāillāhi te‘ālā Ḥalid’i şıdı¹⁴⁰⁴. ¹⁴⁰⁵ Girü Şām vilāyetine geldi. ‘Ömer, rażıyallāhu ‘anhu, bitı yazdı.

26b.

(1) ḥālī i‘lām eyledi¹⁴⁰⁶. ‘Ömer daḡı tızcek Şa‘d Bin ebī Vaḡḡas ile yardımcı çeri vëribidi. (2) Geldiler ve Dımışḡ’ı ‘emānıla aldılar ve nevāḡıyyesine¹⁴⁰⁷ segirdimci¹⁴⁰⁸ şaldılar. Andan soñra ‘Ömer rażıyallāhu (3) ‘anhū izniyle Şad Bin ebī Vaḡḡas ve Kā[d]isiyye şehrine geldiler ki Kūfe’ye¹⁴⁰⁹ bëş Fersaḡ yoldır (4) ¹⁴¹⁰ iḡāmet etti. Melik Yezdecird’e ḡaber vërdiler ki ‘Arab ḡuruc etti. Uş Fars ıḡlīmıne girdi (5) dëdiler. Melik Yezdecird ¹⁴¹¹ cem‘ ëdüp Kūfe şehrinüñ karşıluḡınlı¹⁴¹² Furāt kenārında (6) ḡondı. Yarındası ḡün Ḳādisiyye tarafından beriyyeden¹⁴¹³ ‘Arabıla Furs¹⁴¹⁴ ceng etti. ‘Arab ol (7) arada Furs¹⁴¹⁵ şıdı. Māḡūra dërler anda varıcaḡ melik Yezdecird cem‘ etti ve Dicle‘nüñ bir (8) kenārında melik Yezdecird ḡondı, bir tarafında Sa‘īd Bin Ebi Vaḡḡas ḡondı. Tañıla oldu, (9) cenge ḡurdılar. Su gemiyle geçmelüyidi, ‘Arab tekbīr ëdüp atlarıyla kendülerin şuya ëndiler¹⁴¹⁶, yüzdürüp (10) geçdiler. Melik Yezdecird’e¹⁴¹⁷ şıdılar. Medāyin şehrinı feth ëtdiler, ḡazineye¹⁴¹⁸ müstevlī oldılar. (11) Mecmū’ı alup ‘Ömer’e gönderdiler. Bundan soñra işıtdiler ki Melik Yezdecird Hulvān’a çıḡdı, (12) çeri cem‘ etti, anda daḡı ḡatı ceng oldu. Girü ‘Arab Furs leşkerin şıdı, çok (13) peḡlevān düşdi. Andan soñra Melik Yezdecird

---

¹⁴⁰² bulışdılar.

¹⁴⁰³ çok

¹⁴⁰⁴ şıdılar

¹⁴⁰⁵ Ḥalid

¹⁴⁰⁶ itdi

¹⁴⁰⁷ nevāḡı

¹⁴⁰⁸ segirdim

¹⁴⁰⁹ Kūfe şehrine

¹⁴¹⁰ anda

¹⁴¹¹ çeri

¹⁴¹² karşıluḡında

¹⁴¹³ beriyyesinde

¹⁴¹⁴ diḡer nüshalarda geçmemktedir.

¹⁴¹⁵ Furs’ı

¹⁴¹⁶ atdılar

¹⁴¹⁷ Yezdecird’i

¹⁴¹⁸ ḡazāyine

kaçdı. Ğorasan'a çıkđı. Sa'd bin Ebi (14) Vaqqas dağı ol illeri dü[z]dı, ekseri 'imāna geldi, müselmān oldılar. Andan soñra (15) mecmū' çeriyile girü 'Ömer kıatına geldiler. Hiraql Rūm padişāhıdır. Çün 'Arab'uñ şevketin (16) ve ğalebesin¹⁴¹⁹ ğördi, içine kıatı korku¹⁴²⁰ düşdi, Mısır vilāyetine ve Şām vilāyetine ve adalara (17) ve İmnistān'a bitı yazdı. Emr et ki "zinħār eger üstüñüze 'Arab ¹⁴²¹ kıarşı tırmañ ceng (18) edelüm demeñ. Anunçün kim Tanrı'nuñ emridür, Emrine kıarşı tırmuş olursız ve Ğağ (19) Te'ālā'nuñ emrin red edmezsiniz ve Tañrı'nu[ñ] emrin kimse red etse ¹⁴²². Elbette İbrāhīm peygāMBER oğı

27a.

(1) İsmā'il içün va'de olunan¹⁴²³ yerine gelse gerek. Va'de oldur ki İsmā'il'üñ bilinden ulu beglere (2) çıkısa gerek. Şimdi ol zamāndur kimseñüz māni' ve muā'rız olmañ. Muñ' oluñ, sizi dñüñüzdeñ (3) çıkarmasunlar." dedi. Rūm'üñ taht-ı yedinde olan vilāyetün Hiraql dükelisine bitı yazdı. (4) Çün Hiraql'üñ bitisin oğıdılar, her ıklımına ki 'Arab leşkeri erişdi, muñ' oldılar. Ğarāca (5) mültezim oldılar. Ğalid Bin Velid dağı Ğudis fi'l-cümle Şām vilāyetinde ne kıadar kıal'a varısa fetih (6) etti. Bundan soñra Sa'd bin Vaqqas ve 'Ömer Binü'l 'ās ki iki kıardaşıdır Mısır vilāyetine ğöderdi. (7) İskenderiyye tüşına varıcağ kıara dەرler bir pusğopus¹⁴²⁴ keşış varıdı. Çok armağan (8) düzüp kıarşı çıkđı. Mecmū' Mısır'üñ ve İskenderiyye'nüñ uluların bile alup çıkđı i'zazıla (9) ikrāmıla kıondurdılar. İl ğün sizüñ olsun, arada muqātıl muħārebe olmasun. (10) Bizi ğarāca kesüñ dediler. Çün 'Ömer Binü'l 'ās ğördü ki bunlar ğarāca mültezim oldılar, (11) yılda iki yüz biñ¹⁴²⁵ filūriye kesdiler ve şöyle kıavl etdiler kim bunlar mādem ki ğaracın vēreler (12) bunlaruñ vilāyetine 'Arab leşkeri

¹⁴¹⁹ ğalebeliğın

¹⁴²⁰ ğussa

¹⁴²¹ çerisi gelürse

¹⁴²² olmaz

¹⁴²³ kıılınan

¹⁴²⁴ boşkobos

¹⁴²⁵ bing

yağılık vechile girmeyeler. Üç yıl bunlar bu kavlı üzerine durdılar... (13) İki yüz biñ filūri her yılda cem' édüp Medīne hazret-i 'Ömer razıyallāh'u 'anh[u] gönderdiler. (14) Şoñr[a] ol şulh eden keşş Hiraql'a yāvuz añlatdılar. “ Arab birle bile düzeldi iki yüz biñ¹⁴²⁶ (15) filūri her yılda 'Araba verür¹⁴²⁷, kendü hoş geçer.” dediler. Hiraql dahı Mukıs¹⁴²⁸ oğlı Arstulin'e¹⁴²⁹ biti (16) gönderdi ve Menül¹⁴³⁰ adlu bir sübāşına otuz biñ¹⁴³¹ kişi vèrdi. Arastul'a gönderdi. (17) Éyitdi: şimden girü hārac vermez. 'Arab gelürse ceng edüñ dedi. Bundan soñra hāracınıñ va'desi geldi. 'Ömer Binü'l 'ās adam gönderdi, hāracın tāleb etti. (19) Vèrmediler ahdi nakz¹⁴³² étdiler. 'Ömer Bin el 'ās hazret-i 'Ömer'e biti gönderdi, danışdı¹⁴³³.

27b.

(1) Destür verdi 'Ömer ve 'Ömer Binü'l 'ās yètmış beg 'Arab leşker bile Mısır üzerine geldi. Arastosyus (2) ve Menül yüz elli erile karşı vardılar, uğraşdılar Hāk Te'ālā İslām [ç]leris[ine] fırsat (3) vèrdi kāfiri şıdılar, Mısır'ı aldılar. Arastosyus ve Menül kaçdılar, İskenderiyye'[ye] düşdiler. Hālīd bin (4) Veīld'e çeri koşdı, vardı. İskenderiyye'yi feth étdi. Bunuñ kışşası¹⁴³⁴ ve fütühü Mısır'da (5) mübālāğadur. Gerek olan anda göre bundan soñra 'Ömer razıyallāhu 'anhu, hılāfetünüñ altıncı yılında (6) Mu'āviye Bin Ebī Süfyān Şām vilāyetine beg dikdi. Bu dahı çok fütüh étdi. Kıbrıs (7) adasına¹⁴³⁵ yedi yüz gemiyle girdi. Mecmū' kal'aların feth étdi. yağdı ve yıkdı çevre adaları (8) urdı. Kış erişdi girü Dımışk'a çıkđı. 'Ömer Razı Allah'u 'anhu bu feth haberin gördi. 'Ömer Razı Allah'u 'anhu (9) gāyet müstāhsen gördi. Bundan soñra Şām'da Mu'āviye Mısır'da 'Ömer ve [Amr] bin El-'ās ve Irāk'a (10) Sa'dbin Ebi

---

¹⁴²⁶ bing

¹⁴²⁷ viribir

¹⁴²⁸ Mukavkıs

¹⁴²⁹ rastulıs

¹⁴³⁰ menülyıl

¹⁴³¹ bing

¹⁴³² nakş

¹⁴³³ tanışdı

¹⁴³⁴ kažiyyesi

¹⁴³⁵ bing

Vakḳās daḥı dörd yaña daḥı ‘āmiller yazdı ki kendünüñ salṭanatı altındağı (11) iller[i] yazalar, dīvān bağılayalar ve ḥarac vaż‘ édeler. Biti bunlara degdi, bunlar ‘Ömer’üñ birbir (12) buyruğuna icābet edüp şehir be-şehir ḳariye be-ḳariye¹⁴³⁶ yerlerini ve ḥurmālarını ölçüp (13) yazdılar ve zabṭ étdiler, ‘Ömer ḥazre[t]ine getürdiler. ‘Ömer daḥı her yerüñ ‘öşri yerine ‘öşr ḥarac (14) yerine ḥarac vaż‘ étdiler. Nite ki ḥaḳ¹⁴³⁷ kitābında beyān¹⁴³⁸ olmışdur. Bundan soñra ‘Ömer’üñ (15) yedinci yılında Zülkarneyn’üñ toḳuz yüz elli yılında Rüm pādişāhı Hiraḳl Rüm āḥır (16) ḳış ayınuñ toḳuzuncı gün yekşenbe gün vafāt étdi. Bu daḥı İznīk’de düzilmiş (17) dīn üzerine gitti. Andan soñra anuñ oğlu Ḳoşandin Rüm’a pādişāh oldı. (18) Bunuñ evvel begliğinde Mu‘āviye Ḳayseriye şehirini feth étdi, yedi biñ¹⁴³⁹ rümü ḳılıçdan (19) geçürdi. Bu sebebden Ḳoşandin’üñ begliğin şüm gördiler. Dörd ay beglik étdi.

28a.

(1) Atāsınuñ ba‘z avretleri[ne] ağı verüp öldürdi. Anuñ yerine Hiraḳl bin Hiraḳl Rüm’a beg (2) oldı. Bu daḥı altı ay beglik étdi. Gördiler ki bu daḥı Ray-ı tedbīr issi degül, nefy (3) étdiler. Hiraḳl oğlu Ḳoşandin’üñ Anstoş adlu bir oğlu varıdı. Anı beg dıkdiler. Bunuñ (4) begliğinde Ömer’üñ rażıyallāh’u ‘anhu on iki yıl begliği ve ḥilāfeti Ḥaḳ Te‘ālā’nuñ emriyle tamām oldı, (5) vefāt étdi. Bundan soñra ḥālīfe ve salṭanat ‘Osmān bin ‘Affān’a degdi, rażıyallāh’u ‘anhu, (6) oturdı. On bir yıl pādişāh oldı. Bunuñ ḥilāfeti ibtīdāsı ve Zülkarneyn’üñ toḳuz (7) yüz altmış yılıyıdı. Mu‘āviye girü Şām mülkünde muḳarrer eyledi. Ba‘zılar éydür: Mu‘āviye’nüñ (8) ol Ḳıbrūs Adası’na biñ yedi yüz gemiyle girüp fetḥ étdüğü, ‘Osmān Bin ‘Affān (9) rażıyallāh’u ‘anhu, ḥilāfetindeydi¹⁴⁴⁰. Bundan soñra girü ‘Osmān izniyle Rodos Adası’na (10)

¹⁴³⁶ köy

¹⁴³⁷ fiḳh

¹⁴³⁸ mübeyyen

¹⁴³⁹ bing

¹⁴⁴⁰ ḥilāfetinde idi

girdi. Mübālağa çeri ile ceng êtdi. Kāfir begleri amān dilediler rażı oldılar ki al'alar[a] (11) vèreler aradan ıkup Şām vilāyetünde mütemekkin olalar. Mu'āviye dahı bu ahd (12) üzerine rażı oldu. Amānla al'aların aldı, yıkdı, evlerin oda urdı. (13) Kendüleri Şām vilayetine geçürdi. 'Osmān'a hāber êtdi. Beğayet müstahsen gördi. Bundan (14) soñra 'Osmān rażıyallāh'u 'anhu, kendünün oğlı Sa'ıd'e çok çeri vara. Fārs meliki (15) Yezdecird taleb ide. Bundan öñdin 'Ömer hilāfetinde Sa'ıd birle Vaaz_üç kez (16) şıyup Hōrāsān'a düşürmişdi¹⁴⁴¹. 'Osmān oğlı Sa'ıd bunu isteyü, iline (17) girmiş. Kōrkusından açar, Merde şehrine varur. Sa'ıd Hōrāsān'da Secistān (18) vilāyetin feth êdüp Merde üstüne Burdur melik Yezdecird bunu işidicek “halk (19) bunu tuta, ele, vere.” deyü kōrkar. Bir gece şehirden ıka[r] varur degirermene düşer. ol

28b.

(1) değirmenci bunu bilür, tatar¹⁴⁴² başın keser. 'Osmān bin Affān oğlı Sa'ıd öñine getürür. (2) Sa'ıd şükr êder. Ol aracuda Mürde şehrin feth êder. Yezdecird'ün tācın ki Kēyu[b]ād'dan (3) Nuşīrvān almış tācıdı. Aña Tāc-ı Kisrā dèrlerdi. Alup Yezdecird'ün başıyla atası (4) 'Osmān rażıyallāh'u 'anhuya, gönderdi. 'Osmān Mekke dahı şehrinde Mescid-i Harām'da tuta Bağdat halīfeleri (5) ne degin ol tāc tırrıdı. Soñra Ka'be'nün maşlahatına hārac oldu. El-hāsıl 'Acem memleket[i] 'Osmān (6) Bin 'Affān zamānında bi-tamām feth oldu. Bundan soñra kıssa çok 'Osmān'ün pādīşahlığın on bir (7) yıl yèticek İra ve ehl-i Mışır ittifāk edüp 'Osmān[a] aşd êttiler. Fi'l-cümle anuñ on (8) ikinci gün almışdı¹⁴⁴³, anı şehīd êtdiler. Bundan soñra hilāfet saltanat ve hilāfet (9) 'Ali Bin Ebi Talīb “Kerrema'llāhü veche” oturdı. Zülkarneyiñ'ün touz yüz yètmiş¹⁴⁴⁴ yılıdı (10) ve Rum pādīşāh Anıstus'ün on bēş yılıdı. 'Alīyle Mu'āviye ortasında (11) ihtilāf vā'ı oldu. 'Alī rażıyallāh'u 'anhu,

¹⁴⁴¹ düşürmişdi

¹⁴⁴² dutar

¹⁴⁴³ almışdı

¹⁴⁴⁴ altmış touz

“h̄ilāfet benimdür.” dēdi. Mu‘āviye “benimdür.” dēdi. (12) Her biri tarafından delil götürdi. Ba‘z ashāb ‘Aliyile bā‘is ētdi ve ba‘zısı Mu‘āviye (13) ile bā‘is ētdi. Bunların bahş ve kışşası çok ‘ākibet’il- emr, h̄aḡ ‘Alī’nün iken Mu‘āviye (14) zulm ile elinden aldı, bil-istiklāl pādīşah oldu ve benden öñdin yigirm[i] yıl ‘Ömer’den (15) ve ‘Osmān’dan emir-i ‘āmil olmuş idi. ya‘nī anların h̄ükmündeyidi. Mu‘āviye pādīşāh (16) olduğı tarih Zülkarneyn’ün toḡuz yüz yetmiş iki yılıydı Eniştos’uñ (17) on toḡuz yılıydı. Mecmū‘ iḡlīme müstevlī oldu. Rūm’dan h̄arac aldı. Bundan (18) soñra Zülkarney’nün toḡuz yüz toḡsan bir yılında idi ki evvel yaz ayının altı (19) gün[i] geçmişti. dūşenbih gün Şam’da¹⁴⁴⁵ vefāt ētdi ve Allāhü'l-alem bi’şevāb

29a.

(1) hikāyet: peygamber h̄azaret-i Dünyādan münḡarız oldukdan soñra ‘Amr bin Ümmī’ye (2) h̄ālīfe oldu. Ol zamanda Ḳayser Rūmuñ oğlundan cellādları bir oğlan tutıldı¹⁴⁴⁶ (3) h̄ālīfeye getürdiler. H̄ālīfe buña bir mu‘allim (?) oḡıdı. Bu oğlan şımarladı. Ḳur‘ān h̄adīs ve eş‘ār edeb-i (4) mülük öḡ[r]ede. niçe müddet bu oğlan oḡıdı, tamām yazmak ve oḡumak ve ādeāb-ı mülük öḡrendi. (5) Adını Beşīr ḡodılar. Bir gün şeyṡān azdurdı; ḡaçdı, h̄āyin oldu. Rūm’a mülh̄aḡ (6) oldu. Ḳayşar ḡatına geldi. Ḳayşar bu oğlanı atası yerinde cellādlığa ḡodı; ḡatı hoş (7) dutdı. İttifāḡ şöyle düşdi ki müslimānlar Rūm’a ḡazā‘ya varmışlar idi. Otuz müslimān (8) kāfir elinde tutsaḡ¹⁴⁴⁷ oldu. Bunların içinde Şeyḡ Vāşıl adlı bir ehl-i ya‘nī ilim bile dutsaḡ (9) oldu. Bu mecmū‘ın ol bedbaḡt Beşīr’e işmarladı. Beşīr daḡı Arapca bilürdi ve çok (10) ‘ilim tahşil ētmışidi. Bu tutsaḡların bir bir h̄ālīn şordı. Bu dānişmend geliceḡ “sen (11) daḡı ne ḡişinüñ oḡlısın, şıfatuñ nedür? dēdi. Şeyḡ Vāşıl eyitdi: “ben bir ‘ālim ḡişiysin (12) ‘ilmden artuḡ şan‘atum yoḡdur.” dedi. Beşīr eyitdi: “ol bildüḡüñ ‘ilmden birez ‘āyet

¹⁴⁴⁵ dımaşḡ

¹⁴⁴⁶ dutıldı

¹⁴⁴⁷ dutsaḡ

(13) işidelüm, dedi. Şeyh eyitdi: “elḥamdüllāhillezi kāne ḳableen yakūne şey’ün ve ’l-ḥamdül (14) illāhillezī ḥaleḳa seb’a semāvātın tıbāḳā bilā ’avnin kāne me’ahu min ḥalḳıhı” (15) şükr şol Tañrı’ya ki mecmū’-ı nesne yoğ iken ol varıdı ve şükr ol Tanrı’ya ki (16) yedi ḳat gögi birbiri üzerine yardımsuz yaratdı.” Bunı işidicek Beşır bir dem (17) sākit oldı. Bundan soñra eyitdi: “ya şeyh! sizden ḳatı ’acebdür ki eydür: siz (18) (..... ..)(?) ya ’nī ’İsā’nuñ misl[i] Allāh ḳatında ’Ādem (19) peygāMBER mesl[i] gibidür, tobraḳdan yaradılmaḳda dērsiz.” dēdi. Bunı işidincek şeyh bir dem

29b.

(1) sākin¹⁴⁴⁸ oldı. Beşır eyitdi: “yā şeyh! niçün söylemezsin?” dēdi. Şeyh eyitdi: “Niçe cevāb (2) vēreyin ben senüñ elüñde maḥbūs esīrin. Şāyed bir nesne dēyem saña ḥoş gelmeye, baña (3) ḳaḳıyup zaḥmet vēresin. Eger ’ahd ēderseñ ki baña ziyān degürmeysin. Eger senüñile (4) ve senden ḡayrısıyla ne ḳadar ulular varısa baḥs ēdeyin.” Beşır eyitdi: “Allāh’u Te’ālā (5) ’ahdi senüñile benüm ortamda olsun, ḳorḳma ne bilürsen söyle” dēdi. Şeyh eyitdi: (6) “yā Beşır! saña ’İsā ḥālinden bir nesne şorayın.” Beşır eyitdi: “ne şorar[sın]?” Şeyh eyitdi: “’İsā (7) yer midi, iḳer midi, uyur mıdı ve hem olur mıdı?” Beşır eyitdi: “Ne ’ām, olurıdı.” Şeyh eyitdi: (8) “’İsā’nuñ atası var mıdı?” Beşır eyitdi: “yoğıdı.” Şeyh eyitdi: “İmdi yā Beşır! Ādem (9) peygāMBER daḫı yerıdı, iḳerıdı, uyurdı. Anuñ daḫı ’İsā leyin atası yoğıdı daḫı artuḡlaḡı (10) anası daḫı yoğıdı ki bir necis yerden ḳıḳup yunmaḡa daḫı iḥtiyacı yoğıdı. Pes (11) ’İsā Adem gibidür; Ḥaḳ Te’ālā ḳudret eliyle topraḡdan¹⁴⁴⁹ yaratdı, dedü[ḡü]ññüze inkār ḳaldı. (12) Bundan soñra şeyh ēydür: Beşır bir şu’alim daḫı vērdüm. ēydür siz mecmū’ñuz (13) senüñ üzerine ittifāk üzerine ētdüñüz ki ’İsā tıtuldı¹⁴⁵⁰, aşıldı, depelendi (14) ve gömildi. Üç günden soñra yine depelendi¹⁴⁵¹, girü göke ḳıḳdı. İmdi bu tıtulmaḡ¹⁴⁵² ve

¹⁴⁴⁸ sākit

¹⁴⁴⁹ dopraḳdan

¹⁴⁵⁰ dutıldı

¹⁴⁵¹ dirildi

¹⁴⁵² dutılmaḡ

kapılmak (15) kendü rızasıyla mıdı, yoksa degül miydi? eger ‘İsā’nuñ rızasıyla oldıysa Cuḥūdları (16) niçün melāmet édersiz. Zīrā, ‘İsā’nuñ dēdügin tıtmuş olurlar. Eger rızasıyla (17) degülise bil ki ‘İsā sevmedin ve depelemedin¹⁴⁵³ étdilerse pes ‘İsā bir ‘ācız kişi imiş¹⁴⁵⁴ (18) öldürmişler¹⁴⁵⁵ pes niçün anuñ ḥaqqında Tanrı mıdur? dērsiz yaḥud Tanrı’nuñ oğlıdur (19) dersüz¹⁴⁵⁶? Pes Tanrılığa layık ola.” dēdi. Beşīr, bunu işidicek mülzem oldı.

30a.

(1) eyitdi: “yā şeyḥ! şabr ét, bir keşīş getürem sen anuñ elinde mülzem olup rüsvāy (2) olasın.” dēdi. Yarındası şabaḥ olıcaḥ, Beşīr bir keşīşi getürdi. Efḫah ve a‘lem-i Nāşārā idi. (3) eyitdi: “yā kişīş! bu kişi ‘Arabdandır ki ‘ilim ve feḥm issi kişidür. Baḥs ét (4) Naşrāni édesin.” dēdi. Bir dem oturdılar bundan soñra keşīş şeyḥden söz açup (5) müteveccih oldı, eyitdi: “yā şeyḥ! señ güççik oğlan degülsin ki ‘akluñ tamām olmamış ola (6) ve katı pīr degülsin ki ‘aḫıl senden gitmiş ola. Ma‘būdiyye¹⁴⁵⁷ şuyına vaftīz édeyin, anadan (7) toğmış gibi günāhsuz Naşrāni o.”, dēdi. Şeyḥ eyitdi: “Ma‘būdiyye dēdigüñ ne şudur?” (8) Keşīş eyitdi: “bir arı şuyıdur¹⁴⁵⁸”. Şeyḥ eyitdi: “ol şuyı kim arıtdı?” Keşīş eyitdi: (9) “ben ve benden öñdin gelen keşīşler arıtdı.” Şeyḥ eyitdi: “hiç senüñ günāhuñ var mı?” (10) Keşīş eyitdi: “günāhum çok.” Şeyḥ eyitdi: “şol kimse ki kendü günāhından arı olıbmeye, (11) şuyı nite arıdı bile?” dēdi. Keşīş eyitdi: “ben arıtmam¹⁴⁵⁹ velīkin¹⁴⁶⁰ ‘İsā peygāMBER arı. (12) kıldı.” Şeyḥ eyitdi: “uş şimdi yalan söyledüñ. Keşīş olan kişiye yalan söylemek (13) revā olmaya; zīrā evvel ben ve benden öñdin gelen keşīş arıtdı, dēdi¹⁴⁶¹. Şimdi

---

¹⁴⁵³ dilemedin

¹⁴⁵⁴ olmuş olur

¹⁴⁵⁵ diğēr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁴⁵⁶ diyesiz

¹⁴⁵⁷ Ma‘mūdiyye

¹⁴⁵⁸ sudur

¹⁴⁵⁹ arıtmadım

¹⁴⁶⁰ lākin

¹⁴⁶¹ didüñ

‘İsā (14) arıtdı, dërsin. Elbette iki sözünden biri yalandur” dëdi. Keşîş ve Beşîr bu nesneyi (15) işidicek kıtı utandılar. Bundan soñra şeyh eyitdi: “Müsellem ki ‘İsā arıtdı, yā ‘İsā’yı (16) kim arıtdı? Keşîş eyitdi: “Yaħya peygāber Ürdün Irmağı’ndan yudı, arı kıldı (17) ve bereket du‘āsın kılpup baş sıgadı, du‘ā kıldı. Şeyh eyitdi: “yā keşîş çün (18) ‘İsā arınmağlığa Yaħyā’ya muhtāc oldı, i‘tikāduñuzca, ‘İsā’yı Yaħyā vaftiz etdi, (19) arıtdı dërsin, bu sözüñ, sözüñüzce bir günāhlu¹⁴⁶² kimse imiş. Yaħyā anı

30b.

(1) arı kılmış. Pes Yaħya andan haberlü olayıdı öyle olıcaķ niçün ‘İsā’yı ulūhiyyet ile şıfatlayasız?” (2) Çün bu sözi keşîş iş[t]di müteħayyir oldı. Beşîr kaçdı, Ol keşîşi kıovdı eyitdi: “Tañrı (3) seni rüsvāy kılsun; umarıdum ki gelesin bunu Nāşrāni edesin. Şimdi kıorķdum ki (4) sen müselmān olasın.” dëdi. Bundan soñra şeyhün baħt haberi kıayşere erişdi. Kıayşer şeyhi (5) okıdı, kıatına getürdi, eyitdi: “yā şeyh niçün bizüm dīnümüzü tenķ[ī]ş edersin?” Şeyh eyitdi: (6) “yā melik! Benüm bir dīnüm varıdur ki anda sākın¹⁴⁶³ edüm, çün beni depretdiñüz, elbette tırışum (7) yok tā mülzem olunca baħs etsem gerek Kıayşer eyitdi: “Nedür? Şeyh eyitdi: “Eylügün uluların (8) cem‘ eyle baħs edeyin, hüccetüm göresin ol vaķtin.” dëdi. Kıayşer emr etdi. İlinüñ (9) gāyet ulu keşîş [dür ki] andan ‘akl issi fehm issi ve zāhid puskopus medrepolid yogıdı, (10) anı getürdiler. Kıayşer emr etdi. Ne kıadar ekābir vezirler ve hāsekiler varısa ilerü ve varup (11) elin ayağın öpdı ve secde kııldılar. Şeyh Yakub göricek eyitdi: “Bu secde etdüñüz (12) kimdür, Allāh’dan ayrığa secde etmek revā degüldür.”dëdi. Eyitdiler: “Dīnimüz ulusıdur, (13) ‘ālim zāhid kışıdır. Sen daħı ilerü var elin öp izzet et.” dëdiler. Şeyh (14) tırdı, kıarşu vardı, selām vërdi. Bu hāķuñ içinde varup elin tıutup “hālün (15) nedür, ve hātünüñ ve oğulucuklarıñ hoşca mı?” dëdi. Keşîş eyitdi: ne söylersin benüm (16) gibi kışinün ‘avreti, oğlı kıızı mı olur; bu ne herze

¹⁴⁶² necis

¹⁴⁶³ sākıt

sözdür.” deyüp qatı qağıdı, (17) ditremek tutdı¹⁴⁶⁴. “Benüm ruhbānıgum ve zühdüm ve arılıgum qanda ki benüm oğlum, kızum ve ‘avretüm (18) ola” dedi. Bunuña qağıduğın göricek, dört yañadan cellādlar cüml[e] eyitdiler. (19) “yā melik! emir et, öñüñde boynın uralum; dīnümüz ulusı¹⁴⁶⁵ qağıdı, qayşer qağıdı¹⁴⁶⁶

31a.

(1) ‘ādilidi, bunlaruñ¹⁴⁶⁷ sözine uymadı. Şeyh gördi ki keşiş bu söze qağıdı, eyitdi: (2) “yā keşiş! Sen éydürsin ki Tañrı’nuñ oğlı, kızısı var saña oğıl, kız ve ‘avret olmaqlıqdan (3) izrār¹⁴⁶⁸ édersin ve hāyız ‘avretlardan murdār dēyü qarışmağdan¹⁴⁶⁹ qaçarsın. Evvelki (4) mecmū‘-ı ‘ālem¹⁴⁷⁰ ve yeri ve gögi ve ‘arş[ı] kürsī ve levhi qalemi yaratdı. Mecmū‘-ı hayvānatuñ rızqın (5) vericid[ür]. Meryem’uñ qarnına girdi, qarañuluk¹⁴⁷¹ içinde hayz kanıla toquz ay mülevves oldı. (6) Andan soñra toğdı dērsin.” Kendü murdār cismüñi ‘avret qaqtına varmaqlığı lāyık (7) görmezsin. Eger bu senüñ sözlēriñi gökler işideyidi yarulup yere düşeyidi. (8) Eger yerler işidse¹⁴⁷² pāre pāre olayıdı. Keşiş çün bu sözi işidicek¹⁴⁷³ müteḥāyyir olup (9) şākit oldu. Bir zamāndan soñra eyitdi ki: “Bu¹⁴⁷⁴ kişi şeytāndur, deñiz almış sizüñ (10) ortañuza getürmiş¹⁴⁷⁵ zinḥār bunı ortañuzdan giderüñ, yoğsa dīniñüzi (11) fesāda verür; sizi azdurur.” dedi. Şeyh bu sözi işidicek eyitdi: “Yā keşiş! beni (12) ortañuzdan çıka[r]mağa ivme, senüñile bir sözum dağı var.” Keşiş eyitdi: “Ne sözüñ (13) var?” Şeyh eyitdi: “Eger şol ‘İsā’ya tapduğunuz bundan ötürüyse¹⁴⁷⁶ ki atāsı (14) yok, Ādem

¹⁴⁶⁴ dutdı

¹⁴⁶⁵ ulısın

¹⁴⁶⁶ qağıtdı

¹⁴⁶⁷ bularuñ

¹⁴⁶⁸ iḥtirāz

¹⁴⁶⁹ qarışmaqlıqdan

¹⁴⁷⁰ ‘ālemi

¹⁴⁷¹ qarañlık

¹⁴⁷² işide-y-idi aşağas geçe-y-idi ve eger tağlar işide-y-idi, pare pare olup yıkıla-y-idi”

¹⁴⁷³ işitdi

¹⁴⁷⁴ işbu

¹⁴⁷⁵ bırakmış

¹⁴⁷⁶ ötürü ise

peygamberüñ daħı atası yoğ, pes aña¹⁴⁷⁷ tapmağ daħı yigrek ola. “Eger eydürsēñüz ki (15)¹⁴⁷⁸ Tanrı’nuñ oğıdır, anuñiçün ki atası yoğ, pes Ādem’üñ daħı atası aña zamm etmek (16) gereksiz Tanrı’nuñ oğı ikidür deyesiz. Eger ‘İsā Tañrı’dur yā Tanrı’nuñ oğıdır (17) dedüñüz bundan ötürü¹⁴⁷⁹ ise ki uludur gördi. Tevrīt’de ve Kıssaş-ı Enbiyā (18) kitāblarında getürmişdür, Hiraql benī ‘aleyhi’s-selām erden, ‘avratdan oğlandan sekiz (19) ādem¹⁴⁸⁰ bir defa’ da vefāt etmişleridi, bunlaruñ¹⁴⁸¹ üzerine uğradı ki süñükleri

31b.

(1) kaçşaşmış yatur; bunlaruñ hālinden su’al etmeğiçün du’ā kıldı, mecmū’ (2) dirildi. hāllerinden sü’al etdi, girü vefāt etdiler. Pes ol ‘İsā hađđında (3) dedigiñüz sözünüñ hađđında demek gerekdi. Eger ‘İsā daħı hađđında elinden (4) ‘acāyib nesnelere izhār oldu dersēñüz Yūşa’ bin-Nūn ki Mūsā’nuñ şakirtlerinden (5) kendü zamanındağı gerden-keş kāfirlerle ceng etdi ta şuña degin ki güneş (6) batmağa yakın oldu, döndi güneşe hitāb etdi ki: “Yā güneş! Tañrı’nuñ emriyle girü (7) dön dedi. Kāfirleri şıdı, ceng fark¹⁴⁸² oldu. Andan soñra güneş batdı. Bundan (8) ‘acaib¹⁴⁸³ ne ola? Eger ol nesne ki anuñ hađđında göge çıđduğı¹⁴⁸⁴ içün¹⁴⁸⁵ ise İdris (9) benī ‘aleyhi’s-selām, göge¹⁴⁸⁶ çığduğı bir od şeklinde nurdan ata binüp¹⁴⁸⁷ göge ref’ oldu. (10) feriştehlere ki her gün adamuñ yazuğın yazarlar, her gün göge (11) çıkarlar ve inerler. Pes gerekdür ‘İsā hađđında dedigiñüz sözleri bunuñ¹⁴⁸⁸ hađđında (12) demek gereksiz. Yāħuz¹⁴⁸⁹ ‘İsā maħlūđdur hađđ, peygamberdür deseñüz gerek. Keşiş bu (13) sözleri işidicek

¹⁴⁷⁷ oña

¹⁴⁷⁸ ‘İsā

¹⁴⁷⁹ ötrü

¹⁴⁸⁰ biñ kişi

¹⁴⁸¹ bularuñ

¹⁴⁸² fariğ

¹⁴⁸³ aceb

¹⁴⁸⁴ çığduğından

¹⁴⁸⁵ ötrü

¹⁴⁸⁶ “göle” yazıyordu “göke” diye düzelttik

¹⁴⁸⁷ “binüm” yazıyordu “binüp” şeklinde düzeltilmiştir.

¹⁴⁸⁸ bularuñ

¹⁴⁸⁹ veyāħud

ķayşre: “Yā Melik! Bu ķişi[yi] Őol bizüm ulu kilīsaya gönderdün¹⁴⁹⁰ (14) kim aña¹⁴⁹¹ giren elbette¹⁴⁹² Naşrāni olur.” dedi. Melik buyurdu, aldılar Őeyh[i] kilīseye gönüldi[ler]. (15) Őeyh eyitdi: “Beni nereye¹⁴⁹³ alup gēdersiz, ol¹⁴⁹⁴ hūccetsüz dīnūñuze göre¹⁴⁹⁵ mi (16) dērsiz? ol hoz muhāldür.” eyitdi: “Yok, seni Tanrı’nuñ evlerinden bir eve iletirüz.” (17) dediler. “Varasın ibādete meşgul olasın, hīç saña zarar degürmeyeler.” Őeyh eyitdi: (18) “Baş üzerine varayın.” dedi. Çün Őeyh[i] kilīsāya ilettiler, ķapudan iĉerü girdi, (19) el ķulağına urup hūb¹⁴⁹⁶ āvāzıla ezān oķudı. Mecmū‘-ı bu kilīsāda ne ķadar

32a.

(1) ruhbān ve keluğura (?) papas varısa cem‘i efğān¹⁴⁹⁷ ēdüp ĉevresine (2) ũşdiler. Hīç birine iltifāt ētmedi, tā Őuña degin ki ezān tamām ētdi. Bu kilīsādaki¹⁴⁹⁸ (3) halk[a] haber ētdiler kilīseyi harāb ētdi ũrmaz ĉağırur, bilmezüz ki nedür, dedi. (4) Ķayşer Őeyh[i] oķıdı. Niĉün öyle ētdün? diyü sū‘āl ētdi. Őeyh eyitdi: “Gördüm ki (5) bir ulu görklü ev, ol evün ki iĉinde Tañrı’nuñ görklü¹⁴⁹⁹ adın zıkr (6) ētdüm. An[un]ĉün Őuçlu mı oldum?” dedi. Ol Ķayşar’un öñinde bu Őeyhün bu sözün (7) işidicek, mecmū‘-ı ķaşd ētdiler ki Őeyh[i] öldürelər. Ķayşer bunlarun bu fi‘lin tıydı, (8) ‘ādil pādīşāhıdı, bunlar ēyitdi ki: “Size bunı depelemek yokdur. Zīrā ki bir kimse ki (9) Őuç işlemeye ve hūccetile yēñmeyesiz” dedi, sekitdi. Bundan soñra ķayşar Őeyhi ilerü (10) oķudı¹⁵⁰⁰, hayli nesne verdi, bugünkü gündən seni āzād eyledüm¹⁵⁰¹, dedi. Yoldaşlar ile¹⁵⁰² (11) ķılağuz ķoşup Rūm sınırından ĉıķardı. Bu hikāyet: Naşārānuñ

¹⁴⁹⁰ viribimek gerek

¹⁴⁹¹ girmedı

¹⁴⁹² illā

¹⁴⁹³ nire

¹⁴⁹⁴ beni

¹⁴⁹⁵ dōne

¹⁴⁹⁶ hōş

¹⁴⁹⁷ fiğān

¹⁴⁹⁸ kilīsādağı

¹⁴⁹⁹ görkülü

¹⁵⁰⁰ ķodı

¹⁵⁰¹ itdüm

¹⁵⁰² yoldaşlarıyla

(12) za'ifliğe¹⁵⁰³ delâlet eder ve bu şeyh dutsak olduğu zamân Zülkarney'nün (13) bin¹⁵⁰⁴ seksen dörd yılıydı. Rûm padişah Koşandin tekfur oğlu Laos¹⁵⁰⁵ (14) tekfur zamânyıydı, aña dahı ol zamânda kayser-i Rûm dèrlerdi ve 'Amr bin¹⁵⁰⁶ Ümeyye'nün (15) hilâfeti zamânyıydı. Valih İ'slim Ba'sşâb naşârâ ki bir cemâ'at ki (16) anlara Ya'qubiyye dèrler, eydürler ki Muhammed girçek peygâmberdür¹⁵⁰⁷. Ammâ¹⁵⁰⁸ İsmâ'îl peygâmbere (17) oğlanlarına mahşusdur ya'nî 'Araba veribinilmişdür¹⁵⁰⁹, Benî İ'srail dèrildiği¹⁵¹⁰ gibi¹⁵¹¹ (18) cevâb yazaydı ki: Çün beni¹⁵¹² dèyü ikrâr edersiz¹⁵¹³ nebî¹⁵¹⁴ olan hod yalân (19) söylemez, elbette gèrçek olsa gerek. Hâl- bu- ki Muhammed Resû'lullâh hazret eydür: ba'is

32b.

(1) “bu'istü ilâ-küllil-insi ve'l-cinni” demişdür ya'nî mecmû'-ı âdem oğlanlarına ve perîlere¹⁵¹⁵ veribinildüm. Pes (2) 'Arab veribinildi dedigünüzni tevcîh ola. Sû'âl Naşârâ eydür ki: 'İsâ 'aleyhi's-selâm, Cebrâ'îl (3) nefhinden oldı. Muhammed necis menîdendür, eyle olsa 'İsâ yigdür Muhammed'den. Cevâb: biz eyderüz ki (4) 'İsâ nefh-i Cebrâ'îl'den ve Meryem'ün menîsindendür nite ki Muhammed eyledür. Zîrâ her âdem oğlanı (5) menîdendür ve rahm-i fereştehün nefhındendür. 'İsâ dahı fereştehün nefhındendür ve Meryem'ün (6) rahminden hâşıl oldı. Pes menîden olmaqlık Muhammed'e ta'n olmaya. Eger ta'n olurısa, 'İsâ (7) hakkında dahı ola. Sû'âl Naşârâ, 'İsâ cihân hatunlarunuñ beğâyet arasından (8) ve

---

¹⁵⁰³ za'ifliğine

¹⁵⁰⁴ yüz

¹⁵⁰⁵ Laonus

¹⁵⁰⁶ Amrubni

¹⁵⁰⁷ nebîdür

¹⁵⁰⁸ evet

¹⁵⁰⁹ veribinildi

¹⁵¹⁰ veribinilmedi

¹⁵¹¹ diğere nişhalarda geçmemektedir.

¹⁵¹² nebî

¹⁵¹³ itdiñüz

¹⁵¹⁴ yazmada benî olarak yazıyordu. Nebî olarak düzeltildi.

¹⁵¹⁵ perîlere

Tañrı kıatında maqbūlinden¹⁵¹⁶ tođdı. Muħammed bir puća tapucı necis müşrik ħatūndan tođdı. (9) Pes ‘İsā’nuñ ola cevāb: biz eyderüz ki, bu siz dedigūñüz Muħammed’uñ kemāl-i fażiletine¹⁵¹⁷ (10) delālet eder. Anuñiçün ki müşrik kāfirler içinde tođdı, put persetler içinde (11) büyüdi, bu mecmū‘ ayile ħūların¹⁵¹⁸ ħūlanmadı¹⁵¹⁹, belki anlara muħālifet etti; Ĥaķ Te‘ālā’nuñ (12) birliğine inanup epsem tırdı tā şuña degin kim Ĥaķ Te‘ālā anı peygāMBER kıldı ve ‘ūlum-ı (13) ser‘āid¹⁵²⁰ ve ‘adilden ve siyāsetden ve şol mübālağa ve şol gāyete yetiştı¹⁵²¹ ki (14) yeryüzünde sākın olan ādem ođlanından bir kimsene ol gāyete erişmişdür¹⁵²². İmdi (15) bu nesne ki aña ħāşıl oldu, ħıleyile mücāhide ile degül belki Ĥaķ Te‘ālā’nuñ fażlı keremiyledür. (16) Ol kimsenüñ ħilāfınca ki bir kıavm içinde kıopa anlaruñ ‘ādetleri ile ekşeri aĥvāle (17) ‘ādetlene, ‘İsā gibi anası ‘adetin ‘ādetlenmedi ve benī İsrā‘il müvahhidleri içinde yürüdi. (18) Andan soñra nübüvvet geldi ve İbrāħim peygāMBERüñ ođlanları üzerine fażilet bundan (19) ötrüyüdi ki ya’nī İşĥāķ ve Ya’kıub ve Dāvuđ Süleymān üzerine zīrā bunlar¹⁵²³

33a.

(1) ataları anaları dīnin göre geldiler ve anlaruñ ‘ādetlerin ‘ādetlendiler. İbrāħim ‘aleyhi’s-selām (2) Muħammedleyin küfür ehlinüñ içinden kııķdı, İkin İbrahim Tañrı bu ola dēyü aya, güneşe (3) secde etti. Muħammed anı daĥı etmedi. Sū‘āl Naşārā eydür: “‘İsā beşikde iken söyledi, (4) Muħammed ođlancuķlar söylediği vaktin¹⁵²⁴ söyledi¹⁵²⁵. Pes ‘İsā Muħammed’den yig ola. Cevāb: (5) Biz eyderüz ki, ‘İsā’nuñ ol vaktide söylediği kendü ihtiyārıla degülüdi, belki Ĥaķ (6) Te‘ālā’nuñ irādetiyle

¹⁵¹⁶ maqbūlesinden

¹⁵¹⁷ fażlına

¹⁵¹⁸ ħūyların

¹⁵¹⁹ ħūylanmadı

¹⁵²⁰ şerāyi‘den

¹⁵²¹ irişmişdür

¹⁵²² irişmemişdür

¹⁵²³ bular

¹⁵²⁴ vaktde degin

¹⁵²⁵ söylemedi

‘İsā’dan ol kelām yaratdı. Meryem’e kerāmet olsun deyü (7) ve töhmet ve zinā ki Cuhūdlar Meryem hakkında etmişdür ki def’ etmekden ötrü ki “inni ‘abdullahi (8) atāniye-l kitābe vece‘alenī nebiyyen mübāreken eynemā küntü ve evsānī bi’ş-şalāti ve’z-zekāti mā-dümtü hayyen (9) ya’nī “Tañrı’nuñ kulıyın baña kitāb geldi ve beni nebī kıldı, mübārek kıldı. Her kıanda olursam (10) baña emr êtdüğü nāmaz kılam ve zekāt verem. Mādem ki diri olam.” dēdi. Bu sözi söyledi, (11) söyledüğinden murād oldı ki nazarı Naşārā baña Tañrı diyeler ammā Muħmmmed toğduğı vaqt (12) yeryüzinde nice dürlü ‘ācayibler zāhir oldı. Evvel bu ki, cemī‘-i Dünyā yüzinde ne kıadar (13) putlar varısa Muħmmmed Resül Allāh tođduğı¹⁵²⁶ gice yüzün düşdi. İkinci bu ki, Naşārā (14) vilāyetinde ne mu‘azzām kilisālar varısa kıapuları¹⁵²⁷ aşığa geçdi kıatta şöyle (15) oldı ki mecmū‘-ı ħalāyık müteħāyyir olup işbu Dünyāda ne vākı‘ oldı dēyüp birbirine (16) şordılar. Üçünci bu ki, Muħmed resū‘ullāh toğduğı vaqt kıayşer’ün taht[ı] (17) ditredi, kıayşer tahtından düşdi. Tez müneccimleri okıdı, ħāl nedür, bilün¹⁵²⁸ dēyü şordı (18) ve kilisānuñ kıapusın aşığa geçdüğün naql êtdiler, kıayli perişān oldı. Müneccimler (19) müħlet¹⁵²⁹ alup ikinci gün kıaber vêrdiler ki āħır zamān peygāMBER Muħmmmed resū‘ullāh Dünyāya

33b.

(1) gelmişdür, bu ‘alāmetler oldur, dēdiler. Dördünci bu ki, Kısrā’nuñ sarayları kıüngüresi (2) yere düşdi, altundan ve gümüşden bir yüce maķşüresi varıdı, ol yıkıldı ve Kısrā (3) tahtında otururken taht ditredi, kend[ü] aşığa düşdi. Bu heybeti göricek ol (4) vaqt Kısrā Nüşirevān idi “çevre illere ‘Arab’a ‘Acem’e adamlar şaldı, üstād müneccimler getürdi, (5) analara şordı. Analara daħı eyitdiler ki: āħır zamān peygāMBERİ Muħammed bin ‘Abdullah vücūda (6) geldi, bu ‘alāmetleri oldur dēdiler.

¹⁵²⁶ doğduğı

¹⁵²⁷ kıubbeleri

¹⁵²⁸ bilü verün

¹⁵²⁹ mehl

Bêşinci budur ki; oda tapucılarıñ odı ki İbrāhīm (7) peygāMBER zamanından berü yanar idi, Muḥammed resūl'ullāh toğduğı gice şovıdı¹⁵³⁰; mütahayyir oldılar, (8) anlar dağı Cāmāsb- nāme'ye bağdılar, gördiler kim ḥakīm işāret etdüği āhır zamān peygāMBERİ ve (9) āhır zamān pādişāhı toğmış, munşif olup ferāğat étdiler. (10) Ba'zılarına oda yağup tapdılar. Bu mecmū'-ı ḥalk¹⁵³¹ içinde meşḥū[r]dur. Meger şol kimse (11) ler ki mütekebbİR¹⁵³² olalar, kulağına koymalar¹⁵³³. Muḥammed resūl'ullāh ḥazretinüñ acāyibin ve mucizātın (12) yerinde mütālī'a kılanlar vaşfa beyāna şığmaz 'acāyib bulalar. Sü'al: Naşārā eydür, gerek (13) Muḥammed resūl'ullāh uzun zamānda tevḥİdden ḥalīyidi, 'İsā beşikdeki zamānda (14) ta göge ki ref' olunca tevḥİdden tā'atden ḥālī ve degülidi. 'İsā beg ola. Cevāb: (15) biz eyderüz lā-nüsellüm ki Muḥammed tevḥİdden tā'atden ḥālī ola belki müşrikler (16) ortasında putlar¹⁵³⁴ ḥorlıđa¹⁵³⁵ Allāh'u Telā'ya senā étmekligile meşḥūrıdı. Aşlā (17) giçiklikden tā ul[u]lığa değin hergiz puta¹⁵³⁶ tapmadı, dāyım 'aql kabül etdüği (18) işi işledi, Naşārā ve Yahūdī¹⁵³⁷ dīnine uymağdan Ḥađ Te'ālā şağladı. (19) Anuñiçün ki naşārā ve Yahūdī¹⁵³⁸ ki 'İsā ve Mūsā şarī'atın terk edüp fesāda

34a.

(1) varmışlar idi ve İncİL dutarıdı. Kelimelerinden niçesini taḥrİf étmİşler idi. Ḥađ Te'ālā (2) bunlaruñ bātıl şerī'atından Muḥammed resūl'ullāhı şağladı. Sü'al: Naşārā éydürler ki 'İsā 'avret (3) almadı ve şehvete uymadı. Muḥammed şehvete uydı, Kendü dīninde dörd 'avret almağdan (4) artuğ buyurmadı, Kendü toğuz 'avret aldı. Cevāb: biz eyderüz ki 'avret almağ qaravaş (5) tutmađ¹⁵³⁹ Ādem peygāMBERden kalmış

¹⁵³⁰ söyindi

¹⁵³¹ ḥalayık

¹⁵³² Mükābire

¹⁵³³ koymaya

¹⁵³⁴ butları

¹⁵³⁵ ḥorlamađıla

¹⁵³⁶ buta

¹⁵³⁷ yehūd

¹⁵³⁸ yehūd

¹⁵³⁹ dutmak

sünnetdür. Bunı bilmezsın şol vaqt ki Allahu Te'ālā Havva (6) anamuzı Ādem atamuzā çiftlendürdi, anda eydi ki hamd benüm senāmdur. 'azamet benüm izārımdur. (7) Kibriyā benüm ridāmdur. Mecmū'-ı halāyık benüm kulum ve qaravaşumdur. Her nesne[yi] çift çift yaratdum (8) tā ki benüm birliğüme inanalar. İmdi ey fereştehlerüm göklerimizde yerlerimizde sakin olanlar, (9) ve ey 'arşum getüren feriştehler tanuk olun ki qaravaşum Havva'yı kulum (10) Ādem'e çiftlendürdüm ki mihrı benüm tesebbübüm, taqdīsüm ve tehlīlüm ve tahmīdüm¹⁵⁴⁰ ola. Pes çiftlenmek (11) peygāberler ortasında tā kıyāmete degin sünnet-i ilāhī ve sünnet-i enbiyā ola. Bu taqdīrce (12) Muḥammed sünnet-i ilāhiyye, ¹⁵⁴¹ enbiyāya ¹⁵⁴² etmiş oldu. Pes niçün şehvete uydu diyü (13) ta'n eder siz? Ol dörd avrātından artuk dedigünñüze cevāb (14) oldur ki; erdüğü peygāberler şerī'ātinden 'ādetine muqadder degülidi. İşitmedügümüzi (15) kitablarıñuzda var Davude'n-nebī, toḫsan toḫuz 'avret almış idi. Soñr[a] Oriya'nuñ (16) 'avreti daḫı aldı tamām yüz oldu ve Ya'qūb peygāber meşhūrdur ki on iki oḫlı (17) bir kıızı varıdı ¹⁵⁴³ 'avretten toḫdı ve Süleymān peygāber kabinlü üç yüz 'avret aldı. (18) Qaravaşınıñ ḫaddi yoḫıdı. Pes taqdīr üzere ibtidā'i İslāmda ne ḫadar 'avret almak (19) gerek, muqadder degülidi. Soñra mensūḫ oldu; dörd 'avret almak gerek diyü āyet nāzil¹⁵⁴⁴

34b.

(1) oldu, ol miqdār ki Muḥammed'ün elindeydi¹⁵⁴⁵, bākī ḫalmaḫlık aña maḫşūş oldu, ḡayr tecāvüz (2) etmedi. *Su'āl*: Naşārā eydürler ki 'İsā'nuñ mu'cizātı siḫirden irāḫdur, zīra ḫaḫdur, (3) beşer degüldür. Ölü diriltmek gibi anadan gözsüz¹⁵⁴⁶ toḫanı

---

¹⁵⁴⁰ temedüm
¹⁵⁴¹ sünnet-i
¹⁵⁴² mütābi'at
¹⁵⁴³ dörd
¹⁵⁴⁴ geldi
¹⁵⁴⁵ elinde idi
¹⁵⁴⁶ gözsüz

gözlü etmek gibidir. Abraş (4) cüz[z]am hoş etmek, delüyi uşlu¹⁵⁴⁷ etmek¹⁵⁴⁸, az nesneyi çok etmek gibi, Bu kadar nesne ‘İsā’dan (5) zühür etdi. Pes ‘İsā yig ola. Cevāb: biz eydürüz ki, Muhammed dīni ‘İsā gibi¹⁵⁴⁹ ölüyi¹⁵⁵⁰ diri kılmadı¹⁵⁵¹. (6) Meşhūrdur İbni Ebī Vefā’nuñ¹⁵⁵² kızını diri kıldı ve Necrān kabīlesinden bir qarı kırk (7) ulu¹⁵⁵³ Naşrāniyle¹⁵⁵⁴ bir olmuş çürümiş oğlanuñ kemiklerin getürüp Muhammed katına geldiler. Eyitdiler: (8) “Yā Muhammed! Eger gerçek peygāMBER iseñ, işbu oğlumı diri kılasın.” dēdi. Bu mecmū’ gelen Naşrāniler (9) müselmān oldılar ve enşarda Nu’ mān Zaferī dērlerdi, bir kişi urmuşlar, gözi (10)¹⁵⁵⁵ çıkmış, taşra yatur. Aldı ol gözi yerinde kodı, mübārek ağzı yarında birez (11) dükürdi, derhal hoş olup evvelkiden yig oldı¹⁵⁵⁶. Dağı azacuk şuyı¹⁵⁵⁷ kim abdeste (12) yetmezidi, gaza yolında niçe çok cema’ata atalarına tavarlarına yetişüp kandurdi ve dağı (13) gökde aya barmağıla işāret eyledi, ay iki pāre olup bir pāresi Hıra tağınuñ (14) etegine ve bir pāresi depesine düşdi. Ol vaqtde bu nesne mecmū’-ı hālayık gördiler (15) ve dağı bir Bedevī Arab bir keleri tutdı, peygāMBER katına geldi. Ber- sebīl-i istiḥzār¹⁵⁵⁸ ki aña şora: (16) İşbu etegümdeki nedür?” diye cema’at içinde ol keler şöyle Muhammed’uñ peygāMBERliğine tanuqlık (17) vērđi. Mecmū’-ı halk anuñ sözün diñledi ve hacc yolında gideriken ol deve şikāyet (18) eyledi. İssiden şatun aldı azād etdi. eydür: “İssine naşīḥāt etdi, yüki miqdārınca (19) ur, dēdi. İmdi Muhammed Muştafa’nuñ mu’cizātaların göreyin diyen kişiler muṭavvel eḥadīs¹⁵⁵⁹

1547 sağ

1548 ve suyu süci itmek

1549 layın

1550 ölü

1551 kıldı

1552 evfā

1553 şeyḥ

1554 naşrānıla

1555 Muhammed’e haber oldı, geldi, gördi ki göz

1556 gördi

1557 su-y-ıla

1558 istiḥzā

1559 ḥadīs

35a.

(1) kitāblarına müṭāla‘a eylesünler, tā kim ‘acāyib göre. Naşārā İşbu mecmū‘ zikr (2) étdüğümüz ırāq nesnelerdür, maḳdūr-ı beşer degüldür. Su‘āl Naşārā éydürler ki: “İşbu (3) nesnelere ki elinden zāhir oldu, sözinden bildük ya‘nī siz tevātürile bildük dērsiz. (4) İmdi sizün tevātürile bildüğünüz şahīḥ ise bizüm daḫı şahīhdür. Eger sizün şahīḥ (5) degül ise bizüm şahīḥ degüldür. Su‘āl: Naşārā ve Yaḫudi la-nüsslim ki Muḫammed’ün mu‘cizātı (6) tevātürile s̄ābit ola? Cevāb: Biz eyderüz ki: İşbu sözüñüzi tevcīhdür, zīra sizüñile bizüm (7) ortamuzda bu cimā‘yladur¹⁵⁶⁰ ki Muḫammed Bin ‘Abdullāh bin ‘Abdü'l-mütṭalib peygāberlik da‘vāsın Rūm (8) p ādişāhı Hiraql zamānında ve ‘Acem pādīşāhı Kisrā’nuñ zamānında kıldı ve da‘vāsına¹⁵⁶¹ (9) muvāfiḳ ‘ādetden taşra¹⁵⁶² ilinde ‘acāyibler izḫār étdi. Kāfirlerden ol vaḳt niçesi anuñ (11) mu‘cizātı idi. İmdi çün Abdü'l-mütṭalib oḒlı ‘Abdullah oḒlı Muḫammed peygāberlik da‘vāsın kılduḒından (12) inkāruñuz yoḒ. Tevātürile s̄ābit olmuşdur. Pes ol elindeki zāhir olan ‘acāyibler¹⁵⁶³ daḫı (13) anuñ mu‘cizātı ola. Tevātürile s̄ābit olmuş ola. Nicesi ki ‘İsā peygāberün ve Mūsā peygāberün (14) peygāberlik da‘vā[sı]¹⁵⁶⁴ kıldukları ellerinde ‘ādetden taşra ‘acāyibler gösterdikleri tevātürile (15) s̄ābit oldu, diyevüz. Sū‘āl: Naşārā ve Yaḫudi éydürler ki: tevātürün şartı nedür ki (16) tevātürile s̄ābit oldu diyersiz? Cevāb: biz eyderüz ki: tevātürün iki şartı var; birisi (17) oldur ki: Ḥaber verenler çoḒluḒda şu¹⁵⁶⁵ ḫadde varmışlar¹⁵⁶⁶ ki ‘ādetince bularuñ yalan üzerine (18) ittifaḒ etmedükleri mümteni‘ ola ya‘nī bu ḩadar cema‘āt ittifaḒ édüp işbu nesne gerçekdür deseler, (19) kimse anlara yalandur diyemeye. İkinci oldur ki; ol nesneden ki ḫaber vēreler ol nesne maḫsūs

¹⁵⁶⁰ icmā‘ idür

¹⁵⁶¹ da‘vāsine

¹⁵⁶² daşra

¹⁵⁶³ izḫār itdi. Kāfirlerden ol vaḳt nicesi anuñ mu‘cizātı-y-ıdı

¹⁵⁶⁴ da‘vı

¹⁵⁶⁵ şol

¹⁵⁶⁶ irişeler

35b.

(1) ola, geçen¹⁵⁶⁷ pādişāhlardan ulu şehirlerden haber vèrmek gibi, meşelā İskender-i (2) Rumī'den, Kistrā'dan, Kayşār'dan, Hi[n]düstān'dan, Mısır'dan, Semerkand'dan haber vèrdiler, işde, (3) bunlara¹⁵⁶⁸ maşsūs nesnelerdür, kimse bunlara¹⁵⁶⁹ yalan dèyümez. Sū'āl: Naşārā (4) ve Yehūda eydür ki Muḥammed ki elinden 'ādetden taşra¹⁵⁷⁰ olan nesneler mecmū' sihr idi, mu'ciżāt (5) degül idi. Cevāb: Biz eyderüz ki bu siz bize étdigüñüz sū'āl, bi-'aynihī Mūsā elinde (6) ve 'İsā elinde ve girü kıalan enbiyālar elinde 'ādetden taşra vāki' olan 'acāyibler daḥi daḥi (7) vardur. Zīrā ḥaqqum¹⁵⁷¹ bunlaruñ elinde zāhir olan¹⁵⁷² mu'ciżāta¹⁵⁷³ sihr dèdiler¹⁵⁷⁴. Pes anlaruñ (8) elinde¹⁵⁷⁵ olan mu'ciżāt ise Muḥammed'üñ daḥi elinde zāhir ola mu'ciżātdur. Halbuki sihr dèdügüñüz (9) bir ḥayāldür, ḥaқиқati yoқdur, ammā bu 'ādetden taşrağı nesne ki Muḥammed'üñ elinde zāhir olmışdur. (10) Muḥaқaқdur az ta'āmıla niçe çok kıavmi toyrduğı gibi ve şu kıuyusına işāret édüp (11) şuyı taşra geldügi gibi ve uşacuk taşlar kendü elinde söyledügi gibi ve ol (12) 'Arab elinde keler söyledügi gibi bularuñ sözleri girü kıalan ādem oğlanı kelāmı gibi (13) feḥm olup añlanurıdı, nite ki bu cevā[b]uñ¹⁵⁷⁶ baḥsine işāret geçdi. Sū'āl: Nasārā (14) ve Yaḥūda¹⁵⁷⁷ eydürler ki: Muḥammed Mūsā'nuñ ve 'İsā'nuñ dīnini ve kıalan kıtāb issi peygamberlerin dīnini (15) neşē étmek ister. "Tañrı böyle buyurdu ki : ol dīnleri kıoyasız benüm dīne uyasız." İmdi (16) bu neşē étmek ister. Mü'eddīdür ya'nī bedāye peşimānlığa, bedāyedür ḥoz Allāh Te'ālā'ya cāyız degül, (17) buyurduğı işden

---

¹⁵⁶⁷ geçmiş

¹⁵⁶⁸ bular

¹⁵⁶⁹ bulara

¹⁵⁷⁰ vāki'

¹⁵⁷¹ ḥasm

¹⁵⁷² sihrdür

¹⁵⁷³ mu'ciżāt degül diyü bilevüz

¹⁵⁷⁴ diğēr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁵⁷⁵ elinden zāhir

¹⁵⁷⁶ metinde civanuñ şeklinde yazılmıştı, "cevā[b]uñ" şeklinde düzeltilmiştir.

¹⁵⁷⁷ yehūd

peşimān olup girü dönmeñ. Pes Muḥammed bir nesneye şürü' etti ki (18) Allāh cāyiz ve lāyık degül. Eyle olsa nebī olmaya. Cevāb: Biz eyderüz ki; Allāh'u Te'ālā mecmū' - 1 (19) ḥayvānat yarattı, cān verdi, nice müddet besledi, andan soñra öldürüp fānī eyledi

36a.

(1) bedāyeye mü'eddī olmaz ve daḥı Hāḫ Te'ālā otları ağaçları bitürmegile yeri diri kıılır. (2) Girü ḳurutmağıla öldürür, bedāye mü'eddī olmaz. Pes Allāh'u Te'ālā ḥalayık ortasında (3) bir ḥüküm nesh' etse niçün bedāye mü'eddī olur, diyesiz. Su'āl Yaḥudīler¹⁵⁷⁸ éydür: (4) Sebt günü içün Hāḫ sūbhānehu ve Te'ālā, Tevrīt içinde éyitmişdür ki haftada¹⁵⁷⁹ sebt (5) günin şaklañ ol günde 'ibādetten ve tã'atden¹⁵⁸⁰ ve zikrden ḥālī olmañ ve Mūsa (6) peygāMBER éyitmişdür ki “Temessekü bi's-sebti ebeden” ya'nī “Şenbih gün eyü gündür, temessük édün! (7) ya'ni güne ḳatı ağır i'zāz¹⁵⁸¹ édün! dayīm.” Mūsā demişdür: “Temessükü bi's-sebti mā-demeti'is semāvātü (8) ve'l-arzu” Ya'nī şenbih gününü temessük edinün, ol gün ağırlamasun terk eylemeñ mādem ki (9) yer gök ḳāyimdür ya'nī ḳıyāmete degin ve daḥı Mūsā demişdür ki “Temessük bi's-sebti feinnehü (10) ve li-zürriyyetekümü'd-dehre” Ya'nī “şenbih gününü temessük édün ki be-dürüstī ol şenbih gün (11) size ve sizün oğlancıklarunuza uzun zamānda bayrāmdur, ya'nī dükenince bayram ola.” (12) dēdi. Siz ve Muḥammed işbu nesnelere mecmū'ın nesh' etmeklige geldi. Pes kāzib ola. Nite nebī (13) ola, dēdiler. Cevāb: biz éyderüz ki: lā-nüsellim ki işbu zıkr étdüğünüz Mūsā'nuñ (14) ḳavli ola, yāḥud eyderüz işbu naḳl étdüğünüz Tevrīt sözi idügin ve Mūsā'nuñ (15) ḳavli idügin neyle bildünüz. Eger tevātürle bildük derseñüz, tevātür sizün ortañuzda (16)

---

¹⁵⁷⁸ cūḥūdlar

¹⁵⁷⁹ hefde

¹⁵⁸⁰ diğere nüshalarda geçmemektedir.

¹⁵⁸¹ izzet

münkâti¹⁵⁸² olmuşdur, şol vaxtdan yêrdeki baht-ül- nefr¹⁵⁸² bir def'a Yahudilerün¹⁵⁸³ mecmûi¹⁵⁸³ (17) ulu dānişmendlerin kırdı ve bulduğı Tevrît nüshaların oda yaqdı, nice yıl cuhūdlar (18) Tevrît bulmadılar. Bundan soñra bulara Tevrît hāşıl oldu. Pes ol Tevrît (19) mu'temide¹⁵⁸⁴ 'aleyhi Tevrît olmaya, zīrā ziyāde noqşān vaki¹⁵⁸⁴ olmuşdur. Nite ki Hāq Te'ālā

36b.

(1) buyurur ki: “yüharrifüne'l-kelime 'an mevāzi'ihî” ya'nî Cuhūdlar şunlardır ki kelimelerini (2) yêrlü yêrinden argururları deyü yoyarlar hūşusa ki Taṭus zamānında Cuhūdlar (3) şöyle kavli¹⁵⁸⁵ diye¹⁵⁸⁶ ki vaşfa şıgmaz ve kırğundan kırtulanın mezkūr Taṭus kimin adalara (4) dökdi¹⁵⁸⁷ ve kimin Rūm eline ve kimin Deşt iklimine ve kimin Fārs iklimine dağıtdı¹⁵⁸⁸ (5) ve kitābların oda yaqdı niçe yıl kitābsuz qaldılar. Pes tevātür bu naql i[t]dügünüñ ise qanda (6) bulunur, zīrā ki iki pādīşāh zamānında tevātürünüñ münkâti¹⁵⁸² olmuşdur. Biz¹⁵⁸⁹ cevāb (7) müselleme ki ol Mūsā'nuñ kavli ola, lā-nüsellim ki ebeden dēdüginden murād devām murād (8) ola, belki bundan mübālāğa¹⁵⁹⁰ dīnlemiştir¹⁵⁹¹ ki nice uzun müddet temessük edeler, ya'nî biñ¹⁵⁹² yıl (9) miqdārı dañı artuq, tā şuña degin ki anı neşh eder. Bir nebī gele. Bir cevāb eyderüz ki, (10) Mūsā peygāMBER ba'z Mūsā mevzi'da ebeden¹⁵⁹³ erkandan devamidi denilemez. İmdi uş anuñ (11) gibidendir. 'Āmil kışşasında ki Mūsā peygāMBER emr etdi ki varuñ bir şıgır boğazlañ, ol şıgıruñ (12) bir pāresiyle uruñ, ol 'Āmil dirile¹⁵⁹⁴ kim öldürdüğüñ size haber vère, dēdi. Benî İsrā'ıl (13) dañı Mūsā'nuñ söziyle 'amel

¹⁵⁸² buhtenaşır

¹⁵⁸³ cuhūdlaruñ

¹⁵⁸⁴ mu'temiden

¹⁵⁸⁵ kırdıdıkı

¹⁵⁸⁶ diğêr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁵⁸⁷ kimin Roma'ya kimin Engürüs'e

¹⁵⁸⁸ dağıtdı

¹⁵⁸⁹ metinde “biz” olarak yazılmış amam anlam açısından “bir” olması gerektiğinden düzeltilmiştir.

¹⁵⁹⁰ mübālāğa

¹⁵⁹¹ dilemiştir

¹⁵⁹² bing

¹⁵⁹³ ebed lafzın añar, andan devām ebedi dilemez

¹⁵⁹⁴ dirle[r]

étdiler. Faş¹⁵⁹⁵ kažiyyesi meşhürdür, dirildi, haber vérdi; bundan (14) soñra Mūsā ‘aleyhi's-selām, “Hāzihī sünnetün leküm ebeden” dèdi. İşde “ebeden” demişiken, anuñıla taqayyüd¹⁵⁹⁶ étmekle (15) münқаtı‘ oldı, girü cuhūdlaruñ icmā‘ıyla. Pes “ebed” dèdüğinden devām ebedī murād (16) olmaya, bu hüküm mensūh ola. Bir cevāb dañı “ma-dāmeti’s-semāvātü ve’l-arzu” dèdüğü devāmdan (17) devām-ı ebedī, murād degüldür. Zīrā¹⁵⁹⁷ Mūsā ‘aleyhi's-selām bir yerde dañı dèmişdür ki: “yüstahdemü’l-‘abdü (18) sitte sinīne yü’teku fi’s-sābi‘ati fe-in ebā’-itku fe’l-yüşkab üzünehu¹⁵⁹⁸ ya’nī kul gerekdür (19) altı yıl hizmet éde, yèdinci yılda āzād ola. Eger āzād olmağdan kaçarsa kulağın deleler, ebeden

37a.

(1) hizmet étdürelér.” İmdi bu aracukda¹⁵⁹⁹ ebeden dèdüğinden devām-ı ebedī degüldür. Murād, (2) belki mübālağadır. Anuñçün altı yıldan soñra ne vaqt gerekse āzād étmekligi Yañūdī ve Naşārā (3) kendülere cāyiz tutarlar. Pes ma’lūm oldu ki devām-ı ebedī murād degüldür. Sū’āl: Naşārā (4) ve Yañūdī derler ki: Muḥammed Resūl’llāh evvel Beytü'l-mağdis¹⁶⁰⁰,din yaña namāz kıldı, bundan soñra (5) Mekke’den yaña dönüp Kābe’den yaña namāz kıldı. Eger gerçek peygāMBER imişse¹⁶⁰¹ bir kıble üzerine (6) dābit olup тұraydı. Cevāb: Biz eydürüz ki Muḥammed Beytü'l-Mağdis’den¹⁶⁰² Kā’be’ye döndüğü (7) Allāh emriyledür. Nite ki *Qur’ān*’da işāret étdi. “Seyekūlūs-süfehā’ü mine’n-nāsi mā vellā-hüm (8) min ‘an kıbletihimü’l-letī kānū ‘aleyhā kul-lillāhi’l-meşrıkı ve’l-mağribi yehdī men yeşa’ü¹⁶⁰³ ya’nī sefiḥ kāfirler (9) eydiserdür buları kıla turdukları kıbleden kim döndi dèyecek olurlar ise éyit: (10) “Yā

¹⁵⁹⁵ diğér nüshalarda geçmemektedir.

¹⁵⁹⁶ te’ayyün

¹⁵⁹⁷ metinde zeyl olarak yazılmıştır.

¹⁵⁹⁸ ve’l-yüstahdem ebeden mā-dāmeti’s-semāvātü ve’l-arzu

¹⁵⁹⁹ buracukda

¹⁶⁰⁰ beyte'l-mağdis

¹⁶⁰¹ missa

¹⁶⁰² beyte'l-mağdis

¹⁶⁰³ ilā şıātın müstakīm

Muhammed maşriq ve mağrib Allahü Te‘alā’nuñdur kimi dèrlerse ¹⁶⁰⁴toğrı yola kılağuzlar. Pes evvel (11) Beytü'l-mağdis'e ¹⁶⁰⁵ kıl diyen ol, soñra Kā'be'ye kıl diyen ol. Bir cevāb bu ki: Beytü'l-mağdis ¹⁶⁰⁶ (12) mevķūf ¹⁶⁰⁷ ā'zamdur ya'nī Allāhu Te‘alā katında ulu mevzī'dur. Kā'be dağı ¹⁶⁰⁸ ulu mevzī'dur. Pes Muhammed ikisine (13) dağı bile namāz ¹⁶⁰⁹ kıldı. Ol iki mevzī' uñ haqqın yerine getürdi. Biz cevāb eydürüz ki: Muhammed' uñ (14) şıfatlarından biri “Nebīyyü'l- kıbleteyn'dür. Ya'nī iki kıble peygāmberi demek olur. Pes ol nesne (15) şādık olmaduğıçün iki kıbleye namāz ¹⁶¹⁰ kıldı. Bir cevāb dağı eydürüz ki: kıble mensūh (16) oldu, ya'nī Beytü'l-Mağdis'den ¹⁶¹¹ Ka'be'ye döndi. Mensūh olmaıklık ĥod Ādem peygāmberden (17) tā bizüm peygāmbere degin her vaqt her zamān i'tibārla ĥalī degüldür. Yā Yahūdī (18) veyā Naşārā işitmedüñüz mi ki Ādem peygāmber zamānından tā Nūh peygāmber zamānına (19) degin kişi kendü kızkardeşin ve kardeşı kızın almak varıdı. Nūh şerī'ātinde

37b.

(1) ol nesne oldu ve Nūh'dan tā Mūsā zamānına degin iki karındaşı ¹⁶¹² cem' etmek varıdı. (2) Hatta Yaķūb peygāmber zamānına degin ki Yaķūb bir rivāyetde iki kız karındaş ve bir rivāyetde dörd (3) kız kardāş cem' etmişdür ve on iki oğıl ol kızlardan toğmışdur. Mecmū'ı diriyidi. Mūsā (4) şerī'ātinde bu nesne mensūh oldu ve dünyāda ne kadar deprenür cānaver varısa Nūh (5) peygāmbere anuñ oğlanlarına yemek cā'iz oldu. İllā kan ve murdār olmuş ĥelāl degüldür. Soñra (6) mensūh oldu, it, çetük, ayu, toñuz ve bāķī yırtucu cānavarlar yènmez oldu. Bir cevāb (7) dağı eydürüz ki, bu bir kıbleden bir kıbleye dağı dönmek eger nübevete gerekdür ki Mūsā dağı nebī

---

¹⁶⁰⁴ dilerse

¹⁶⁰⁵ beyte'l-mağdis

¹⁶⁰⁶ beyte'l-mağdis

¹⁶⁰⁷ mevķıf

¹⁶⁰⁸ ancılayın

¹⁶⁰⁹ diğèr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁶¹⁰ diğèr nüshalarda geçmemektedir.

¹⁶¹¹ beyte'l-mağdis

¹⁶¹² kız kardāşı

olmaya (8) Hâk Te'ālā Mūsā'ya ve Benī İsrā'īl emr etdi ki kaçan Ürdün Irmağını geçesiz, ol geçdüğüñüz (9) yerde bir ev yapasız çünki ol şuyı geçdiler, Mūsā'nuñ şāgirdi Yuşa' peygāmbere 'alleyhi's-selām (10) Benī İsrā'īl cem' olup¹⁶¹³ ol evi hacc kıldılar ve andan yaña namāz kıldılar. Andan soñra (11) döndiler Mażarib derler idi mübārek bir yer varıdı, anı kıble edinüp andan yaña nāmaz (12) kıldılar. Andan soñra dönüp Beytü'l-makdis¹⁶¹⁴ dağı¹⁶¹⁵ şāhra taşına namāz kıldılar ki aña Beyt-i(13) a'zam derler. Bundan soñra kıbleleri birinüñ kendü evleri oldı, Niteki *Kur`ān*'da anlaruñ mı (14) kıblelerinden haber verdiydi. “Ve'calū büyütekum kıbleten” ya'nī “evleriñüzi kıble ediniñ” (15) dedi. Pes çün Mūsā peygāmbere şer'ātinde dörd muhtelif yerden yaña nāmaz kıldılar, revā (16) oldı, niçün Muḥammed şer'ātinde iki iki mevzī'dan yaña namaz kılmak revā olmaya (17) Sü'āl Naşārā eydür ki: 'İsā diridür ve gökdedür. Muḥammed ölmüşdür, yerde (18) yatur. Pes dirinüñ dīnine uymak ve dirinüñ dīnin dutmak yigdür, ölüye uymakdan (19) ve dīnin tutmakdan¹⁶¹⁶. *Cevāb*: Biz eydürüz ki: bu dīn ve şer'āt dedüğümüz

38a.

(1) mürselüñdür ya'nī veribicinüñdür mürselu'llahdur, diridür. Bir cevāb dağı (2) eydürüz ki: aḥkamuñuz ki ekseri Mūsā dīninüñ aḥkāmdu ve arañuzda 'İsā'nuñ (3) aḥkāmı yok dēnilse ḥaṭā olmaya. Mūsā ḥod ölmüşdür, niçün anuñ aḥkāmını tutasız¹⁶¹⁷ (4) ve anuñla 'amel edesiz¹⁶¹⁸ ve Hızır ve İlyās diriyidi niçün anlaruñ şer'ātinde aḥkāmından (5) tutasız¹⁶¹⁹. Bularuñ cevābına muvaffak bir hikāyet: Getürmişlerdür ki bir Müselmān (6) 'ālim kişi bu Naşārāyla bu şekilde baḥs etdi: ol 'ālim eyitdi ki: şimdi dünyā padişāhları (7) bir sultān kendüden aşağı kendüye ta'alluk ilindeki beglere ve

¹⁶¹³ idüp

¹⁶¹⁴ Beyte'l-makdis

¹⁶¹⁵ dağı

¹⁶¹⁶ dutmakdan

¹⁶¹⁷ dutarsız

¹⁶¹⁸ idersiz

¹⁶¹⁹ dutmazsız

ra' iyyetlere bir bitile (8) bir kiři varmaya eýitse ki sizüñ ortañuzda işbu resme bir hüküm bir yaşağı yürüsin (9) dese, bir nice müddet ol pâdişâh emir eyledüğü hüküm ve yaşağı yürise bundan soñra (10) ol iklîmine bir bir bitile bir irak¹⁶²⁰ kiři dağı göndürse¹⁶²¹, ol evvel buyurduğı hükümün (11) ve yaşağıñ hilâfınca bir nice müddet bu soñrağı hüküm dağı cārī olsa. Bir kez bu soñra (12) gelen kiři vefât etse, ol evvelki kiři diri kalsa, kankısı getürdüğü hükümle 'amel etmek (13) gerek. Ol evvel hüküm bitisin getüren kiřiñüñ hükmiyle mi 'amel edersiz, yoksa bu soñra (14) hüküm bitisin getüren kiřiñüñ hükmiyle 'amel edersiz ki ölmüşdür. Bu nesneyi işidicek (15) ol 'alimile bağı eden Naşārā mülzem olduğı bildi, bā'd ez-ān müselmān oldu. (16) *Sū'āl*: Naşārā eýdürler ki, 'İsā müderrisidür¹⁶²² anuñiçün ki Rūhü'l-ğuddüs'üñ (17) nefhinden ya'nī Cebrā'il'üñ üfürdüğinden buğısından yaradıldı, dërseñüz Ādem peygāber (18) ancılayın belki dağı ziyāde anuñiçün ki Allāh'u Te'ālā'nuñ hağıında eýitmişdür ki: “ Fe-izā (19) sevveytüh ve nefahtü fihi min rühī, ya'nī” kaçan ki ben anuñ kāmetin toğı kıldumsa anuñ

38b.

(1) içine rühī urdum ya'nī “emrüm anuñ içine cārī oldu.” dedi. Ben nefh etdüm (2) deyü Allahu Te'ālā kendüye nisbet etdi. Pes niçün 'İsā hağıında ğudsī deyü kâyil olasız, (3) Ādem hağıında kâyil olmayasız? Hağı Te'ālā ben nefh etdüm, dedüğü kanda Cebrā'il nefh (4) etdüğü kanda. Bu sözüñüzüñ fesadı iken zāhirdür. *Sū'āl*: Naşārā eýdürler ki (5) “'İsā mülkîdür ve hem 'unşurîdür. Melekî olduğı haber Cebārīl nefh etmişdür, 'unşurî olduğı (6) Meryem'den mütecessid olup toğıduğıdur Muğammed eyle degüldür.” Cevāb biz eýdürüz ki: (7) mecmū'ı anadan toğan ādem oğlanı hem melikî hem unşurîdür. Anuñiçün ehl-i kitābdan (8) menğüldür. Allāh'u Te'ālā'nuñ

¹⁶²⁰ ayruğ

¹⁶²¹ viribise

¹⁶²² ğudsîdür

rahme müvekkil olan feriştepleri vardır. Kaçan bir âdem oğla[n]ınuñ (9) ana rahminde hilkatı tamâm olsa, ol rahme müvekkil olan ferişte gelür, anuñ içine Allah’uñ (10) ruhın nefh eder, ol dañı diri olur. Pes böyle olsa her âdem oğlanı melekî ve ‘unşurî (11) olur. Cevâb: Naşârâ ‘İsâ Tañrı’nuñ oğlıdur. Zîrâ Allâh’uñ kelimesi ‘İsâ’nuñ teniyle (12) mütecessid oldu. Ol sebeble Allah’dan zâhir olan nesne, ‘İsâ’dan zâhir oldu. Uludur, (13) görmek gibi gözsüzleri gözlü eylemek gibi cüdâm¹⁶²³ abraş hoş eylemek gibi. Pes ‘İsâ Tañrı’nuñ (14) oğlı ola. Zîrâ bu nesnelere kudret-i beşeri degül.” dediler. Cevâb: biz eydürüz ki, (15) “eger bir kişi eyitse ki Allah’uñ kelimesi ‘İsâ’leyin Musâyyla dañı mütecessid olmuştur. Pes (16) gerekdür ki Musâ, ya dañı Tañrı’nuñ oğlı ola. Zîrâ bundan dañı çok ‘acâyibler zâhir (17) oldu. Kudret-i Beşerî degüldür. ‘Aşâsın ejderhâ etmek gibi, elinden nür çıkardığı (18) gibi ol bir taşdan ‘aşâyyla urup on iki çeşme çıkardığı gibi ve Kıptîleruñ ekinlerine otlarına çekürgiye yedürdüğü gibi ve evlerine kurbaga veribiyüp döşeklerine, kablalarına, çömlüklerine top tolu ol (19) duğı gibi ve Nîl İrmâğın kan edüp Kıbtîler içmedüğü gibi ve Benî İsrâ’ il için

39a.

(1) tırı şu olup, içdükleri gibi ve Kıptîleruñ altunların taş etdüğü gibi ve Benî (2) İsrâ’ il için yalva¹⁶²⁴ kuşu ve başra¹⁶²⁵ balı hazır olduğı gibi ve gölge bulmadukları (3) vaktin gökden bulut gelüp gölge olduğı gibi ve niçe niçe dañı bunuñ gibi ‘acâyibler, imdi (4) işbu zıkr olunan nesnelere tākāt-i beşerî degüldür. Pes niçün Mūsâ Tanrı’nuñ oğlı (5) yāhūz¹⁶²⁶ Tañrı demeyesiz, nice ki siz, ‘İsâ hakkında siz bu zıkr olunan dañı ziyād Mūsâ elinden (6) zâhir olduğına siz dañı kâyilsiz. Eger bir kişi Mūsâ’ya dañı ‘İsâ gibi Tanrı’nuñ oğlıdur (7) deyecek olursa kurtulmağa tamâm cevâb edemezsiniz. Bir cevâb dañı eydürüz Ki “mu‘cizâtı (8) izhâr etmekte mecmū’-ı peygâmbler ne kadar

¹⁶²³ cüzâm

¹⁶²⁴ yilve

¹⁶²⁵ bālsıra

¹⁶²⁶ yāhūd

mu‘cizāt muhtelif daḥı müşterekdür. Her mucîze daḥı taḳat-i (9) beşerî degüldür, eyle olsa yā nāşarā lâzım gelür ki her peygāamber Tanrı’nuñ oḡlı ola, (10) Tanrı’nuñ oḡlı bir olmaya, belki çok ola, pes yā Naşarā! eylemek gereksüz ki birez ‘aql (11) ve fehmi olan kişi bu sözi izḥār êtdüğüñüz za‘îf delîlleridi ve izḥār êtmekden (12) ve aña temessük êtmekden utanuñ. ‘Acebdür ki Tañrı’dan ḳorḳmazsınız, ḥalkdan utanmazsınız. (13) Sū’âl: Naşarā eydürler ki, “‘İsā’nuñ mü‘cizâtı eşher ve azḥer vâziḥdur Muḥammed (14) mü‘cizâtından. Pes ‘İsā’ya mütâbi‘ât êtmek gerek. Cevâb: biz eydürüz ki “Muḥammed’üñ (15) mü‘cizâtı eşherdür, ‘İsā’dan ziyâde. Zîrâ Muḥammed dünyâdan yiñile geçmişdür. ‘İsā ḥod (16) bir rivâyetde altı yüz yıl, bir rivâyetde altı yüz yigirmi yıl öñdîn geçmiş ḥâl [bu] (17) ki Muḥammed’üñ ba‘zı mü‘cizâtı Ḳur‘ân’dur, şimdi bâḳî anuñiçün ins ü cinn cem‘ olup (18) anuñ mişlinde bir âyet götürmekde âciz ḳalalar. Sū’âl: Naşarā eydürler (19) ki ‘İsā dünyâyâ ḳatl-i nefis içün ve oḡul, ḳız ve esîr olmaḡiçün ve māl baḡlamaḡiçün¹⁶²⁷

39b.

(1) gelmedi. Muḥammed ḥod¹⁶²⁸ anuñiçün geldi. İmdi bunuñ gibi nesnelere ḥod¹⁶²⁹ peygamberliğe lâyıḳ degüldür.” (2) Cevâb: Biz eydürüz ki “Mūsâ peygāamberüñ ol ‘ad¹⁶³⁰ ḳavmiyle ki gerden-keş kāfirile ceng (3) êdüp anları ḳırdı. Ancılayın Dāvud ‘aleyhi’s-selām, Cālūt’ıla ceng êdüp depeledi ve benî İsrâ’il (4) Cālūt çerisin yaḳmaya urdı. Süleymān ‘aleyhi’s-selām ‘ömr-i ahîr muḥālîf kāfirlerle ḡazâ ḳıldı (5) ve bu Yūşâ‘bin¹⁶³¹ el-nun Cebābirile ceng êtdi. Mecnū‘ı bular ḥaḳ peygāamber idi, bu nesne içün geldiler. (6) Zîrâ Tañrı yolında ḡazâ êtmek ulı ‘ibâdetdür ve kişi kendü nefisini ve mālını Ḥaḳ Te‘âlâ (7) yolına nisâr êtmekden ve şeyṭān çerisin ḥor ḥaḳîr êdüp ḳırmaḳdur. Pes Muḥammed geçen peygāamberlerüñ (8) fi‘lin işlemiş

¹⁶²⁷ yaḡmalamaḡiçün

¹⁶²⁸ diḡer nüshalarda geçmemektedir.

¹⁶²⁹ diḡer nüshalarda geçmemektedir.

¹⁶³⁰ ‘adī

¹⁶³¹ Yūşâ‘ubnü en-nün

oldı, niçün peygamberlik lâyıķ olmaya? Bu lâyıķ olmayıcaķ (9) anlar daķı lâyıķ olmaya.” Sū’āl: Naşārā eyedürler ki “‘İsā, Muħmmeden zāhid ve ‘ālimdü[r]. Zaħmetde (10) Muħammed’den yigrek şabr étđi. ‘İsa yigrek ola Muħammed’den.” Cevāb: biz eyedürüz ki Muħmmed’ün (11) ‘ālemī¹⁶³² ve ĥulķ Őefķāti ve Őıdķı ve emīnligi ve Őehāveti ve ĥayāsı ve Őabrı ve zūhdi (12) perħızķarlıđı ehl-i Mekke ortasında meŐħürdur. Tā Őuña değin ki anı sevmeyen (13) müŐrik kāfirler daķı Muħammed emīn derler idi ve zaħmete Őabr étmekde lâ-nüsellim ki Muħammed’den ‘İsa (14) artuķ ola. Anıñçun ki ‘İsā’ya yarānlarıyla¹⁶³³ bir nice müddet gö[k]ten yiyecek indi. Arada (15) birķaķ bedbāĥt siħrdür diyü münkir oldu, ol sebebile ol yiyecek gelmez oldu. ‘İsa bu ķadar (16) zaħmete ķatlanmadı, yavuz du‘a eyledi. Anlaruñ kimi meymün, kimi toñuz oldu. Ammā bizüm (17) peygamberümüzüñ lūtfın ve Őabırın göge Uħud ġazāsında Mekke kāfirlerle ceng étđi. (18) Anda kāfirler urup Muħamed’ün baŐın yardılar ve diŐin ķıķardılar. Ķan, (19) revān olup aķardı, ol ķanı becid eliyle dūŐürüridi tā yere dökülüp berk

40a.

(1) bereketi getirülmesün deýü du‘ā kı lup eyedüridi. Allāhümme‘hidi ķavmī “fe- innehüm lâ ya‘lemüne” (2) dèridi. Ya‘nī “Eyi ķalābum benüm ķavmüme toğrı yol vèr zīrā bunlar benüm ĥaķ peygāمبر idüğüm (3) bilmezler, ma‘zūrlardur” dèrdi. İmdi ‘İsa’nuñ bu resme Őabrı ne yerde bulundu. (4) Eger sözine eger yalandur, dèdiler derseñüz ol nesneyi Muħammed’e daķı dèdiler belki daķı (5) anlar Muħammed’e zaħmet étđüġçe Muħammed ĥayır duā‘ kı lurıdı. Ol sebebden āĥırü’l-emir imāna geldiler. (6) Sū’āl: Naşārā eyedürler ki “‘İsā zamanında gökden iniser ve ĥalk ortasında (7) ĥükm ediser. Ol sebebile dīnümüz ķuvvet bulısar daķı Őol āĥır zamān peygāمبرi ki gökden (8) nāzil olan kitāblarda anuñ Őıfāti zikr olunmıŐdur, ‘İsā olsa gerek. Cevāb

¹⁶³² ĥilmi

¹⁶³³ metinde “yanlarıyla” Şeklinde yazılmıştı, “yāranlarıyla” Şeklinde düzeltilmiştir.

(9) biz eydürüz ki gerçeksiz 'İsā gökden iniser. Bizüm Muḥammed'e daḥı ḥayır vemişdür. Faḳa[t]¹⁶³⁴ başğa¹⁶³⁵ (10) şer'ile¹⁶³⁶ gelmez¹⁶³⁷. Ol şer'ile¹⁶³⁸ zamāndan alt[ı] yüzyıl daḥı ziyāderak (11) öñdin ve İncil ol vaḳtinde nāzil oldı ve ḥalkı dīne dā'vet etmek ol vaḳtde (12) emr olındı ve āḥkām beyān etmek ol vaḳtde oldı. Çün¹⁶³⁹ ol zamānda 'İsa göke (13) ref' oldı. Ol ref' olmak aña ḳalan peygamberlerüñ mevti gibi oldı. Niteki İdrīs (14) peygāmbereñ ref'i, mevt gibi oldı ve 'İsā'nuñ şer'i¹⁶⁴⁰ ya'nī Muḥammed nübüvvet da'vāsın edince (15) bākīyidi, andan soñra anuñ şerī'ati bunuñ şerī'atiyle mensūḥ oldı. Ammā 'İsā āḥır (16) zamānda indügi Muḥammed'üñ dīnine ve şerī'atine yardım etmek içün ve ḥalk ortasında (17) hükm etdügi Muḥammed şerī'atiyle olusar, kendü şerī'atiyle hükm ediser ve sizüñ (18) İncillerüñüz demişdür ki 'İsā āḥır zamānda ine, Hirīstos depelemege ya'nī (19) Deccāl depelemege, iniser āḥır zamānuñ nebīsi degüldür. Tevrīt'de, Zebūr'da İncil'de

40b.

(1) āḥır zamān peygamberi ümmī ve mekkī olısar dēyü buyurur. 'İsā ḥod mekkī degül ve Tevrīt'ile (2) işāret etmişdür ki āḥır zamān peygamber Fārān Ṭaḡı'nda İsmā'ıl oḡlanlarından (3) ḳopısar. 'İsā ḥod Fārān Ṭaḡı'ndan ve İsmā'ıl oḡlanlarından degüldür. Zīrā (4) Fārān Ṭaḡı Mekke'dür. Tevrīt'de getürmişdür ki: İbirāḥīm peygāmbere 'aleyhi's-selām, Hācer Ḥātün (5) ve oḡlı İsmā'ıl[i] Fārān'a iletđi, anda ḳodı. Pes bu nesnelerden ma'lūm oldı ki (6) 'İsā āḥır zamānda peygāmbere degülimiş. Sū'āl: Naşārā eydür: Muḥammed ümmīdür, yazmak (7) oḳumak bilmez. 'İsā oḳur yazar idi. Pes şol kimse ki oḳumak, yazmak bilmez (8) ola, elbetde oḳuyup yazana muḥtāc ola¹⁶⁴¹. Zīrā

---

¹⁶³⁴ amma

¹⁶³⁵ başına

¹⁶³⁶ şerī'at-ıla

¹⁶³⁷ veribinilmeyiser

¹⁶³⁸ şerī'at-ıla veribinildigi zaman Muḥammed'den

¹⁶³⁹ çünki

¹⁶⁴⁰ şerī'at-ı

¹⁶⁴¹ olsa

hem[ī]şe ‘ālime cāhil muhtācdur. Cevāb: (9) Biz eydürüz ki Muḥammed’uñ ümmī olduğı peygāamberligine dağı ‘alāmetdür. Gökden inen kitāblarda (10) şıfātı ümmī olmağdur. Ammā ol ki bir kırā’at¹⁶⁴² bir kimsenüñ öñinde oturup nesne öğrenmedi (11) dedigüñüz Muḥammed dağı Hağ Te‘ālā izniyile Cebrā’il’den öğrendi. Pes Cebrā’il’den (12) öğrenmekligüñ nübüvvette evzağ delıldür. Zīrā geçmiş nesnelere haber vèrdi. Hāl (13) bu¹⁶⁴³ ki ümmīdi kitāblar görmekte ‘āciz idi ve gāyb nesnelere Hağ Te‘ālā’nuñ (14) i‘lāmıyla haber verdi ve bu haberi vermeklikde ‘ilm-i nücūmdan ‘ilm-i remlden haberdār (15) degüldür. Pes ma‘lūm oldu ki, bu nesnelere Muḥammed’e dağı münzeldür ve Hağ peygāamberdür. Sū‘āl: (16) Naşārā ve Yaḥūdī eydürler ki, tutalım¹⁶⁴⁴ Muḥammed nebīdür līkin ‘Arab’a vèribinilmişdür. Zīrā anlar (17) müşrikler idi. Bitileri ve kitābları yoğıdı. Peygāambere anlar muhtācdur, biz muhtāc degülüz. (18) Zīrā bizüm kitābımız var. ‘Arab’a gerekte anlara yol gösterüp şerī‘at öğrede. Biz anuñ (19) şerī‘atinden müstağniyüz, dediler. Cevāb: biz eydürüz ki, lā-nüsellüm Muḥammed yaluñuz ‘Arab’a

41a.

(1) vèrilmiş ola. Belki mecmū‘ maḥlūkāta, yā‘ni ins ü cinne veribinilmişdür ve mecmū‘-ı ḥalayık (2) aña muhtācdur tā ki işbu zamāna lāyık (2) aḥkāmınuñ ḥaşāyisni bileler zīrā aḥvāl-i (3) ‘ālem zamān geçmekle müteğayyir olur. Pes lā-büddür ki ol zamāna lāyık aḥkām oldu çün (4) ol zamān lāyık aḥkām ola, elbette Resūl dağı gereğüñe ol aḥkāmı teblīğ eyleye. Anuñiçün (5) Allah’u Te‘ālā’nuñ hikmeti bunuñ üzerine mebnīdür ki her zamān-ı tavīlden soñra bir mu‘teber (6) resūl vèribiye ve zamānına göre bir ḥükm dağı ola dağı bir ḥükm veribiye. İmdi bu nesne (7) ma‘lūmdur ki Muḥammed Resūlullāh Mūsā’dan biñ¹⁶⁴⁵ üç yüz yıl soñra da ‘İsā’dan altı (8) yüz

¹⁶⁴² okır

¹⁶⁴³ budur

¹⁶⁴⁴ dutalum

¹⁶⁴⁵ bing

yıl yā daḥı ziyāderakdan soñra geldi. Bu aralıkda aḥvāl-i ‘ālem müteğāyyir oldı (9) ve aḥkām muḥtelif oldı. Ḥuşūşā ki yā Naşārā! sizüñ ortañuzda iḥtilāf (10) var, yüz kişinüz bir arada otursañuz üçünüz bir söz üzerine ittifāk (11) étmezsiz. Kitāb-ı İncil’in hemān adı qalmışdur veya Yaḥūdi siz ḥod ‘İsā’yı (12) ve Muḥammed’i tekzīb édersiz. Tekzīb étmegiçün Tevrît’ı kendü maḥşūduñuzca düz (13) düñüz ikisinün gelecegin telbīs étdünüz. Pes bu zamān ḥalkı bir ulu resüle (14) muḥtac oldılar ki, buları işlāḥ édüp toğrı yol kulağuzlaya. Zīrā (15) Yaḥūdi’den nice cemā‘at Mūsa dīnin fesāda vėrdiler ve Naşārādan nice (16) cemā‘at ‘İsā dīnin fesāda vėrdiler. Ba‘z Cuḥūdlar ‘Üzreyr’e Tanrı’ñuñ (17) oğlıdur, dėdiler ve Naşārā ‘İsā’dan Tanrı’ñuñ oğlıdur dėdiler. Anı (18) İncil’i kendü maşlāḥatları içün taḥrīf pes étdiler. Pes şol kimesne ḥaḫ yolına (19) muḥtāc oldı elbetde ol kimse bir mürşide muḥtāc oldı. Şol kimse mürşide ve muḥtāc

41b.

(1) oldı, muḥayyed olmadı. Şeytān, anuñ üzerine ğālīp oldı. Ḥaḫ sözün (2) işitmegde şağır ve ḥaḫkı görmekde gözsüz qaldı. Sū’āl: Naşārādan (3) ba‘z cūhhāl eydürler ki, ‘İsā başdur, Muḥammed ayakdur. Pes şekk degül ki yā, şekksüz görüñ, (4) fażīled var ayak üzerine. Cevāb: biz eydürüz ki bu sözüñ üzerine ‘Ādem (5) baş olmak gerek andan aşağa Mūsa vaşat olmak gerek. ‘İsā topuḫ olmak (6) gerek. Muḥammed ayak olmak gerek. Çünki böyle ola, bu daḥı (7) bize ma‘lūmdur ki tenüñ kıvāmı ayağıladur. Ayak (8) olmasa tenden ne fāyide. Pes peygamberlik tamām Muḥammed’ile oldı. Niteki tenüñ tamām (9) ayağıla oldı.

Temmet el-kitāb bi-‘avni’llāh

el-melikü’l veḥhāb

(1) eger ‘avret baḡlu olsa bunu yazup etegi altında (2) tütüdeler baḡı çözüle. Eger oḡlı kıızı olmasa bu ismi (3) yazup saḡ buduna aṣa kıoya. Allāh emrile ḡāmile (4) ola. Du‘ā budur: “yā kıaraḡbül müteālī fevķa külli şey’in en tefaehü.”

Қаған bir kimse bir nesne almaқ dilese üç biñ dört yüz otuz iki kerre lā lā dise fi'l-hāl naṣīb ola.

bāb

(1) bir kimsenüñ esbābı yaḡud akçesi uğurlansa arayup (2) bulmasa bu tılsımı bir yumurta üzerine yazup yere göme. (3) Her kim aldısı aḡzı burnı egile, dermān bulmaya. Tā kim alduḡı (4) şey’i kimsne virmese, ḡalāṣ olmaya. Mücerrebdür.

Saḡ üst: bir mü‘min bir kimse bir nisaī almaқ dilese üç biñ dört yüz otuz iki kerre “lā lā” dise fi'l-hāl naṣīb ola.

bāb

‘Avretler dilin baḡlamak için yere otura bismillilāhirrahmānirahīm innehüm yekīdüne keyden ve ekīdü keyden femehhilil kefirīne emhil hüm ruveyda yā Muḡammed yā Muḡammed yā Muḡammed.

Bölüm 4

DİZİN

4.1 Arapça-Türkçe Dizin

A

- abraş** abraş hastalığı 34b-3 Ad 20ab-15, 21a- 13, 24a-4; 25a-12; 25b-6, 8; 25b-19; 28b-5; 33b-4; 35a-8
- ‘**abd** köle, kul 15a-6, 16b-16
- ‘**acaib** çok tuhaf 18b-8; 31b-4,8; 33a-12; 33b-11, 12; 35a-1; 35a-9; 35a-14; 35b-6; 38b-16; 39a-3
- ‘**acem** Arap olmayan, Araptan gayri olan kavim. 2. İranlılar 14b-14, 16, 18a-14, 19b-10, 20b-1, 5, 20b-12, 13
- ‘**ad** adet 19b-1
- ādem** insan 32b-4
- ‘**ādet** görenek 32b-17; 34a-1; 34a-14; 35a-9; 35a-14; 35a-15; 35b-4; 35b-6; 35b-9
- ‘**ādil** doğruluk gösteren 2a-8, 2a-13; 2b-4; 3b-4, 4b-7, 32a-8
- ‘**adl** doğruluk 2a-11; 2a-19, 2b-1; 2b-6, 3a-7, 3a-10; 3b-8; 17b-9; 32b-13
- ‘**āciz** zayıf, güçsüz 12b-14; 29b-17; 39a-18; 40b-13
- ā’d** Yemen taraflarında bulunan ve Hud Peygamber tarafından māna getirildiği için Allah tarafından yok edildiğine inanılan bir kavmin adı 39b-2
- ‘**adāvet** düşmanlık 21b-6, 24a-4
- ‘**adl eylemek** adaletli davranmak 2a-9
- ‘**afv** kusur ve günahları bağışlama 3b-17, 4a-1, 4a-6, 5a-1, 5a-4
- ‘**afv eylemek** affetmek, bağışlamak 4a-1
- afv etmek** bağışlamak 4a-15
- ‘**afv etmemek** bağışlamamak **3b-17**

‘ ahd yemin 21a-7, 23b-17, 29b-3; 40a-1	kullanılan bir söz 2b-2; 5a-2, 7b- 18, 8a-3, 8a-6, 9b-9, 11b-12, 12a-11, 12a-15, 16; 36b-14; 40b-4
āhīr ek2a, nihayet, son olarak 10b-14, 13a-2; 27b-15, 27b- 30, 33a-19; 33b-5, 33b-8, 4a-5, 4a-7, 40a-15, 40a-18, 40a-19, 40b-1, 40b-2, 40a-6	‘ ālim çok okumuş, bilgin 10a-15, 30a-11, 30b-13; 38a-6, 38a-15, 39b-9, 40b-9
aḥkām emirler 38a-2, 38a-3, 38a-4, 40a-12	Allāh'u Te'ālā Yüce Tanrı 3a-19; 5a-3, 8b-6, 11b-11, 11b-12
aḥqār en aciz 1b-8	amān bağışlama 28a-10
aḥqār-ı ‘ ibadu'l-lāh kulların en değersiz 1b-8.	‘ amel iş, niyet
aḥvāl haller, vaziyetler 32b-16	‘ amel etmek gereğince hareket etmek 38a-13, 38a-4, 38a-13, 38a-14, 38a-12.
aḥvāl-i ālem dünyanın gidişi 40b-8	‘ amel eylemek iş işlemek 6a-12
‘ ayile (<‘ā’ile) akraba 32b-11	‘ āmīl vergi tahsiline memur kimse, 27b-10, 36b-12
āqibet nihayet 4a-8, 7a-7; 28b-13	Āmīn öyle olsun, ya Rab du‘amızı kabul eyle! 16b-9
‘ ākıl akıllı kimse 6a-11, 30b-9	ammā ama, fakat 11a-6, 11b-5, 12b-5, 18a-17; 40b-10
‘ aḳıl bkz. akl 3b-1	‘ anh ondan 26a-12
‘ aḳl akıl, us ek2a-4, 3b-1	‘ arab Irak, Şam, Çizret-ül-Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır’da ve Afrika’nın şimālinde bulunan semitik kavmin umumi adı 11b-14, 26b-6, 26b-
‘ alāmet işaret 33b-1, 33b-6	
‘ ālem dünya 39b-11; 40b-8	
‘ ālemī cihana mensup, insan 39b-11	
‘ aleyhim aleyh kelimesinin cemi ve tesniye şekilleri 6b-2	
aleyhi's-selām “ona selam olsun” manasında peygamberin adı anılırken	

9, 26b-12, 26b-15, 40b-16; 40b-18,
40b-19

a'raf cennet ile cehennem arasındaki
bir yer. 3b-5

arız gelen, tesadüfi vak'a 17b-13

'arş dokuzuncu gök, taht 7b-15, 8a-19,
31a-4

'arş-ı gölge arşın gölgesi 7a-15

aşā dervişlerin taşıdıkları sopa 38b-17

aşhāb Hz. Muhammed ile görüşmüş
kimseler bkz. eshāb 1b-11

Āshab ü'l Khef Kur'an'da yedi
uyurlar olarak nitelendirilen yaşadığı
toplumu terk eden yedi genci
anlatmaktadır.

aşhāb-ı kibār Hz. Muhammed'in
seçkin dostları 1b-11

'āşī karşı gelen 22a-9, 22a- 19

'aşk sevgi 7b-3

'aşıq âşık 6a-6

'aşk olmak âşık olmak 6a-6

aşl asıl, temel 8b-14, 23b-19

āvāz ses, seda 31b-19

'avret kadın 5a-9; 6a-2, 6a-10, 25b-9,
28a-1, 30b-16, 31a-2, 34a-2, 34a-3,

34a-15, 34a-16, 34a-17, 34a-18, 34a-19

'ayb kusur 5b-11, 5b-16, 5b-17

āyet Kur'an'ın herhangi bir cümlesi
5a-2, 5a-3, 24b-15, 29a-13, 34a-19

'azāb keder 8a-8

azād kurtulmuş, serbest olan, kimsenin
kölesi olmayıp istediği gibi hareket
eden 4a-15, 7b- 18, 32a-10, 36b-19,
37a-2

azād etmek serbest bırakmak **37a-2**

'azamet büyüklük, ululuk 8b-6, 8b-7

'azil bkz.(azl)

'azīm büyük, ulu 13a-4, 17b-7, 23b-14,
24b-13, 26a-15, 37a-12

'azīz muhterem, sayın 22a-13,

'azl görevine son verme

'azl eylemek görevine son vermek
2b-12

B

bāb 1 bir kitabın bölümlerinden her biri

bāb-ı evvel birinci bölüm 2a-2

bāb-ı sāni ikinci bölüm 2a3

bāb-ı sālis üçüncü bölüm 2a-4, 8a-14

bāb ü'r rub dördüncü bölüm 2a-4	24b-13, 25b-1, 26a-6, 28a-1, 28b-12,
bāb 2 kapı	34a-10, 36a-10; 36b-10, 39a-17, 41a-
bāb-ı ekber büyük kapı 24b-12	16
Bā´d-ezān bundan sonra, bundan böyle	belā bela, gam 22b-1, 23b-14
10 9b-5	benī benden 32b-1
baḥāne yalandan özür, sebep, vesile	benī İsrā´il İsrailoğulları 6a-14, 39a-1,
17b-18	39a-2
baḥīl hasis, cimri 5a-8	Berber Afrika'nın kuzeyinde bulunan
baḥīllık cimrilik 5a-8	bir kavim 17b-11, 20a-17, 20b-3, 20b-
baḥīllık eylemek cimrilik yapmak 5a-	11, 24b-12, 24b-31-24b-17
8	bereket bereket, bolluk 2b-1, 19b-12,
baḥr deniz 2a-4, 6a-19	22b-17, 30a-17, 40a-1
bahs (bkz. baḥis) konuşılan şey, söz	beyān anlatma, açık söylem, bildirme
söyleme 10b-1, 10b-10, 13b-18, 13b-	2a-5, 5b-1, 6b-1, 6b-4, 11b-13, 11b-18,
18, 15b-2, 28b-13, 29b-4, 30b-8, 35b-	18b-9, 27b-14, 33b-12
13, 37a-15, 38a-6	beyān étmek açıklamak, söylemek 3b-
bā´iş sebep olan, gönderen 28b-12,	18, 40a-12
28b-13, 32a-19	beyhūde boş yere
bākī dāmi, kalıcı 18b-16, 20b-6, 22a-	beyt-i a´zam Kudüs'te bulunan Sahra
14, 34a-1	Taşı 37a-12-13
bāzār pazar, çarşı, alışveriş 18b-17	beytü'l-maḳdis bkz. beyt-i muḳaddes
ba´z birkaç, bir miktar, bir kısmı 9a-2,	“mukaddes ev” Kudüs 37a-4, 37a-11;
9b-1, 5, 10a-13, 12a-19, 12a-12, 13a-2,	37a-16, 38a-12
13a-15, 13a-17, 13a-19, 15a-5, 15a-7,	bıtrık üst tabakadan kişilere verilen
16b-4, 16b- 6, 16b-13, 18a-12, 23b-8,	ünvan 21a-12

bid'at sonradan meydana çıkan şey;
peygamber zamanında sonradan
meydana çıkan şey. 19b-1

bi-t-tamām tamamıyla 28b-6

buğlan batıl olma

bühtān yalan, iftira 9b-15

burc kale 21a-17

burūç burç, kale 10a-16

C

cāhid elinden geldiği kadar çalışan 6b-
1

cāhil bilimsiz, bilgisiz 40b-8

cā'iz mümkün, olur, olabilir 37a-3,
35b-16, 35b- 18, 37b-5

cān can, ruh 9a-3

cism cisim 10b-7, 31a-6

cismānī bedenle, vücutla ilgili olan
10b-7

çāre yol, yardım 23b-6, 23b- 7, 38a-11

cārī geçerli, yürülükte 38b-1

cāriye para ile satın alınan halayık 6a-
4

cebl yoktan yaratma 6b-5

cebrā'īl peygamberlere emir ve vahy'e
vasıta ve memur olan dört büyük
melekten biri 11a-4

cehd çalışma 7b-9

cehennem ahirette, günahkârların
gideceği azap yeri 11a-1

cehūd Yahudi 18b-8, 18b-9, 18b-11,
33a-7

celāl büyüklük, ululuk 20a-2

cellād insanı kesen asan kimse 4a-19,
4b-1, 4b-2, 30b-18

cem' toplama 7a-2, 15a-9, 15b-14,
18a-13, 18b-8, 22b-3, 23b-3, , 37a-3,

cem^c etmek toplamak, bir araya
getirmek 11b-2 , 14b-16, 15a-19, 17b-
12, 18a-4, 20b-12, 23b- 5, 24a-3, 24b-
11, 25b-5, 26a-17, 26b-12, 27a-13,
37b-1,

cem-i dünyā tüm dünya 8a-9

cem-i halk tüm halk 12a-17

cem^c olmak toplanmak 1b-19, 4b-19,
13b-3, 14a-9, 14a-16, 16a-19, 16b-3,
16b- 4, 16b-17, 37b-10, 39a-17

cem^c eylemek toplamak bir araya
getirmek 30b-8

cemā'at insan topluluğu 13b-5, 13b-10, 115a-1, 15b-4, 15b-17, 16b-13, 32a-15, 34b-11, 34b-16, 35a-18, 41a-15, 41a-16

cemī' tüm 33a-12

cem'iyet topluluk 11b-15, 15b-1, 15b-4

cevher mücevher 16a-8

cevāhir cevherler, elmaslar 18a-1

cevr eziyet 2a-15

cihān dünyā, ālem 2b-1, 2b-2, 2b-5 20b-16, 32b-7

cimā' çiftleşme ek2a-7, 35a-7

cinn gözle görünmez, latif cisimlerin ibāret bir mahlūk 40b-1

cism beden, gövde 10b-7

cismānī bedenle ilgili olan 10b-7

cūhhāl cahil 41b-3

cehūd 12a-19, 41a-16

cür'et cesaret

cür'et etmek cesaret etmek 4b-6

cüst ü cüyılık araştırma

cüz' kısım, parça, bölüm 2a-18

cüzām insan vücūdunda onulmayan çibanlar ve yaralar meydana getiren miskin hastalığı **13a-17**

D

dāire sınır içi

dāire -i bār 14b-19

da'vā mesele 4a-9, 24a-6, 35a-7, 35a-8, 35a-14

dā'vet çağırma

dā'vet etmek çağırma 40a-11, 12a-10, 12a-16, 12b-17, 13a-1, 14a-2, 24a-7

dayim devamlı, sürekli 7a-19, 7b-1, 14a-13, 16a-1, 33b-17

deccāl kıyametten az evvel çıkacak ve Hz. İsa tarafından öldürülecek olan yalancı ve zararlı şahıs, yalancı ve zararlı şahıs 40a-19

def' savmak

def' etmek ortadan kaldırmak, savmak; öteye itmek 33a-7

def'a kez 16b-1, 16b-3, 19b-4, 36a-16

defn gömme, gömülme 16a-11

delāyil delalat eden şeyler 10b-2, 10b-14

delālet gösterme, yol gösterme 32b-12;

32b-10

derece basamak 4a-3, 7b-11

Dımışk Şam şehri 27a-8

dīn Allah'a inanma ve bağlanma 5a-9,

6b-18, 15b-2, 15b-19, 15a-17, 15a- 18,

16b-8, 17a-1, 17b-5, 17b-18, 18a-10,

18b-16, 20a-7, 21b-1, 27b-17, 30b-6,

35b-14, 35b-15, 37b-18, 37b-19, 38a-1,

38a-9; 40a-7; 40a-15, 41a-15, 41a-16

dīvān büyük meclis 8a-4, 27b-11

du'ā dua, Allāh'a yalvarma 2a-18, 6a-

15, 40a-5

du'ā kılmak birine dua etmek, 14b-9 ,

40a-1,

dünyā içinde yaşadığımız alem 2b-1,

2b-3, 2b-17, 21b-2, 33a-19, 37b-4, 38a-

6

E

ebedī sonu olmayan 37a-3

ebed sonu olmayan gelecek zaman

36b-7, 36b-10, 36b-14, 37a-1

ebeden sonsuz 36a-6, 36b-7, 36b-10,

36b-14, 36b-19, 37a-1

ebedī sonsuza ve ebediyete ait 37a-3

ecmel en güzel, 3b-16, 9a-5

edeb iyi terbiye, usluluk 3a-6, 3a-9

efğan ızdırap ile haykırma, bağırma

çağırma 32a-1

ehādīs peygamberimizin sözleri 34b-

19

ehl sahip 22b-1, 33a-2

ehl-i ilim ilim adamları 29a-8

ehl-i islām İslam topluluğu 10a-14,

12b-5

ehl-i kıardaş 10a-13

ehl-i kitāb dört kitaptan birine inanan

38b-7

ehl-i Mekke mekke sahipleri 39b-12

ehl-i vaķār ağırbaşı, temkinli 3b-1

ekber daha büyük 24b-12

ekser daha ziyade 11a-17 , 13a-1, 32b-

16

ekserī çok defa, çoğu zaman 13b-18,

16a-17

elbette mutlaka 12b-6

el-hāl şimdi, şimdiki halde, 4a-13

el-ķāletü hazīhi henüz 16a-17

el-hāşıl hasılı, netice itibarıyla, sözün kısası, uzaymayalım, kısa söyleyelim, kısacası 7a-12, 11a-1
‘**emān** yardım 26b-2
el-mazlūm zulüm görmüş. 2a-16
emīrū'l-mū‘mīn Hz. Muhammedin halifesi 5a-16, 8a-14
emr iş buyurma 9b-3, 14a-19, 17b-1, 18b-1, 21a-15, 22b-8, 24a-9, 25a-17, 25b-12, 26b-1, 18, 26b-19; 31b-6, 33a-10, 36a-11, 36b-11, 37a-7, 37b-8, 38a-9, 38b-1
enbiya’ müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler 35b-6
Tevārīh-i enbiyā’ peygamberler tarihi 1b-1
eşhāb sahipler, malik ve mutasarrıf olanlar. peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler. 1b-7, 1b-12, 12b-2, 16b-7, 28b-12
esīr savaşta düşman eline düşen kimse, *tutsak 7a-7, 13a-6, 13a-11, 13b-5, 20b-18, 21a-14, 24b-6, 29b-2, 39a-19
es-selām selamlar 24a-7

esma adlar, isimler ek2b1-1
esrār ezinilen ve bilinmeyen 10a-17
eşher en şöhretli, pek meşhur 39a-13, 39a-15
etrāf yöre, çevre 17b-2
evlād çocuk 9b-3, 30b-18
evvel önce 17a-16
evzāh çok açık, belli 1b-7, 39a-13, 40b-12
ezān müslümanları ibadete çağırmaq için çok defa minareden, muayyen kelimeleri söylemek suretiyle, yüksek sesle yapılan dāvet.
F
fahr övünme 2b-2, 2b-3
fānī ölümlü 35b-19
Fars İran 18b-4
farz Allah’ın, işlenmesi kati olarak lüzumlu, terki günah olan emirleri 9a-2
farz etmek tutmak, saymak 9a-2
fāsīk günah işleyen, 5b-3, 5b-4
fāsīde kötü, fena bozuk 19b-2
faşl bölüm 3b-17, 5b-19
fayda fayda, menfaat 13b-17
fāzl erdem, lütuf 14a-4, 15a-2

fażl-ı kerem cömertliğinin lütfu 32b-15

fażilet insanda iylik etmeye ve fenalıktan çekinmeye olan devamlı ve değişmez istidat, güzel vasıf, insanın yaradılışındaki iylik, iyi huy, erdem 32b-9, 32b-18

feh m anlama, anlayış ek2a-4, 29b-3, 30b-9, 35b-13, 39a-11

ferāğat vazgeçme 33b-9 o.i

ferāset anlayışlılık, 2b-8

ferišteh bkz. **firište** 8b-14, 9a-3, 9a-15, 9b-5, 31b-10, 38b-8

ferden-ferdā fert fert, tek tek 13b-17

ferište bkz. Firište melek 8b-14, 9a-3, 9a-15, 9b-5, 31b-10, 38b-8, 38b-9

fersah saat 26b-3

fesād bozukluk 11a-1, 33b-19; 38b-4, 412a-15, 41a-16

feth ele geçirme

feth etmek ele geçirmek 14b-8, 22a-17, 24a-18; 24b-9, 26a-5, 26a-9, 27b-18, 28a-18, 28b-2.

fetret iki peygamber arasında peygambersiz veya padişahsız geçen zaman 11-b17

fiĥāl itibarlı, üstün kimseler 2b-12

fikr düşünce 16b-9

fi'l iş, eylem, 4b-13

fi'l-cümle sonunda, nihayette 10b-2, 15b-14, 19b-2, 26b-5, 28b-7

fi'l-afv af hakkında 3b-17

fi'l-ĥāl o anda 18a-6, 23b-13

fi'l cümle sonuçta 9b-19, 12b-3, 15b-14, 15b-17, 19b-2, 27a-5, 28b-7

fi'lin (fi'len) hakikatte, gerçekten 39b-8

firdevs cennet, uçmak 7b-12

firdevs-i a'lā cennetteki altıncı bahçe 7b-12

fitne bela, sıkıntı 23b-14

füt h zafer, üstünlük 27b-4

G

ġāfil gaflette bulunan 2b-8

ġalebe galip gelme 20a-18, 20b-19, 24a-9, 25a-2, 25b-12, 26b-16

ġālib üstün gelen 24a-5

ġammaz münafık, fitneci 5a-19

ġanīmet çalışmaksızın elde edilen şey,
emeksiz kazanç 6b-17

ġaret yağma

ġaret etmek yağmaya vermek 23b-
1824a-18, 24b-3, 25b-18

ġarķ suya batma, boġulma 18b-15

ġayb göze görünmeyen şey, kayıp 11a-
2, 40b-13

ġāyet fazla, son derece 27b-9, 30b-9,
32b-14

ġayr ayrı, başka, yabancı, bildik
olmayan 15b-15, 29b-4, 221a-10, 34b-
1

ġayrı *bkz.* **gayr**

ġazā din uğruna savaş 1b-11, 2a-4, 3a-
16, 7a-19 , , 8a-3, 8a-6, 8a-7, 26a-9,
29a-7, 34b-11

ġazā etmek savaşmak 6b-4, 7a-5, , 7b-
4, 7b-16, 7b-18, 7b -6, 7b -8, 7b-11, 7b-
14, 7b-16, 7b-18, 8a-2, 26a-15, 39b-6 .

ġaza eylemek savaşmak 8a-2

ġaza kılmak savaş başlatmak 39b-4

ġazāb dargınlık, kızgınlık, darılma,
kızma, hiddet, öfke 3b-10, 3b-11

ġāzī savaşan 6b-7, 8a-3

ġybet aleyhinde bulunma, arkasından
söyleme 5b-13

ġusl cünbülük, hayız ve nifas
hallerinden sonra din gereġince
yıkanma, arınma 12a-13

ġuşsa keder 22b-17

H

ġaber son ve yeni havadis 22a-11, 22a-
18, 25b-7, 30b-1, 356-2, 40b-14

ġabeşī Habeşistan halkından olan
kimse 6b-14

ġabs hapis, alı koyma 20a-2, 22a-11,
25a-1, 25a-2

ġacālet utanma, utangaçlıkla 4a-14

ġacc İslasın beş şartından biri olan ve
muayyen zamanda Mekke'deki "Kābe-
i Şerīfe" yi ziyaret etmek üzere yola
çıkma farızası 6b-19, 7b-1, 34b-17,
37b-10

ġācēt ihtiyaç 3a-12, 3a-13, 3a-14, 3a-
16, 6b-15, 7a-1, 7a- 2, 7a- 3, 11a-13

ġācēt dilemek Allah'tan istekte
bulunmak 5a-6

ġadd keskin 5a-17, 34a-18

ġad bir şeyin nihayeti, sonu 35a-

ḥadīs Peygamberimizin kutsal sözü 1b-11, 8b-11, 26a-7, 29a-3

ḥā'iz (hayz) kadınlara mahsus aybaşı 31a-3

ḥadīs peygamberimizin kutsal sözü 6a-19

ḥaḳ Allah 11a-17, 13b-14, 14a-14, 15b-2, 15a-11, 15a-10, 15a-14, 34b-2, 39b-5, 40a-2, 40b-15, 41a-18, 41b-1, 41b-2

Ḥaḳ Te'ālā Yüce Tanrı 2a-13, 2b-14, 2b-5, 3b-6, 7b-14, 8a-4, 8a-15, 8b- 9, 9a-6, 9b-29b-14, 29b-15, 29b-17, 29b-19, 9a-1, 9a- 6, 9a-16, 9b-1, 9b- 14, 9b-16, 9b-19, 10a-6, 10a- 7, 10a-8, 10a-15, 14a-8, 16b-8, 18b-18, 19b-11, 22b-17, 23b-1, 25b-10, 26a-16, 32b-11, 32b- 12, 34a-1, 39b-6

ḥaḳīḳat bir şeyin aslı ve esası, gerçek 10b-6

ḥaḳīḳat gerçek 6a-10, 35b-9

ḥakīm âlim 33b-8

ḥakīm âlim, *bilgin, her şeyi bilen; tabiatı inceleyen; felsefeci; tabip doktor 3a

ḥaḳīr itibarsız, değersiz 3a-13,

ḥaḳīr étmek değersizleştirmek 39b-7

ḥakīr olmaya değersizleşmeye 3a-13

ḥaḳḳ Allah, Tanrı 4b-19, 14a-4, 14a- 9, 15b-19, 16a-3

ḥāl durum, vaziyet ek2b

ḥālbuki hakikat şudur ki 13b-18 , 32a-19, 40b-12, 40b-13

ḥāl oluş 23b-6, 29a-10, 29b-6, 31b-2, 33a-17, 37a-17, 39a-16, 39a-19

ḥalā'ik mahluklar 36a-2

ḥalaş kurtulma, kurtuluş 16a-9

ḥalel bozma 16a-3

ḥālīfe birinin yerine geçen kimse, Hz. Muhammed'in vefatından sonra ümmet idaresinin başına geçen kimse 2a-7, 9b-8, 25b-16, 27b-5, 28b-4, 29a-2, 29a-3

ḥalīm tabiatı yavaş olan, yumuşak huylu 19b-19

ḥalk insanlar 2b-6, 6b-18, 17b-18, 18b-11, 20a-3, 20b-14, 21a-8, 23b-9; 22a-6, 40a-16, 41a-13

ḥarāb yıkık, viran 13a-9, 13a-10, 13a-18, 20a-16, 20b-12, 32a-3

ḥarāc vaktiyle Müslüman olmayan teb'adan alınan vergi 14b-18, 6b-16, 20b-7, 23b-16, 27a-4, 27a-10, 27a-11, 27a-17, 27a-18, 27a-11, 27a-13, 28b-5, 28b-17

ḥarām dince yasak edilmiş şey 3b-4, 3b-4, 5b-8, 8b-15, 25b-9

ḥarb cenk, savaş 20a-9, 27b-2

ḥaşā'is özellikler 41a-2

ḥasār zarar, ziyan 3a-1, 13b-4, 20b-4

ḥaşāyis bkz. (Ar. ḥaşā'is özellikler) 41a-2

hased kıskançlık 5b-13

ḥāşıl husule gelen, husül bulan, peydā olan, çıkan, üreyen, türeyen, biten. 1b-19, 3b-2, 7b-18, 19b-12, 32b-6, 32b-15, 36a-18

haslet insanın yaratılışındaki huyu, tabiatı, mizacı 8a-7

ḥaşm düşman, muhalif, karşı taraf 5b-10

ḥasret özleyiş 7a-19

ḥatṭ yazı 8b-19

ḥātūn kadın 6a-5, 7b-13, 30b-15, 32b-7, 32b-8

ḥavāriyyūn havariler, İsa Peygamberin on iki kişiden ibaret olan yakın dostları, yardımcıları 12a-17, 13a-19

ḥayā' utanma 39b-11

ḥayf haksızlık, zulüm 6a-12

hāyin nankörlük eden 22b-13, 29a-5

ḥayr faydalı 11b-9, 40a-5

ḥayrān şaşırılmış 19a-7

ḥayvānāt hayvanlar 20a-17

ḥazīne devlet malının, devlet parasının saklandığı yer 2b-15, 18a-2, 20a-2, 26b-10

ḥazret sayın, değerli 2a-10, 2a-15, 2a-17, 4b-17, 8a-4, 7b-7, 7b-10, 7b-14, 7b-15, 24a-19, 25b-8, 28b-1, 32a-19

ḥazz kesme, kısaltma 2b-1

helāk ölme 4b-9, 21b-6, 22a-17, 22b-15

helāl dinin hükümleri bakımından kullanılabilen, haram olmayan şey 6b-13, 8b-18, 9a-7, 10b-13, 37b-5

havā hava 16a-1

heybet korku ile saygı duygularını birden uyandıran hal veya gösteriş 33b-3

hıyānat hainlik etme 5b-13	hüccet delil, belge 11a-13, 11a-14, 30b-8, 31b-15, 32a-9
hezīmet bozgun 18a-7, 20b-13, 20b-15	hücüm saldırı, saldırma 12b-15, 20a-9
hibetullah Allah'ın bağışlaması 9b-2	hüdā doğru yol gösterme 26a-7
hicāb utanma, sıkılma 2a-16, 2a-18	hüdhüd bir kuş cinsi ek2a-2
hikāyet hikâyeler 9a-11, 32a-11	hükemā' hakimler, âlimler, bilginler 2b-17, 9b-10
hikāyet anlatma 3b-7, 4a-6, 29a-1, 38a-5	hüküm hüküm, emir 14a-2, 14b-14, 16b-19, 17b-15, 18a-2; 28b-15, 35b-7, 38a-9, 38a-10, 38a-11, 38a-13, 40a-6, 40a-17, 40b-5
hikmet sebep 8a11, 41a-5	hük-m-i mensūh hükmü kaldırılmış emir 9a-11
hilāf karşı zıd 38a-11	hulefā' halifeler 16b-8
hilāf ters, zıd, karşı koymak; muhalefet etmek 13a-16, 26a-1; 26a-10, 26a-15, 32b-16	hulq huy 39b-11
hilāfet birinin yerini tutma 25b-16, 26a-12, 27b-5, 28a-6, 28a- 9, 28a- 15, 28b-8, 31b-14	hulūl gelip çatma 13b-10 A, 19a-16
hil'āt kaftan 22b-10	hürī cennet kızı 7a-9, 7a-16, 8a-10 A
hilkatī hakikatle, yaradılışla ilgili olan 38b-9	hurmā hurma ağacının yemişi 27b-12
hitāb bir veya bir çok kimselere ağızdan veya yazı ile söyleme 31b-6	hürmet saygı 22a-3
hıyānet hain, güveni kötüye kullanma 5b-13	huruç ayaklanma 26b-4
hizmet iş görme 37a-1, 37a-19	husuṣāki özellikle 10b-12, 36b-2
hizmet-kār hizmet eden kimse 4b-5, 12b-15, 22a-1	I
	'ıyāl bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler 22b-1

İ

ibādet Allah'ın emirlerini yerine getirme 2b-14; 2b-16; 7b-19, 24a-6, 31b-17, 36a-5, 39b-6

ibdā' örneksiz olarak bir şey meydana getirme 28a-6

iblis şeytan 5a-4

ibtidā' başlama

ibtidā'-i İslām İslāmda islāmın başlangıcı 34a-18

ibtigā amaç, maksat 5a-18

icābet kabul etme 27b-12

'idā emanet etme 1b-7

iflāḥ başarılı olma 25b-9

ifrād müfred, tek olarak söyleme 32a-18

iḥbār haber verme 6a-13

ihsān iyilik etme 2a-8

iḥtilāf ayrılık 9a-16, 11b-6, 11b-18, 13b-9, 13b-15, 18a-1, 28b-11, 40b-9

iḥtilāfāt ayrıklar, anlaşmazlıklar 11a-17, 11b-7, 13b-17, 13b-19, 15a-1

ihtiyāc muhtaçlık yoksuluk 8b-b, 29b-10

iḥtiyār seçme, seçilme 15b-16, 33a-5

iḳāmet oturma 26b-4

iḳlīm memleket 14b-17, 15b-8, 16b-18, 17b-10, 17b-11, 18a-1, 18a-14, 18b-4, 20b-3, 20b-5, 22a-10, 24a-9, 25b-8, 25b-9, 26a-2, 26a-3, 26a-4, 26a-5, 26b-4, 28b-17, 36b-4, 38a-10

iḳlīm-i rūm Rum memleketi 11a-6

iḳrām hürmet, saygı, ağırlama 27a-9

iḳrār saklamayıp söyleme 5b-1, 30b-3

ilahī Allah'ım 9a-5

i'lām bildirme 26b-1, 40b-14

illā aksi taktirde 3b-18, 19, 4a-2, 6b-11

'ilm bilme, okuyarak öğrenilen bilgi 10a-15, 29a-10, 29a-12, 30-3

'ilim-i nücūm astroloji 40b-14

'ilim-i reml gerekli olan araçları kullanarak fala bakma 40b-14

illā mutlaka 37b-5

īmān inanma, inanç 40a-5

īmān götürmek imana gelmek 12a-16,

'imāret umran, bayındırlık. yoksullara yiyecek dağıtılmak üzere kurulmuş olan hayır evi 3a-1, 8b-17, 9a-8, 13a-19, 14a-1

iltifāt yüzünü çevirip bakma 23a-13

in‘ām iylik etme 23b-10	istika’ su isteme 6a-14
‘ināyet inayet, iylik 3a-18	istimālet teselli etme 17b-9
İncil Allah’ın vahiy yoluyla dört büyük peygambere yolladığı mukaddes dört büyük kitaptan Hz. İsa’ya indirilen 1b, 2a, 41a-11, 41b-18	istisķa su isteme 6a-14
inkār yaptığını saklama 16a-14, 29b-11	iķā‘at boyun eğme 25b-16
ins insan 40b-1	i‘tibār saygı gösterme 11a-7; 37a-17
inşā‘illāhu Allah isterse 22b-17	i‘tiķād bir şeye bağlanma, inanma 10b-13, 12b-5, 14a-5, 14b-10, 15a-15, 16a-19, 16a-1, 16a-3, 17a-1, 17b-3, 17b- 5, 17b- 6, 18a-18, 18b-1, 18b- 11, 18b-16, 20a-10, 20a- 11, 30a-18
insān adam, iyi, olgun 14a-7, 14a-14	i‘tiķād-nāme Hristiyanlıkta bir birey, grup, cemaat, sinod ya da kilise tarafından açıkça ikrar edilmek üzere kaleme alınmış dinsel öğreti belgesi 16a-1
instisār saçılma, dağılma 26a-	
irādet irade, dileme 33a-6	
irāk uzak 22b-15, 38a-10	
issi/is sahip 5b-17	
iķāret bir şeyi gösterme 10b-17, 12a-15,12b-1, 12b-3, 13a-10, 15a-5, 15a-3, 19b-5, 22b-6, 24b-15, 34b-13, 35b-13, 37a-7 40b-2	ittibā‘ tabi olma, uyma, ardı sıra gitme 11a-18, 11a-19, 14b-11
iķ‘ār yazı ile bildirme, haber verme 29a-3	ittifāk birleşme 12b-15, 13a-16, 15a-9, 16a-4, 16a-14, 17a-1, 17b-7, 18b-12, 20a-8, 25b-6, 26a-15, 28b-7, 29a-7, 29b-13, 35a-18, 40b-10
iķlāh iyi bir hale koyma, iyileştirip 41a-14	‘ivāz bedel, karşılık, karşılık olarak verilen şey 9a-19, 9b-1
isti‘cāl acele etme, tez olmasını isteme, çabuklandırma 1b-18	iķ‘āf zayıflatma, kuvvetini azaltma

izār belden aşağıya mahsus örtü, peştemal 34a-6	28a-10, 28a-5, 28a- 6, 28a-14, 7b-4, 7b-6, 16a-13, 29a-8, 31b-7, 32b-10, 35a-10, 37a-8, 39a-4, 39b-4, 39b-13, 39b-17, 39b-18
i'zāz saygı gösterme 22a-8, 27a-8	
izhār gösterme 17b-9, 35a-9, 39a-11, 39a-13	
izhār etmek göstermek, belirtmek 39a-8, 17b- 9, 17b-18	
izhār olmak görünür olmak 31b-4	
izzet değer, kıymet ek: 2a-6, 4a-1, 78a-9	
K	
Ka'be Hicaz'da, Mekke-i Mükerrerem'de Harem-i Şerif'in hemen hemen ortasında bulunan kutsal binā 7a-1, 28b-5, 37a-11, 37a-12, 37a-16	
kābe-i sāadet saadete, mutluluğa ulaştırın ana yön 5b-10	
kābil kabul eden, kabul edici 11b-11, 39a-6	
kābile aynı soydan sayılan ve bir başa itaat eden insan topluluğu 6b-8, 8a-11, 24b-1, 34b-6	
kādīm eski 10b-7	
kāfir Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan 2a-16, 2a-16, 3b-4, 27b-2,	28a-10, 28a-5, 28a- 6, 28a-14, 7b-4, 7b-6, 16a-13, 29a-8, 31b-7, 32b-10, 35a-10, 37a-8, 39a-4, 39b-4, 39b-13, 39b-17, 39b-18
	kāhil gayretsiz, tembel 22b-18
	kāyim/kāīm mevcut, baki 36a-9
	kal söz 6b-1
	kal'a kale, hisar 25a-15, 25a-17, 26a-13, 27a-5, 27b-7, 28a-10
	kālem kalem 8b-19, 10a-14
	kāmet boy 38a-19
	kāndil kandil, içinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı 8b-1, 8b-2
	kānun devletin tarafından herkesçe uyulmak üzere konulan her türlü nizam, kaide, *kural, yasa 16a-19, 16b-1, 16b- 3
	kānūn-ı evvel aralık ayı 12a-4
	kāşd niyet, bile bile yapma,
	kāşd etmek niyet etmek, bile bile yapmak 6a-7, 14b-7, 14b- 15, 17b-11, 18a-14, 28b-7
	kāviyyellāh Tanrı 41-b

ķāvl söz 10b-16, 10b- 17, 10-b 19, 14a-17, 22b-11, 27a-11, 27a-12, 33a-9, 36a-14, 36b-3

ķavm insan topluluğu 6a-18, 6b-8, 8a-5, 8a-11, 17b-17, 18b-1, 18b-18, 18b-19, 19b-19, 20a-1, 20b-5, 25b-9, 25b-12, 32b-16, 35b-10, 39a-2, 40a-1, 40a-2

kāzib yalan söyleyen 53b-12

ķaziyye mesele 22a-2, 24b-15, 36b-13

ķayşer Eski Roma ve Bizans imparatorlarına verilen ad 4b-1, 4b-12, 29a-2

kelām söz 14a-1, 33a-6, 7

kelāmullāh Allah'ın sözü

kerāmet kerem, bağış 33a-6, 40b-10

kerem cömertlik 22a-8

kerre bir defa ek2b

ķeşiş papaz, kilise papazları 7b- 18, 11b-2, 11b-3, 14a-12, 16b-1, 16b-14, 16b-17, 14b-9, 15a-2, 15b-15, 15-16, 15b-18, 16a-4, 18a-10, 19b-2, 19b-5

ķible namaza başlarken yönelinen taraf 37a-5, 37a-9, 37a-14, 37a-15, 38a-7, 37b-13, 37b-14, 38b-18

ķibtī Kıbt soyundan, çingene 38b-19, 39a-1

ķilīsa kilise 14b-11, 14b-12, 23b-14, 31b-13, 31b-14, 31b-18, 31b-2, 31b-3, 33a-14, 33a- 18

ķışşā hikāye 17b-13, 18b-19, 27b-4, 28b-6, 28b-13, 36b-11

ķıvām duruş, durma 41a-7

ķirici (Ar. Kira'dan) gündelikçi, işçi 3a-3-3

ķitāb kitap 10a-14, 40b-11

ķıyāmet dünyanın sonu, bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman 2a-13, 2a-14, 4b-18, 7b-15, 8a-3, 8a-4, 8a-11, 34a-11, 36a-9

ķıyamet-i kibr büyüklük 8b-8

ķudret kuvvet, güç, takat 8b-12, 8a-18, 9a-6, 29b-11

ķudsī kutsal, Allah'a mensup, Allah ile ilgili 38b-2

ķuds Filistin'in merkezi olan şehir

ķul Allah tarafından yaratılmış insan

ķüfr Allah'a ve dine ait şeylere inanmama 33a-2

Ḳūr'ān Hz. Muhammed'e inen kutsal kitap 1b, 6a-19, 8b-11, 9b-16, 29a-3

ḳuvvet güç

ḳuvvet eylemek güç göstermek 7a-17

ḳuvvet bulmak güç bulmak 40a-7

L

labüdd çok lazım, elzem, gerekli **41a-3**

lāfz söz 1b-16, 1b-17

lā'in kovulmuş, nefret kazanmış, istenilmeyen 10b-3, 10b-6, 10b-15, 11a-2, 11b-8, 13b-16, 13b-19, 16a-16

lā-nüsellim kabul etmiyoruz 36a-13, 36b-7, 39b-13

lāyık yakışan, yaraşır 3a-8, 5b-10, 29b-19, 35b-18, 39b-8, 40a-9, 40b-2 40b-3, 40b-4

lāzım gerek 39a-9

levāzım lazım olan şeyler 2a, 2b-7

leyin bkz. leyyin

leyyin yumuşak (bkz. mülāyim) 29b-9

lütf hoşluk, güzellik 22a-15, 39b-11

M

mā-dem çünkü 36a-8

mağare bkz. kehf mağara, sığınak 18a-19, 19a-1

magrib garb, batı 17b-10, 37a-10

maḥbūb muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen, sevgili 10a-3

maḥbūs hapsolünmüş 29b-2

maḥlūk yaratılmış 10a-18, 10b-8, 11b-3, 11b-10, 11b-10, 13b-10, 13b-11, 13b-14, 14a-8, 15a-3, 15b-6, 15b-

7, 15b-9, 16b-16, 17b-3, 31b-12

maḥlūqāt yaratılmış şeyler, canlılar 4a-11, 40b-1

maḥrūm bahtsız 7a-17, 15a-10 16b-13

maḥsūs belli, aşikar, meydanda, özel 8a-10, 32a-17, 33a-1; 35b-3

maḥz halis, katıksız 14-7, 14a-14

maḳām me'muriyet, me'murluk yeri 10b-1, 11a-6, 11a-13, 22b-5

maḳātil öldürülen yerler 17b-12

maḳbūl kabul olunmuş, hoş karşılanan 32b-8

maḳdūr güç, kuvvet, kudret 35a-2

maḳdūr-i beşer insan için yapılabilecek 35a-2

maḫṣūd iteğim 16a-2	araya getirilmiş şey, top, tüm. 3a, 1b-11, 7a-7, 6b-10, 8b-14, 10b-11, 11b-7, 13a-6, 13b-4, 15b-8, 15, 16a-18, 19, 16b-4, 8, 18a-2, 19b-5, 15, 20a-3, 21a-14, 21b-1, 22a-8, 9, 22a-14, 22a-1, 2, 23b-4, 24b-4; 24b-11; 25a-9, 25b-12, 25b-16, 26b-11,15, 27a-8, 29a-9, 29b-12, 32b-1, 32b-11; 32b-11, 33a-15, 33b-10, 34b-8, 35a-1, 36a-12, 36a-16, 37b-3; 38b-7, 39a-8, 39b-5, 41a-1
maḫṣūd kasdolunan, istenilen şey 4a-1, 41a-12	
maḫṣūre cāmilerde etrāfi parmaklıklı yüksek yer 33b-2	
māl bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli şey 20a-2, 40a-6	
Mālik-ül Mülk Mülkün, her varlığın sahibi.	
ma'lūm bilinen 37a-3, 40b-5, 40b-15; 40b-7	mecmū' ḫalayuḫ 10a-13; 34a-7, 34a-14; 41a-1
ma'nā anlam 11a-11	mecmū' ḫalk toplanmış halk 12b-18, 34b-17
mancınıḫ ağır taşları fırlatmak için kullanılan bir tür savaş āleti 25a-18	mecmū' ḫayvānat tüm hayvanlar 35b-18
māni' men'eden 27a-2	
maṣlahat iş, emir, husus 28b-5, 41a-18	mecma'i'l-letāyif (lātifeler mecmuası): ed. Gülünç fıkra ve hikâyelerin bir araya toplandığı dergi. 1b-19
maṣrīḫ doğduğu taraf, doğu 37a-10	
mazreb zarbedecek yer, çakma, kakma yeri 37b-11	medāyin/medaīn İslamiyetten evvel yaşamış Kisraların Nuşirevan zamanında kurdukları merkez-i hükümetleri olan şehir. Haz. Muahammed'in doğduğu gece bu
ma'zūr özürlü, özürü olan 40a-3	
mebnī yapılmış, kurulmuş 41a-5	
mecāl güç, kuvvet, takat 23b-13	
mecmū' cem olunmuş, toplanmış, bir	

şehirdeki sarayın eyvanları yıkılmıştı.

23a-3, 23a-7

mekkī Mekke'ye ait, Mekke ile ilgili

olan 40b-1

melāmet ayıplama, kınama 4b-10,

29b-15

melekī meleğe mensup, meleklerle

alākalı 38b-5

melik padişah 15b-19, 20a-7, 8, 9, 10,

22a-6; 25b-5, 25b-15, 26b-13, 28a-18,

30b-6, 31b-13

mülk mal, yer, bina 7b-1, 11b-11, 28a-

1

mülük hükümdarlar 29a-4

melül usanmış, bıkmış, bezmiş 6a-15

men yasak etme, bırakmama 16a-1

menī döl suyu 32b-3, 5, 6

menfa'at fayda, çıkar ek: 2a-1

menķül nakledilmiş 38b-8

mensüh hükümsüz bırakılmış 34a-19,

36b-16, 36b-15, 37-4, 37b-6, 40a-15

merām istek, maksad 22a-14

merhāmet şefkat gösterme, acıma;

birini esirgeme. 2b-16, 22b-5

mertebe derece, rütbe, basamak 4a-3

mesābīh kitap[adı] 8a-7

mescidü'l-ħarām Mekke'de Kabe'nin

bulunduğu en büyük ma'bed 28b-4

mesel örnek 29a-19

meselā misal olarak, şunun gibi, söz

gelişi 35b-1

meşğül bir işle uğraşan 3a-14,14b-13,

31b-17

meşāyīh şeyhler 10b-13

meşhūr şöhretli 9a-5, 9a-10, 9a-11,

18b-19, 19a-3, 22a-5, 33b-10, 33b-16,

34a-16, 34b-6, 36b-13, 39b-13

mesīh Hz. İsa 16-6

mestūr örtülü, gizli, kapalı 22a-10

mevzi' konu, mesele 37b-16

mihter daha büyük, daha ulu 1b-5

müddet sevme, sevgi ek2a-10

mevkūf bağlı 22b-6, 37a-12

mevt ölüm 40a13, 40a-14

mevzi' yer 37a-12, 37a-13, 37b-16

meyl eğilme 17b-5

mezāhib mezhepler 19b-1

mezdek Nuşirevan zamanında (IV) bir

mezhep çıkararan kimse 20a-2

mezheb bir dinin, şubelerinden her biri
10b-2, 11a-6, 16, 17, 11b-4, 5, 6, 15b-
2, 16a-1, 16a-15, 16, 17, 16b-12, 16b-
14, 16, 18, 17b-18, 19, 118a-17, 19b-7,
21b-1

mihr güneş 34a-10

miqdār parça 1b, 34b-18, 36b-9

minber camilerde hatibin çıkıp hutbe
okuduğu merdivenli kürsü 15a-3, 15a-
6

miskin âciz 21b-4

miskīn zavallı, hareketsiz 6a-10, 11b-
3, 14a-15, 16a-2

mu'allim talim görmüş asker 29a-3

muāmele davranma 21b-4

mu'arız karşı gelen 27a-2

mu'azzam kocaman 33a-14

mübālāga işi, bir şeyi çok büyütme
27b-5, 32b-11, 36b-8, 37a-2

mübārek bereketli 13a-8

mübārek uğurlu, hayırlı 4b-16, 33a-9,
34b-10, 37b-11

mübāşeret bir işe başlama girişme
ek: 2b-1

mücerreb tecrübe olunmuş 41-a

mücāhid din düşmanlarıyla savaşan
32b-15

mū'cizāt mucizeler 9a-2, 33b-11, 34b-
2, 34b-19, 35b-4, 35b-7, 35b-8, 39a-7,
39a-8, 39a-14, 39a-17

mu'cize dini teyit maksadıyla ve
Allah'ın emriyle peygamberler
tarafından yapılan ve halkı hayrette
bırakan harikulade işler 38b-8

müddet zaman 29a-4, 36b-8, 38a-9,
38a-11, 39b-14

müderris ders veren 38a-16

müeddī meydana gelmesine sebep olan
35b-16

müfessir tefsir eden 19b-12

mülākī buluşan; yüz yüze gelen;
görüşen, kavuşan 26a-15

münkir inkar eden, kabul etmeyen 5b-
5

muhābbet sevgi ek2a, 21a-9

muḥaḳaḳ gerçekliği belli olmuş 35b-
10

muḥāl imkânsız 31b-16

muḥālefe birbirine karşı yemin etme,
antlaşma 18b-10

muḥalefet muhaliflik, aykırılık	muḳātil birbiriyle vuruşan, birbirini öldüren 9b-3, 22b-8, 37a-9
muḥālefet etmek karşı çıkmak 17a-2, 32b-11,	muḳayyed bağlı olan, bağlanmış; kayıtlı 41a-1
muḥālefet eylemek karşı çıkmak 3a-5, 3a-11,	muḳeddem takdim edilen, sunulan [küçükten büyüğe-] 1b-11, 2a-2
muḥalif muhalefet eden, ayrılık gösteren 40a-4	mülḥak ilhak edilmiş 29a-5
muḥārebe harb etme, savaşma 27a-9	mülk bir devletin ülkesi 12b-13, 14, 17b-4, 23b-17, 28a-7, 38b-5, 38b-7, 38b-10
muḥayyer seçmeli 30b-2, 41a-5	mülleves kirli 31a-5
muhit etrafını çeviren 32b-17	mültezim iltizam eden, bir şeyi veya kimseyi lüzumlu sayıp taraflık gösteren 27a-5, 10
muḥkem sağlam kılınmış, sağlamlaştırılmış	mülük hükümdarlar 1b-11, 11b-11, 19
mühlet biri için yapılması gereken zaman 33a-19	müluku 'r- rüm rum hükümdarları 1b
mühmel manasız, boş 14a-4, 5	mülzem baskın çıkararak susturulan 29b-19, 230a-1, 30b-7, 38a-15
muḥtāc ihtiyacı olan 30a-18, 40b-8, 40b-8, 40b-17, 40b-2, 41a-14, 41a-19	mü' min iman etmiş, İslām dinine inanmış 4a-2, 8a-17
muḥtelif birbirine uymayan 39a-8, 40b-9	mümteni' imtina eden 35a-18
muḥtelif çeşitli 37b-15	münāfık iki yüzlü 5b-13, 6b-2
muḳābil kaşı karşıya gelen 18a-5	münāsebet yakınlık 11b-8
muḳadder takdir olunmuş 34a-14, 34a-19, 34b-1	müneccim yıldızların hareket ve
muḳarrir yerleştiren, sabit kılan 28a-7	

vaziyetlerinde ahkam çıkararak, yıldız falına bakan kimse 33a-18, 33b-4 A	müselmān <i>bkz.</i> müslim 3a-15, 3b-6, 26b-14, 34b-9, 38a-5, 38a-15
münḳarız biten, arkası gelmeyen 9b-7	müşkil güç, zor 12b-2
munḳarız biten, arkası gelmeyen, dölü tükenmiş olan 29a-1	müslim İslam dininde olan 26b-14
munsıf merhametli 33b-9	müslimān islam dininde olan 29a-7, 30b-4, 32b-19
münḳātı son bulan 36a-16, 36b-6	mülük hükümdarlar 1b-11
münker inkâr edilmiş 39b-15	naşayih-i mülük padişahların öğütleri 1b-11
mütecessid teccsüd eden, vücud bulan 38b-12	müşrik Allah'a şerik, ortak koşan 32b-8, 10; 33b-15, 39b-13, 40b-17
müntesir intisar eden 26a-2	müstāhsen beğenilmiş 27b-9
münzel gökten indirilmiş 40b-15	müs[t]leski karnı su toplamış 13b-6
murād arzu, istek 33a-11, 36b-7, 36b-17, 37a-3	müştemil iştimal eden, kavrayan, saran, içine alan. 2a
murdār kirli 30b-3, 37b-5	müşterek ortak 39a-8
mürsel gönderilmiş 38a-1	müstevli idaresi altına alan 26b-10, 28b-17
mürşid doğru yolu göstren 1b-5, 41a-19	mütāla'a okuma, tetkik 22a-11, 22b-12, 33b-12, 35a-1
mürtedd İslam dininden dönen 26a-6, 26a-9	muṭavvel tatvil edilmiş, uzatılmış 34b-19
musadda tasdi edilmiş, başı ağrıtılmış 36b-10	müte'ālī yüksekte olan 10b-14, 41-a
müsāhere gece uyumayıp uyanık durma 20b-7	mütābi' at tābi olma
müsellim teslim eden , veren 30a-15	mütābi' at etmek tabi olmak

39a-14

mu‘teber itibarlı 23b-2

mu‘tedil ılıman 15b-1

müteğayyir değişen 19a-16, 140b-8

mütehāyyir şaşırması 31a-8

müstağnī doygun, gönlü tok, lüzumlu

gerekli bulunmayan 40b-19

müstevlī yayılan 24b-18, 28b-17

mütheccid gece uyanıp namaz kılan

11a-8

mütekebbir kibirlenen 33b-11

mu‘temed kendisine itimat edilen,

inanılan güvenilen kimse 36a-19

mütesekkin sükûnet bulan, yatışan

13b-3, 28a-11

müteveccih teveccüh eden 13a-5, 17,

14b-12, 15b-18, 25a-10, 29b-5

mütevellid doğmuş 12a-3, 5

mutī‘ boyun eğen 6b-14, 22b-1; 27a-2,

4

muvāfıq uygun 35a-9, 38a-5

müvekkel vekil tayin edilen, vekil

edilen kimse 38b-8

muẓtarib ıztırap ile, sıkıntı çekerek

25b-19

N

na-çār çaresiz 11a-16, 22a-19, 24b-17

nafaqa geçimlik 7a-13

nā-gāh ansızın, birdenbire 4a-18, 5a-

12, 7a-1, 6, 16, 11a-3, 17b-10, 18a-3

nāhī nahiv, âlimi 16a-6

naql taşıma, aktarma, götürme 5b-2,

5b-8, 11b-7, 8, 14a-1, 2, 3, 15a-1, 18b-

11, 25b-15, 33a-18, 6a-14, 36b-5 A

naql etmek taşımak, götürmek 5b-8

naql eylemek taşımak, götürmek 5b-2

naqz bir sözleşmeyi yok sayma,

bozma, çözme 27a-19

namāz namaz ek: 2b-2, 8b-1, 33a-10,

37a-4, 37a-13, 37a-15, 37b-10, 37b-11,

37b-12, 37b-15

nāme mektup 16a-1

Naşārā ehli Hristiyan sahipleri 11a-1

naşārā Hristiyanlar 10a-3, 11b-1, 13b-

3, 13b-8, 14b-4, 15a-4, 16a-5, 18b-16,

23b-15, 16; 30a-7; 32a-11; 33a-11;

33b-12; 33b-18, 19; 34a-2; 35a-2, 5,

35b-3; 37a-2, 37a-18, 37b-17, 38a-6,

38a-15, 38a-16, 38b-11, 39a-9, 39a-10,

39b-9, 40a-6, 40b-6, 40b-16, 40b-9,
41a-17, 41b-2

naşāyih öğütler 1b-11, 1b-13, 18b-11

nasāyih-i mülūk (padişahların
öğütleri): 1969'da ölen Sivas'lı
Abdülmecit Şeyhî'nin I. Ahmet'in
emriyle çeşitli eserlerden seçerek
meydana getirdiği dinden, ahlaktan ve
memleket idaresinden bahseden eseri.
1b-10

naşīb Allah'ın kısmet ettiği şey 19b-9

naşīhat öğüt 3a-18, 34b-18

nasrānī Hristiyan 12a-14, 14b-6, 11b-
5, 34b-7, 34b-8

nefl ibadet 1b-13

naẓār göz atma, bakma 8b-6

naẓār eylemek bakmak 8b-3

naẓār etmek göz atmak 9a-3, 22b-5

nāzil yukarıdan aşağı inen, bir yerde
konaklayan 13b-2, 34a-19, 40a-8, 40a-
11

neām evet, pek güzel 29b-7

nebī haberci; paygamber 32a-18, 40b-
16

Nebīyyü'l-kıbleteyn Hz.

Muhammed'in sıfatı 37a-14

necis pis, necasetli, murder 32b-8

nedāid eşler, emsaller, akranlar 22a-15

nefh üfürme 32a-3, 4, 5, 38a-17, 38b-1

nef'ī çıkar ile ilgili, faydacı 11b-10,
14a-5, 10, 16a-13

nefs can 2b-8, 39b-6

nefs kendi, şahs 3a, 21b-18, 19a-19

nefy sürme, sürgün etme 11b-10, 28a-2

nehy engelleme 5b-5

nehy etmek yasak etmek 5b-5, 9

nesāyih öğütler 8b-11, 12

nesh bir şeyin ssüretini, aynını
çıkarma 35b-15, 36a-3, 36a-12, 36b-9

nesl soy 9b-7, 8

nevāfil farz ve vācibden mādā yapılan
ibādetler 3a-14

navāhī taraflar, yanlar 24a-18

nevs hareket etme 19b-8

nidā seslenme 6a-15

nigar sevgili 14a-1

ni'met iyilik, lütuf 22a-15, 7a-17, 7b-1

nisaī kadınlarla alakalı 41b-

nisār saçma 39b-7

nisbet yakınlık, bağıllık 38b-2

nübüvvet nebîlik, peygamberlik, Tanrı haberciliği 32b-18, 37b-7, 40a-14, 40b-12

nücüm yıldızlar 1b-7

nücüm-ı hüdü Allah'ın yıldızları 1b-7

nūr aydınlık 8b-1, 2, 9b-2, 11a-8, 9, 31b-9, 38b-17

Ö

ömr yaşayış, hayat 8b-17, 9a-14, 14, 17b-15, 18b-3, 8, 39a-4

öşr öşür, onda bir alınan vergi 27b-13

P

pes imdi 38b-10, 38b-13, 40b-5, 40b-11, 40b-13, 41a-18

peydā meydana 20a-1

R

rā'abet / rağbet istek, arzu 23a-13

rabb Allah 16a-6

rabb-ül- ālemīn Allah 16b-9

rafi' ek: 2b1, kaldıran, yükselten 9a-1

rāhib evlenmeyen papaz 18a-14

rahibān evlenmeyen papazlar 11a-2

raḥim döl yatağı 38b-8, 38b-9

raḥmet acıma 8b-3, 6

rahmet koruma, esirgeme 6b-9

rāşid doğru yola giden, hak yolunu kabul etmiş olan 25b-13

rāzī rızā gösteren, kabül eden 3a-14, 21a-9, 24a-4, 28a-12

ref' yukarı kaldırma 9a-16, 9b-16, 10a-1, 3, 10a-16, 11b-17, 12b-10, 12, 13b-8, 31b-9, 33a-7, 33b-14, 40a-13; 40a-14,

re'īs başkan 7a-7, 7a-15, 24b-2

rek'āt namazın bir kıyam, bir rükū ve iki secdeden meydana gelen bölümü 9a-1

rencide incinmiş, kırılmış 9b-4

resūl 2a-10, 2a-18, 4b-17, 8a-4, 7b-7, 7b-10, 7b-14, 40b-4, 40b-13

resūl'alāh 7b- 18, 8a-5, 16b-8, 24a-6, 24a-15

revā yakışır, layık 3a-16; 7a-2, 30a-13, 30b-12, 34a-7, 37b-15, 37b-16

revā eylemek yerine getirmek 3a-16

revān su gibi akıp giden 39b-19

riāyet saygı 2b-5, 3a-9, 18b-1, 38a-7, 2b-15

risālet peygamberlik 7b-15

rivāyet hikāye edilen bir haber 37b-2,3, 39a16,	şabr katlanma 39b-11, 40a-3
rivāyet etmek nakletmek 8a-1, 2,	şabr etmek sabretmek 7b-9, 39b-13, 7b-14, 30a-1, 39b-17,
rivāyet kılmak anlatmak 2a-10,	şadık sadakati, içten bağlılığı olan 37a-15
rivāyet eylemek nakletmek 2a-18	şadr sadrazam 24b-13
rivāyet 1.* söylenti, bir haber, söz veya hadisenin hikāyesi 2a, 3a-15, 7b-16, 8b-16, 9a-1, 9b-12, 23b-18, 38a-2	şaffet <i>bkz.</i> safvet saflık 40a-8, 40b-10
rızā hoşnutluk 6b-11, 29b-15, 16	şahābe arkadaş, dost 24a-7
rızk Allah'ın herkese bahsettiği nimet 8a-17	şahāveti cömertlik 39b-11
ruh can 38b-1, 38b-10	şahīfe kâğıt yaprağı 8b-15, 9b-15
rücūm akan yıldız 1b-7	şahīh gerçek 35a-4, 5
ruhbān evlenmeyen papazlar 18a-14, 15, 30b-17, 32a-12	şahrā çöl 4b-18, 37b-12
rūḥü'l-ḳudūs Kutsal ruh, Cebrail 38a-16	şakalibe İslavlar 20b-3, 11
rūm 23b-17, 24a-1, 27b-15, 18, 29a-7	sākī su veren 2a-17
Rūmī Rum ülkesinden 14b-16	sākin hareketsiz olan 30b-6
S	sākin kendi halinde olan, yavaş 2a, 2b-8
su'al soru 29b-12	şakird talebe 11a-17, 19, 31b-4, 37b-9
şağır zelil ve aşağılık kimse 41b-2	sākit susan 29a-17
Ş	şalavāt bütün dualar, ihtiyaçtan gelen ricalar 1b-5
sā'at vakit 24a-14	şalīh yarar, elverişli, iyi, uygun, yakışır 4a-7
sābit yerinde duran 35a-13, 15	salṭanat sultanlık 28a-5, 28b-8
	şariḥ açık, meydanda 15a-6

şart şart 25a-12

savma'a ibadet yeri, tekke, özel tapınak. Nasara rahiplerinin halktan inkita' ve inzivāsı için te'sis edilmiş olan hücre 11a-15

şāyed eğer, olur ki 22a-7, 23b-9, 29b-2

sebeb sebep 11b-16, 14a-2, 14b-10, 15a-10, 17b-13, 19b-19, 20a-7, 20b-8, 15, 21a-5, 24b-5, 25a-1, 39b-15, 40a-5
sebt cumartesi 36a-4

secde namazda alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere dayamaktan ibaret ibadet vaziyeti 8b-14, 9a-4, 30b-11

şefā'at birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edinilen aracılık 1b-6, 8a-12

şefkāt şefkat, acıyarak ve esirgeyerek sevme. 3b-16, 3b-16, 22a-18, 22b-5, 39b-11

şehīd din ya da yüksek bir ülkü uğruna ölen kimse 8a-7, 15, 17, 28b-8

sehl kolay 4b-8

şehr-yār padişah 25b-4, 25b-18

şehvet aşırı istek 34a-3, 34a-12 A

şekk şüphe 5b-11

şekksüz şüphesiz 42a-3

şekl şekil, biçim 12b-9

selām sonu iyi ve hayırlı çıkma 22b-12

selāmet salāmete çıkma, kurtulma 18b-13

sellem "selamete erdirdin!" manasıyla dualarda geçer 36b-7

semi' işiten, duyan ek2b-1

senā övme 33b-16, 34a-6

şer' Allah'ın emri, ayet, hadis, icma-i ümmet ve kıyās-ı fukaha esasları üzerine kurulmuş olan din kaideleri 40a-10, 40a-14, 40a-15

şerī'āt şartlar 32b-13 33b-19, 34a-2, 34a-14, 37a-19, 37b-4, 37b-15, 37b-16, 37b-19, 38a-4, 40a-10, 40a-16, 40a-17, 40b-18, 40b-19

şerr fana 9a-15

sevāb hayır işleme 1b-11

sītare yıldız 10a-16

sevāb hayırlı hareket, hayır işleme 1b-10,11 5a-2a, 6b-1, 6b-4, 7b-18, 8a-2, 8a-4, 10a-16

şeytān şeytan, iblis 9a-17, 10a-18, 19, 10b-7, 10, 11a-12, 29a-5, 39b-7, 41b-1

seyyāh yolcu 8b-1

şıdķ doğruluk 39b-11

sihr büyü 35b-7, 39b-15

şikā şikayetler 14b-11

şikāyet yakınma 13b-4, 15a-11

şî'r şiir 2b-5

siyāset memleket idaresi 32b-13

su'āl sorma 1b, 8b-7, 29b-12, 31b-2, 32a-4, 32b-7, 33b-12, 34a-2, 34b-2, 35a-2, 35b-3, 35b-5, 35b-13, 37a-3, 37b-17, 39a-13, 39b-9, 39b-6, 40b-6, 40b-15, 40b-15, 41b-2

şükkr minnettarlık 28b-2, 29a-15

şulh barış 18a-9, 21a-2, 7, 9, 24a-4, 24b-7, 25a-13, 14, 25b-1, 25a-18, 25a-4, 27a-14

sultān padişah 22b, 37b-7

sünnet Hz. Muhammed'in söylediği sözler ve Müslümanlarca uyulması gereken davranışlar 34b-5

süre Kur'an'ın ayrıldığı 114 bölümden biri 10a-2

şüret biçim, görünüş 12b-7,

şüret kılık 8b-19, 10a-17, 18, 10b-7, 10b-9, 11a-12, 23b-12,

şefā'at af için aracılık etme 8a-12

şekür Allah'ın doksan dokuz adından biri; çok şükreden 29a-15

şevket büyüklük 24b-5, 26b-15

şüm uğursuz 11b-9

şürü' başlama 35b-17

T

ta'alluķ ilgisi olma 38a-7

ta'am yemek 21b-4; 35b-10

ta'an çok söven 36a-5

ta'arruz düşmana saldırma 25a-13

ta'assub fanatiklik, katı yandaşlık. 2.yobazlık 16b-10

tā'at Allah'ın emirlerini yerine getirme 33b-14

taħkīk doğru olup olmadığını araştırma 10b-13

taħlīt karıştırılma 13b-16

tahmīd hamdetme, elhamdülillāh deme, şükretme 34a-10

taħrīf harflerin yerini değiştirme, bozma, kalem oynatma, değiştirme. 2. Bir ibarenin manasını değiştirme 34a-

1, 41a-18	ṭavīl uzun 41a-6
ṭaḥt alt 17a-6	ṭavvāf tavaf eden, etrafını dolaşan 6b-19
ṭaḥt-ı yedinde hüküm sürülen yer 11b-2, 17a-6	tā'yīn ayırma 11a-15
ṭaḥşil ilim öğrenme 29a-10	ṭazyīk zorlama, baskı 23b-16
tā'ife bölük, kavim, kabile 11b-1, 15b-13, 14	ṭazyīk etmek zorlamak 20a-7
ṭākat güç, kuvvet 22a-14	tebliğ tebliğ 41a-4
ṭaḳat-i beşeri 39a-4, 39a-8, 9	tecāvüz ötesine geçme 34b-1
ṭaḳayyüd bağlanma, bağlı olma 37a-1	tecāvüz etmek sınırı geçmemek 34b-1
ṭaḳayyüd etmek bağlanmak 36b-14	teḍbīr bir şeyi temin edecek veya önleyecek yol, çare 20a-3,
ṭaḳḍīr beğenme 23b-1, 31b-19, 34a-11, 34a-18	teḍbīr etmek önlem almak 20b-16
ṭaḳḍīsmukaddesleştirme, kutsallaştırma ; Allah'a şükretme 34a-10	tefsīr Kur'ân-ı Kerīm'in mānā bakımından izahı 10a-2
ṭaḳvā Allah'dan korkma 2a-9 A	tehlīl İslām dininin tevhit akidesini hulāsa eden "lailahe-ill-Allah" sözlerini söylemeler 34a-10
ṭaleb isteme 4a-11, 24a-4, 27a-18, 28a-15	ṭaḳayyüd bağlanma, bağlı olma
ṭalluḳ âit olma 25a-15	tekbīr "Allahü ekber (Tanrı uluların ulusudur)" deme[k] 26b-9
tamām tam, eksiksiz 13a-14, 15b-4, 5, 18b-3, 32a-2, 38b-9	teḳzīb yalanlama 41a-12
ṭa'n ayıplama 32b-6	telbīs ayıbını, kusurunu örterek bir şeyi sahtelendirme 41a-13
ṭa'aşşub birine tarafdarlık etme 16b-10	telkin aşılama 16a-15, 16b-17
ṭapucı tapan 33b-6	

temessük tutunma 36a-6, 8, 9, 10, 36b-8; 39a-12

ten insanın vücudunun dış yüzü 8a-18, 19

tenk[ī]ş azalma, eksiltme 30b-5

terceme tercüme, çevirme [dilden dile] 1b-17

tercih üstün tutma 11a-17

tertīb düzene koyma 24b-1

tesebīh “sübhānallah” kelimesini söyleyerek Allah’a ta’zīm etme 34a-10

tesellüm islam dinini kabul etme, Müslüman olma 33b-15, 36a-13, 36b-7, 39b-13, 40b-19

tevābī‘ maiyyet; bir kimseye tabi olanlar; iman ve İslamiyet veya herhangi bir hususta birisine bağlı bulunanlar 1b-17

tevārīh tarihler 1b-7, 6b-2, 8b-11, 13, 9b-5, 10a-3, 12a-2, 13a-8, 14, 14b-14, 16a-18, 19b-10, 22a-3, 24a-9, 25b-1

tevārīh-i enbiyā‘peygamberler tarihi 1b-7, 12a-2

tevātür bir arka arkaya gelme 35a-4

haberın ağızdan ağıza dolaşarak yayılması 35a-3,4, 12, 35a-14, 36b-6

tevātür bir haberın ağızdan ağıza dolaşarak yayılması 36a-15, 36b-5

tevazū‘ Alçak gönüllü olma 4a-1, 22a-16

tevazū‘ etmek alçak gönüllü olma 4a-1

Tavraīd Tevrat 8b-13

tevbe işlenmiş bir günah veya suçun bir daha işlenmeyeceğine dair verilen söz 6a-19

tevbe tövbe 7b-1

tevcīh çevirme; mana verme, yorumlama 19b-2 , 35a-6

bi-tevcīh anlamsız, yorumsuz 19b-2

tevḥīd Allah’ın birliğine inanma 13b-18, 33b-13, 14, 33b-15

tezvīc nikahlandırma 23a-12

tılsım herkesin bilip çözemediği gizli şey ek2a

töhmet birine isnat olunan suç, işlendiği sanılan fakat gerçekliği henüz meydana çıkmamış olan suç 33a-7

tūmār dürülmüş nesne 10b-2, 15

U

‘ukūbet ceza 19b-19

ulemā' âlimler, ilim sahipleri, bilginler. [evvelce müderris, kadı, gibi ilmiye ve mensuplarına denirdi] 10a-9, 13b-9

uluhiyyet tanrılık sıfatı 30b-1

‘ulūm ilimler bilgiler 10b-11, 32b-12

ümmet bir bağlanıp inanan cemaat 6b-4

ümmet bir peygambere inanıp bağlanan cemaat, taife 12b-18

ümmī anasından nasıl doğmuş ise öyle kalıp okuma yazma öğrenmemiş [kimse] 40b-1, 40b-6, 40b-9, 40b-10, 40b-13

unsur eleman 38b-5, 38b-7, 38b-10 A

uşūl asıllar, kökler, başlangıç 14a-1

uşūl-i kelām sözün usulleri 14a-1

üstad usta 34a-4

V

vā‘az dinī veya ahlākī bir mesele hakkında herhangi bir din adamı tarafından dini bir yükümlülüğü yerine

getirmek maksadıyla yapılan bir çeşit hitabet türüdür.

vā‘az etmek dinsel öğütlerde bulunmak 15a-3, 6

vācib yapılması gerekli 3a-12, 5a-3, 5a-17, 5b-3, 5, 22b-7

vā‘de bir iş için önden belirtilen zaman, mühlet 21a-9, 27a-1, 18

vahdāniyyet birlik, tek olma 1b-14

vāki‘ gerçekleşmiş 11b-18, 13b-9, 25b-11, 28b-11, 33a-15, 35b-6, 36a-19

vakt vakit 7a-19, 12a-15, 12b-10, 12b-19, 14b-16, 18b-1, 24b-1, 24b-2, 33b-4, 36a-16, 37a-2, 37a-17, 39a-3, 40a-12

vaşf nitelik 5a-14, 17b-19, 33b-12

vāsıta iki şeyi birbirine ulaştırın 9a-15

vaşiiyyet bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey 21b-1

vāz‘ koyma 28a-11

vēbā salgın hastalık 21b-5

vech sebep 27a-12

vechī yüze mensup, yüz ile ilgili 14a-10

vefāt ölüm

vefāt étmek ölmek 8a-3, 8a-6, 9a-14, 9b-7, 14, 10b-12, 12a-9, 13a-2, 13b-6, 14a-16, 17b-3, 7, 8, 17b-13, 18a-6, 18b-10, 18b-4, 19b-7, 17, 20a-19, 21a-2, 21b-2, 25b-17, 27b-16, 28b-19, 36a-12

vefāt olmak ölmek 7b-6

vesāire benzerleri 6b-4

ve-s-selām işte o kadar, son söz budur 22b-1

vezīr valilik, vekillik gibi yüksek rütbelerde bulunan “paşa” ünvanını taşıyan kimse 2b-, 22a-10

vilāyet il 2b-15, 2b-16, 11b-4, 12a-1, 2, 13b-2, 14b-14, 15a-8, 15a-11, 12, 17b-11, 18a-9, 10, 18b-2, 19b-8, 20a-10, 20a-5, 13, 17, 18, 21a-20, 21b-3, 22a-8, 22a-17, 22a-19, 23b-14, 24a-1, 24b-9, 25a-10, 25a-12, 25b-19, 26a-4, 26b-16, 27a-3, 6, 12; 28a-18, 33a-14

yaqīn şüphesiz, sağlam ve kati olarak bilmek 3b-14

yāqūt değerli süs taşı 8a-9

ya'ni doğrusu, sözün kıyası 2b-3, 3b-16, 12a-4, 20b-5, 26a-3, 36b-8, 40a-18

yed el; kuvvet, kudret, güç 17a-6

Yehūdī Yehuda'ya mensup olan, Yahudi 1b, 12b-13, 13a-1, 12b-14, 13a-6, 13a-7, 11, 13b-1, 5, 41a-11, 41a-15

yesār zenginlik 11b-10

Z

zabṭ idaresi altına alma 27b-13

zād azık, yeyinti 22a-9

za'f zayıflık, kuvvetsizlik 22a-15

zafer başarıma 22b-17

zāhid aşırı sofu 30b-13

zāhir görünen 9a-4, 13a-9, 14a-7, 12, 16a-3, 17b-10, 17a-16, 18b-8, 19b-1, 20a-18, 23b-14, 33a-12, 35a-3, 35b-7, 35b-8, 35b-9, 38b-4, 38b-12, 38b-16, 39a-6, 39b-9

zahmet eziyet 12b-13, 15, 14b-8 16a-10, 39b-9, 39b-13, 40a-5, 40a-9

zahmet vèrmek sıkıntı **vermek** 13b-3, 16b-10, 18b-10, 29b-3

zahmet gelmek eziyet gelmek 24b-4,

za'if güçsüz 1b, 4b-8, 22a-4, 39a-11

zekāt İslamın beş şartından biri 6b-12, **zekāt vèrmek** kırkta birini sadaka olarak vermek 33a-10

zālīm zulmeden, haksızlık eden 2a-15, 2a-19, 10b-11, 14, 21a-5, 29a-14

zamm katma, ekleme 31a-15

zebūn zayıf güçsüz

zebūn olmak alçalmak, âciz kalmak, güçsüz kalmak. 17a-16

Zebūr Hz. Davud'a nazil olan mukaddes kitap 8b-11

zevād azıklar, yiyintiler 22a-9

zıkr anma, anılma, söyleme 2b, 11b-11, 13a-10, 13b-17, 18, 14a-3, 14b-5, 32a-5, 35a-1, 36a-5, 36a-13, 39a-3, 39a-5

zinā haram ve büyük günah olan ve nikāhsız olarak yapılan cinsi münasebet 33a-7

zinḥār sakın! 26b-1

zīrā çünkü, şundan dolayı ki 2a-17, 2b, 3a, 19a-5, 22b-5, 15a-4, 19b-4, 25b-4, 13, 30a-13, 32a-8, 32b-19, 35b-7, 36a-19, 36b-6, 39a-15, 39b-6, 40a-2, 40b-3, 40b-8, 40b-12, 40b-16, 40b-18, 40b-14

ziyād fazlalık, çokluk 39a-5

ziyāde artan, fazla, çok 4a-1, 36a-19, 38a-18, 39a-15, 40a-10, 40b-8

ziyāde eylemek çoğalmak 4a-2

ziyāderak daha fazla 40a-10, 40b-8

ziyān zarar 24a-13

ziyān etmek harcamak 5b-18

ziyān degürici zarar veren 10a-11,

ziyān degürmek zarar vermek 29b-3

ziyān vèrmek zarara uğratmak 5a-9

ziyāret görmeye gitme 9a-15

zūhdī zühde mensup 39b-11

zuḥur meydana çıkma 34b-5

zulm eziyet 9b-5, 14b-11, 20a-6

zülḳarneyn doğu Hristiyanlar tarafından kullanılan takvim, İskender takvimi

4.2 Farsça-Türkçe Dizin

A

ab-dest namaz vesaire için din icabına göre el, ağız, burun, yüz; dirseklere kadar kolları ve aşikkemiği üstüne kadar ayakları yıkama, kulaklara boyuna ve başa meshetme 34b-11

‘**adl [ü] dād** doğruluğun adaleti 2b-16

Āferīde yaratılmış, yaratık 5a-1

B

bāb bölüm 1b-1 , 13b-16

5b-19, 22a-4

bedāye pişmanlık 35b-16

ba’ de-zān bundan sonra 1b-17, 2b-13; 9b-5, 25a-14

bahādur cesur, kahraman

baht talih, kısmet 30a-4

bālūda yükselmiş, büyümüş, boy atmış 18a-13

bār Tanrı, Allah 13b-16

becidd çok 22b-11, 39b-19

bed-bāht bahtsız, bahtı kara, talihsiz 4b-3, 19b-5, 24a-8, 29a-9; 39b-15

bedāye pişmanlık 35b-16, 36a-1, 2, 3,

be-dürüstī gerçekten, doğru 36a-10

be-ğayet pek çok 20b-16, 21b-11,32a-7

ber-ķarār kararlı, daimi, devamlı 19b-7

bī-ķāre çaresiz 14a-16

buthāne putların konulduğu yer

C

cān can, ruh, hayat 8a-18, 8b-3,

cānāver canlı, yaşayan, zararlı hayvan 37b-4 38a-6

ceng savaş, vuruşma 5b-11; 6a-3 7b-17; 6b-6; 7a-6; 7b 8; 9a-4; 17a-7; 19b-15; 20b-7; 21b-14; 21b-4; 21b-9; 23a-8; 24a-1; 24a-10; 24a-13; 25b-15, 18; 26a-12; 26b-17; 27b-11; 31a-4; 31a-7; 38b-2; 39a-3; 39a-5 ; 39a-17

7a-4; 37b-6

cihān dünya, alem 2b1, 2b-2, 2b-5

cihān-gir cihānı, dünyayı zapteden 21b-7, 24b-11, 25b-3

cūdā ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış 38b-13

Ç

ķāre yol, yardım 23a-6, 7; 37b-11

çāšnī-gīr çeşnigir, yemeklerin lezzetine, tadına bakan kimse ahçıbaşı 3b-17

çirkīn pek kirli, güzel olmayan 2b-1, 4a-13, 4a-14

çūḥa yün kumaş 22a-10

cüst arama, araştırma 5a-8

cüst ü cūy arayıp sorma, araştırma 5a-8

çun gibi, mademki, çünkü, nasıl 37b-18, 39a-14

çün gibi, nasıl, çünkü 29b-17

bārū kale duvarı, hisar burcu, sur 13b-19

D

dāne tane 19a-12

dāniş biliş, bilgi, ilim 35b-17, 4a-16, 28b-10

dāniş-mend bilgili 35b-17, 4a-16, 28b-10

dāye çocuğa bakan dadı 21b-1

dem zaman 4a-17, 21b-17; 29b-4

der-gāḥ tekke 2b-13

derhāl hemen 34a-11

dermān ilaç, çare, kuvvet, güç 12b-17, 12b-17, 41-a

derzī dikiş ve yiv yapan, terzi 9-10

dest el 14a-14, 15a-12; 36a-4

dūlbent tūlbent, ince seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez 7a-5

dürüst dürüst 2a-8

düşmen düşman ek2a-4, ek2a-7

E

efğan ıztırap ile haykırma, bağırp çağırma 31b-1

efrūz parıltı 11a-10

ejderhā (ejder) büyük yılan

ejderhā étmek güçlü kılmak 38b-17

F

feryād yardım istemek için çıkarılan yüksek ses; bağışma çağırma 2b-18

tiz çabuk, tez 5a-7

tizlik étmek çabukluk etmek 5a-7

G

gāh zaman zaman, vakit vakit 2b

gavğa kavga, dövüşme 14b-3

güm-rah yolunu şaşımış, doğru yoldan ayrılmış 11a-9

günāh Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iş, dini suç 3b-6; 7b-11; 29b-9, 10, 19

günāh işlemek günah sayılan davranışlarda bulunmak 4a-7

gūr mezar, kebir 18a-1

güzin seçen, seçilmiş 16a-8

gū (y) söyleye, diyen 5b-11, 5b-12

H

hāber-dār haberli 40b-14

hemān hemen, derhal 8b-15, 9a-8, 13b-1, 13b-1, 15b-18, 40b-11

hemīše daima, her vakit, her zaman 2a-7; 2a-15; 3a-2; 40a-8, 40b-8

hergiz asla, kattiyen, 5b-14

herze boş lakırdı 19a-5, 30a-16

hōd kendi. 1b, 14a-14, 18b-7, 31b-18, 36b-16, 37b-3, 38b-15, 38b-1, 40b-11

hor değersiz 22a-19, 33a-16

hoş güzel, iyi 6b-11, 26b-15; 34a-4; 34a-11; 38a-13

hoş etmek karşındakinin gönlünü hoş etmek 34b-4

hoş eylemek karşındakinin gönlünü 38b-13

hūb güzel 8b-5, 31a-19

hūn kan 4a-17

hūdā doğru yol gösterme 1b-7

İ

i'tikādnāme inanç kitabı (15b-19, 16a-1)

K

ķāġıd kâğıt 3b-12

ki ki bağlacı 9b-3, 4, 9b-13, 10a-1, 2, 5, 9,

Kilīsā kilise 31b-15

kemhā ipek kumaş 22a-10

keşīš papaz 11b-2, 3, 14a-4, 7, 11, 14b-9,10,15a-2, 13b-15,16, 16a-4, 16b-1, 14, 17, 19a-14, 19b-2, 5, 27a-7, 14, 30a-1, 30a-3, 30a-8, 30a-9, 30a-1”2, 30a-14, 30a-16, 30b-23, 30b-9, 30b-15, 31a-1, 31a-2, 31a-8, 31a-11, 31a-12. 31b-12

küngüre kubbenin en yüksek yeri, tepesi 33b-1

L

leşker asker 26b-12

līkin lakin 32b-2, 40a -16

M

māl-dār mallı, zengin 20a-1

N

na-çār çaresiz, ister istemez 10b-16, 21b-19; 24a-17

nā-gāh ansızın, birdenbire 3b-18, 4b-12, 6b-1, 6, 16, 10b-3, 17a-10, 17b-3

[nā]-haḫḫ haksız, bihude, boş 6a-12

nevmīz ümitsiz, ümidi kırık 3a-19

P

pād-šāh padişah, hükümdar 1b-14; 1b-15; 2a-4; 2a-7; 3a-1; 3a-2; 3a-6; 3a-7; 19b-4, 15; 19a-9, 10, 11, 17, 18, , 20a-1, 4, 20b-3, 21a-3, 6, 21b-13, 21b-19, 22a-7, 22a-14, 23b-1, 4, 23b-19; 25a-7, 8; 25-a-11, 18; 25b-1; 27b-15, 17; 36a-6; 37a-6; 37b-9

pād-šāh-zāde padişah oğlu 2b-18

pāre parça, bölük 3a-8, 3a-8, 10b-8, 17a-15, 34a-13, 36a-12

peḫlevān pehlivan, yiğit 20a-16, 21b-10, 14; 24a-11; 25a-3; 26a-13

perhīz-kār mahrem olan şeylerden kaçınan 39a-11

perīšān dağınık, karışık 5b-1, 2; 32b-18

pes sonuç olarak 13b-1; 29a-10, 17, 18; 31a-2; 38b-10; 39a-7; 40a-7 38a-10; 38a-13; 40a-

5; 40a-11; 40a-13; 40b-18

peş-gīr bkz. pīş-gīr 3b-17

pīş-gīr peşkir, havlu 3b-17

peşimān pişman 35-b16

peygām-ber Allah tarafından haber getiren 2a-15, 2b-14, 6b-3, 5, 8a-11; 8b-11, 8b-18, 9a-2, 9a-5, 17b-3, 33a-19, 39a-8, 39b-5, 9b-13, 37a-5, 38a-2, 39a-9, 39b-7, 40a-8, 39b-17, 40a-2, 40a-7, 40b-6, 40b-7, 40b-15

put bazı ilkel toplumlarda doğaüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, tapınacak sanem 11b-10, 12a-13, 14

put-perst puta tapan 20b-19, 32a-10

R

rāst doğru 19a-5, 23b-1

revā yakışır, layık 2b-16, 6b-2, 29b-13, 30a-12, 33b-7, 37a-15, 37a-16

rencīde incinmiş, kırılmış 9a-4

revān su gibi akıp giden 39a-19

rūsivā[y] rezil, ittibarsız 30a-1, 30b-3

S

sebīl yol, büyük cadde, sebil, su dağıtılan yer 1b

sergerdān başı dönmüş, şaşkın; hayran 1b-5

ser-hōş sarhoş 4b-12,14

ser-keş inatçı 22a-13

server reis, baş 1b-6

Ş

şād sevinçli 7b-16, 21b-11

şakird talebe, öğrenci 11a-17

şāh pādīşah 2a-1; 9b-6, 19a-10, 13, 18, 20a-7, 22a-11, 23b-4

şenbih cumartesi günü 36a-6

şū´m şom, uğursuz 3a, 27b-19

T

tāc hükümdarların başlarına giydikleri cevahirli başlık 8a-9, 28b-3

ten gövde, beden, vücut 41b

tīmār belirli hizmet karşılığında şahıslara verilen toprak parçası 23a-14

tiz çabuk 4b-7, 5a-7

Y

yā huz veya 31a-12

yārān dostlar, sadık arkadaşlar 13a-19, 18b-19

yād-gār yadigār, bir kimseyi veya nesneyi hatırlatacak şey

yāhūd veya, isterseniz, daha doğrusu 11b-12, 29a-18

yek tek 5a-10, 8a-9, 15b-15, 22a-6, 17, 34b-5, 34b-11

Z

zīrā çünkü, şundan, dolay ki 1b-17; 2a, 2b, 18b-5, 22a-5; 14b-4, 19a-4; 25a-4, 13; 29b-13; 31b-8; 32a-19; 35a-7; 35b-19; 36a-6; 38b-15; 39a-6 ; 39b-2; 40a-3; 40a-8; 40a-12; 40a-16; 40a-18; 40a-14

ziyān zarar ek: 2a-4, 4b-9, 23b-13, 29a-3

4.3 Türkçe Dizin

A

aşağa aşağıya 24a-9

ağlamak ağlamak

ağlaşmak birlikte ağlamak 7b-8, 9

ağu zehir 10b-3

aralık ara, esna, sıra 41b-8

arı temiz 10a-16, 30b-1

arınmak temizlenmek 30a-18

arıtmak temizlemek 30a-8

arķurmak yerini değiştirmek, bozmak

36b-2

artık başka 8a-1

artuķlaęı fazla, fazla olarak 29b-9

arturmak yükseltmek, üstün tutmak,
geriye bırakmak, fazla bırakmak ek2a-
7

ayrı başka 2b-14

ayruķ *bkz.* ayrı 2b-14

azık yiyecek 6a-15

azırgamak az görmek, ehemmiyet
vermemek, azınsanmak 22b-16

argurmak/argırmak yorulmak,
zayıflamak, 36b-2

B

bağlanmak Şekil verilmek 23a-11

bağlı/bağlu kapalı,erkekliği bağlanmış
olan ek2a-6

baķa baksana 8b-6

bāsit ačan, yayan, seyirci; ferahlık
veren ek2b

baş komutan 26a-15

bay zengin 21b-19

bişürmek pişirmek ek: 2a

biti mektup 15b-5, 16b-19, 21a-7, 22a-
8, 22a-10, 22a-11, 22b-2, 23a-1, 23a-
10, 23a-8, 23a-9, 24b-10, 25b-10, 25b-
19, 27a-3, 27a-4, 27a-15, 27a-19, 27b-
11, 38a-10, 38a-13 38a-14, 40a-19,
40b-17

beni benden 32a-18

berk sağlam, sıkı 7b-5

bölük parça 8a-5

beg küçük devlet başkanı, amir,
nüfuzlu, ileri gelen, sözü gečen 2a-19,
2b-11, 2b-12, 2b-14, 3b-7, 4b-6, 4b-10,
6b-14, 10a-11, 12a-10, 15b-7, 17a-15,
17b-14, 17b-16, 17b- 17, 18a-8, 18a-

11, 18a-13, 18a-19, 18b-3, 19b-1, 19b-10, 20a-6, 20a-14, 20b-1, 20b-2, 20b-8, 20b-9, 20b-13, 21a-4, 213, 21b-8, 21b-9, 21b-16, 21b-19, 22a-4, 22a-14, 22b-2, 22b-3, 2212, 23a-13, 23a-15-23a-17, 23a-19, 23b-3, 23b-4, 23b-10, 23b-14, 23b-19, 24a-2, 25a-15- 25a-16, 25b-1i 25b-2, 25b-4, 25b-6, 25b-14, 25b-16, 25b-17, 25b-19, 26a-3, 26a-18, 27a-1, 27b-1. 27b-6, 27b-18, 27b-19, 28a-1, 28a-2, 28a-3, 28a-4, 28a-10, 33b-14, 38a-7

birle ile, birlikte 8b-6, 16a-1, 20a-9, 26a-15, 27a-14, 28a-15

bitürmek bitirmek 36a-1

boğaz boğaz 6a-10

boğazlamak boğazlamak 6a-10

bozgun karışıklık, fesat 24b-16

bucak köşe 24b-6

bulaşmak sataşmak 26a-18

Ç

çeri asker 6a-17, 18a-13, 18a-16, 21a-12, 21a-14, 21a-17, 21b-17, 21b-19, 22a-9, 22b-3, 22b-9, 22b-16, 23a-1, 23a-6, 23a-7, 23b-10, 23a-12, 24a-3,

24b-8, 24b-11, 24b-16, 26a-3, 26a-13, 26a-17, 26b-1, 26b-12, 26b-12, 26b-15, 27b-4, 28a-10, 28a-14, 39b-4, 39b-7

çetük kedi 37b-6

çevre etraf, muhit 11a-15, 16b-19, 24b-18, 27b-7, 32a-1, 33b-1

çok çokluk 34b-4

comak ucu topuzlu sopa 7b-16

çürimek çürümek, bozulmak 3b-4

D

degürici ulaştırıcı 10a-11

degirmek/değürmek eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak 29b-3, 31b-17

depe tepe 34b-14

depmek saldırmak 23a-9

depelemek ezmek, öldürmek 4b-11, 4b-17, 7a-7, 7b-6, 9b-1, 12b-16, 23b-13, 24a-2, 24a-15, 24b-13, 24b-15, 25a-4, 25b-4, 25b-6, , 29b-17, 32a-8, 39b-3, 40a-8, 40a-19

depelenmek öldürülmek 29b-13, 29b-14, 24b-16

deprenmek sarsılmak, hareket etmek 17b-16, 8a-12, 19b-14, 26a-6

depreşmek hareket etmek 24b-1

depretmek sarsmak, harekete geçirmek, kımıldatmak 30b-6

dilemek istemek ek: 2b

diri canlı 37b-3, 37b-17, 37b-18

diri kılmak diriltmek 34b-5, 34b-8, 36a-1

diri olmak canlı olmak 33a-10

dirilmek canlanmak, dirilmek 16a-11, 34b-3, 34b-13

ditremek titremek 30b-17, 33a-17, 33b-3

diye diyerek 4b-19, 8b-6, 11b-10, 15a-10, 33a-11, 34b-15, 35a-15, 35a-16, 35a-19, 36a-3, 36b-3, 37a-11

düzmek hazırlamak 17b-1, 18a-6, 18a-10, 18a-18, 18b-18, 21b-1, 21b-9, 21b-16, 27a-8, 27b-16, 41a-12

delü deli 34b-4

diyü diyerek 5b-4, 14b-11, 32a-4, 34a-12, 34a-19, 39b-15

dutsak tutsak, esir 22a-16, 29a-8, 32a-18

döküntü bol akan, bol bol dökülen ek2a-4

dökmek bırakmak, terk etmek, atmak, sarf etmek, harcetmek ek: 2a-8

dönmek vazgeçmek, değişmek, bir halden başka bir hale geçmek 4a-14, 7a-17, 8b-7, 14a-17, 15a-2, 15a-9, 15a-14, 16b-14, 16b-17, 17a-18, 18b-18, 19a-16, 20a-11, 20b-15, 21a-1, 21a-11, 21b-9, 22a-11, 22b-9, 23b-19, 24a-15, 24b-6, 25a-19, 25b-5, 26a-5, 26b-8, 26b-9, 26b-10, 31b-6, 31b-7, 31b-17, 37a-5, 37a-6, 37a-9, 37a-16, 37b-7, 37b-11, 37b-12

dükeli hepsi 27a-3

dükenmek tükenmek, bitmek 36a-11

dürtmek dürmek, sürtmek ek: 2a-9

düzetmek yola koyma 3b-5

düzmek hazırlamak, 16a-4, 17b-1, 18a-6, 18a-10, 18a-18, 22b-11, 27a-8, 41a-12

düzilmek tertip edilmek, yapılmak 17b-18, 18b-18, 21b-1, 21b-9

düzülmek 21b-16, 27b-16

E

eger “eyer” binek hayvanlarının sırtına konulan oturma yeri, nesne 7b-4

eglenmek vakit geçirmek 6a-13	11, 29a-12, 29a-13, 29a-17, 29b-1,
eger eğer, şayet 26b-4, a-17, 2b-1, 3b-10, 6a-12, 6b-14, 7b-8,9, 11b-7, 23b-1, 24a-12, 26b-17, 29b-3, 31a-7, 31a-8, 31a-13, 31a-16, 31b-2, 31b-8. 32b-6, 34a-8, 35a-4, 36a-15, 36a-19, 37b-7, 39a-6, 40a-4	29b-4, 29b-5, 29b-6, 29b-7, 29b-8, 30a-1, 30a-3, 30a-5, 30a-7, 30a-8, 30a-9, 30a-10, 30a-11, 30a-12, 30a-15, 30a-16, 30a-17, 30b-2, 30b-5, 30b-7, 30b-17, 30b-18, 31a-9, 31a-11, 31a-12, 31a-12, 31a-13, 31b-15, 31b-16, 31b-16, 31b-17, 32a-4, 32b-5, 33b-5, 34b-7
eksük eksik 9a-14	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
enek çene kemiği 6a-4, 6a- 9	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
epsem sesiz, susan 4b-12, 32b-12	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
erişmek ulaşmak 7b- 3, 7b-17, 32b-14	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
esirgemek korumak 3b-16	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
eslemek dinlemek 17b-15	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
esenleşmek helalleşmek 7b-8	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
êt- yapmak, kılmak, etmek, eylemek	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
beyân êtmekdür 2a-4, 6b-1, 8b-12	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
tevâzû' etmek 4a-1, 6b-1, 22a-16	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
evciklik ihtiyazsılık 3b-2	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10
eyitmek söylemek, anlatmak 2a-11, 2b-13, 3a-4, 3a-6, 3a-18, 4a-15, 4b-3, 4b-13, 4b-17, 5a-5, 5a-6, 5b-16, 5b-17, 5b-19,6a-2, 3, 5, 6a-16, 6a-18, 9b-17, 9b-18, 9b-19, 10a-15 10b-6, 11a-6, 11a-7, 11a-10, 15a-16-, 15b-18, 16a-2, 16b-17, 18b-12, 19a-15, 29a-11, 29a-	eylemek yapmak, etmek, kılmak 2a-9, 3a-5, 3a-11, 3a-16, 4a-1, 4a-2, 5a-8, 5b-8, 6a-12, 6b-4, 6b-6, 8a-2, 22b-18, 36a-8, 38b-13, 39a-10

getürmek nakletmek 1b-16, 2b-10, 3a-13, 3a-17, 4a-5, 4a-12, 4b-3, 4b-14, 4b-15, 5b-15, 6b-16, 11b-16, 341a-18, 38a-5, 40b-4

gidermek kaldırmak, defetmek 4a-6, 31a-10

gèyesi giyecek 10a-10

gökçek güzel, sevimli 4b-13, 21b-3

gölgelendürmek koruması altına almak 7b-15

gönilmek gönelmek, yönelmek 31b-15

gönül gönül 3a-10, 8b-7

görklü güzellik 15a-17, 32a-5

götürmek ortadan kaldırmak, bertaraf etmek, ayırmak, uzaklaştırmak, kaldırmak ek2a-3, ek2a-4, ek2a-5, ek: 2a-7

İ

ilerü ileri 7a-3, 10b-1, 16a-14, 30b-10, 30b-12, 30b-13, 32a-9

is sahip 2b-4, 3a-12, 5b-1, 5b-16, 5b-17, 28a-2, 30a-3, 30b-9, 35b-14

issi bkz. is

istemek aramak 24a-2, 25a-2

işitmek işitmek

işitdi 25b-9

ivmek acele

ivecek (iveceñ) aceleci 2b-8

K

Kakşamak/kağşamak bir şeyin parçaları gevşeyip dağılacak hale gelmek 31b-1

kağımak öfkelenmek 5a-11, 17b-12, 4a-19, 29b-3

karavaş cariye 5b-19, 6a-2, 34a-4, 34a-9

akşamak/kağşamak bir şeyin parçaları gevşeyip dağılacak hale gelmek 31b-1

kaş eğerin ve semerin önünde ve arkasında olan yükseklikler 7b-4

kat nezd, yan, huzur ek2a-6, 3a-16, 5a-15, 24a-12, 31a-6

katı ağır, şiddetli 2a-15, 4b-10, 6a-1, 6b-2, 10b-12, 15a-4, 17b-16, 19a-13, 19b-14, 20a-7, 20a-11, 20a-16, 21a-5, 21a-18, 21b-5, 22a-3, 23a-1, 23b-6, 26b-12, 29a-6, 29a-17, 30a-6, 30a-15, 30b-16, 36a-7

keleci söz lakırdı 8b-15

keler kertenkele 34b-12

kendü kendi, kendisi 2b-13, 3a-6, 3a-8, 4a-14, 4a-14, 10b-9, 10b-16, 11a-17, 11b-6, 12b-1, 13a-4, 13a-5, 17b-3, 18a-1, 18b-5, 18b-6, 18b-14, 18b-16, 19a-11, 19b-9, 19b-19, 21b-1, 21b-9, 22a-1, 22a-2, 2216, 22a-17

22a-1, 22a-2, 22a-16, 22a-17, 22b-9, 23b-16, 23a-4, 23b-16, 24a-11, 24a-11, 24a-14, 25a-14, 25b-3, 26a-8, 26a-17, 26b-9, 27a-15, 27b-10, 28a-13, 28a-14, 29b-15, 30a-10, 31a-6, 31b-5, 33a-5, 34a-3, 34a-4, 35b-11, 37a-3, 37a-19, 37b-13, 38a-7, 38b-2, 39b-6, 40a-17, 41a-12, 41a-18

kendüz kendi, kendisi 3a-10, 10b-16, 19a-11, 22a-1

kılaguz (kılavuz) yol gösteren 2a-18, 31b-11

kılmak 1. yapmak, etmek 35a-8, 31b-1
hākīr kılmaya 3a-13

tevāzū´ kılmayalar 4a-4

endişe kılmaya 5b-7

diri kılmadı 34b-5

kılmağ 2. namaz kılmak

nāmaz kılmak 37b-16

kırgun geniş ölçüde öldürüşme veya öldürme, kıyım 36b-3

kim ki bağlacı 20b-15, 24a-8, 13, 26b-17

kimi kimisi, kimini 13b-9, 10, 11, 14, 15, 16b-5, 18b-16, 20a-9

kimesne/kimsene kimse ek2a-2, 2b-14, 41a-18

kimse herhangi bir kişi 26b-19, 27a-2, 30a-10, 19, 32a-8, 32a-16

kırmak öldürmek 20b-9, 24b-2

kızlık kıtlık 6a-14

kiçi küçük 2b-17, 25a-1

komak bırakmak, terketmek, vaz geçmek, müsaade etmek, izin vermek ek2a-3, ek2a-9, 2b-17, 10b-11, 11a-16, 13a-7, 13a-8, 14a-5, 25b-13

konmak konaklamak 8b-2, 23a-12

kopmak çıkmak 32b-16, 40b-3

koşmak eklemek 21a-13, 26a-3

kov arkadan çekiştirme 5b-3

kovcı gıybet eden kimse 5b-2

kovcılık gammazlık 5b-14

küfe Küfe şehri

kulak kulak

kulluk hizmet, hizmetçilik

kulluğu hizmetkar 4b-11

kut uğur, t̄alih 7a-17

N

nesne şey 2b-18, 3a-1, 3a-6, 5a-5, 5a-11, 5b-3, 6b-11, 7a-17, 19a-17, 20a-8, 31b-4, 31b-8, 32a-10, 21b-19, 30a-14, 31b-4, 31b-8, 3210, 32b-15, 34a-7, 34b-4, 34b-14, 35a-2, 35a-3, 35a-18, 35a-19, 35b-3, 35b-4, 35b-9, 35b-17, 36a-2, 37a-14, 37b-1, 37b-4, 38a-14, 38b-14, 39a-4, 39b-1, 39b-5, 40a-4, 40b-5, 40b-12, 40b-13, 40b-15, 41a-6

nice nasıl, çok, birçok 20b-14, 22a-19, 25a-17, 26a-13, 29a-4, 29b-1, 34a-1, 34b-12, 35a-10, 35b-10, 36b-5, 39a-3

nite nasıl 4a-12, 5b-14, 6a-3, 9b-16, 11a-7, 12a-17, 13a-12, 30a-11, 36a-12

nite ki nitekim, 25a-19, 27b-14, 32b-4, 35b-13, 37b-13, 37a-7, 40a-13

O

od ateş 6a-13, 7b-10, 16b-18, 17a-2, 17b-17, 23a-4, 23b-15, 28a-12, 36a-17, 36b-5

oğrı hırsız 2b-11

okımak çağırılmak 23a-1, 32a-4

olmak yaratılmak, vücut bulmak 8b-7, 8b-8, 32b-6

ol o, 1b-10, 2b-8, 2b-12, 3a-2, 3a-5, 3a-

7, 3a-9, 4a-5, 4a-8, 4b-9, 4b-15, 5a-3, 5a-14, 5b-2, 5b-4, 5b-15, 5b-16- 5b-17,

6a-5, 6a-9, 6a-16, 6b-8, 6b-11, 6b-14, 7a-8, 7a-10, 7a-12, 7a-16, 7a-18, 7a-19,

7b-1, 7b-3, 8b-1, 8b-2, 8b-10, 8a-19, 8b-18, 9a-8, 9a-14, 9b-15, 9b-17, 9b-

19, 10b-6, 10b-12, 10b-13, 10b-15, 11a-12, 11a-19, 11b-2, 11b-3, 11b-4,

11b-9, 11b-120, 12a-15, 12a-16, 12b-4, 12b-10, 12b-1913a-6, 13a-9, 13a-10,

13b-1, 13b-2, 13b-3, 13b-3, 13b-6, 14a-5, 14a-6, 14a-12, 14b-10, 156a-2, 15a-

4, 15a-7, 15a-10, 15b-6, 16a-1, 16a-6, 17b-7, 17b-9, 17b-13, 18a-7, 18a-11,

18a-15, 18a-16, 19a-15, 19b-6, 20a-1, 20a-11, 20b-3, 20b-5, 20b-8, 21a-5,

21b-2, 21b-8, 21b-17, 22a-2, 23a-15, 22a-18, 23b-4, 24a-5, 24a-7, 24b-1,

24b-2, 24b-5, 25a-16, 25b-2, 25b-9, 25b10, 25b-11, 26a-6, 26a-9, 26b-6,

26b-13, 27a-2, 27a-14, 28a-8, 28a-19,
28b-19, 28b-2, 28b-3, 29a-2, 29a-9,
30a-8, 31b-2, 31b-8, 32a-5, 32a-6, 32a-
14, 32b-16, 33a-5, 33a-6, 33b-2, 34b-1,
34b-16, 34b-17, 35a-9, 35b-15, 36a-5,
36a-8, 36a-10, 38a-6, 38a-10, 38a-12,
38a-13, 38a-15, 39b-2, 39b-15, 29b-19,
40a-5, 40a-7, 40a-10, 40a-11, 40a-13,
40b-10, 41a-

3, 41a-4, 41a-19

or hendek 6a-6

ortancı ortanca 16b-5

oynadmak oynatmak 7b-9

Ö

öñdin önce, ilkönce, 16b-5, 28b-15

örgüç hörgüç, devenin üstündeki
tümsek 6b-6

ötrü dolayı 14a-10, 32b-19, 33a-7

S

şakçı bekçi 2b-14

sakınmak uzaklaşmak 5a-9, 5a-11, 5b-
17

sancağ iller ile ilçeler arasındaki yer
alan yönetim bölümü 22b-2, 23b-2,
26a-3

şanu fikir, düşünce, istek 5b-7

segirdimci akıncı, 26b-2

sekitmek sakinleştirmek, takdir etmek
14b-11, 32a-9

sesmemek ses çıkarmamak 18a-7

şığınmak güvenmek 23a-2

sınanmak denenmek, tecrübe edilmek
2b-9

şoğumak soğumak 6a-4

şovumak soğumak 7b-10

şovutmak soğutmak 6a-2

sögmek kötü söz söylemek, sövmek
3a-6

sımak kırmak, harap etmek 20b-18,
26b-10, 26b-12

sovumak soğumak 6a-2, 7b-10

su su 26b-9, 40-b

sü asker, çeri, leşker

sübaşı çeri başı 27a-16

süñük kemik

sürçmek takılmak 4a-13, 4a-18

Ş

şesmek çözmek ek 2a-12

sürçmek ayağı takılmak 3b-13

şol şu 2b-13, 7a-10, 13a-9, 19a-10,
19b-11, 20a-2, 25a-5, 25a-7, 25a-12,
31b-13, 32b-13, 33b-10, 34a-5, 36a-16,
40b-7

T

tapmak tapmak, boyun eğmek 12b-7

tapucu tapan 33b-6

toğmak doğmak 14a-13

toğurmak doğurmak 14a-13

toğunmak dokunmak 18a-6

tonluk (donluk) elbiselik 23a-13, 23a-
14

toyurmak doyurmak 35b-10

turak yerleşilen yer, yurt 5a-10, 6b-7

turmak ayağa kalmak, kalkmak 21b-
15

U

uğraşmak uğraşmak 7a-6

uğurlamak 1 gizlenmek ek: 2b- 22a-1

uğurlamak 2 yolcu etmek 23a-10

uğurlamak 3 çalmak, gizlice almak ek:
2b, 41b

ulu itibarlı, şerefli, yüce ek2a-6, 2b-17,
22a-12, 22b-3, 29b-4, 30b-7

ulu büyük, yüce, 22a-12, 22b-3, 29b-4,
30b-7

urmak vurmak 4b-16, 21b-8, 25a-5
34b-9

boynun urmak katletmek 4b-16

uş işte, şimdi 4b-5, 7b-1, 11a-13, 21b-
15, 23a-6, 24b-10, 25b-13, 26b-4, 30a-
12, 36b-10

uşacuk ufacık 35b-11

Ü

üremek üremek, doğup çoğalmak 8b-
17

V

vèribimek göndermek 3a-6, 9b-15,
13b-4, 24a-4, 26a-13, 26b-1, 41a-6

vèribinilmek gönderilmek 32a-17,
32b-1, 32b-2, 40b-16, 41-a1

Y

yağlık bez parçası 7a-10, 7a-11

yağılık düşmanlık 27a-12

yuhu /yuku uyku ek: 2a-9

yağarışmak birlikte yalvarmak,
yalvarışmak, sürekli yalvarmak 5a-19

yakmak yaklaşmak, yaklaştırmak ek:
2a-5

yalva bildircin 39a-2

yanaşmak hizmete durmak, erişmek
25b-8

yar salya (34b-10)

yaradılmak yaratılmak 29a-19

yarağ silah 14b-16

yarağlamak silahlandırmak 3a-17

b-7, yarağlı silahlı 20b-17, 22b-8

yarlığamak affetmek, bağışlamak 3b-

9, 4a-6, 4a-8, 4a-9, 5a-6, 6b-10, 8a-8

yarındası ertesi gün, ertesi 29b-2

yaraklı/yarağlı 20a-17 silahlı, hazır
silahlı, hazırlıklı, hazır.

yaraklamak hazırlamak,

silahlandırmak 3a-17

yarlığamak bağışlamak, affetmek 4a-
8, 9

yavuz kötü 5b-7

yazuk günah 31a-10

yiğit genç, delikanlı 18-9

yeğrek, (yeğirek, yiğirek, yiğrek)

daha iyi 30a-14

yetişmek arız olmak 32a-13

yetmek ulaşmak, erişmek 3a-8

yoğsul fakir 2a-19

yoymak silmek, imha etmek, izale
etmek 36-b2

yumak yıkamak 29b-16

yunmağ yıkanmak 10b-13, 29b-16,
29b-10, 12a-13,

yurd bkz. yurt memleket 10b-14

yürümeğ ilerlemek 32a-17

yüreğ cesaret ek: 2a-9

4.4 Metinde Yer Alan Ödünçleme Sözcükler

4.4.1 Yunanca Sözcükler

vaftiz Hristiyanlıkta yeni doğan çocuğun ilk günahını silmek ve onu Hristiyanlaştırmak amacıyla yapılan kutsal işlem. 11b-16, 29b-6, 29b-18, 30a-18
efendü sahip 5b-19, 6a-2,6a-3, 6a-5

Kıbrıs Kıbrıs Adası 21a-15

4.4.2 Rumca Sözcükler

aforoz etmek kilise birliğinden çıkarmak 13b-10, 16, 14b-10, 12, 15b-13, 16a-13, 18b-18, 19a-3, 19a-6.

4.4.3 İtalyanca Sözcükler

filluri filori altın para

4.4.4 Sogutça Sözcükler

kent kasaba 3a-13

tamu cehennem 12b-12

uçmağ cennet 6b-9; 7a-11, 12; 7b-5;

8a-5; 9b-7, 8.

4.5 Özel Adlar Dizini

‘**Abdullāh bin ‘Abdü'l-müṭṭalib**

İslam peygamberi Muhammed’in

babasıdır. 35a-7

Peygamber efendimizin hadis-i

şeriflerini Merv’de ilk toplayan kişi

âlim olarak dikkat çekti. 7b-18

‘**Abdullāh bin Ḥazāfetü's-Sehmī**

Resûlullahın elçilerindedir.

24a-6,7

‘**Abdullāh bin Mes‘ūd** İslamiyeti

kabul edenlerin altıncısıdır. Eshab-ı

kiramın meşhurlarındandır. Hz.

‘**Abdullāh bin Keşiş** Devrinin en

büyük hadis ve fıkıh alimlerindedir.

Muhammed’in hizmetçisi idi. 8a-12

Abdullāh bin Mübārek Tebe-i tabinin büyüklerinden olup, hadis ve fıkıh âlimi idi. 8a-4

‘Abdullāh bin ‘Ömer Eshâb-ı Kiramın büyüklerinden ve fıkıf, tefsir, hadis ilminde en üst seviyede olanlardandır. Hz. Peygamberden sonra hac mevsiminde ve diğer zamanlarda insanlara altmış sene fetvâ vermiştir. 8a-1

‘Ali Bin Ebi Tālīb İslam devletinin dördüncü halifesidir. Ebu Talib’in oğlu olan Ali, Muhammed’in İslam’a davetini kabul eden ilk erkektir. 28b-9, 28b-11

‘İsā Hristiyanlığın kurucusu ve merkezindeki kişidir. 10b-1, 11a-3, 11b-10, 12a-15, 12a-19, 12b-6, 12b-8, 12b-14, 12b-10, 12b-19, 13b-8, 13b-9, 19a-2, 19a-4, 19a-6, 29b-6, 29b-16, 30a-11, 30a-18, 30b-1, 38a-19, 40a-3

‘Osmān bin ‘Affān Halifelerin üçüncüsü, sahabi ve Hz. Muhammed’in damadı. En uzun süre halifelik yapan halifedir. 28a-5, 28a-8, 28b-1, 28b-6, 7

‘Ömer İkinci İslam halifesidir. 25a-19, 27a-13, 27b-8

‘Ömer bin el‘ās: bkz. ‘Ömer 27a-6, 27a-18, 27a-19, 27b-1

‘Ömer bin el haṭṭāb: bkz. ‘Ömer 26a-12

‘Ömer bin Abdi’l ‘Aziz: Emevi halifelerinin sekizinci halifesidir. İkinci Halife Ömer bin Hattāb’ın torunudur. 5a-12

‘Üzreyr İsrailoğulları peygamberlerinden biri olup, ismi sadece Kur’an-ı Kerim’de sadece Tevbe suresinde geçmektedir. 41a-16

A

Ādem peygāber Yeryüzünde yaratılan ilk insan ve ilk peygamber. 8b-12, 9a-11, 13, 18, 9b-7, 9b-14, 29a-18, 31a-15, 34a-6

Ağustus Kaynaklarda.....bilgiye rastlanmadı. 12a-5, 12a-9

Anişus Kaynaklarda.....bilgiye rastlanmadı. 28b-10

Anstos 28a-3 Kaynaklarda bilgiye rastlanmamıştır.

Anuş peygamber (Enuş, Enoş, Enüş)

Hız. Şis (Şit)'in oğludur. 9b-11

Ardeşir Sasani İmparatorluğu'nun kurucusudur. 3b-7

Arestö Yunan düşünürüdür. 3a-17

Azaryānūs 13a-16, 13b-3, 13b-6

Āryūs (Arius) İskenderiyeli mezheb kurucusudur. Hristiyan ilahiyatçısıdır. İsa'yı Tanrı'nın ođlu değil insan olarak gören Ariusçuluk öğtretisinin kurucusudur. 11b-2, 16b-12

Aziryānus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 13b-3

B

Bavlīs Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 13b-15, 13b-19, 13b-15, 19a-10

Behrām Yazdecird'inn oğlu ve halifedir. 18a-9, 18a-15, 18a-15, 21b-11, 21b-13, 21b-14, 21b-18, 22a-14, 23a-7, 23a-8

Behram Çupin Sasani hükümdarı IV. Hürmüz'ün başkomutanıdır. 21b-7, 21b-11, 22a-3

Benī İsrā'ıl Kur'an'da iki yerde geçen

ve Hz. Ya'kub'un ikinci adı veya lakabı olan İsrail'den dolayı, onun soyundan gelenlere Tevrat'ta Beney Yisrael, Kur'an'da Benu Beni İsrail (İsrailoğulları) denilmektedir. 4a-6, 5a-6, 6a-14

BeŐir Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 29a-9, 29b-4, 29b-6, 29b-7

Bevliyanās Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 17b-10, 17b-14, 17b-17

Büzerci mühr-i Ėakīm kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 3a-19

C

Cālūt Kur'an'da da adı geçen, MÖ.11. yüzyılda yaşanıldığına inanılan Hz. Davud tarafından öldürüldüğüne inanılan savaŐçı. 39b-3, 39b-4 a-19

Cebrā'il Tanrı'nın vahiylerini peygamberlere ulaŐtıran melek. 11a-4, 32b-2, 38a-17

Ç

Çusdamānus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 20a-13

D

Dak̄yānūs Ashab-ı Kefh zamanında yaşayan ve put perest olan Rum krallarındandır. 19a-2, 19a-3, 19a-8

Deccāl İslam mitolojisine göre ahir zamanda, Mesih'in ikinci kez yeryüzüne gelmesinden önce insanları dini inancından saptırarak kötülüğe ve sapkınlığa yönelteceğine inanılan ve şeytanı temsil eden varlıktır. 40a-

Davud İsrail Krallığı'nın üçüncü kralı ve Kudüs kentinin kurucusudur. Kur'an'da peygamber olarak anılıyor. 39b-3

E

Ebişasiyūs Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 20a-5

Ebu Bekir-i Şiddik Razi İslam peygamberi Muhammed'den sonra ilk müslüman olan kişidir. 25b-15, 26a-12

Ebu Ca'fer İkinci Abbasi halifesidir. 4b-15

Ebu Hureyre 8a-2 Ünlü sāhabī olan Hureyre, Hz. Muhammed'in

arkadaşları arasında en çok hadīs-i şerīf bilen ve rivayet edenlerden biridir.

Ebu Huzeyfe Çevresine rağmen İslamla tanışıp müslüman olduktan sonra Hz. Muhammed'in ünlü müminlerinden biri olmuştur. 24a-9

Ebu Kuhafe Kureyş'in ileri gelenlerinden bir olan Ebu Kuhafe Hz. Ebu Bekir'in babasıdır. 25b-15

Efludus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 12b-16, 13a-2

Enes bin Mālik Hz. Muhammed'in sahabelerindedir. 7b-6,7, 7b-16

Erdeşir Sasani hükümdarı. 25b-1, 25b-4

F

Ferūs Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı 18a-4

Filaṭos (Platus) Roma İmparatorluğunun Yehudiye bölgesinin altıncı Valisidir. İsa'nın Filatos (Platus) zamanında çarmıha gerildiği söylenmiştir. 16a-10

Fuķas Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 23b-4, 23b-5, 23b-13, 23b-15, 23b-17, 23b-19, 24a-2,

Fulas-ı Semsâtı keşiş (?).14a-11

H

Hâbil Adem ve Havva'nın küçük oğlu. 9a-18, 9a-19, 9b-1

Halid Bin Velid Kurayş kabilesinden Arap komutanıdır. 26b-13, 26b-1, 27b-3

Hâris Hz. Ubeyde bin Hâris, İslamiyetin ilk yıllarında Müslüman olanlardandır. Bedir'de şehit olmuştur.

Hârut (ve) Marût Kur'an-ı Kerîm'in el-Bakara suresinde ismi geçen iki melek.20b-5

Hasan Başıri (Ebu Saîd el-Hasan b. Ebi'l-Hasan Yesâr el-Basrî) İlahiyatçı ve İslam alimidir. 4b-18

(Hz.) Havva Dünyaya gelen ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'in eşı.9a-4, 9a-18, 34a-5, 34a-9

Hırnaus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 15b-19

Hızır Kur'an-ı Kerîm'in Kehf Suresi'nin 60–82. ayetlerinde ismi geçen Hz. Musa döneminde yaşamış peygamberlerden biridir. 38a-4

Hiraklı bin Hiraklı Bizans imparatoru Hiraklius. 24a-16, 25a-4, 25a-8, 25a-13, 25a-19, 25b-14, 27b-15, 28a-1

Hirodus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı12a-6, 12a-8

Hiristos Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı 40a-18

Hüşeng II. İran padişahıdır. 10a-10

Hürmüz İran'da Sasani Hükümdarlarından Nuşrevân'ın oğludur. 21b-11, 21b-12

Hüsrev-i Pervîz Hz. Muhammed'in İslama davet ettiği Sasani hükümdarıdır. 21b-12

İ

İdrîs peygâmbere Şit aleyhisselamın torunlarından. 9a-1, 9a-17, 9b-9, 9b-11, 9b-12, 9b-13, 9b-14, 10a-1, 10a-3, 10a-9, 40a-13

(Hz.) İlyâs Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biridir. 38a-4

İmām-ı Kuşeyrî (Abdülkerim bin Hevazin bin Abdülmelik bin Talha bin **Muhammed Ebu'l Kāsim el-Niṣabur el- Kuşeyrî**) Tasavvuf konusunda yazdığı Risale-i Kuşeyriyye ile ün yapmış, İslami ilimlerde pek çok eser vermiş İslam aleminin önmi ilim adamlarındandır. 4a-4

İrpayānus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 15b-12

İsfiyanus Kaynaklarda bilgiye ratlanmadı. 13a-4, 13a-15

İskender (III. Alaeksandros) Makedonya kralı. Tarihteki en büyük komutan olarak adını tarih kitaplarına yazdırmıştır. 3a-17, 14b-15, 35b-1, 35b-2

İsmā'īl İsmail peygamberin oğludur. 7b-17, 27a-1, 32a-16, 32a-17, 40b-2

K

Ḳābil Âdem ve Havva'nın büyük oğludur. 9a-18, 9b1, 9b-3, 9b-4, 9b-7

Ḳāsım bin 'Osmān kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 6b-19, 7b-1

Ḳays bin 'Aşım Peygamberin sahabilerindendir. Şairdir. 4a-12, 4a-14

Keyḳubād Selçuklu sultanıdır. 19b-18, 20a-4, 20a-19, 20b-4

Ḳiṣra (Kisrâ Nuşîrevān I. Hüsrev b. Kubād) Sasani hükümdarı. 20b-1, 20b-2, 20b-4, 20b-17, 21a-7, 21a-11, 21b-9, 22b-12, 23a-2, 23a-4, 23a-7, 23a-12, 24b-16, 24b-17

Ḳoṣṭandin Roma imparatoru. 11b-4, 11b-5, 14a-6, 14a-17, 16b-17, 16b-19, 17a-12,13, 17a-15, 17a-9, 10, 17b-2, 17b-15, 28a-13

Ḳoṣṭos Kaynaklarda bilgiye ratlanmadı. 17a-6, 17b-4

Ḳuzuriyus Kaynaklarda bilgiye ratlanmadı. 12b-7

L

Laos Kaynaklarda bilgiye ratlanmadı. 32a-14

Lave Kaynaklarda bilgiye ratlanmadı. 19b-8

M

Maḳaryus kaynaklarda bilgiye rastlanmadı 15b-10

Mar Ya'qub Nusaybin'de dünyaya gelmiş bir rahiptir. 10b-3, 11a-10, 11a-14, 15b-12

Marqayun kaynaklarda bilgiye rastlanmadı 19b-1, 19b-8

Yezdecür (Yezdicerd) Sasani hükümdarıdır. 18b-4

Menül subaşı. 27a-16, 27b-2

Merih Murikus'un kızı. 23a-11

(Hz.) Meryem Hz. İsa'nın annesi. 10b-9, 11a-4, 11a-8, 13b-10, 14a-14, 16a-9, 19a-14, 19a-15, 24b-19, 32b-5

Merzübân (Şeyh Merrzübân Velî) Hz. Muhammed'in torunudur. Seyyiddir. 20b-16, 25b-3

Mesih Hz. İsa 16a-6, 22b-11

Mevlāna Celāleddin Türk-İslam medeniyetinin yetiştirdiği ünlü bir tasavvuf âlimidir. 10b-17

Mihyāyil Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 9a-12, 13

Mu'aviye Bin Ebî Süfyān Emevi hanedanının kurucusudur. 27b-6
Muğsişus 14b-7

Hz. Muḥammed (Mustafa) İslamın kurucusu olan peygamberdir. 9a-11, 20b-10, 24a-9, 2419, 33a-13, 34b-8, 35a-5, 39b-13, 39b-18

Murik 21a-12, 21a-16, 21b-1, 22a-13, 22b-2, 23b-9, 23b-16, 24b-19,

Murikus (Maurikios) Bizans hükümdarı. II. Hüsrev'i tahta çıkaran hükümdardır. 22b-6, 22b-12, 23a-12, 23b-3, 23b-5, 23b-10

Hz. Musa İsrailoğullarının üçüncü peygamberidir. 6a-15, 6a-16, 6a-18, 18b-9, 31b-4

Musā bin 'İmrān Kaynaklarda, Hz. Meryem'in babası olduğu yazılmıştır. Kur'an'da üç yerde adı geçmektedir. Tahrir suresinin 12. ayetinde ve 33. ve 35. ayette geçmiştir. .18b-10, 18b-13, 41a-15

Hz. Mūsa İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. 5a-4

N

Navidasys Kaynaklarda adına rastlanmadı. 18b-5, 18b-7,

Nāvurtus Kaynaklarda adına rastlanmadı. 14a-7

Hz. Nūḥ beş büyük peygamberden biridir. 25a-5, 37b-1, 37b-4

Nu‘mān Zāferī Kaynaklarda adına rastlanmadı. 34b-9

Nurān Baḥt Kaynaklarda adına rastlanmadı. 25b-7, 25b-17

Nuṣīrevān ‘Ādil adaletiyle şöhret olmuş Sasani hükümdarıdır. 3b-3,4, 3a-4, 20a-19, 28b-3

P

Pervīz-i Kisra II. Hüsrev Perviz, Hz. Muhammed’in İslama davet mektubunu yırtmasıyla ünlenen İran Sasani kralıdır. 25a-18

Pīrūz Şah Tuğluk hanedanlığının hükümdarlarındanıdır. 19b-10, 19b-11, 19b-13

R

Rübey’a Ḥatūn Hz. Haris’in annesidir. 7b-7, 7b-13

S

Şa‘d Bin Ebi (Ebu İshak) İslamiyeti ilk kabul eden sahabilerdendir. 26b-8, 26b-13, 26b-6, 27b-10, 27b-10, 28a-15

Sa‘dbin Ebi Vaḳḳās Ebu Bekir vasıtasıyla İlk müslüman olanların yedincisidir. Hz. Muhammed tarafından ordu komutanı görevlerinde bulunmuştur. 26b-1,3; 27b-10

Sem‘n Şaf (Hz. Şem’un) İsa’nın on iki havarisinden biridir. İsa tarafından ona Petrus adı verilmiştir. Hz. İsa tarafından Roma halkının Tanrı’nın varlığına inanmaları için Antakya’ya gönderdiği üçüncü elçidir. 12b-17

Sıdmānus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 20a-10

Suzurus: Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 25a-15, 25a-16, 26b-15, 26b-17

Süleymān: Hz. Davud’un oğludur. Önce hükümdarlık sonrasında ise peygamberlik yapmıştır. 39b-4

Ş

Şehriyār: Sasani hükümdarı Kisra'nın oğludur. 25b-4,

25b-18

Şeyh Vâsıl Halvetiyye-Şâbâniyye tarikatının kurucusudur. 29a-8, 29a-

11

Şibreveyin Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 25a-1

Şirū Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı.

225a-4, 25a-11, 25a-16

Şit (Şis) Âdem peygamberden sonra gönderilen peygamberdir. 9a-17, 9b-3,

9b-8, 19b-4

T

Ṭabārisūs Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 21a-15

Ṭabaryus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 12a-9, 12a-18, 12b-12,

Tādus/Ṭaṭus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 15b-12, 13a-5

Ṭahmuris III. İran padişahıdır. Huşenk'ten sonra iktidara gelmiştir.

10a-14

U

Usānyus Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 16b-15

V

Valih İ'slim Ba'sşāb Kaynaklarda bilgiye rastlanmadı. 32a-15

Veḥb bin Münebbih Yemen'in Sana şehrinde doğan ünlü İranlı bir âlimdir.

9a-5

Y

Yahūda Hz. İsa'nın on dört havarisinden biridir. 2a-6, 35b-14

Hz. Yahya İsrailoğullarına gönderilen Peygamberlerdendir. 12a-13, 12a-16

Hz. Ya'qub İshak peygamberin oğludur. 10b-6, 10b-5, 30b-11, 34a-16

Yamliḥā Kur'an'da Ashab-ı Keḥf'in hikâyesi Keḥf suresinde anlatılmıştır.

Yedi uyurlardan biridir. 18b-17

Yezdecird Kisra'nın oğlu Şehriyar'ın oğludur. 19b-10, 26b-4, 26b-7, 26b-8,

28a-18, 28b-2, 28b-3

Yuşa'bin-Nun Hz. Yuşa, Musa aleyhisselamdan sonra İsrailoğullarına

gönderilen peygamberdir. 31b-4, 39b-5

Bölüm 5

SONUÇ

Bu çalışmada, Mecma‘i‘l- Letâyif adlı eserin Viyana nüshasının çevriyazılı metni çıkarılıp, yazım, ses ve biçimsel özellikleri özetlenip, söz varlığı ortaya çıkarılmıştır. Söz varlığı, bir toplumun sözlü ve yazılı geleneğini yansıtmaktadır. Bu açıdan sözlük çalışmaları, hem kültür hem de dil tarihi bakımından önemlidir. Yapılan bu çalışmayla Tarihî Türkçe Sözlük çalışmalarına bir katkı sağlandığı düşünülmektedir.

Eserde, yerli öğeler bakımından Eski Anadolu Türkçesi’nin söz varlığı görülmektedir; fakat konusu gereği yabancı öğeler bakımından Arapça ve Farsça alıntılar fazladır. Metinde 916 Arapça, 121 Farsça sözcük bulunmaktadır. Söz varlığı, Türkçe, Arapça, Farsça ve yabancı kökenli sözcükler dizini olmak üzere ayrı ayrı verilmiştir. Mecma‘i‘l- Letâyif’in Viyana nüshasında Arapça, Farsça alıntı sözcükler dışında Rumca, İtalyanca, Yunanca, Sogutça gibi dillerden sözcükler de bulunmaktadır. Metinde Arapça ve Farsça alıntılara rağmen, bir dinler tarihi kitabının ağır anlatımı görülmemektedir. Söyleşi tarzında kurulmuş olan metinde halk söyleyişi egemendir.

Türkçe sözcüklerin çoğu Tarama Sözlüğü’nde yer almaktadır. Bu sözcükler daha çok deyimlerde karşımıza çıkmaktadır, bu öğeler Tarihsel sözlük çalışmalarına katkı bakımından önemlidir: vasfa sığmamak “anlatamayacak kadar mükemmel olmak” (33b-12), yüzine ud getürmek “utanılacak bir davranışta bulunmak” (2b-10), ayağına düşmek “değerini ve saygınlığını yitirmek” (22b-15) gibi.

Bünyesinde Tarama Sözlüğü'nde yer almayan bazı kelimeleri de barındırması açısından Mecma'î'l- Letâyif adlı eserin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu sözcükler: ayırıtlaş- "savaşmak" 21a-8, çekürgelik ol- "çekirge istilasına uğramak" 19b-16, gölgelendür- "gölgelendirmek" 7b-15, sögmek "kötü söz söylemek, sövmek" 3a-6, abras "hastalık" 34b-3, üremek "çoğalmak" 8b-7.

Tarihî bir eser olması nedeniyle, yer adları, kişi adları, kilise ve din adamlarının adları metnimizde önemli bir yer tutmaktadır. Özel Adlar Dizinin de çalışmanın sonunda verilmiştir.

ML'nin Viyana nüshasının, genel dil özellikleri ve Türkçe söz varlığı açısından Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'ni temsil etmektedir. Metin, ses bilgisi ve yapı özellikleri açısından Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini göstermektedir. Yazma harekesiz olduğu için, metnin çevriyazılı metni çıkarılırken, ünlüler açısından Eski Anadolu Türkçesi'nin ses özellikleri göz önünde bulundurulmuştur. Harfle yazılan ünlülere göre metnin ses özellikleri çıkarılmaya çalışılmıştır.

Eserde düzlük-yuvarlaklık uyumu ile ilgili bir takım veriler elde edilmiştir. Bu veriler, inceleme bölümünde örnekleriyle gösterilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde iyelik I. ve II. kişi eklerinde yuvarlaklaşma görülürken, zaman zaman bu eklerin ünlülerinin yazımından, düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği anlaşılmaktadır: üzer+im+e (4b-4); itikadım (17a-3) III. tekil iyelik ekinin hep düz ünlülü olması rağmen, bazen önceki heceye göre uyuma girip günümüz Türkiye Türkçesi'nin ses özelliklerine yaklaştığı görülmektedir (bkz. üst+ü+dür, boyn+u+n+u).

Belirli geçmiş zaman ekinin geçtiği örneklerde görüldüğü üzere, metnin günümüze yakın bir dönemde yazıldığını düşündüren veriler elde edilmiştir. Örneğin, "sığınu gel-dim" ve "uma gel-dim" kelimlerinde ekin önceki heceye göre uyuma girip düz ünlülü kullanıldığı görülmektedir. Aynı şekilde, II. çoğul kişiye emir ekinin de

günümüze yaklaştığı inceleme bölümündeki örneklerde görülmektedir. *bkz.* kible edin-iñ (37a/14). Bu özellikler, ML'nin yazıya geçirildiği dönemde düzlük-yuvarlaklık uyumunun gelişmeye başladığına tanıklık etmektedir.

Metinde görülen başka yeni biçimler de vardır: *aña* yerine “oña”(22b-17), *eyle* yerine “öyle” (23a-1), *uş imdi* yerine şimdi (23a-8) ; *ol* yanında “o” adılına da rastlanmıştır. Bu yeni biçimler de herhangi bir yerinde tarih bulunmayan metnin 15.yy'ın sonunda yazıya geçirildiğini düşündürmektedir.

Bugüne dek incelenen Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde belirli geçmiş zaman III. tekil kişi, Türkçe'nin eski dönemlerinde olduğu gibi {-dI} eki ile karşılanmaktadır. Seyrek olarak Anadolu'nun bazı yörelerinde bu ekin, III. tekil kişilerde bir {-n} morfemi ile görülmektedir. ML'de, eğer yanlış bir yazım değilse, bir örnekte bu kullanım karşımıza çıkmaktadır: *ol..... kıl-dı-n.* “O.... yaptı.” (36a-11).

Karşılaştırılması yapılan nüshalar ile en belirgin farklılık, diğer nüshaların harekeli, Viyana nüshasının ise harekesiz olarak yazılmış olmasıdır. Ayrıca, nüshalar arası varak ve satır sayısı arasında farklılıklar da görülmektedir. Diğer nüshalarda bulunup, Viyana nüshasında yer almayan bölümler de belirlenmiştir. Karşılaştırılan nüshalarda, yerli ve yabancı öğeler, farklı anlama gelen sözcükler, eş anlamlı sözcükler, aynı kökten türeyen sözcükler, ses değişikliği olan biçimbirimler, eylem çekimleri, eylemsilerle çekimli eylemler arasında, ad çekimlerinin kullanımı bakımından birtakım farklılıklar görülmüştür. Bu farklılıklar inceleme bölümünde yer alan tablolarda verilmiştir.

Eylem çekimlerindeki değişiklikler, daha çok kişi ekleri; {-A} istek kipi ekiyle {-sA} koşul kipi; {-A} istek kipiyle emir, istek ve geniş zaman arasındaki çekimlerde görülmektedir. Viyana nüshasında ortacın ve ulacın yerini, Amasya nüshasında çekimli bir eylem alabilmektedir. Nüshalar arasında adların tekil ya da çoğul kullanımı

bakımından da farklılıklar görülmektedir. Nüshanın birinde çoğul biçimi kullanılan bir ad, diğer nüshada tekil kullanılabilmektedir.

Eski Anadolu Türkçesine ait metinlerin yayımlanıp bilim dünyasına kazandırılması, Türkoloji alanında çalışan araştırmacılara yardımcı olabilecek bir kaynak oluşturmaktadır. Bu bağlamda, üzerinde incelenen bu eser, Türk kültür tarihi, Türk dili tarihi alanlarında bir sonraki çalışmalara katkı koyma açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

Aksan, D. (2008), *Türkçenin Gücü*, (1988). Atasözleri ve Deyimler. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Aydemir, Y. (2007), “*Metin Neşrinde Mecmuaları Rolü ve Karşılaşılan Problemler*”. Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi, 1, 2/3 . Basım Yayın LTD. ŞTİ.

Çiçekler, N. (2016), *Mecma'î'l-Letâyif*, Ankara: Kesit Yayınları.

Coşkun, Y. (2009), Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara: 37, 306-308.

Devellioğlu, F. (2000), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dilçin, C. (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercilasun, A. B. (1999), “*Tarihten Geleceğe Türk Dili*”, Türk Dili, 569, 355- 362.

Ergin, M. (1998), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım/Yayım Tanıtım.

Koca, F. (1999), “*Molla Hüsvrev*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara: 30, 252-254.

Gabain, A. V. (1995), *Eski Türkçenin Grameri*, Çev. Mehmet AKALIN, TDK Yay. Ankara.

Gülsevin, G. (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gülsevin, G. ve Boz, E. (2004), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: TDK Yayınları.

Arslan, A. (2000), Hücettül-İslam Zeynüd-Din, İmam Gazzali, “*Kimya-yı Saâdet*” Tekirdağ eski müftüsü, Merve Basın Yayın LTD. Şirketi.

İsmail, Ü. (1999), “*İskender*” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 22, 558-559.

Korkmaz, Z. (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi-*. Ankara: TDK Yay.

Kurnaz, C. ve Aydemir, Y. (2013), “*Mecmualara Sorulması Gereken Sorular*”. Turkish Studies-İnternational Periodical For Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1, Winter ,51-64, Ankara.

Mevlüt, G. (1995), “*Begavî*” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara: 5, 340.

Mustafa, E. (1993), “*Câmsabnâme*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara: 7, 43-45.

Mustafa, Ö. (1995), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul: İnkilâp Yayınevi.

Pakalın, M. Z. (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü*, İstanbul: MEB Basımevi.

Şahin, H. (2003), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ceyhan, S. (2004), “*Mesnevi*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara :29, 325-334.

Uludağ, S. (1999), “*Abdülkerîm b. Hevâzin–Süleyman*” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara: 26, 472.

Tulum, M. (2000), *Tarihî. Metin Çalışmalarında Usul*. İstanbul: Deniz Kitabevi

Türkiye Gazetesi Yayınları, (2004), *Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi 1*, İstanbul: İhlas Gazetecilik.